

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

THE DEVELOPMENT OF CITIZENSHIP IN DEMOCRACY OF THE PEOPLE ACCORDING TO BUDDHA DRAMA

PHRA SIWAKORN PANYAWOOTTHO (SUNGTHONG)

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF POLITICAL SCIENCE
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม
ชื่อนักศึกษา	:	พระศิวกร ปณฺณาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)
ชื่อปริญญา	:	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ปีพุทธศักราช	:	2566
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษฎา ผาทอง

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ .....

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.)

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษฎา ผาทอง)

กรรมการ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร. วัลลภ รัฐฉัตรานนท์)

กรรมการ .....

(พระครูสังฆรักษ์ ยศวีย์ ปมุตฺโต, ดร.)

กรรมการ .....

(พระมหาชินกร สุจิตฺโต, ดร.)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dissertation Topic	:	The development of citizenship in democracy of the people according to Buddha Dhamma
Student's Name	:	Phra Siwakorn Panyawoottho (Sungthong)
Degree Sought	:	Doctor of Political Science
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Asst. Prof. Dr. Ketsada Phathong

Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor of Political Science.

Dean of Faculty of Social Sciences .....

(Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri, Asst. Prof.)

Dissertation Committee :

Chairman .....

(Assoc. Prof. Dr. Surapon Suyaprom)

Member (Advisor) .....

(Asst. Prof. Dr. Ketsada Phathong)

Member .....

(Assoc. Prof. Dr. Wanlop Rathachatranon)

Member .....

(Phrakhrusangharak Yodsawi Pamoottor Dr.)

Member .....

(PhramahaChinnakorn Sucitto, Dr.)

Copyright of Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์ : การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม
ชื่อนักศึกษา : พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)
ชื่อปริญญา : รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ปีพุทธศักราช : 2566
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษฎา ผาทอง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน 2) ศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน และ 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 33 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 13 รูป/คน ใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า แล้วนำเสนอเชิงพรรณาความ

ผลการวิจัยพบว่า :

1) สภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน พบว่า ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักการ 3 ประการ คือ 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม 2) การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม 3) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และพันธกิจของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

2) การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน พบว่า เป็นเรื่องจำเป็นเพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ ซึ่งนอกจากจะช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทยแล้ว ยังเอื้อให้ “พลเมืองไทย” เป็น “พลเมืองอาเซียน” และ “พลเมืองโลก” ที่มีศักยภาพสูงขึ้น

3) แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม พบว่า พระพุทธองค์ได้วางแนวทางปฏิบัติไว้ให้ศาสนิกชนเป็นอย่างดียิ่ง ซึ่งแนวทางดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเผชิญกับปัญหาหรือทุกข์ ต้องพิจารณาถึงปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ อย่างรอบคอบ มีเหตุผลต้องไม่รีบตัดสินใจกระทำการใด ๆ อะไรลงไป เมื่อทราบปัญหาหรือทุกข์แล้ว ต้องค้นหาสาเหตุของปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ ว่ามีสาเหตุหรือสมมติฐานจากอะไรเมื่อทราบปัญหาหรือทุกข์แล้ว ทราบสาเหตุแล้ว ต้องพยายามหาทางปฏิบัติที่คิดว่าถูกต้องที่สุดเพื่อเป็นการแก้ปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ ให้ได้ เมื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายได้แล้ว มนุษย์ทุกคนจะต้องมีความคิดรวบยอดออกมาให้ได้ หลักพุทธธรรมกับหลักทางด้านการเมืองการปกครองมีหลักการเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อนำมาบูรณาการหรือประยุกต์ใช้สามารถนำเอามาปฏิบัติควบคู่กันได้ เมื่อทำได้ตามขั้นตอนจะสามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้เกิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมขึ้นอย่าง

สร้างสรรค์ สมานฉันท์ สร้างความเชื่อมั่น มีความสุจริต เที่ยงธรรม ชอบด้วยกฎหมาย ให้แก่คนในชาติสืบไป

คำสำคัญ: การพัฒนา, ความเป็นพลเมือง, ระบอบประชาธิปไตย, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

Dissertation Topic : The Development of Citizenship In Democracy of The People According To Buddha Drama
Student's Name : Phra Siwakorn Panyawoottho (Sungthong)
Degree Sought : Docter of Political Science
Anno Domini : 2023
Advisor : Asst.Prof.Dr.Ketsada Phathong

The research has the following objectives: 1) study the general conditions of citizens' citizenship, 2) study the development of citizens' democratic citizenship according to Buddhist principles, and 3) suggest guidelines for the development of citizens' democratic citizenship. It is qualitative research using document study and related research. In-depth interview from 33 key informant and focus group discussions by 13 qualified experts. Use content analysis techniques to add content and check the accuracy and completeness of the data using triangulation techniques. The present it descriptively.

The research results were found as follows:

1) General conditions of citizenship of the people. It was found that citizenship in a democracy has 3 principles: 1) Respect for human dignity, which includes recognition of the dignity of each person. Regardless of social status. 2) Respecting rights, freedoms and rules of a just society. 3) Taking responsibility for oneself, others, and society. This is awareness of one's role. Duties and missions of citizenship in a democracy.

2) Developing citizens' democratic citizenship is found to be necessary in order to create a strong and stable democracy. In addition to reducing conflict and violence in Thai society, it also helps "Thai citizens" become "ASEAN citizens" and "Global citizens" with higher potential.

3) Guidelines for developing citizens' democratic citizenship according to the principles of Buddhism. It was found that the Buddha has laid down very good guidelines for religious people. This approach is in addition to facing problems or suffering. You must carefully consider the problem or suffering. Be reasonable and do not rush to decide to do anything. Once you know the problem or suffering. You must find the cause of the problem or suffering. What causes or assumptions are there? Once the problem or suffering is known. Know the cause You must try to find a course of action that you think is the most correct in order to solve the problem or suffering.

Once the final problem has been solved, every human being must be able to have a concept. The principles of Buddhism and the principles of politics and government are the same. When integrated or applied, they can be practiced together. When you can follow the steps, the problem can be solved. Resulting in the development of democratic citizenship of the people according to the principles of Buddhism in a creative, reconciliatory, confidence-building manner with honesty, fairness, and lawfulness. to the people of the nation forever.

Keywords: Development, Citizenship, Democracy, Buddha Drama.

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี จากความอนุเคราะห์และเมตตาจากบุคคลที่ได้ให้ความช่วยเหลือในครั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากผู้มีอุปการะคุณในการให้ข้อมูลให้คำปรึกษา แนะนำและชี้แนะจนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษฎา ผาทอง อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และรองศาสตราจารย์ พิเศษ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ขอกราบขอบพระคุณ พระครูวัชรชัยธรรม เจ้าคณะตำบลท่าราบ-ช่องสะแก เจ้าอาวาสวัดเพชรพลี พระครูโพธิพัชรวงศ์ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์พระนอก โยมพี่สาวกัญญาภิญญ์ สีรัตน์เจริญ ที่เมตตาให้ทุนสนับสนุนการศึกษา ขอบพระคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต รุ่นที่ 1/2564 ทุกท่าน ขอขอบคุณนางสาวอธิชา เอี่ยมวิลัย นักวิชาการศึกษา คณะสังคมศาสตร์ อย่างจริงใจในการให้ความช่วยเหลือทุกเรื่อง ขอขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญที่เมตตาตรวจเครื่องมือการวิจัย 5 รูป/คน ได้แก่ พระครูวัชรสุวรรณาทร, ผศ. ดร. พระมหาจำนงค์ สิริวณโณ, ดร. รศ.ดร. สัญญา เคณาภูมิ ดร.สมพงษ์ พิพัฒเอกสกุล ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ ทั้ง 33 รูป/คน ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิในความเมตตาสละเวลามาร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ทั้ง 13 รูป/คน อานิสงส์บุญใดที่จะบังเกิดจากการทำวิจัยนี้และที่ผู้วิจัยได้บำเพ็ญมา ขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัยถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา อริยสังฆบูชา บูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อุปัชฌาย์อาจารย์ ขอบุญกุศลทั้งมวลจงช่วยอำนวยผลให้ข้าพเจ้า และทุกท่านมีความเจริญในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตราบเข้าสู่พระนิพพานทุกท่าน เทอญฯ อนึ่งขออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ คุณพ่อเขียน – คุณแม่ประวิง สังข์ทอง คุณพ่อคุณแม่ของผู้วิจัย ตลอดทั้งบุพการีทั้งหลายของผู้วิจัย

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง

สารบัญ

		หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		**จ**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		**ช**
กิตติกรรมประกาศ		**ฌ**
สารบัญ		**ญ**
สารบัญตาราง		**ฏ**
สารบัญภาพ		**ฐ**
บทที่		
1	**บทนำ**	**1**
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	1.2 คำถามการวิจัย	5
	1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
	1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
	1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	7
	1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
2	**เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	**11**
	2.1 แนวคิดและความหมายของความเป็นพลเมือง	11
	2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	12
	2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม	29
	2.4 แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพุทธธรรม	38
	2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	55
	2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	58
3	**วิธีดำเนินการวิจัย**	**60**
	3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน	61
	3.2 ศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม	62
	3.3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม	68
4	**ผลการวิเคราะห์ข้อมูล**	**74**
	4.1 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชนไทย	75
	4.2 ผลการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนตามหลักพุทธธรรม	83
	4.3 ผลการศึกษาหลักอริยสัจ 4 (ด้านทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม	91

สารบัญ

หน้า

4.4 สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ..... 97

5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนแนะ..... 113

5.1 สรุปผลการวิจัย..... 113

5.2 อภิปรายผล..... 123

5.3 ข้อเสนอแนะ..... 125

บรรณานุกรม..... 127

ภาคผนวก..... 131

ภาคผนวก ก ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย..... 132

ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย..... 134

ภาคผนวก ค ตารางแสดงผลสรุปค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม (หาค่าเฉลี่ย IOC)..... 139

ภาคผนวก ง หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย..... 142

ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์การวิจัย..... 144

ภาคผนวก ฉ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์..... 149

ภาคผนวก ช หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์..... 152

ภาคผนวก ซ ภาพขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์..... 166

ภาคผนวก ฌ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ..... 198

ภาคผนวก ญ หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ..... 200

ภาคผนวก ฎ แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ..... 202

ภาคผนวก ฏ ภาพผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ..... 210

ประวัติผู้วิจัย..... 220

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

2.1 สรุปคุณสมบัติและความหมายของพลเมืองดีในมุมมองของ พลเมืองดีโดยทั่วไป พลเมืองดีในสังคมไทย พลเมืองดีในประชาธิปไตยและพลเมืองดีในพระพุทธศาสนา..... 36

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

1.1 วงจรอริยสัจ 4..... 4
2.1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย..... 59

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนคือเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยแท้จริง หากสังคมใดมีพลเมืองที่ยึดมั่นในหลักพื้นฐานของความเป็นระบอบประชาธิปไตยในการดำรงชีวิตปฏิบัติตนตามกฎหมาย ทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศที่มีประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังนั้น ทุกประเทศที่มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยจึงมีกระบวนการจัดการทางด้านการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้กับประชาชนเพื่อส่งเสริมให้ประเทศชาติของตนเป็นสังคมประชาธิปไตยที่มีความมั่นคงอย่างยั่งยืน

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยของประชาชน สามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การเพิ่มการมีส่วนร่วมของพลเมืองในทุกระดับชั้นตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับประเทศ ทั้งนี้จะต้องมีหน่วยงานและงบประมาณสนับสนุนควบคู่ไปกับการสร้างจิตสำนึกสาธารณะผ่านกระบวนการให้การศึกษาเรื่องความเป็นพลเมือง ผ่านชุมชนท้องถิ่น และอีกหลายองค์กรเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย พื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาประชาชน เนื่องจากปัญหาของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญประการหนึ่ง เกิดจากการที่ประชาชนขาดความสำนึกในความเป็นพลเมือง การจะพัฒนาหรือเสริมสร้างเพื่อความยั่งยืนจึงควรเริ่มต้นโดยการให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง มีความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่กว้างขวางเพียงพอ มีความยึดมั่นในค่านิยมประชาธิปไตยโดยเฉพาะในเรื่องของการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง เคารพสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่น มีการตระหนักและเกิดสำนึกในความเป็นเจ้าของประเทศ ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย รวมทั้งต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง เพราะหากการมีส่วนร่วมของพลเมืองมีมากขึ้นก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารประเทศ ทำให้ผู้บริหารประเทศมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ สถาบันทางครอบครัว และหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ก็นับได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมรวมทั้งค่านิยมที่พึงประสงค์ต่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมด้วย เช่นกัน

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประชาชนมีสิทธิ์มีเสียงในทางการเมืองการปกครองผ่านการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นที่ท้าทายอยู่อีกหลายประการ เช่น ประชาชนไทยบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย สิทธิหน้าที่ของพลเมือง กระบวนการทางการเมือง บทบาทหน้าที่ของตนเอง ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ไม่เต็มที่ ไม่สามารถตรวจสอบหรือถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่ประชาชนยัง

ขาดทักษะที่จำเป็นในการแสดงออกและปกป้องสิทธิของตน เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ส่งผลให้ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิของตน หรือไม่กล้าตรวจสอบอำนาจรัฐ เกิดปัญหาการทุจริตคอรัปชั่น การใช้อำนาจในทางมิชอบ การขาดความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในสังคมไทย ปัญหาความแตกแยกในสังคมไทยซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และกลุ่มชาติพันธุ์ มีความขัดแย้ง และนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย นับเป็นปัญหาที่ท้าทายสำหรับสังคมไทย เพราะปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อความมีเสถียรภาพของประเทศ และขัดขวางการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย

สำหรับประชาธิปไตยในประเทศไทยขณะนี้ หากอนาคตของประเทศอยู่ที่ประชาธิปไตย และพลเมืองคือผู้ที่สนับสนุนค้ำจุนตัวระบอบ เรายังไม่มีฉันทานุมัติ (Consensus) ในเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐที่ควบคุมกลไกทางการเมือง กับพลเมืองอันเป็นที่มาของอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้ปัญหาที่ทับซ้อนกันก็คือเราจะสร้างพลเมือง หรือเปลี่ยนแปลงประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ใช้ชีวิตและมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบการเมืองหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตยได้อย่างไร และโดยวิธีการใด สิ่งที่สะท้อนให้เราเห็นก็คือสังคมไทยมีความอ่อนแอ ไม่อาจแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับวิกฤติใหญ่ๆ ได้ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 วิกฤติการเมือง ความแตกแยกแบ่งสี ตั้งแต่ปลายปี 2549 และวิกฤติมหาอุทกภัย 2554 สิ่งที่น่าพิจารณาคือหลังการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2475 จวบจนปัจจุบัน ทั้งกลไกการเมืองระดับบนสุด และกลไกบริหารด้านต่างๆ ของรัฐมิได้มีความแข็งแกร่งหรือมีความสามารถในการจัดการเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ที่รุนแรงดังกล่าวมาแล้วได้ แม้ว่าเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายหลังปี 2475 คือ การขยายมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง โดยการนำเอาระบอบประชาธิปไตยเข้ามาแทนที่ระบอบเดิม แต่ก็ปรากฏว่าในมิตินี้ยังไม่สามารถผนึกกำลังเป็นปึกแผ่นแน่นหนาได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านอุดมการณ์ ด้านค่านิยม และด้านสถาบันทางการเมือง ทำให้บทบาทของผู้นำ หรือผู้กุมอำนาจรัฐมีความสำคัญ และเกิดการรวมศูนย์อำนาจของรัฐราชการมากขึ้น จึงทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีขึ้นได้ก็โดยผ่านการเลือกตั้ง และการเข้าร่วมโครงการตามที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนด การมีบทบาททางการเมืองของประชาชนจึงถูกจำกัดอยู่เพียงการเป็นผู้เข้าร่วมทางการเมือง ไม่ใช่ผู้มีส่วนในการกระทำร่วมทางการเมือง ตลอดระยะเวลานับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้จะถึงครบรอบ 100 ปี แล้วของการนำเอาระบอบประชาธิปไตยมาใช้ในประเทศ และคนไทยมีรัฐธรรมนูญใช้แล้วถึง 20 ฉบับ แต่ความเข้าใจและรับรู้ทางการเมืองของคนไทยยังอยู่ในลักษณะจำกัด แม้ว่าสังคมไทยจะเป็นสังคมเปิด เป็นสังคมพหุนิยมก็ตาม

ความอ่อนแอของสังคมไทยจึงสะท้อนได้จากการไม่สามารถพัฒนาประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นพลังสังคมร่วมกับรัฐในการพัฒนาความมั่นคงทางสังคม และระบอบประชาธิปไตย เพื่อร่วมกันฝ่าวิกฤติใหญ่ๆ ของชาติไปให้ได้ เรื่องการเมืองจึงยังไม่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกับวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตของคนไทยโดยทั่วไป หรืออาจกล่าวได้ว่าคนไทยยังขาดวัฒนธรรมการเมือง จึงควรที่เราจะได้ทำความคุ้นเคยกับการเมืองให้มากขึ้น เพราะการเมืองเกี่ยวข้องกับทุกคน ทุกเรื่อง ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การไม่สนใจการเมือง และไม่มีความรู้และความเข้าใจการเมือง ไม่เข้าใจกระบวนการทางประชาธิปไตย จึงมีผลทำให้คนไทยถอยห่างจากการเมืองมากขึ้น และปล่อยให้ธุระ

ทางการเมืองเป็นเรื่องของข้าราชการ นักการเมือง นักธุรกิจ และกลายเป็นธุรกิจการเมืองไปแล้ว เมื่อข้าราชการ นักธุรกิจ และนักการเมือง ร่วมกันทำกิจกรรมทางการเมืองในทุกระดับ จึงเกิดการคอร์รัปชั่นขนานใหญ่ กลายเป็นมะเร็งร้ายทางการเมืองที่กัดกร่อนสังคมไทยอยู่ในทุกวันนี้

แม้ประเทศไทยจะไม่ได้มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แค่คนไทยส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา เคารพบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและความเชื่อของคนไทย หลักธรรมทางศาสนาบางหลักธรรมเป็นรากฐานแนวคิดของการเมืองการปกครองของประเทศไทย อีกทั้งการปกครองในอดีตยังมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิด ศาสนาจึงเป็นธรรมในการปกครองและการยอมรับของประชาชนต่อการปกครอง (ชวลิต ไหลรินทร์, 2559) หลักพุทธธรรมให้ทรรศนะในการมองทุกสิ่งที่เป็นในลักษณะองค์รวม เพื่อนำไปปฏิบัติในการสร้างสิ่งดีงาม ทั้งนี้หลักพุทธธรรมยังเป็นหลักที่ส่งเสริมการปกครองอันชอบธรรม ความเสมอภาคของมนุษย์ และความจริง โดยเรียกสิ่งนั้นว่า “ธรรมาธิปไตย” ซึ่งมีใจความสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ขึ้นในทุกๆด้านไม่ว่าเป็นการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะและประชาชน การปกครองสังคม โดยให้บุคคลนั้นมีความเคารพ ควบคุมและบังคับจิตใจของตนเอง รวมถึงมีความรักและการแบ่งปันให้กับผู้อื่น โดยมีจุดมุ่งหมายของการปกครองเพื่อความสงบและสันติของประเทศนั้นๆ แต่สิ่งหนึ่งที่เรายังขาดแคลนหรือมีอยู่เพียงน้อยนิด นั่นคือ ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ได้แก่พลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีการปฏิบัติตนตามหลักการหรือคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเลือกตั้ง รวมทั้งการปฏิบัติเป็นแบบอย่างของการนำวิถีประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวัน และนำหลักธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม จึงมีความสำคัญต่อประชาชน เพราะจะมีส่วนช่วยให้ประชาชนมีสิทธิ์มีเสียงในการปกครองประเทศ สามารถตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ พลเมืองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของประเทศ และดีรับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศอย่างทั่วถึง

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมมีความสำคัญต่อสังคม เพราะจะช่วยให้สังคมมีความสงบสุข มีเสถียรภาพ ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สังคมมีการพัฒนาไปในทางที่ดี ประเทศชาติก็เจริญก้าวหน้า

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมมีความสำคัญต่อประเทศชาติ เพราะจะช่วยให้ประเทศชาติมีระบบการปกครองที่มั่นคง ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ประเทศชาติมีเสถียรภาพ มีศักยภาพในการแข่งขันบนเวทีโลกต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาหลักพระพุทธธรรมที่มุ่งเน้นไปที่หลักอริยสัจ 4 อันหมายถึงความจริงอันประเสริฐ เป็นความจริงเกี่ยวกับชีวิตและสรรพสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นความจริงแท้มีทั้งด้านเกิดทุกข์และความดับทุกข์ ซึ่งประกอบด้วย

1. ทุกข์ หมายถึงสภาพที่เป็นทุกข์ยากต่อการแก้ปัญหา เป็นสิ่งที่ธรรมดาและมีความไม่เที่ยง

2. สมุทัย หมายถึง ความจริงที่เป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ เกิดขึ้นจากการยึดมั่นถือมันตนเองเป็นหลัก โดยตามหลักพระพุทธศาสนากล่าวว่า เกิดจาการเหตุหรือปัจจัยที่ไม่เหมาะสม เช่นการไม่ทำความดี ความประมาท ความเกียจคร้าน

3.นิโรธ หมายถึง เหตุแห่งการดับทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในหลักพระพุทธศาสนา เป็นการดับซึ่งกิเลส โทสะ โมหะ ความโลภ และการแสวงหาซึ่งอำนาจ

4. มรรค ซึ่งหมายถึง หนทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์

ภาพที่ 1.1 วงจรอริยสัจ 4

ที่มา (นรชัย ณ วิเชียร และคณะ, 2561)

ดังนั้นการนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้ทราบถึงความทุกข์ เหตุแห่งความทุกข์ และแนวทางของการดับทุกข์ อาจกล่าวได้ว่าเมื่อประชาชนในสังคมยึดหลักพุทธธรรมดังกล่าว สามารถช่วยป้องกันการเกิดความขัดแย้ง มีความรักความสามัคคีต่อกัน รู้จักหน้าที่ของตนเอง จะนำมาซึ่งความผาสุกที่เกิดขึ้นในสังคม (ชนาธิป ศรีโท, 2563, หน้า 61)

การเมืองและสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นการผสมผสานระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชนเข้าด้วยกัน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันทั้ง 3 ส่วนล้วนมีผลต่อการส่งเสริมและการสร้างความขัดแย้งกันเองในสังคม ซึ่งหากมีส่งเสริมกันสามารถจะก่อให้เกิดความสมดุลและความก้าวหน้าในสังคม ในทางกลับกันหากเกิดความขัดแย้งสิ่งที่จะตามมาคือการขาดเสถียรภาพทางการเมือง จึงเป็นเหตุแห่งปัญหาที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคม ความเหลื่อมล้ำของประชาชน และการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานของภาครัฐ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาประชาชนให้เป็นพลเมือง และพัฒนาพลเมืองที่มีอยู่บ้างแล้ว ให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้จักสิทธิ เสรีภาพของตนเอง เคารพในกฎกติกาของสังคม เคารพในสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น

ยอมรับในความแตกต่าง และเคารพในความเสมอภาคต่อไป จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยศึกษาปัญหาและสาเหตุระหว่างความเป็นพลเมืองของประชาชนกับการเมืองในสังคมไทย การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองเพื่อพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสังคมไทย รวมถึงหาแนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 ต้องการทราบสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชนว่าเป็นอย่างไร

1.2.2 ต้องการทราบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนควรเป็นอย่างไร

1.2.3 ต้องการทราบแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน

1.3.2 เพื่อศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

1.3.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง”การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาออกเป็น 3 ระยะของการวิจัย ซึ่งแต่ละระยะมีรายละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชนในสังคมไทย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ซึ่งมีเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออีเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย

ซึ่งเป็นเป้าหมาย ตลอดถึงหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ตามขอบเขตเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

ระยะที่ 2 ศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม จากสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและจากบริบทสภาพประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยกำหนดแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรม

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ระหว่างประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน รวมถึงทิศทางและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร

2.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

2.1.2 ข้อมูลทุติภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ตามขอบเขตเนื้อหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ในสังคม รวมถึงพระสงฆ์ ผู้วิจัยใช้การเลือกตามวัตถุประสงค์ในการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำหรับการวิจัย หรือผู้ทรงคุณวุฒิตามคุณสมบัติ ได้จำนวน 30 รูป/คน ซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยระบุไว้

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยระยะนี้ ใช้การศึกษาเชิงเอกสารในพื้นที่ประเทศไทย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ทำการศึกษาวิจัยในระยะนี้ใช้ระยะเวลา ตั้งแต่เดือน มกราคม ถึง เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2566

ระยะที่ 3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยระยะนี้ เป็นการวิเคราะห์แนวโน้มและแนวทางทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยกำหนดไว้จาก 2 แหล่ง ดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เห็นแนวทางและมากำหนดสร้างรูปแบบทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

2.2 แหล่งข้อมูลที่เป็นคน ได้แก่ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brian Storming โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในหลากหลายมิติ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณากำหนดเลือกบุคคลที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม จำนวน 13 รูป/คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยระยะนี้ ใช้การศึกษาในพื้นที่ประเทศไทย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในระยะนี้ใช้ระยะเวลา ตั้งแต่เดือน เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2566 ถึง เดือน มีนาคม พ.ศ.2567

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การยกระดับความเป็นอิสระของระบบ และปัจเจกบุคคลที่จะใช้ดุลยพินิจในการเลือกทางเผื่อเลือกหลายๆ ทางโดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรือผลกระทบของสภาพแวดล้อมแต่เพียงฝ่ายเดียว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนา หมายถึง ความสามารถของระบบปัจเจกบุคคลที่ควบคุมสภาพแวดล้อมให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและการควบคุมสภาพแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนา องค์การ

สหประชาชาติได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะก่อนปีค.ศ. 1914 การพัฒนา หมายถึง การสร้างรัฐสมัยใหม่ที่มีพื้นฐานอยู่บนวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการแบ่งแยกโครงสร้างและภารกิจที่เฉพาะเจาะจง ระบบราชการมีความเจริญเติบโต ในทางเศรษฐกิจมีการเพิ่มรายได้ประชาชาติต่อหัวต่อปี การมีทุนนิยมภายใต้ระบบเศรษฐกิจเสรี การปกครองการบริหารแบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และการมีผู้แทนที่นำไปสู่ปัจเจกนิยม ส่วนระยะหลังปีค.ศ. 1914 การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี ทางด้านเทคนิค เทคโนโลยีการจัดการสมัยใหม่ ทั้งนี้สืบเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบสังคมนิยมในสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1949 อิทธิพลของความรู้สึกเกี่ยวกับความเสมอภาคในการแจกจ่ายความมั่งคั่ง และรายได้และอิทธิพลของแนวคิดรัฐสวัสดิการ เป็นต้น

ความเป็นพลเมือง หมายถึง การเป็นสมาชิกในสังคมที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ที่มีความหมายมากไปกว่าผู้ที่มีบทบาทหน้าที่เพียงแค่รับสั่งจากรัฐและทำตามกฎหมายเท่านั้น คนที่เป็นพละกำลังของบ้านเมืองไม่เป็นภาระให้กับคนอื่นแต่สามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือสังคมได้ ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 4 ประการคือ

1. ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง/รู้จักหน้าที่ตนเอง หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจต่อตนเองและสังคมรวมทั้งรับรู้ฐานะ สิทธิ บทบาทหน้าที่ของตน ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความภาคภูมิใจต่อตนเอง สามารถพึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบตนเองได้ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ สามารถปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เข้ามาได้ ยอมรับผลของการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสียโดยไม่ปัดความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองให้แก่คนอื่น

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น/ จิตอาสา หมายถึง การที่บุคคลมีความเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมต่อสังคม โดยมีความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในชีวิต เช่น ครอบครัว เพื่อน อาจารย์ เป็นต้น และพร้อมที่จะเสียสละ กำลังกาย เวลาเพื่ออาสาทำงานให้แก่ส่วนรวม สามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยบางประการเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เห็นตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น/สังคม มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นรวมทั้งมองปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหรือสังคมว่าเป็นปัญหาที่ควรเข้ามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้น ๆ อย่างเต็มใจ เพื่อให้ท้องถิ่น/สังคมเกิดความสงบสุข

3. ด้านการเคารพกฎหมาย/กติกาในสังคม หมายถึง บุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคม สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือต้องมีกติกาหรือกฎหมายในการปกครองเพื่อควบคุมความสงบของสังคมนั้น ๆ ทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมต้องเคารพกฎหมายและกติกาสังคม รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายทั่วไป ระเบียบการปกครองประเทศรวมทั้งสิทธิภายในขอบเขตของกฎหมาย และไม่ใช้กำลังในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยหากเป็นผู้กระทำผิดต้องได้รับบทลงโทษทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากกฎหมาย/กติกาแล้ว ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีในแต่ละชุมชน/สังคมก็ยังมีส่วนช่วยที่สำคัญรักษาความสงบสุขในสังคม

4. ด้านการเคารพสิทธิของผู้อื่นและการยอมรับความแตกต่าง หมายถึง บุคคลเป็นสมาชิกในสังคมจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ควรจะต้องมีความเข้าใจและเคารพในความแตกต่างรวมทั้งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ทัศนคติความคิดเห็น ที่แตกต่างหลากหลายนอกจากนี้

การเคารพสิทธิผู้อื่นก็เป็นสิ่งที่พึงกระทำเช่นกัน โดยไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น (ทั้งนี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้....สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น”) เป็นสิ่งที่ต้องกระทำเพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวายในสังคม และไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากตนเอง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี กับผู้อื่น และยอมรับและปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมเป็นหนทางที่สำคัญในการทำให้สังคมสงบสุข

ความเป็นพลเมืองในความหมายใหม่ หมายถึง พลเมืองมีส่วนเป็นผู้กระทำ มีจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบ และพร้อมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ อันเป็นความหมายของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ที่มองเห็นการเมืองเป็นเรื่องของทุกคนในสังคมที่พลเมืองต้องเข้าร่วมรับผิดชอบ ไม่ปล่อยให้เป็นเรื่องของนักการเมือง ผู้นำ หรือรัฐบาลเท่านั้น

สถานะของพลเมืองเป็นผู้ผลิตหรือผู้สร้างการเมือง ดังที่อริสโตเติล ก็ได้กล่าวไว้ว่า “ความเป็นพลเมืองจึงมิใช่ผู้ชมหรือผู้เคราะห์ร้ายทางการเมือง แต่บทบาทนี้ได้เปลี่ยนเขาจากการเป็นประชาชนที่รอชม และเรียกร้องโอกาสจากรัฐบาล จากเป็นผู้เคราะห์ร้ายที่รอการช่วยเหลือมาเป็น “ผู้กระทำ” ที่สามารถทำการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงได้ และกลายเป็นอำนาจทางการเมืองใหม่ ที่พลเมืองสร้างขึ้นด้วยตัวเอง” นี่คือความแตกต่างระหว่างประชาชนกับพลเมือง สำหรับประเทศของเราจะทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีจิตใจประชาธิปไตยเช่นนี้ได้

ระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองที่ประกอบไปด้วยการมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ในฐานะเป็นมนุษย์และสมาชิกของสังคมที่เท่าเทียมกัน คำว่า “ประชาธิปไตย” นั้น แท้จริงแล้วก็คือระบอบการเมืองที่เปิดโอกาสให้สำหรับทุกคนได้เป็นตัวแสดงไม่ให้ใครมาผูกขาดคิดรับเหมาทำแทนโดยไม่ผ่านการยอมรับได้ง่ายๆ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้พูดไว้ในหนังสือการเมืองของพลเมืองว่า “ประชาธิปไตยนั้นมีเนื้อหาและวิญญาณที่เป็นเอกอุ คือการปกครองของเราเอง เพื่อเราเอง และที่ตอกย้ำให้ถึงที่สุดก็คือโดยพวกเรากันเอง พูดง่ายๆ ก็คือการปกครองกันเอง การปกครองแบบนี้ คนในสังคมก็ต้องพูดกันรู้เรื่อง มีเหตุมีผล มีวิจารณญาณและมีความรับผิดชอบ ไม่ใช่เฮกันไปตามวาทกรรมของผู้นำ หรือนักการเมืองที่มักผูกขาดการชี้นำแบบเผด็จการ โดยที่ประชาธิปไตยนั้น เป็นทั้งระบอบการเมืองและวิถีชีวิต บิดาทางรัฐศาสตร์ของตะวันตก ได้แก่ เพลโต (Plato) และอาริสโตเติ้ล (Aristotle) ได้กล่าวไว้ว่า ระบบการเมืองการปกครองกับพฤติกรรมมนุษย์หรือบุคลิกภาพและวัฒนธรรมการเมืองของสมาชิกในสังคมนั้นจะต้องสอดคล้องกัน จากความเห็นดังกล่าว การพัฒนาพลเมืองให้สอดคล้องกับระบอบการปกครอง ก็จะเป็นการค้ำจุนตัวระบอบ ซึ่งการใช้ชีวิตจนเป็นวิถีชีวิตของพลเมืองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับอุดมการณ์ของระบอบก็จะทำให้การเมืองมีความมั่นคง

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือความจริงอันประเสริฐประกอบไปด้วยหลักธรรมหลายประการ เช่น หลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับทางการเมืองการปกครองได้

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและสาเหตุระหว่างพลเมืองของประชาชนไทยกับการเมืองในสังคมไทย

1.6.2 ทำให้ทราบถึงหลักในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1.6.3 สามารถนำแนวทางทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ไปสู่การปฏิบัติ

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการวางกรอบและ แนวทางการศึกษาวิจัย “**การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม**” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

2.2 หลักพุทธธรรม

2.3 ความเป็นพลเมืองไทยในการพัฒนาสังคมไทย

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

รัฐธรรมนูญของประเทศไทยได้ให้ความหมายและระบุบทบาทของคำว่า “พลเมือง” มาใช้ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ภายใต้ขอบเขตการใช้สิทธิเสรีภาพที่ว่าบทบาทของพลเมืองต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ “หน้าที่พลเมือง” ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ฉบับถาวร พ.ศ. 2475 ยังได้บัญญัติถึงสิทธิของพลเมืองไทยไว้ในหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย (มาตรา 26-65) และกำหนดความรับผิดชอบไว้ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยหน้าที่ของชนชาวไทย (มาตรา 66-70) โดยกำหนดความรับผิดชอบของพลเมืองที่มีต่อสาธารณะ ไว้ว่า เป็น 1. พลเมืองที่ดีต้องทำหน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 2. การปฏิบัติตามกฎหมาย 3. การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 4. การป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษี ช่วยเหลือราชการรับการศึกษา อบรม ปกป้อง สืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ 5. เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและอำนวยความสะดวกและให้บริการแก่ประชาชน นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังได้ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรูปแบบของการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย เช่น การให้อำนาจของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ของรัฐบาล โดยมีกลไกการตรวจสอบที่เป็นองค์กรอิสระหลายองค์กร ให้มีการกระจายอำนาจออกจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น ให้มีการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมืองเพื่อพัฒนาการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นต้น ซึ่งสิทธิและบทบาทหน้าที่ดังกล่าวได้ถูกบัญญัติไว้อย่างต่อเนื่องมา จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 แต่ยังคงบริบทของความเป็นประชาชนหรือชนชาวไทย

2.1.1 แนวคิดของความเป็นพลเมืองของคนไทยได้ปรากฏมาอย่างช้านานโดยพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนั้น มักเกี่ยวข้องทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความคิด และเวลา อนึ่งนั้นพลเมืองหรือประชาชนย่อมมีความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ

เช่น อุดมคติทางการเมือง หน้าที่ของพลเมืองอันได้แก่ การสมัครรับเลือกตั้ง การลงคะแนนเลือกตั้ง การเข้ารับเกณฑ์เป็นทหาร

พลเมือง ยังคงหมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่งหรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน โดยส่วนใหญ่คนเหล่านี้มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน ทั้งนี้หากประเทศที่เจริญแล้วผู้ที่ปกครองและผู้ใต้ปกครองหรือพลเมืองเป็นคนดีมีศีลธรรมย่อมส่งผลให้คนและสังคมในประเทศนั้นดีตามไปด้วยพลเมืองที่ดีคือนอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้วยังต้องทำหน้าที่ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดด้วย เช่น เสียภาษีให้รัฐ การเคารพกฎหมาย การกเกณฑ์ทหาร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามความเป็นพลเมืองตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Citizenship หมายถึง สถานภาพของบุคคลที่จารีตประเพณีหรือกฎหมายของรัฐรับรอง ซึ่งให้สิทธิและหน้าที่แห่งความเป็นพลเมืองแก่บุคคลนั้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวอาจรวมถึงสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง การทำงานและอาศัยอยู่ในประเทศ สิทธิกลับประเทศของตนเอง สิทธิครอบครองอสังหาริมทรัพย์ การคุ้มครองทางกฎหมายจากรัฐบาลของประเทศและการคุ้มครองผ่านกองทัพหรือการทูต ทั้งนี้คำว่า “พลเมือง” มีหลายมิติและการที่เป็นพลเมืองต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง ได้แก่ การมีเอกลักษณ์ที่มาจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง ยึดถือค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ พลเมืองย่อมมีสิทธิและหน้าที่ของตนเอง รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า “พลเมืองดี” เป็นคำที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับคำว่า “บทบาท หน้าที่” การดำเนินชีวิตในสังคม ล้วนแต่ต้องอาศัยกระบวนการหล่อหลอมขัดเกลาทางสังคมอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เริ่มต้นด้วยการปลูกฝังเพื่อสร้างความผูกพันรักใคร่กันภายในสังคม การสร้างวิถีการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเล็กๆ เรียกว่า ครอบครัว บุคคลที่มีความเป็นพลเมืองดีควรจะต้องปฏิบัติตนดังต่อไปนี้ 1) เป็นบุคคลที่เคารพกฎหมาย 2) เป็นบุคคลที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของตนเองและบุคคลอื่น 3) เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก 4) เป็นบุคคลที่มีเหตุผลใจกว้าง และรับฟังความคิดเห็นของคนบุคคลอื่นเสมอ 5) ต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน 6) เป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชน ประเทศชาติและสังคมโลก หรือองค์กรที่ตนสังกัดอยู่ เช่น ร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนา สภาพแวดล้อมของในสังคมให้ดีขึ้น 7) เป็นบุคคลที่มีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆทางการเมืองการปกครอง เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นต้น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2556, อ้างอิงจาก พระครูอุทัยกิจจารักษ์, พระครูใบฎีกาสุวินท์ สุวิชาโน, 2561, หน้า 17)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นหลังจากที่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) เริ่มมีปัญหา ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในสังคมได้ การกำหนดนโยบายสาธารณะหลายครั้ง ภาคประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทำให้นโยบายหลายเรื่องนำมาสู่ปัญหามากกว่าจะนำมาซึ่งการแก้ไข ส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันของภาคประชาชนมากขึ้นเพื่อปกป้องสิทธิของตนในฐานะพลเมือง

ด้วยความหวังว่าเมื่อการเมืองภาคตัวแทนไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ การกลับมาพัฒนาภาคประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพจะช่วยทำให้สังคม ประเทศชาติเจริญขึ้นอย่างยั่งยืนได้

พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์ (2560, หน้า 50-51) ได้กล่าวถึงความเป็นพลเมือง (Citizenship) ว่าเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองหรือรัฐมีสิทธิและความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดโดยกฎหมายในฐานะที่เป็นพลเมือง ความเป็นพลเมืองนั้นสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองที่ตื่นตัว (Active Citizenship) ตามระบอบประชาธิปไตย ที่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะ ของประชาชน และมีความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจการสาธารณะทั้งในระดับชุมชน สังคม และระดับชาติมากขึ้น

ว่าที่ร้อยตรีหญิง ดร.สุทธญาณ์ โอบอ้อม (2560, หน้า 23) ได้ให้นิยามและความหมายของคำว่าพลเมืองว่า “พลเมือง” มักเกี่ยวโยงกับอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ของรัฐ (State) และต้องประกอบด้วย ประชาชน ดินแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตย ทั้งนี้พลเมืองในสังคมยุคใหม่มีความเป็นอิสระและเสรีภาพมากขึ้น บุคคลคนสามารถแสดงพลังอธิปไตยหรือสิทธิของตนเองในการดำรงชีวิตหรือที่เรียกว่า“ความเป็นประชาธิปไตย”มากขึ้น นั่นหมายถึง ประชาชนมีความพร้อมที่จะปกป้องและเรียกร้องความเสมอภาคและยุติธรรมต่อการดำรงชีวิตของพลเมืองเหล่านั้น รวมถึงการสร้างเงื่อนไขเรียกร้องความเป็นตัวตนให้กับตนเองในสังคม คำว่า “พลเมือง” (Citizen) ยังคงหมายถึง สถานะบุคคลในสังคมใด ๆ ที่แสดงถึงความเป็นผู้มีสิทธิและเสรีภาพอย่างอิสระในการอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทั้งยังได้กล่าวไว้ว่า พลเมืองหมายถึง การเป็นคนที่รับผิดชอบได้ด้วยตนเอง มีความสำนึกในสันติวิธีมีการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยหมายถึง การที่พลเมืองหรือประชาชนในสังคมมีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีอิสรเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ ทั้งนี้หน้าที่ของความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย ความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การเรียนรู้และการทำให้คนในสังคมให้เป็นพลเมืองที่ดี

ประเวศ วะสี (2555) ได้ให้ความหมายของ“พลเมือง” ว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึง “คุณภาพในการมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน มีอิสระ มีเสรีภาพ มีความรู้ มีเหตุผล มีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวมหรือกระบวนการทางนโยบาย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว หรือสังคมส่วนรวม โดยกิจที่พลเมืองควรกระทำคือการทำหน้าที่ของตนเอง ละเว้นการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือส่งผลเสียต่อสังคมและส่วนรวม ทั้งนี้ผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี ย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญจากคนในสังคม และพลเมืองที่ดีย่อมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาติ มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน รู้จักรับผิดชอบชั่วดี ตามหลักจริยธรรมและหลักธรรมของศาสนา มีความรอบรู้ มีสติปัญญา ขยันขันแข็ง สร้างความ เจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ฤชุตา เทพายากุล (2554) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความเป็นพลเมือง (Citizenship) หมายถึงฐานะของความเป็นพลเมือง (Citizen) ที่เป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองหรือเป็นสมาชิกของรัฐใดรัฐหนึ่ง มีสิทธิและความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดโดยกฎหมายของประเทศนั้นๆ อีกทั้งในฐานะที่เป็นพลเมืองควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสนับสนุนในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ พร้อมทั้งประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมต่อสังคม หากสามารถปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองได้ครบถ้วนทั้งในหน้าที่ที่ต้องทำและสิ่งที่ควรทำ ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมนั้น

โดยคุณลักษณะของการเป็นพลเมือง หมายถึง สิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำที่บุคคลหรือกลุ่มคนเหล่านั้นมี ทั้งนี้คำว่าพลเมือง(Citizen) ยังคงหมายถึง พลังหรือกำลังคนของประเทศใดประเทศหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อเป็นพลเมืองของประเทศใดแล้วยอมหมายถึงบุคคลเหล่านั้นเป็นพลเมืองของประเทศนั้นๆและมีสัญชาติของประเทศนั้นๆตามกฎหมายแต่ละประเทศ เช่น เมื่อกล่าวถึง พลเมืองของประเทศไทยย่อมหมายถึง คนทั้งหลายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายไทย พลเมืองของแต่ละ ประเทศย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของประเทศนั้น ซึ่งแต่ละประเทศจะมีสิทธิหรือข้อบังคับทางกฎหมายที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครองหรือสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ทั้งนี้กฎหมายของแต่ละประเทศได้บัญญัติไว้ว่าสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองเป็นสิ่งคู่กันเมื่อมีสิทธิก็ย่อมต้องมีหน้าที่ แต่หน้าที่ของพลเมืองเหล่านั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกฎระเบียบและกฎหมายของประเทศนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ความเป็นพลเมืองจึงสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของประชาชนในสังคมที่มีต่อประเทศชาติ

ในความเห็นของผู้วิจัยคำว่าพลเมือง คือประชาชนของประเทศนั้นซึ่งสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีอิสระและเสรีภายในกฎระเบียบของสังคม กฎหมายและการปกครองที่ประเทศได้ยึดถือ อีกทั้งพลเมืองย่อมต้องทำหน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดีในการปฏิบัติตามข้อระเบียบของสังคม ทำหน้าที่ของตนเองในการเป็นพลเมือง อีกทั้งต้องเคารพกฎหมาย ช่วยเหลือสังคมและเต็มไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม

พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์ (2560, หน้า 50-51) ได้พูดถึงการเป็นพลเมืองที่ดีว่า ประชาชนมีภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบในการร่วมคิดร่วมทำ การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายไม่ว่าเป็นการกำหนดและการปฏิบัติตามนโยบาย โดยให้ความสนใจต่อผลประโยชนของบ้านเมืองซึ่งเสมือนกับเป็นผลประโยชน์ของตนเอง โดยการเป็นพลเมืองที่ดีสามารถถ่ายทอดผ่านทางครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อนกลุ่ม อาชีพ ตัวแทน หรือแม้กระทั่งสังคม (Socialization)

ว่าที่ร้อยตรีหญิง ดร.สุทธญาณ์ โอบอ้อม (2560, หน้า 23) ได้กล่าวถึงการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมว่า การเป็นพลเมืองที่ดีนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทุกสังคม เนื่องจากทุกสังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ นั่นหมายถึงต้องการให้คนในสังคมมีร่างกายแข็งแรง จิตใจดี มีความคิดและการศึกษา สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้กับประเทศชาติ ทั้งนี้ลักษณะของการเป็นพลเมืองดีนั้นย่อมปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม มีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน อย่างไรก็ตามสามารถพัฒนาการเป็นพลเมืองที่ดีได้โดยการปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานของสังคม ปลูกฝังทักษะการดำรงชีวิตในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ปลูกฝังความมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ปลูกฝังให้มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อสังคม ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีมีความสำคัญต่อประเทศ เช่น การทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีนั้น เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ เมื่อทุกคนในสังคมไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็กต่างทำการพัฒนาตนเอง ให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน และชุมชนเพื่อสามารถนำพาประเทศชาติให้พัฒนาได้อย่างยั่งยืน

2.2.1 แนวคิดการเป็นพลเมืองที่ดี

แนวคิดการเป็นพลเมืองที่ดีตามงานวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2552) ได้กล่าวว่าพลเมืองที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่จัดระบบชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสมกับฐานะ รู้จักใช้จ่ายพอให้เหมาะสมกับรายได้ รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการปรับตัวเองให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดี เป็นผู้ที่รักความสงบ มีความคิดและทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น รวมถึงการมีวิจารณญาณในการพิจารณาตัดสินว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติ อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ที่ใฝ่หาความรู้อยู่เป็นนิตย์เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

แนวคิดการเป็นพลเมืองที่ดีของ ไกรยุทธ ธีรตยานันท์ (2550) ได้สรุปประเด็นสำคัญของคุณลักษณะการเป็นพลเมืองตามแนวพระราชดำริการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชไว้ว่า การเป็นพลเมืองที่ดีต้องมีฉันทะและวิริยะ ความอดกลั้นและความเข้มแข็ง ความตั้งใจจริงและจริงใจ มีความถูกต้องและยุติธรรม ความมีเมตตาและความเสียสละ ความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ความสุจริต ความกตัญญูและความมีวินัย

แนวคิดการเป็นพลเมืองที่ดีของ (คีธ เบล์ค และ ไทด์ (Keith, Blake and Tiedt 1968) อ้างอิงจากพระครูอุทัยกิจจารักษ์, ดร. พระครูใบฎีกาสุวินท์ สุวิชาโน,2561,หน้า 19) ว่าความเป็นพลเมืองดีควรประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 12 ประการ ได้แก่

1. พลเมืองดีต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเสมอภาคและเสรีภาพ
2. พลเมืองดีต้องเป็นผู้ที่รู้จักเปิดรับความรู้ความคิดใหม่ๆ และรู้จักปิดไม่รับในสิ่งไม่
3. พลเมืองดีต้องเป็นผู้ที่สร้างค่านิยมที่ดี สร้างความเปลี่ยนแปลงโลกไปในทางที่ดี
4. พลเมืองดีต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับรู้ข้อมูลที่มีผลต่อสาธารณชน
5. เป็นผู้ที่พัฒนาทักษะใฝ่หาความรู้ สนใจในเรื่องการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ
6. เป็นผู้ที่มีความภาคภูมิใจในชาติตน ช่วยเหลือในฐานะพลเมืองโลก
7. เป็นผู้ที่มีความยึดเหนี่ยว ความศรัทธาต่อชาติ
8. เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจบ้านเมือง
9. เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีประสบการณ์และการพัฒนา
10. เป็นผู้ที่มีเมตตา ความรู้สึก และความต้องการของเพื่อนมนุษย์
11. พลเมืองดีต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันในสังคม
12. พลเมืองดีต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตย

2.2.2 คุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีในวิถีประชาธิปไตย

การเป็นพลเมืองดีจะมีลักษณะอย่างไรนั้นหรือขึ้นอยู่กับสิ่งใดนั้นสังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว เพื่อที่จะได้พลเมืองที่ดีตามคุณลักษณะที่ต้องการของสมาชิกในสังคม อาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะพื้นฐานทั่วไปที่พลเมืองควรมี ประกอบด้วย ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความอดทน ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความโอบอ้อมอารี มีเมตตา พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น

จิราพร พรายมณี (2550) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี 10 ด้านตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้แก่

1. ความสามารถในการปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข

2. การตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ตลอดจนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. ความเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและการดำรงตนให้มีคุณค่าต่อสังคม

4. ทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

5. ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบและมีความ เหมาะสม

6. ทักษะในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

7. ทักษะในการสื่อสาร สื่อความหมายทั้งด้านภาษา และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

8. ความสามารถรู้เท่าทันผู้อื่น ทันโลกและทันเหตุการณ์

9. ความสามารถปฏิบัติตนตามระเบียบกติกาของสังคมและวิถีแห่งประชาธิปไตย

10. ความซาบซึ้งในคุณค่าของสุนทรียภาพ

ว่าที่ร้อยตรีหญิง ดร.สุทธญาณ์ โอบอ้อม, (2560, หน้า 27) พลเมืองที่ดีในวิสัยทัศน์ของชาวเมืองนครเอเธนส์คือ เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและรัฐ พลเมืองดีต้องมีความรักและเสียสละเพื่อประเทศชาติ รวมถึงพลเมืองที่ดีต้องรู้จักหน้าที่ของตนตามระบอบการปกครองของประเทศนั้น เป็นต้น ทั้งนี้ความเป็นพลเมืองดีเป็นหนึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ทุกสังคมต้องการ เพราะการที่สังคมมีสมาชิกของสังคมเป็นคนดี ปฏิบัติหน้าที่ตามที่สังคมกำหนดให้ย่อมทำให้สังคมมีความสงบสุข เจริญก้าวหน้าและเป็นสังคมที่น่าอยู่อาศัย

สินธร เพ็ชรฤทธิ์ (2550) ได้อ้างถึงงานวิจัยของ Davies, Gregory and Riley ที่ได้ทำการศึกษา Good Citizenship and Educational Provision ได้กล่าวถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ คุณลักษณะทางสังคม คุณลักษณะที่แสดงบทบาทในการอนุรักษ์และเชื่อถือในกฎเกณฑ์ คุณลักษณะด้านความรู้

1. คุณลักษณะทางสังคมของพลเมืองประกอบด้วย ความตระหนักและเห็นใจในสวัสดิภาพของผู้อื่น มีความประพฤติและพฤติกรรมที่มีคุณธรรม จริยธรรมต่อสังคม มีความอดทนอดกลั้นในความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายเกิดขึ้นในสังคมต่างๆ

2. คุณลักษณะที่แสดงบทบาทในการอนุรักษ์และการเชื่อถือในกฎเกณฑ์ หมายถึง การยอมรับในสิทธิและอำนาจในทางกฎหมาย ยอมรับในและรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้รับมอบหมาย รวมถึงมีความรักชาติและต้องการปกป้องประเทศชาติของตนเอง

3. คุณลักษณะด้านความรู้ หมายความว่า พลเมืองควรมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบการปกครองต่างๆ รวมถึงสามารถประพฤติปฏิบัติตน ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองได้อย่างตามระบอบการปกครองดังกล่าวมีความรู้เกี่ยวกับสังคมนานาชาติ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการเพื่อให้พลเมืองที่เป็นเยาวชนนำมาปฏิบัติ อันประกอบด้วย

1. ความขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามในการกระทำสิ่งต่างๆ หรือการทำหน้าที่การงานของตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ กระทำด้วยความอดทนไม่ท้อถอยเมื่อพบเจออุปสรรค อย่างไรก็ตามความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา จนได้ผลงานสำเร็จตามความมุ่งหมาย

2. การประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออมรู้จักคุณค่าของเงินและสิ่งของ เป็นผู้มีความประหยัด ทั้งนี้ยังรวมถึงการถนอมทรัพย์สินสิ่งของต่างๆและใช้สิ่งของเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า

3. ความซื่อสัตย์ หมายถึง พฤติกรรมอันซื่อตรง ไม่เอนเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่กระทำการทุจริต มีความจริงใจ ปราศจากความลำเอียงหรืออคติ

4. การมีวินัย หมายถึง ความยึดมั่นในกฎระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติต่างๆ อย่างเคร่งครัด โดยไม่ทำการละเมิดหรือเพิกเฉยต่อข้อปฏิบัติดังกล่าว ทั้งนี้การมีวินัยยังกินความหมายรวมไปถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

5. ความสุภาพ หมายถึง ความเรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงามมีสัมมาคารวะและรู้จักกาละเทสะ ความสุภาพนับเป็นหนึ่งในคุณสมบัติที่พึงเพื่อสร้างความน่าอยู่ให้กับสังคม

6. ความสะอาด หมายถึง การปราศจากความมัวหมองทั้งกาย วาจา และใจ รวมถึงสภาวะแวดล้อมต่างๆ ควรมีความผ่องใสเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

7. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียว ความปรองดอง ในการร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ โดยการปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบ รวมถึงการยอมรับความแตกต่างทางความคิดและเหตุผล

8. ความมีน้ำใจ หมายถึง ความจริงใจไม่เห็นแก่ตัวเอง เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ในความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

จากรายงานวิจัยของ สมพร ใช้บางยาง (2556) ได้ระบุถึงคุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นพลเมือง ได้แก่

1. สนใจและให้ความสำคัญกับปัญหาของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การที่พลเมืองการมีจิตสาธารณะ มีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม ย่อมทำให้สังคมมีแต่ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อีกทั้งยังคงเป็นสังคมที่มีน้ำใจไมตรี

2. บทบาทหน้าที่ทำงานในชุมชน หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคม ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ยอมรับและปฏิบัติตนตามกฎข้อบังคับของสังคมเพื่อจะได้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รวมทั้งปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ยึดมั่นในวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม

3. ใช้ความคิดเห็นร่วมกันในการจัดการปัญหา หมายถึง เคารพในสิทธิและการตัดสินใจของผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งมีเหตุผลและมีการประนีประนอมกันในทางความคิด รู้จักใช้ปัญญาและเหตุผลในการแก้ปัญหา ยึดถือหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของสมาชิก

4. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องตรงไปตรงมา ไม่ยึดเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน ทั้งนี้ยังมีความหมายรวมถึงการกระทำความดีและถูกต้องตามหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น การยอมรับการกระทำของตนเอง หรือการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วง

5. ความสามัคคี หมายถึง การทำงานร่วมกันอย่างสามัคคีมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยังมีความหมายรวมถึงการใช้เสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิเสียงข้างน้อย รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ลดการใช้ความรุนแรง และรู้จักการใช้เหตุและผลเพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีน้ำใจต่อกัน

6. ความละอายและเกรงกลัวต่อความชั่ว หมายถึง การยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือ เพราะคำสอนในทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้คนเป็นคนดี ละอาย และเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว

7. มีความกล้าและความเชื่อมั่นในความดี หมายถึง ความกล้าหาญทางจริยธรรมและเชื่อมั่นในการกระทำสิ่งที่ถูกต้อง รวมทั้งกล้าปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือการกระทำที่ส่งไปในทางทุจริต ความกล้านั้นไม่ใช่การกระทำที่แสดงออกไปในแสดงถึงการอวดดีแต่ความกล้าเป็นหนึ่งในการแสดงออกอย่างมีเหตุผล

8. ส่งเสริมคนดีดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า“ในบ้านเมืองนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดีไม่มีใครที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดีหากแต่อยู่ที่การส่งเสริมความดีให้คนดีมาทำหน้าที่ในการปกครองบ้านเมืองและคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” จากพระบรมราโชวาทดังกล่าวสังคมควรส่งเสริมให้คนดีเข้ามาปกครองบ้านเมือง

คุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีในศตวรรษที่ 21 จากงานวิจัย สมหวัง พิริยานุวัฒน์, อ้างถึงในงานวิจัยของว่าที่ร้อยตรีหญิง ดร.สุทธญาณ์ โอบอ้อม, 2560, หน้า 32 ได้กล่าวว่าพลเมืองที่ดีควรประกอบด้วย ความสามารถในการมองปัญหาและหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคม มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และรู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม มีสมรรถภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้อารมณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง มีความเต็มใจในการที่จะเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตเพื่อสังคม สิ่งแวดล้อมที่ดีงาม การมีจริยธรรมและคุณธรรมต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์ มีความรู้ทั่วไปเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและมีความรู้เฉพาะในการประกอบอาชีพ มีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมต่างๆ มีทักษะทางเทคโนโลยี สื่อ และสารสนเทศ มีทักษะทางอาชีพ และทักษะชีวิต จากลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะที่พลเมืองควรมีในศตวรรษที่ 21 ไม่เพียงแต่มีทักษะที่ต้องใช้ในอนาคตเพื่อการทำงานแล้วเท่านั้น แต่ยังต้องมีคุณธรรมจริยธรรม ทัศนคติและค่านิยมในการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

วิรัตน์ บัวขาว (2541) กล่าวถึงคุณลักษณะของทรัพยากรมนุษย์หรือการเป็นพลเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ไว้ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ต้องศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต มีความเก่งความสามารถ กล้าคิดกล้าทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

2. เป็นผู้ที่มีทักษะที่หลากหลาย โดยทักษะดังกล่าวรวมถึงทักษะในการคิด ทักษะการปฏิบัติและทักษะในการแก้ปัญหา รวมถึงการนำความรู้ความสามารถมาปฏิบัติได้จริง

3. เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูง อันเนื่องมากจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีและวิวัฒนาการย่อมส่งผลให้สิ่งต่างๆเปลี่ยนแปลงไป แต่มนุษย์ควรที่จะมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ภายในจิตใจโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสร้างสังคมที่ดีและมีศีลธรรม

4. ผู้ที่ความรับผิดชอบสูง คือเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติเพื่อก่อให้เกิดการรู้จักการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง

5. ไม่เป็นภาระต่อสังคม คือรู้จักประกอบอาชีพสุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ และสามารถพึงพาตนเองได้

6. มีความสามารถในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาในเรื่องต่างๆ เพื่อความเรียบร้อยต่อสิ่งของหรือชิ้นงานนั้นๆ

7. มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงในการทำกิจกรรมต่างเพื่อตนเองและสังคม

8. มีทักษะทางภาษาและเครื่องมือสอสาร ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นคำว่า “พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญคือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย

2.2.3 การเป็นพลเมืองในสังคมไทย

บุญส่ง นาแสวง (2560,หน้า 27) ได้กล่าวถึงการเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย ประกอบด้วยหลักการ 5 ประการคือ 1. การพึ่งพาตนเอง 2. ความขยันหมั่นเพียร 3. มีความรับผิดชอบ 4. ประหยัดและเก็บออม 5. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีคุณธรรม รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 อ้างอิงจากงานวิจัยของ ศรัญยู หมั่นทรัพย์ ได้กล่าวถึงพลเมืองว่า ส่งเสริมให้ประชาชนเข้มแข็งและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อดุลยภาพและประสิทธิภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้การเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมืองชัดเจนขึ้น พลเมืองต้องใส่ใจกับการเมืองรวมถึงประเด็นสาธารณะ ในการป้องกัน แก้ไข หรือคาดการณ์ ตรวจสอบ ด้วยความตระหนักในความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยด้วยหน้าที่และหน้าที่แห่งความเป็นพลเมืองของตน (พลเมืองไทย)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 อ้างอิงใน ศรัญยู หมั่นทรัพย์ว่า พลเมืองแห่งสยามหรือพลเมืองแห่งประเทศไทย คือ พลเมืองผู้สามารถประกอบอาชีพได้ เป็นผู้ที่รู้จักสิทธิและหน้าที่แห่งพลเมือง โดยมีความมุ่งหมายให้พลเมืองได้รับการศึกษา มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย รวมถึงการมีวัฒนธรรมดีงาม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากว่าประโยชน์ส่วนตน โดยลักษณะของการเป็นพลเมืองไทย หมายถึง พลังหรือกำลังคนของประเทศไทยซึ่งอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของประเทศที่ ได้แบ่งความหมายของพลเมืองพลเมืองใน 2 ระดับ คือระดับของการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานว่าพลเมืองคือการสมาชิกของประเทศนั้น มีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การเคารพกฎหมาย การออกเสียงเลือกตั้ง การชำระภาษีและการเป็นทหาร และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะตามหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกต่อเพื่อสาธารณะประโยชน์โดยมีความมุ่งหวังเพื่อให้สังคมส่วนรวมเป็นสังคมที่ดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมืองมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะ ซึ่งประชาชนทุกคนสามารถกระทำได้ โดยเริ่มตั้งแต่การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การ

กำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยืนหยัดทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางในทางการเมือง

หน้าที่ของพลเมืองไทยที่มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ระบุถึงหน้าที่ของพลเมืองไทยไว้ว่า

1.พลเมืองต้องเป็นบุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. พลเมืองมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของสังคม

3. พลเมืองมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้ง โดยไม่แจ้งเหตุผลอันสมควรย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

4. พลเมืองมีหน้าที่ในการป้องกันประเทศ รวมถึงพลเมืองเพศชาย ต้องทำหน้าที่ในการรับราชการทหาร (เกณฑ์ทหาร)

5. บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีให้รัฐเพื่อนำภาษีนั้นมาใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ให้กับประชาชน

6. บุคคลมีหน้าที่ในการช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรมเพื่อสืบสานต่อยอดวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7. บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวกและให้บริการแก่ประชาชน

ทั้งนี้รัฐธรรมนูญยังได้ให้แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญได้ว่า

1. เคารพสิทธิของกันและกัน โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น สิทธิ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นส่วนตัว เป็นต้น

2. รู้จักใช้สิทธิของตนเองและแนะนำให้ผู้อื่นรู้จักใช้รวมทั้งรักษาสิทธิของตนเอง เช่น การรักษาสิทธิในการเลือกตั้ง เพื่อป้องกันปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง

3. รณรงค์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและปลูกฝังแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนให้แก่ชุมชนหรือสังคมตามสถานภาพและบทบาทที่ตนสามารถกระทำได้ เช่น ให้ความรู้กับสมาชิกในครอบครัว จากนั้นจึงค่อยๆ เผยแผ่ความรู้ไปยังสถาบันอื่น ๆ ในสังคม เช่น สถานศึกษา เป็นต้น

4. ร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเป็นอาสาสมัคร ช่วยเหลืองานขององค์กรที่ปฏิบัติงานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

5. การปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวไทยตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การเสียภาษีให้แก่รัฐ เพื่อนำเงินเหล่านั้นนั้นมาใช้พัฒนาประเทศ การเข้ารับราชการทหาร เพื่อเป็นกองกำลังสำคัญในการป้องกันประเทศ หรือการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ได้คนดีเข้าไปบริหารบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า เป็นต้น

6. การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญสามารถกระทำได้โดยการให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสาร การทุจริตของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

แก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

วลัย พานิช (2542) ได้วิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีว่าควรมีคุณลักษณะดังนี้

1. ด้านความรู้ ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐาน ควรประกอบด้วย การรู้และเข้าใจรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม สนใจกิจกรรมต่าง ๆของสังคมและโลก มีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมมะ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาของสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี พลเมืองควรดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งการมีคุณธรรมและจริยธรรม มีความเป็นระเบียบ อดทน ซื่อสัตย์และยุติธรรมต่อตนเองและสังคม รวมถึงประหยัดต่อการใช้จ่ายต่างๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ทำการเบียดเบียนผู้อื่น มีความคิดริเริ่ม และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่างได้ รวมถึงการมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนมนุษย์

2. คุณลักษณะของพลเมืองด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขประกอบด้วย มีความรู้และเข้าใจ รับผิดชอบในสิทธิของตน ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง รักษาความสงบและความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เข้าใจปัญหาต่าง ๆ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาในทางการเมืองการปกครอง ตระหนักในคุณค่าการใช้หน้าที่สิทธิเสรีภาพ บนพื้นฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยมีสำนึกในความเป็นคนไทย รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม สามารถธำรงรักษาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในผลงานและเอกลักษณ์อันดีเด่นของไทย รับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เห็นคุณค่าในวิทยาการศิลปวัฒนธรรม เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

4. ด้านเศรษฐกิจพลเมืองควรมีเข้าใจในพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ เห็นคุณค่าของการรักษาทรัพยากรและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ใช้ผลผลิตที่ผลิตในประเทศไทย รวมถึงการรู้เข้าใจปัญหาของเศรษฐกิจพร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไข

ตามแนวคิดการเป็นพลเมืองที่ดีในประเทศไทยของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2552) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีของไทยว่า เป็นผู้มีศีลธรรม มีความภาคภูมิในความเป็นไทย รู้จักรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงวัฒนธรรมไทย สามารถที่จะถ่ายทอดคุณค่าและความภาคภูมิใจไปสู่ลูกหลาน อีกทั้งยังต้องทำหน้าที่ในการสืบสานต่อยอดประเพณี และวัฒนธรรมไทยด้วย อีกทั้งยังต้องเป็นผู้มีความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมาย เช่นการเลือกตั้ง หรือการลงสมัครตำแหน่งทางการเมือง อีกทั้งมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เป็นผู้มีความรักชาติ ศาสนา จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้สรุปลักษณะของการเป็นพลเมืองไทยในศตวรรษที่ 21 ไว้ว่าคนไทยควรเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ใฝ่รู้และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่านและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง คนไทยควรมีความใฝ่ดีและรักดี มีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน มีจิตสำนึกโดยการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากว่าประโยชน์ส่วนตน รวมถึงมีจิตสาธารณะในการช่วยเหลือผู้อื่น รวมถึงพลเมืองไทยต้องมีความคิดที่ดี มี

ทักษะในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆได้เป็นอย่างดีรวมถึงมีความริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร อีกทั้งควรมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยอยู่ในจิตสำนึกของคนไทยทุกคน

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพลเมืองไทยที่ดีไว้ว่า พลเมืองไทยควรมิติด้านความรู้ความเข้าใจในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิ เสรีภาพ รวมถึงหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ อีกทั้งพลเมืองไทยควรมีการแสดงความคิดเห็นหรือเจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยวิถีชีวิตค่านิยมอย่างไทย ผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น สุดท้ายพลเมืองไทยควรปฏิบัติตนให้ถูกต้อง สอดคล้องกับกฎหมายกฎศีลธรรมกฎกติกาของชุมชน สังคม ท้องถิ่น ประเทศชาติตามหลักสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เพื่อจรรโลงความถูกต้องความเป็นระเบียบและความดีงามของสังคม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์และคณะ (2546) ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย โดยกล่าวว่าคุณลักษณะของคนไทยที่พึงมี 5 มิติคือ มิติทางด้านร่างกาย มิติด้านจิตใจ มิติด้านความรู้ มิติด้านทักษะ ความสามารถ และมิติด้านลักษณะชีวิต โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. มิติด้านร่างกาย คือ เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงมีพัฒนาการในด้านร่างกายและสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์แต่ละช่วงวัย

2. มิติด้านจิตใจ คือ เป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น รวมถึงการปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี

3. มิติด้านความรู้ คือ เป็นผู้ที่สามารถรู้ลึกในแก่นสาระของวิชาใดวิชาหนึ่ง มีความรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ และเป็นผู้ที่สามารถรู้ได้ไกลโดยสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตที่จะมาถึงได้

4. มิติด้านทักษะความสามารถ คือ เป็นผู้ที่มีทักษะในด้านการคิด มีทักษะในการสื่อสารร่วมกับผู้อื่น รวมถึงทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้ยังมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม มีทักษะการประกอบอาชีพ มีทักษะทางสุนทรียะ สุดท้ายนี้คือทักษะการบริหารจัดการที่ดี

5. มิติด้านลักษณะชีวิต คือ เป็นผู้ที่มีลักษณะชีวิตแห่งความขยันอดทน ทุ่มเททำงานหนัก มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ ทำทุกอย่างอย่างดีเลิศ มีจิตสำนึกแห่งความเป็นประชาธิปไตย เห็นคุณค่า ในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีจิตสำนึกต่อตนเอง ผู้อื่นและส่วนรวม รวมถึงการใช้ชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.4 ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย

พระครูอุทัยกิจจารักษ์, ดร./พระครูใบฎีกาสุวินท์ สุวิชาโน (2561, หน้า 20) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย สามารถพิจารณาได้จากข้อดีที่สังคมไทยมีวัฒนธรรมประเพณีแบบวิถีไทย รากฐานทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นจุดแข็งของสังคมไทย โดยปัจจัยที่สามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ได้แก่

1. สถาบันครอบครัว อันสถาบันครอบครัวนั้นถือเป็นองค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน และมีบิดามารดาเป็นผู้ถ่ายทอดอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเป็นจุดแรกที่สามารถปูพื้นฐานของการมีพฤติกรรมในอนาคตและเป็นตัวการสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้สมาชิกใหม่ออกไปสู่สังคมภายนอกได้อย่างมีคุณธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรจะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิด

การเรียนรู้ การปลูกฝัง การขัดเกลาบุตรในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการเมือง หากบิดามารดาที่มีการอบรมเลี้ยงดู มอบความรัก และให้ความอบอุ่น อบรมสั่งสอนอย่างมีเหตุมีผล ย่อมเป็นหนึ่งในปัจจัยที่จะทำให้บุตรมีความเป็นประชาธิปไตยสูง และเป็นผู้ที่มีจริยธรรม คุณธรรมสูงตามไปด้วย

2. สถาบันการศึกษา สถาบันทางการศึกษามีความสำคัญต่อการสร้างคนให้มีความรู้ มีคุณธรรม ตลอดจนถึงมีความเข้าใจอันเป็นพื้นฐานทางการเมืองการปกครอง ที่มีความสอดคล้องร่วมกันกับพฤติกรรมมนุษย์ สถาบันทางการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งในการสร้างคนและพัฒนาคนที่สำคัญ เนื่องจากครบทั้งทางด้านหลักสูตร ครูหรืออาจารย์ผู้สอน และสิ่งแวดล้อมของสถาบันการศึกษา โดยที่หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดเป้าหมาย ปรัชญา วิธีการ สาระของการเรียนการสอนไว้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งหลักสูตรยังเป็นตัวกำหนดทิศทางของผู้เรียน ในด้านความรู้ ค่านิยม คุณธรรมอันเป็นพื้นฐานทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็น

3. สื่อมวลชน การสื่อสารมวลชนถือว่าเป็นหน่วยหนึ่งที่สำคัญในสังคมที่ส่งผลต่อการกำหนดทิศทางของพลเมืองในสังคมนั้น ผ่านสื่อในช่องทางต่างๆ ซึ่งสื่อมีบทบาทและภาระที่ต้องแสดงตนให้สอดคล้องกับระบบและวิถีประชาธิปไตย โดยการทำหน้าที่ของสื่อจะทำให้ประชาชนสัมผัส ได้เรียนรู้บุคคลเพื่อนำมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งสื่อล้วนมีผลต่อการกล่อมเกลาทางการเมืองของประชาชน ทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และสนใจทุกเรื่องของชีวิตที่เกี่ยวพันกับการเมืองมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนจึงเป็นช่องทาง เผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองสู่ประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดย *ทางตรง* ได้แก่ ข่าวสารทางการเมือง ผ่านช่องทางการรายงานข่าว ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นการรายงานเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคม โดย *ทางอ้อม* ได้แก่ การเสนอสื่อในรูปแบบของการบันเทิง แต่มีสาระทางการเมืองแทรกให้ประชาชนเรียนรู้หรือซึมซับไปโดยไม่รู้ตัว ดังนั้นสื่อมวลชนจึงถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการปลูกฝังและถ่ายทอดสาระทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพมากและยังส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยอีกได้อย่างครอบคลุม

4. องค์กรทางศาสนา องค์กรทางศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่ให้การอบรมสั่งสอนตามคำสอนของศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย สถาบันทางศาสนาจึงมีส่วนช่วยเสริมความพลเมืองและสังคมให้เข็มแข็ง ในสังคมไทยประชาชนมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา โดยรัฐธรรมนูญไทยนับตั้งแต่ฉบับปี 2540 และรัฐธรรมนูญปี 2550 ได้ให้การรับรองไว้ในหมวด 3 มาตรา 37 ได้กล่าวไว้ว่า *“บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนาธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”* ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าประชาชนย่อมมีอิสระเสรีในการนับถือศาสนาตามแต่ความเชื่อของตน อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของวิถีชีวิตของคนไทยทั้งความคิดและการปฏิบัติมาอย่างช้านาน โดยพื้นฐานทางวัฒนธรรมและจริยธรรมล้วนมีที่มาจากคำสั่งสอนของพุทธศาสนา เป็นคำสอนที่สังคมยอมรับ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นการสั่งสอนเพื่อให้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและยั่งยืน ไม่มีการแตกแยก ท่ามกลางความหลากหลายทางความคิดและความเชื่อของผู้อื่น ดังนั้นหากพลเมืองมีเหตุผลมีคุณธรรมและความดี อีกทั้งไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เน้นการปฏิบัติในทางสายกลางจึงสามารถอยู่ร่วมกับศาสนาอื่น ๆได้โดยไม่มีความขัดแย้งและก่อให้เกิดความสันติในสังคม

5. ความเป็นพี่เป็นน้อง ในความเป็นพี่เป็นน้องนั้น เป็นลักษณะทางความสัมพันธ์อย่างหนึ่งระหว่างบุคคลในสังคมไทยเป็นการแสดงออกด้วยการให้เกียรติและนับถือซึ่งกันและกัน แม้ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนก็ตาม ถือเป็นความสัมพันธ์พิเศษที่แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันได้ง่าย ซึ่งในส่วนนี้เป็นความต่างจากสังคมตะวันตก เนื่องจากสังคมไทยความเป็นพี่น้องที่เรียกผู้อื่นว่าพี่ ป้า น้า อา ทั้งที่ไม่รู้จักกันนี่เอง ทำให้เกิดความเป็นกันเอง สนิทสนมกันเร็วยิ่งขึ้น ทำให้มีความยินดีในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่พร้อมให้ความรักและนับญาติกันแม้ไม่รู้จักกัน เป็นการเปิดพื้นที่ส่วนตัวได้อย่างยืดหยุ่นมากขึ้น รวมถึงเป็นการเปิดความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับผู้อื่นอย่างกลมกลืน ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมไทยในการต้อนรับกับสิ่งใหม่และผู้มาใหม่ได้ง่ายดาย ทำให้เกิดความรักและความเกื้อกูลระหว่างกัน

6. การอยู่รวมกันเป็นชุมชน ในการอยู่รวมกันเป็นชุมชนเป็นลักษณะวิถีไทยอีกรูปแบบหนึ่งที่ลักษณะชุมชนมีความหลากหลายในระดับท้องถิ่นและยังคงวัฒนธรรมย่อยและภาษาถิ่นเอาไว้ ได้โดยที่วัฒนธรรมย่อยและภาษาถิ่นเหล่านี้ก่อให้เกิดผลรวมของความเป็นไทย เช่น ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนไทยดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นชุมชนเกษตร เป็นชาวนา ซึ่งลักษณะทางสังคมมีความผูกพันอยู่ภายในของจิตใจ มีการพึ่งตนเองและมีการปกครองตนเอง มีความพอเพียงในการยังชีพทางเศรษฐกิจและเอกลักษณ์ของชุมชนหมู่บ้านที่มีความเชื่อพื้นฐานในบรรพบุรุษ เช่น มีการนับถือ “ผี” บรรพบุรุษ คือ ผีปู่-ย่า-ตา-ยาย และนับถือพุทธศาสนา

7. ความเป็นพหุสังคมในสังคมไทย ลักษณะสังคมที่เป็นประชาธิปไตยจะมองเรื่องความเป็นพหุสังคมว่าเป็นเรื่องสำคัญเพราะประเทศหนึ่งๆย่อมมีลักษณะความเป็นพหุสังคมที่มีความหลากหลายทางชุมชน (Communal Diversity) ทั้งกลุ่มคนและวัฒนธรรม เช่น ความหลากหลายของชนชั้น อาชีพ ความคิด อุดมคติ และวิถีชีวิตเป็นต้น ลักษณะของสังคมไทยมีลักษณะพึ่งพากันเสมือนญาติ มีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นสังคมเอื้ออาทรแบ่งปันและการเสียสละ การมอบความสุขให้แก่กันในชุมชน รวมถึงการรวมตัวกันของสังคมในการแก้ปัญหา ทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองแก่ชุมชนไทยมากขึ้น สังคมไทยเป็นสังคมเปิดและมีความประนีประนอม สามารถอยู่ร่วมกันได้แม้จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติและความเชื่อ แต่ก็ไม่มีความขัดแย้งกันสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การเป็นสังคมเปิดที่ยอมรับความแตกต่างกันนี้เองจึงเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นสังคมเอื้ออาทร ดังจะเห็นได้จากการดำรงอยู่ของชุมชนจีน ชุมชนมอญ ชุมชนลาว ชุมชนมุสลิม ฯลฯ ที่ยังคงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างดีในสังคมไทยและแต่ละชุมชนล้วนอยู่กันอย่างสันติ สะท้อนให้เห็นว่าสังคมที่มีพื้นฐานที่ดีสามารถสนับสนุนการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างความหลากหลายได้ อันเป็นลักษณะที่ดีในสังคมประชาธิปไตย

2.2.5 พลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชน (ประชา + อธิปไตย) โดยประชาชนเป็นผู้ปกครองตนเองหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการปกครองโดยประชาชน โดยความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนทุกคน แรกเริ่มนั้นประชาธิปไตย (democracy) หมายถึง รูปแบบการปกครองที่ ประชาชนทั้งหมดมีสิทธิที่จะตัดสินชี้ขาดปัญหาทางการเมือง โดยอาศัยหลักการฟังเสียงข้างมาก (majority rule) เรียกว่า ประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) ประชาชนใช้อำนาจด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันโครงสร้างทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น

ทำให้ประชาชนต้องใช้อำนาจประชาธิปไตยผ่านผู้แทน จึงเรียกประชาธิปไตยเช่นนี้ว่า ประชาธิปไตยทางอ้อม (indirect democracy or representative government) ซึ่งประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนเข้ามาทำการปกครอง ทั้งนี้สังคมไทยเป็นหนึ่งในสังคมประชาธิปไตย ที่ประกอบด้วยคนแต่ละคนอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน มีการปฏิบัติตามกฎหมาย มีการประกอบอาชีพสุจริต มีศักดิ์ศรีความเป็นคนเท่าเทียมกันและสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับเดียวกัน ซึ่งบุคคลแต่ละคนที่เป็นองค์ประกอบส่วนย่อยของสังคม ต่างก็มีบทบาทหน้าที่ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์แตกต่างกันระหว่างบุคคล ที่อยู่ สถานภาพ (Status) แต่อย่างไรก็ตามการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยประชาชนมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อเป็นเจ้าของประเทศประชาชนย่อมมีสิทธิและมีเสรีภาพในประเทศของตน เช่นเดียวกับเจ้าของบ้านที่มีสิทธิและมีเสรีภาพในบ้านของตน ประชาธิปไตยจึงแตกต่างจากระบอบการปกครองระบอบอื่น เพราะระบอบอื่นประชาชนจะเป็นเพียงผู้อาศัยและมีสิทธิเสรีภาพเพียงเท่าที่ผู้มีอำนาจของประเทศจะอนุญาตให้มีเท่านั้น (ลิขิต ธีรเวคิน, 2550)

ทั้งนี้หลักการของประชาธิปไตยประกอบด้วย การเคารพหลักการเหตุผล (Rational) มากกว่าการเคารพตัวบุคคล โดยเคารพและยอมรับว่าคนทุกคนมีสติปัญญาและเหตุผลในขอบเขตที่ต่างกัน การรู้จักการประนีประนอม (Compromise) เป็นการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างระหว่างกัน แต่ต้องไม่ทำให้ความเห็นที่แตกต่างนำพาไปสู่ความแตกแยก การมีระเบียบวินัย (Discipline) คนทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองโดยแท้ ไม่ยอมให้คนหนึ่งคนใดทำตามอารมณ์และใจของตนเอง การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Public Mind) การดำเนินกิจกรรมใด ๆต้องคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ การรู้จักมีส่วนร่วมในการปกครอง (Participation) สามารถแสดงสิทธิและหน้าที่ในการกำกับติดตาม ตรวจสอบการบริหารจัดการของบ้านเมืองทุกมิติของสังคม (สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ, 2539)

"พลเมือง" ในระบอบประชาธิปไตย แตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่นตรงที่พลเมืองจะมี "คุณสมบัติ" อย่างไรจะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้เป็น ในขณะที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยประชาชนจะเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด ดังนั้นประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอย่างแท้จริงและสามารถกำหนดชีวิตตนเองได้ ดังนั้น"ประชาชน" ในระบอบประชาธิปไตย จึงมีความแตกต่างและมีความหลากหลาย ดังนั้นจึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหาจึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีทาง ประชาธิปไตยได้ ดังนั้นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึงสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิของผู้อื่น (ว่าที่ร้อยตรีหญิง ดร.สุทธญาณ์ โอบอ้อม, 2560)

พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์ (2560, หน้า 50-51) ยังได้กล่าวถึงการเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยว่า ประชาชนทุกช่วงวัยควรมีส่วนร่วมในชุมชนในการแสดงออกตามหน้าที่ของพลเมือง โดยการเสนอมุมมองของปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาปัญหาเหล่านั้น. (วินิจ ผาเจริญ , 2563, หน้า 339) ได้ให้ความหมายของการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยว่า อำนาจอธิปไตยที่แท้จริงของประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน ควรสร้างจิตสำนึกและมีจิตที่ปรารถนาต่อระบบการปกครองในสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยการ

1. เคารพเหตุผลมากกว่าตัวบุคคล ซึ่งประชาชนต้องใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาและมีความเคารพซึ่งกันและกัน

2. รู้จักการประนีประนอม ผู้ศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยจะต้องไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา โดยใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาหรือตกลงกันในเรื่องต่าง ๆ

3. มีระเบียบวินัย ประชาชนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของบ้านเมือง

4. มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลักด้วยการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดี ของประเทศและรักษาสมบัติส่วนร่วมหรือสมบัติของสาธารณะ

อย่างไรก็ตามความสำคัญในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยย่อมเกิดผลดีต่อตนเอง ต่อสังคมและต่อประเทศชาติ ดังนี้ บุญส่ง นาแสวง (2560, หน้า 27)

1. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคงเพราะการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายและมีเหตุผลกิจกรรมต่างๆ ทั้งในระดับชุมชนถึงระดับประเทศ ตลอดจนเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันทำงาน ย่อมส่งผลให้ผลงานของมีประสิทธิภาพ

2. สังคมมีความเป็นระเบียบ มีความสงบเรียบร้อย เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎกติกาของ สังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนต้องยอมรับ

3. เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ เพราะเมื่อมีผู้คนต้องทำกิจกรรมร่วมกันย่อมมีความผูกพัน เกิดความสามัคคี และการร่วมแรงร่วมใจในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ

4. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันโดยยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อกันตามวิถีประชาธิปไตย

5. สังคมมีความเป็นธรรม โดยสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมได้รับสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

2.2.6 ลักษณะของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย

ลักษณะของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิดของ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล อ้างใน (บุญส่ง นาแสวง, 2560, หน้า 28) กล่าวว่า “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการคือ

1. รับผิดชอบตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้ เนื่องจากการระบอบประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนนี้เป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศเมื่อ ทำให้ประชาชนเหล่านั้นมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง เปรียบเสมือนกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในการกระทำสิ่งใดในขอบเขตบ้านของตน ดังนั้นระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพของตนเองและอิสรภาพของการเป็นพลเมืองในประเทศนั้นๆ ที่จะทำสิ่งใดได้อย่างเสรีแต่ภายใต้กฎระเบียบของสังคม รวมถึงการรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง

2. เคารพหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชน ดังนั้นความแตกต่างทางเพศ รูปร่าง การศึกษา ฐานะของประชาชน ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นพลเมืองเจ้าของประเทศ ดังนั้นพลเมืองหรือคนในสังคมจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาคและจะต้องเห็นความท่าเทียมกันของคนในสังคม อีกทั้งให้พึงระลึกเสมอว่า

ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเสมอกัน มีศักดิ์ศรีในการเป็นเจ้าของประเทศและศักดิ์ของความเป็นพลเมือง ซึ่งมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจนิยมในระบอบเผด็จการหรือสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมส่งผลให้ประชาชนมีความไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม และไม่มีอิสรเสรีภาพในการดำรงชีวิต ความเท่าเทียมดังกล่าวไม่ใช่ความเท่าเทียมกันของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

3. เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพในประเทศของตนเองระบอบประชาธิปไตย จึงให้เสรีภาพและยอมรับความหลากหลายของประชาชน ดังนั้นประชาชนจึงมีความแตกต่างกันในวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ การเลือกศาสนาหรือความเชื่อทางศาสนา รวมถึงความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องเรียนรู้ยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างไรก็ตามหากมีบางประเด็นที่มีความแตกต่างกันจะต้องไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วยแต่ควรจะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไป

4. เคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนมีสิทธิเสรีภาพตามแต่ของตน หากแต่ทุกคนใช้สิทธิดังกล่าวโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองหรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น ย่อมจะทำให้เกิดการละเมิดสิทธิของกันและกัน ดังนั้นประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือประชาชนมีสิทธิและสามารถใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ดังนั้น“พลเมือง”ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

5. เคารพกติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครอง โดยทุกคนมีความเสมอภาคกันภายใต้กฎกติกาและระเบียบดังกล่าว ถึงแม้จะว่าในสังคมจะมีกฎหมายหรือมีกติกา แต่ประชาชนไม่เคารพหรือไม่ปฏิบัติตาม ย่อมก่อให้เกิดความวุ่นวายทางสังคม ดังนั้นพลเมืองที่ดีควรจะต้อง เคารพกติกาและยอมรับผลของการละเมิดกติกาโดยไม่ใช้ความรุนแรง

6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ประชาธิปไตยเป็นหนึ่งในการปกครองที่ต้องคำนึกถึงส่วนรวมในเคารพสิทธิเสรีภาพและรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดย เนื่องจากการกระทำของตนเองย่อมส่งผลต่อสังคม ดังนั้น “พลเมือง” จึงต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ดังนั้น“พลเมือง” จึงไม่ใช้คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ ยึดถือตนเองเป็นหลักและเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมลงหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจำเป็นต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม ดังนั้นพลเมืองต้องรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมแก้ไขปัญหาเหล่านั้น โยดไม่เรียกร้องสิทธิเสรีภาพของตนเองมากไป

2.2.7 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยมีความสงบสุขและอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข คือคนไทยทุกคนต้องควรจะต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย สามารถปฏิบัติได้ตามแนวทางดังนี้

1. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในครอบครัว เนื่องมาจากครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมและเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นพลเมือง โดยครอบครัวประกอบด้วยบุคคลหลัก ๆ ได้แก่ บิดา

มารดาและบุตรธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุขได้นั้น สมาชิกภายในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกันภายในครอบครัวก่อน กล่าวคือคือบิดามารดาควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ทำในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม อบรมสั่งสอนให้ไม่ให้บุตรเหล่านั้นมีความประพฤติที่ไม่ดี รวมถึงสนับสนุนทางการศึกษา สอนมารยาทที่ดีในสังคม ไม่ลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะเดียวกันบุตรธิดา ควรปฏิบัติต่อบิดามารดาด้วยความกตัญญูกตเวที เลี้ยงดูบิดามารดา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นต้น ทั้งนี้สามีและภรรยาควรมีความซื่อสัตย์และปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อกันโดยการยกย่องให้เกียรติซึ่งกัน รวมถึงมีความรักและมีเหตุผลต่อกันและกัน

2. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนสมาชิกในโรงเรียนประกอบด้วยครู ลูกศิษย์เพื่อน ๆ เป็นต้น ซึ่งทุกคนควรที่จะต้องปฏิบัติตนต่อกันด้วยความดี โดยครูมีหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ กริยามารยาทต่าง ๆ ให้แก่ ลูกศิษย์เพื่อให้เป็นคนเก่ง คนดีของสังคม นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีเมตตา มีความยุติธรรมปฏิบัติตนต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่าเท่าเทียมกัน ส่วนลูกศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูโดยประพฤติตนเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ขยันตั้งใจเรียน มีความกตัญญูกตเวทีไม่ลบหลู่ดูหมิ่น นอกจากนี้สิ่งนักเรียนทุกคนควรปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนด้วยการมีน้ำใจเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มีความรักใคร่สามัคคี ซื่อสัตย์ต่อกัน

3. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น สามารถปฏิบัติได้โดยการให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาด และพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันป้องกันอาชญากรรมภัยจากสารเสพติด รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น

4. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศ อันการปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศสามารถกระทำได้ด้วยการไม่ละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิส่วนบุคคล ไม่กระทำการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อีกทั้งทำหน้าที่ของพลเมืองดีตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในการไปสิทธิเลือกตั้งหรือการลงสมัครเลือกตั้งเพื่อทำหน้าที่แทนประชาชน เสียภาษีอากร และมีส่วนร่วมในหน่วยราชการหรือการป้องกันประเทศ เป็นต้น

ในความเห็นของผู้วิจัยคิดว่าการเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยต้องมีความเคารพในสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของผู้อื่น รวมถึงต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองในการดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ โดยการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยให้กับพลเมืองได้ดังนี้

1. การส่งเสริมประชาธิปไตยในครอบครัว โดยสมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่ ปรองดองกัน เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองและเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ในส่วนของพ่อแม่นั้นควรยอมรับฟังความเห็น ความต้องการของลูกและช่วยในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผลและคำแนะนำที่ปรารถนาดี มากกว่าการใช้อารมณ์หรือการมุ่งร้าย ทั้งนี้ทุกคนในครอบครัวควรรู้จักและรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในครอบครัวและสังคม

2. การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยสอนให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม กระตุ้นและเปิดโอกาสให้นักเรียนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงความคิดเห็นทางการเมืองและสังคม เพื่อฝึกหัดให้นักเรียนยอมรับฟังความเห็นและเหตุผลของผู้อื่น พยายามโน้มน้าวใจให้นักเรียนเข้าใจถึงเหตุผลในกฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ มากกว่าที่จะใช้อำนาจบังคับแต่เพียงอย่างเดียว พยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออก และมีความรับผิดชอบในการทำงานเป็นกลุ่ม ฝึกหัดให้นักเรียนยอมรับในข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มและปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

3. การส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชนโดยร่วมในการประชุมหรือกิจกรรมของชุมชน อย่างเต็มใจ รับฟังความคิดเห็นของฝ่ายรวมถึงใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาหรือความคิดเห็นที่แตกต่างและตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว เคารพกฎระเบียบของชุมชนและกฎหมาย รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นได้อย่างขว้างขวาง

2.2.8 พลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา

การเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักศาสนาพุทธนั้นมีพุทธพจน์กล่าวว่า *“ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ประเสริฐสุดคือคนที่ฝึกแล้ว”* และ *“ม้าอัสดร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ ช้างใหญ่ ที่ได้รับการฝึกแล้วเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่คนที่ฝึกได้แล้วประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะเหล่านั้น”* ดังนั้นการเป็นพลเมืองที่ดีเริ่มต้นจากสัมมาทิฏฐิว่านั่นคือความเห็นชอบ หรือเห็นถูกต้องในสิ่งที่ควรเป็น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

การเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาจากงานวิจัยของ (บุญส่ง นาแสวง,2560,หน้า 28) และ (กองวิชาการและแผนงาน ม.ป.ป.) กล่าวว่า การเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาควรประกอบด้วยหลัก ด้านคารวะธรรม ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม

2.3.1 ด้านคารวะธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม ดังนั้นพลเมืองที่ดีควรมีการประพฤติปฏิบัติตามคารวะธรรมได้ดังนี้

1. เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติผู้ใหญ่ (ปู่ย่า ตายายและผู้สูงอายุ) ผู้มีพระคุณ ครูบาอาจารย์ เพื่อนและกัลยาณมิตร โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยความสุภาพ จริงใจ ให้เกียรติผู้อื่น การให้การต้อนรับแก่บุคคลต่างๆ ด้วยความยินดี รวมถึงการแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันในสังคม

2. เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่นยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศนั้น เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขและเป็นระเบียบให้กับสังคม

3. เคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นหนึ่งในหลักที่พึงกระทำ การเคารพผู้อื่นเสมือนกับการเคารพตนเอง สามารถกระทำได้โดยการไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนา ไม่เอาทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง การไม่พูดโกหกหรือการกระทำความชั่ว การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายหรือวาจา เคารพในสิทธิของคนที่มาก่อนหลังในการกระทำสิ่งใด

รวมถึงเคารพในสิทธิของความเป็นเจ้าของต่างและรู้จักขออนุญาต เมื่อล่วงล้ำเข้าไปในที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่น

4. เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรองก่อนตัดสินใจในความเห็นดังกล่าว ทั้งนี้การตัดสินใจต้องเป็นไปอย่างปราศจากอคติและไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่

5. การเคารพกันทางวาจา เป็นการใช้วาจาในการพูดให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคล เช่น พูดกับผู้ใหญ่ เพื่อน หรือพระมหากษัตริย์ พูดจาด้วยคำสุภาพ ไม่ก้าวร้าว ส่อเสียด รวมถึงการไม่พูดในสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือทำให้ผู้อื่นเสียหาย ทั้งนี้การเคารพกันด้วยวาจายังรวมไปถึงการไม่พูดนินทาหรือโกหกหลอกลวง

6. เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ สามารถกระทำได้โดยการการแสดงความเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ในทุกโอกาส ร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ในโอกาสและวันสำคัญต่างๆ การไปร่วมมือหรือรับเสด็จเมื่อพระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จไปในถิ่นที่อยู่หรือบริเวณใกล้เคียง ปฏิบัติต่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ธงชาติ พระบรม ฉายาลักษณ์ เพลงสรรเสริญพระบารมี ฯลฯ ด้วยความเคารพ เมื่อได้ยินหรือเห็นบุคคลใดแสดงกิริยาวาจา หรือมีการกระทำอันไม่สมควรต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ควรต้องทำการห้ามปรามหรือกล่าวตักเตือนแก่คนผู้นั้น

2.3.2 ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่รวมกันในสังคมและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรระหว่างกันได้เป็นอย่างดี รวมถึงมีลักษณะการร่วมคิด การทำงานเป็นทีมด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รวมถึงการตั้งใจปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด โดยแนวทางการประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1. ร่วมมือกันทำงาน วางแผนและสามัคคีกันด้วยความเต็มใจ ถือประโยชน์ของส่วนรวม หรือประโยชน์ ของชาติเป็นที่ตั้ง ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างสันติวิธี การรู้จักประนีประนอม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นใหญ่ การเสียสละความสุขส่วนตนหรือหมู่คณะ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ

2. ร่วมกันรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง โดยทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

3. ร่วมกันติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

4. ร่วมกันปรับปรุงให้มีการแก้ไขพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ

5. การรู้จักประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ของส่วนรวม หรือประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง

6. มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่มในหน่วยงานและสังคม

2.3.3 ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ความรู้และ สติปัญญาจากการศึกษาเล่าเรียนมาประกอบอาชีพหรือพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคมของเราให้น่าอยู่ เป็นต้น การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรมสามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

1. การไม่ถือตนเป็นใหญ่ สามารถกระทำได้โดยการรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมาก รวมถึงการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีในการทำงานต่างๆ

2. เน้นการใช้ปัญญาใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินปัญหาทั้งปวง โดยไม่ใช้เสียงข้างมากในการตัดสินปัญหาเสมอไป รวมถึงการไม่ใช้อารมณ์เป็นใหญ่ในการแก้ไขหรือตัดสินปัญหาต่างๆ

3. ใช้ปัญญาจากหลายๆฝ่ายในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นหรือเมื่อมีเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องตัดสินใจโดยใช้เหตุผลเป็น

4. ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะต้องพยายามอภิปรายด้วยเหตุผลและใช้สันติวิธีในการควบคุมสถานการณ์ดังกล่าว จนกระทั่งสามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นด้วยและคล้อยตามเมื่อเกิดกรณีที่แต่ละฝ่ายต่างก็มีเหตุผลที่ดีด้วยกันทั้งคู่และไม่อาจชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งเท่านั้น จึงจะใช้วิธีการออกเสียงเพื่อร่วมประกอบการตัดสินใจ

5. มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น โดยต้องรู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล

2.3.4 หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักธรรมอันประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม โดยคุณธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น จริยธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหายเป็นหนึ่งในหลักที่ควรประพฤติเพื่อทำให้สังคมอยู่ร่วมกันโดยสงบ ศีลธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย ทั้งนี้หลักธรรมนี้ก็สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นได้ด้วยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ดังนั้นหลัก “คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม”จึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิตดังนี้

1. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์หมายถึง การที่บุคคลมีความสำนึกถึงความสำคัญของความเป็นคนไทย มีจิตใจฝักใฝ่ศาสนาและตระหนักถึงพระมหากรุณาธิคุณของ พระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนในการผดุงรักษาสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่คู่สังคมไทย ตลอดไป

2. การยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือ ทุกศาสนาย่อมมีหลักศีลธรรมที่ช่วยขัดเกล่าจิตใจของคนให้กระทำแต่ความดี มีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันและไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้สมาชิกในสังคมควรศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่กล่าวโทษหรือทำการเหยียดศาสนาของผู้อื่น อีกทั้งควรนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

3. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องตรงไปตรงมา กระทำการต่างๆด้วยความสุจริต ไม่ยึดเอาสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน บุคคลทุกคนควรที่จะซื่อสัตย์ต่อตนเองก่อนคือการกระทำตนให้เป็นคนดีแล้วจึงสามารถซื่อสัตย์ตอบุคคลอื่น ๆ ได้

4. ความเสียสละ หมายถึงการคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รวมถึงการยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม เพื่อให้สังคมนั้นเป็นสังคมแห่งการมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

5. ความรับผิดชอบ หมายถึงการยอมรับการกระทำของตนเองหรือการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วง ทั้งนี้ความรับผิดชอบยังให้ความหมายรวมไปถึงความรับผิดชอบในด้านสติปัญญาและความสามรถ คือการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนใฝ่หาความรู้ต่างๆ การฝึกฝนตนเองในด้านประสบการณ์ ความรับผิดชอบในด้านความประพฤติคือรู้จักประพฤติให้เหมาะสม และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน คือยอมรับผลการกระทำของตนทั้งผลดีหรือผลที่ทำให้เกิดเสียหาย

6. การมีระเบียบวินัย หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ ตามแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติ ดังนั้นคนที่มีระเบียบวินัยเป็นคนที่สามารถควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตนได้ตามแบบแผนกฎเกณฑ์และข้อบังคับของสังคมนั้นได้

7. การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานหรือทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงทัน ตรงตามเวลาที่กำหนดโดยใช้เวลาอย่างคุ้มค่ารวมถึงการเคารพในเวลาของผู้อื่น

8. ความกล้าหาญทางจริยธรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกในทางที่ถูกที่ควรโดยกระทำการต่างด้วยความซื่อตรงไม่เกรงกลัวอิทธิพลใดๆ ความกล้าหาญนี้มิใช่การอวดดีแต่เป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล และแสดงออกเพื่อความถูกต้อง

2.3.5 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตราที่ 6 อ้างอิงในงานวิจัยของ (สุทธญาณ์ โอบอ้อม และคณะ, 2560, หน้า 36) พลเมืองไทยที่ดีควรจะต้องมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจสติปัญญา ความรู้และวัฒนธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี ความสุข” โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงามมีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่ดีทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีเหตุผลรู้หน้าที่ของตนเอง มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียรมีความประหยัด มีจิตใจแห่งความเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเป็นคนดีตามหลักการของพลเมืองไทยประกอบด้วยการมีวินัยและการมีค่านิยมประชาธิปไตย โดยการมีวินัย ประกอบด้วยการสนใจใฝ่รู้ มีสติควบคุมตนเอง รับผิดชอบ มีเหตุผล ซื่อสัตย์ ขยันและอดทน อนึ่งนั้น การมีค่านิยมประชาธิปไตยนั้นควรประกอบไปด้วยการเห็นคุณค่าตนเอง และคุณค่าของผู้อื่น การทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การเคารพกติกาของสังคม และการทeงานร่วมกับผู้อื่นเป็น มีเหตุผลและเสียสละเพื่อส่วนรวม

2. คนเก่ง คือคนที่มีสมรรถภาพในการดำเนินชีวิตสูง โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น มีทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความสามารถด้านภาษา ทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน มีศิลปะ ดนตรี กีฬา ซึ่งทักษะเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดการสังเกต การประมวลผล การจัดกลุ่มเชื่อมโยง การตั้งสมมติฐานและทดลอง ไม่เพียงแต่ทักษะทางวิชาการเท่านั้น แต่พลเมืองควรมีภาวะความผู้นำ รู้จักตนเองรู้จักการควบคุมตนเอง การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น สามารถก้าวทันเหตุการณ์โลกและเทคโนโลยีได้เป็นอย่างดี ผสมผสานกับความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

3. คนมีความสุข คือเป็นคนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ เป็นบุคคลที่มีความร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข็มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ นอกจากนี้คนที่มีความสุขยังรวมไปถึงคนที่สามารถแบ่งปันความรัก มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างความจริง ความงาม และความเป็นธรรม เป็นผู้ที่ประพฤติชอบปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

คุณลักษณะของการพลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ตามแนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยอ้างอิงและวิเคราะห์จากงานวิจัยของ (สุทธญาณ์ โอบอ้อม, 2560) กล่าวว่า *“บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติ ตระกูลก็หาไม่หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรมหรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม บุคคลเป็นชาวนาก็เพราะกรรม เป็นช่างศิลป์ก็เพราะกรรม เป็นพ่อค้าก็เพราะกรรม เป็นผู้รับใช้ก็เพราะกรรม บุคคลแม้เป็นโจรก็เพราะกรรม เป็นทหารอาชีพก็เพราะกรรม เป็นปุโรหิตก็เพราะกรรม แม้เป็นพระราชาก็เพราะกรรมทั้งนั้น”* ทั้งนี้ไม่ว่าพลเมืองจะดำเนินหรือประกอบอาชีพใดย่อมเกี่ยวกับกรรมที่เคยได้สร้างไว้ในอดีต ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ความหมายดังกล่าวมาเพื่อกำหนดการเป็นพลเมืองที่ตามหลักประพุทธศาสนา ว่าด้วยการกระทำของพลเมืองทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอกโดย การกระทำนั้นต้องกระทำด้วยเจตนา ความคิดนึก ความตั้งใจ การเลือกตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร โดยสามารถจำแนกการกระทำที่สามารถสร้างความเป็นพลเมืองตามแนวพุทธได้ดังนี้

1. กายกรรม ได้แก่ การกระทำทางกายของพลเมือง เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ร่างกายทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว สังคมหรือเพื่อศาสนา

2. วจีกรรม ได้แก่ การกระทำทางวาจาของเยาวชน เช่น การพูด การสื่อสาร การเขียน หนังสือ โดยการพูดนั้นต้องเป็นการพูดในเชิงสร้างสรรค์และพูดในสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

3. มโนกรรม ได้แก่ การกระทำทางใจของเยาวชน เช่น ความคิด ความเชื่อ ความเห็น การยึดถือ ค่านิยมและทัศนคติ โดยในทางพระพุทธศาสนาถือว่ามโนกรรมมีความสำคัญมาก เพราะมโนกรรมหรือการ กระทำทางใจนี้ หมายถึง กระบวนการคิดทั้งหมด ตั้งแต่ความคิดนึก การคิดปรุงแต่ง รวมทั้งความ เชื่อถือ ความคิดเห็น ทฤษฎี ลัทธิ อุดมการณ์ทั้งหลาย โดยความคิดเหล่านี้หรือรวมเรียกว่า ทิฏฐิ ซึ่งเป็นตัวกำหนด พฤติกรรมของพลเมือง วิถีชีวิตและคติของพลเมืองที่มีต่อสังคม ดังนั้นหากพลเมืองมี การพูด การคิดและการกระทำที่เป็นไปในทางที่ผิดเป็นมิจฉาไปด้วยย่อมส่งผลต่อความเสื่อมของสังคม ดังพุทธพจน์ที่ว่า *“ธรรม ทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่วก็จะพูดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ถ้าคนมีใจดีก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้นสุขย่อมติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัวเขาไป”* ตัวอย่างเช่น การที่พลเมืองให้ความสำคัญกับหลักธรรมและความดีเป็นหลัก พลเมืองเหล่านั้นย่อมแสวงหาธรรม มีจุดมุ่งหมายในการเป็นคนดีในสังคม

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะทางจริยธรรมที่พลเมืองไทยพึงมีได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวที ความมีระเบียบ ความ

เสียสละ การรู้รักสามัคคี ความประหยัดมัธยัสถ์ ความยุติธรรม ความอุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ความมีเมตตากรุณา การพึ่งตนเองได้ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีสัจจะและความจริง ความมีสติรู้จัก ผิดชอบชั่วดี ความอดทนอดกลั้น การตรงต่อเวลา ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ความใฝ่รู้ การรู้จักประมาณตน การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การมีสัมมาคารวะต่อผู้ที่อาวุโส การส่งเสริมคนในการทำความดีและความกล้าทางจริยธรรมอันประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปคุณลักษณะพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและสังคมทั่วโลกว่าควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความเป็นประชาธิปไตยและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตยนั้นจะต้องมีความเสียสละในประโยชน์ส่วนตนเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมและรักษาไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย เป็นการส่งผลต่อความมั่นคงและความก้าวหน้าของสังคมให้กับประเทศ ซึ่งสุดท้ายผลประโยชน์ดังกล่าวย่อมย้อนกลับคืนมาสู่สมาชิกในสังคม เช่น การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นต้น

2. เคารพกฎหมายและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม เมื่อพลเมืองทุกคนอยู่ในสังคมย่อมต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคมและบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือไม่กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนด สามารถทำให้รัฐประหยัดงบประมาณและค่าใช้จ่ายในการป้องกันปราบปรามและจับกุมผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษ นอกจากนี้ยังทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สมานฉันท์ ไม่หวาดระแวงต่ออันตรายดังกล่าว

3. เป็นผู้มีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นในสังคม ทุกคนย่อมมีอิสระเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งการความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันมีสาเหตุมาจากบุคคลมีภูมิหลังของครอบครัว การศึกษา และวิธีคิดที่แตกต่างกัน อาจนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม บางครั้งอาจจะเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคลหรือองค์กร ดังนั้นการแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว คือการรู้จักการใช้เหตุผลมาประกอบการตัดสินใจ ประชาชนในสังคมจะต้องเคารพความแตกต่างของผู้อื่นไม่ยึดตัวเองเป็นใหญ่ มีการหาข้อยุติในลักษณะของการร่วมกันคิดและร่วมกันอภิปราย โดยใช้ข้อมูลรอบด้าน มีการพิจารณาเหตุผลของแต่ละฝ่ายด้วยใจเป็นธรรม ข้อเสนอของฝ่ายใดที่มีเหตุผลมากกว่าและมีความเป็นไปได้ว่าข้อเสนอเหล่านั้นย่อมถูกเลือกให้นำมาปฏิบัติ จะช่วยให้เกิดการสานความสัมพันธ์ที่ดีและเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

4. ยอมรับมติของเสียงส่วนใหญ่ เมื่อในสังคมมีประเด็นความขัดแย้งหรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม ย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันและจำเป็นต้องตัดสินปัญหาด้วยการใช้เสียงข้างมากเข้าช่วย ดังนั้นผลของมติส่วนใหญ่ตกลงว่าเป็นอย่างไร คนสังคมสมควรที่จะต้องปฏิบัติตามเพราะเป็นมติของเสียงส่วนใหญ่นั้นเอง

5. เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น คนทุกคนควรรู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของตนเองและบุคคลอื่น สิทธิหมายถึงประโยชน์ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง พึงได้รับตามกฎหมาย เช่น การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การรักษาพยาบาลจากรัฐ เป็นต้น ส่วนเสรีภาพหมายถึง ความเป็นอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใด ๆ ภายในขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดไว้ เช่น การแสดงออก การนับ

ถือศาสนา การเดินทางเป็นต้น ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล ยังคงรวมไปถึงและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายเสรีภาพเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล เสรีภาพในการนับถือศาสนา การเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น รวมถึงบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด แต่ต้องไม่เป็นการพูดแสดงความคิดเห็นที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียหาย

6. มีความรับผิดชอบต่อตนเองสังคม ชุมชนและประเทศชาติในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้สังคมความเจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ตามความเจริญก้าวหน้าทางสังคมย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากร การทำงานเป็นหมู่คณะและความรับผิดชอบ ดังนั้นการอยู่ร่วมกันในสังคมทุกระดับ จึงต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในงานนั้น ๆ ให้สมาชิกแต่ละคนนำไปปฏิบัติตามหน้าที่ได้รับหมอบหมายไว้อย่างเต็มที่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า พลเมืองในสังคมย่อมมี บทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไปตามคุณวุฒิและวัยวุฒิ ทั้งนี้หากพลเมืองสามารถปฏิบัติตนโดยมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ชุมชน ประเทศชาติและสังคมโลกแล้ว สังคมในทุกระดับสามารถพัฒนาหรือมีความเจริญก้าวหน้าไปด้วย

7. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง ในสังคมประชาธิปไตยนั้นสมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง เช่น การเลือกตั้ง การเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกันเป็นต้น

8. การมีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศชาติ รวมถึงการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครอง ช่วยสอดส่องพฤติกรรมที่ส่อไปในทางทุจริต พิจารณาข่าวสารต่างๆที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ ไม่กล่าวว่าร้ายโจมตีผู้อื่น รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยสันติวิธี

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำตารางสรุปนิยามและความหมายของการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นิยามความหมายของพลเมือง พลเมืองที่ดีในสังคมไทย พลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย พลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ตามหลักการและแนวความคิดของงานวิจัยท่านอื่นสามารถสรุปออกมาเป็นตารางที่ 1 โดยสามารถสรุปได้ว่า คุณสมบัติเบื้องต้นที่พลเมืองทุกคนพึงมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติหลังที่ทุกคนพึงมีและปฏิบัติอยู่ภายในจิตใจและตามด้วยการปฏิบัติตามกฎหมาย ปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมือง มีระเบียบวินัยและมีความเป็นประชาธิปไตย

ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปคุณสมบัติและความหมายของพลเมืองดีในมุมมองของ พลเมืองดีโดยทั่วไป พลเมืองดีในสังคมไทย พลเมืองดีในประชาธิปไตยและพลเมืองดีในพระพุทธศาสนา

	พสชน้น นิรมิตรไชยนนท์,	ว่าที่ร้อยตรีหญิง ดร.สุทธญาณ์ โอบอ้อม,	ไกรยุทธ ธีรตยานันท์	ศิธิ เบย์ค และ ไทด์	จิราพร พรายมณี	ลินธร เพ็ชรฤทธิ์	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2550)	สมพร ใช้บางยาง	สมหวัง พิริยานุวัฒน์	บุญส่ง นาแสง	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550	แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2475	วลัย พานิช	สุมน อมรวิวัฒน์	ศักดิ์ชัย นิรัญทวี	เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์และคณะ	วินิจ ผาเจริญ	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล	กองวิจการและแผนงาน	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542	ศักดิ์ชัย นิรัญทวี	พสชน้น นิรมิตรไชยนนท์,
การปฏิบัติตามกฎหมาย		x			x	x					x	x	x	x						x		
ปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมือง							x				x	x	x	x		x			x		x	
รับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม	x					x			x	x	x	x	x			x		x	x	x	x	x
การปฏิบัติตามนโยบาย	x																					
สร้างประโยชน์ให้กับบ้านเมือง	x	x							x			x										
ร่างกายแข็งแรง จิตใจดี มีความคิดและการศึกษา		x							x								x				x	
แก้ไขปัญหาต่างๆด้วยสติปัญญา		x			x		x		x		x				x						x	
พัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า		x		x								x										
ปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม		x			x						x		x	x		x	x					
คุณธรรม จริยธรรม		x				x		x	x	x			x	x			x			x	x	x
ระเบียบวินัย		x	x				x			x			x					x			x	x
รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					x						x		X									
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการทำงานร่วมกันในสังคม				x					x				x					x	x		x	
ความอดทน			x			x	x						x				x				x	x
เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น			x	x				x			x								x	x		
ความเมตตาและความเสียสละ			x	x								x								x	x	x

	พลชัน นิรมิตรไชยนนท์,	ว่าที่ร้อยตรีหญิง ดร.สุทธญาณ์ โอบอ้อม,	ไกรฤทธ ธีรตยานันท์	คีธ เบล็ค และ ไทด์	จิราพร พรายมณี	ลินธร เพ็ชรรุทธิ์	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2550)	สมพร ใช้บางยาง	สมหวัง พิริยานุวัฒน์	บุญส่ง นาแสง	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550	แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2475	วลัย พานิช	สุนนท อมรวัฒน์	ศักดิ์ชัย นิรัญทวี	เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์และคณะ	วิมล ผาเจริญ	ปริญญา เหวาจันโตรกุล	กองวิชาการและแผนงาน	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542	ศักดิ์ชัย นิรัญทวี	พลชัน นิรมิตรไชยนนท์,
ความสามัคคี			x	x			x	x														
ความซื่อสัตย์สุจริต			x				x	x	x											x	x	x
ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น				x				x														
การมีเหตุผล				x	x			x	x									x		x	x	
มีความเป็นประชาธิปไตย				x							x	x		x	x	x	x		x			
มีส่วนร่วมต่อสังคม		x									x	x			x		x			x		
รักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์						x					x		x	x		x				x		
การมีความรู้						x			x			x	x		x		x				x	
ความประหยัด							x			x			x				x					
ความสุภาพ							x															
ความมีน้ำใจในการช่วยเหลือผู้อื่น จิตสาธารณะ							x	x				x			x	x					x	x
ไม่กระทำความชั่ว								x														
กล้าในการแสดงความคิดเห็น								x				x										
ส่งเสริมคนดีให้มาปกครองบ้านเมือง								x														
ใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง									x													
ทักษะทางเทคโนโลยี									x													
ความขยันหมั่นเพียน										x							x					x
ใส่ใจกับการเมือง											x	x				x						
ออกเสียงเลือกตั้ง											x	x		x		x						
เคารพในหลักความเสมอภาค																			x	x		
การยอมรับความแตกต่าง																			x			

ที่มา : รวบรวมโดยผู้วิจัย

2.4 แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพุทธธรรม

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับพลเมืองย่อมมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งปวง ซึ่งแต่ละบุคคล (Individual Difference) ต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยการเปรียบเปรยมนุษย์เป็นดั่งพันธุ์ของต้นไม้ที่ใช้ต้นไม้กับเมล็ดชนิดเดียวกันปลูกบนพื้นที่ และเวลาเดียวกันยังเจริญเติบโตขึ้นมาในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้แบ่งความแตกต่างของมนุษย์ในทางด้านปัญญาและจิตใจไว้ 4 ระดับ คือ บุคคลประเภท *บัวพ้นน้ำ* นั้นเปรียบได้กับบุคคลที่มีความสามารถเข้าใจในคำสอนได้ทันที ซึ่งแตกต่างกับบุคคลประเภท *บัวปริ่มน้ำ* ที่ต้องใช้เวลาในการอบรมสั่ง *บัวใต้*น้ำเป็นบุคคลประเภทหนึ่งที่ต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างมากจึงจะมีความรู้และเข้าใจในหลักธรรมหรือสิ่งต่างๆ และบุคคลประเภทสุดท้ายนั้นได้แก่ *บุคคลประเภทบัวใต้ตม* เป็นบุคคลที่ไม่มีความพร้อมที่จะมีความสามารถเข้าใจอะไรได้ เปรียบเสมือนกับพฤติกรรมของคนที่ไม่อาจทำนายหรือคาดการณ์ความต้องการได้ ดังนั้นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์มาใช้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองสามารถยกระดับและพัฒนาจิตใจมนุษย์บนหลักพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา (สุทธญาณ์ โอบอ้อม และคณะ, 2563)

2.4.1 หลักพุทธธรรมกับความเป็นพลเมือง

การเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาโดยส่วนมากจะยึดตามหลักธรรมคำสอน อันได้แก่ อริยสัจ 4 มาประยุกต์และผสมผสานกับกระบวนการทางจิตวิทยา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพจิตใจของมนุษย์ อันเนื่องมาจากพุทธธรรมถือเป็นบรมสัจจะ หรือความจริงอันประเสริฐ เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของความทุกข์ที่บีบคั้นจิตใจมนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่ภายในจิตใจของเราซึ่งยากต่อการมองเห็นและการสัมผัส แต่ความทุกข์เหล่านั้นมักกระจายอยู่ในทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัว การงานอาชีพ สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นหากนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้สามารถชำระชีวิตและจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ ดังนั้นหากนำหลักธรรมมาปฏิบัติหรือนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถบรรลุถึงการดับทุกข์หรือปัญหาในจิตใจที่เกิดขึ้น ให้หมดสิ้นไป ดังนั้นหลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจถึงสาเหตุของความทุกข์และแนวทางในการดับทุกข์ก็คือ “อริยสัจ 4” อันเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา และเป็นหลักธรรมที่เป็นแก่นสำคัญของแนวคิดจิตวิทยาแนวพุทธ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งผลในทางปฏิบัติ รวมถึงสามารถนำหลักธรรมอื่นๆมาผสมผสานเพื่อเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตได้ อันจะนำไปการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของบุคคลทั้งภายในจิตใจของตนเองและในสัมพันธภาพที่มีต่อผู้อื่นและต่อสรรพสิ่งรอบตัว

ทั้งนี้ พระทอง บุตรดี (2561) ได้กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 : ธรรมในการแก้ไขปัญหาให้สำเร็จหรือความจริงอันประเสริฐ

2.4.2 หลักอริยสัจ 4

หลักอริยสัจ 4 คำว่า “อริยสัจ” หมายถึง ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าใจและผู้ปฏิบัติตามสามารถบรรลุถึงความเป็นอริยบุคคลได้ ซึ่งอริยสัจ 4 นั่นคือความจริงที่เกี่ยวกับชีวิต ไม่เป็นเท็จ ไม่แปรเป็นอย่างอื่น เป็นความจริงในตัวเองที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญตลอดชีวิต ถ้ามนุษย์มีความเข้าใจเกี่ยวกับอริยสัจ 4 สามารถมองเห็นสัจธรรม ปัญหาและทางออกของชีวิตได้ (พระเจษฎาพร อุ่นเรือน,2557,

หน้า 10) โดยพระพุทธโฆษาจารย์ ได้ให้ความหมายของอริยสัจไว้ 3ประการ คือ 1. เป็นธรรมที่พระอริยะทั้งหลายมีพระพุทธเจ้ารู้แจ้งแล้ว 2. เป็นธรรมอันเป็นความจริงของพระอริยะทั้งหลาย 3. เป็นเหตุที่รู้แจ้งแล้ว

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ (2530,หน้า 526-539) ได้ให้ความหมายของ อริยสัจ 4 ไว้ว่า อริยะ หมายถึง บุคคลผู้บรรลุธรรมอันวิเศษ สัจ หมายถึง ความรู้เรื่องแห่งความจริง ดังนั้น อริยสัจ หมายถึง ความจริงของพระอริยะหรือความจริงอันประเสริฐ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2553, หน้า 10) อ้างอิงจาก พรพิณ อาทิเวช , 2563 , หน้า 34 ได้ให้ความหมายของอริยสัจ 4 ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ไว้ว่า อริยสัจ หมายถึง ความจริงอย่างประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้คนเป็นพระอริยะ มี 4 อย่าง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (เรียกเต็มว่า ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา)

1. *ทุกข์* หมายถึงสภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่ลำบาก ทุกข์เป็นความไม่เที่ยงเป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง มีความบกพร่องและไม่สมบูรณ์ในตัวเอง อยู่ในสภาวะหรือสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดปัญหาได้ตลอดเวลา

2. ทุกขสมุทัย หรือ สมุทัยนั้นคือเหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุใดทุกข์เกิดขึ้น โดยเหตุแห่งความทุกข์มีหลายประการ ได้แก่ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง ต้องการให้เป็นสิ่งนั้น ต้องการให้เป็นไปตามความประสงค์ของจิตใจ ส่งผลให้ชีวิตถูกบีบคั้น ด้วยความเร่าร้อน กระวนกระวาย ความหวงแหนเกลียดชัง ความหวาดระแวงและความคับข้องในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอยู่ตลอดเวลา รวมถึงเป็นสาเหตุที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองไม่สดชื่นและเบิกบาน

3. ทุกขนิโรธ หรือนิโรธ หมายถึงแนวทางการความดับทุกข์ เป็นภาวะที่เข้าถึงที่สามารถเข้าถึงได้เมื่อกำจัด อวิชชา กิเลส ตัณหา ออกไปส่งผลให้จิตใจไม่รู้สึกถูกบีบคั้น ด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย มีความเบื่อหน่ายเข้าครอบงำจิตใจ ทำให้จิตหลุดพ่นเป็นอิสระประสบแต่ความสงบสุขที่ทำให้จิตใจ บริสุทธิ์ ปลอดโปร่งและเบิกบาน เป็นแนวทางที่เรียกว่านิพพาน

4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาเรียกสั้น ๆ ว่า มรรค แนวทางหรือการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์หรือข้อปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง

วศิน อินทสระ (2548) อ้างในงานวิจัยของ (พระเจษฎาพร อุ่นเรือน,2557,หน้า 10) ได้ให้ความหมายของอริยสัจสี่ไว้ว่า เป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำบุคคลผู้เข้าถึงให้เป็นอริยะและความจริงอันทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติห่างไกลจากข้าศึก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความจริงอันประเสริฐนั้น หมายถึง ความจริงที่เป็นจริงอยู่เสมอไม่เปลี่ยนแปลงและไม่แปรผันเป็นอย่างอื่น ซึ่งพระธรรมนี้เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่าเป็นพระธรรมจักรที่หมุนกรงล้อไปแล้ว ไม่สามารถมีใครกล่าวคัดค้านได้และเป็นความจริงทุกประการ

2. ความจริงของพระอริยะนั้นมีความหมายว่า พระอริยะท่านมีความเห็นอย่างไร มีความเข้าใจในเรื่องชีวิตออย่างไร โดยไม่ขัดแย้งกัน เช่น หากชีวิตเจออยู่ด้วยทุกข์ ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ การดับกิเลสได้เป็นความดับทุกข์และมรรคมีองค์ 8 เป็นทางไปสู่ความดับทุกข์

3. ความจริงที่บุคคลผู้เข้าถึง หมายถึง ความจริงที่ให้เป็นอริยะชั้นมีความหมายว่าเดิมที่เป็นปุถุชน แต่เมื่อมารู้แจ้งในอริยสัจสี่ครบบริบูรณ์ทุกประการแล้ว ย่อมแปรสภาพและสามารถยกระดับจิตใจจากปุถุชนธรรมดานี้เป็นอริยชนไปทันที เปรียบเสมือนเหมือนคนจนเมื่อมีทรัพย์ขึ้นก็กลายเป็นเศรษฐี

4. ที่ว่าเป็นความจริงอันทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติตามห่างไกลจากข้าศึกนั้น ซึ่งข้าศึกประกอบด้วย 2 อย่างคือข้าศึกภายนอกอันได้แก่ ผู้ที่มีความประสงค์มุ่งร้ายกับตนเอง และข้าศึกภายในคือกิเลส ซึ่งเป็นข้าศึกหรือศัตรูอันร้ายกาจที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง เต็มไปด้วยความโลภ กิเลส และตัณหา หากบุคคลใดมีศัตรูภายในเข้ามารบกวนจะทำให้บุคคลนั้นเต็มไปด้วยความทุกข์ ปราศจากความสุข ดังนั้นอริยสัจเป็นพลังธรรมอันหนึ่งที่สามารถกำจัดศัตรูภายในให้หมดสิ้นภายในจิตใจ เพื่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม จิตแจ่มใสและพบพานกับความสุข

2.4.3. อริยสัจ 4 ละความจริง 4 ประการประกอบด้วย

1. สมมตสัจจะ ความจริงสมมุตหมายถึง ความจริงชั้นนอกที่มนุษย์ทำการสมมุติขึ้น เป็นความจริงที่ยอมรับและใช้กันในชีวิตประจำวันเพื่อความสะดวกในชีวิตและการติดต่อสื่อสาร หากแต่รายละเอียดที่ลึกลงไปให้ความจริงสมมุตินั้น ยกตัวอย่างเช่น พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกเป็นความจริงที่มีการยอมรับกันในหมู่มนุษย์และสังคม โดยไม่ผ่านการวิเคราะห์หรือสอบสวน หากตามความเป็นจริงแล้วนั้น พระอาทิตย์ไม่ได้ขึ้นทางทิศตะวันออก แต่โลกหมุนรอบตัวเองเมื่อโลกด้านใดด้านหนึ่งหันเข้าหาพระอาทิตย์ จึงเห็นพระอาทิตย์โผล่ขึ้นจากขอบฟ้า จึงเรียกว่าพระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกความจริง

2. สภาวะสัจจะ ความจริงโดยสภาวะ หมายถึง ความจริงที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าวินิจฉัยวิเคราะห์ วิจารณ์ให้ลึกลง เป็นความจริงในระดับลึกมากขึ้น เช่น การที่โลกหมุนรอบตัวเองทำให้เข้าใจว่าพระอาทิตย์โผล่ขึ้นทางทิศตะวันออกนับเป็นความจริงขั้นสภาวะ ในอีกหนึ่งกรณีคำว่า “น้ำ” เป็นความจริงขั้นสมมุติ แต่น้ำประกอบไปด้วยไฮโดรเจน 1 ส่วน และออกซิเจน 2 ส่วน ดังนั้นปริมาณสัดส่วนของสารในน้ำนั้นถือว่าเป็นความจริงชั้นสภาวะที่ที่ต้องหาเหตุและผลต่อไป

3. ปรมัตถสัจจะ หมายถึง ความจริงที่อยู่เหนือจากประสาทสัมผัสเช่นความจริงที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณเทพเจ้า นรกสวรรค์นิพพาน เป็นต้น ความจริงนี้เป็นความจริงที่ทำให้คนฉลาดขึ้นและทำให้ชีวิตดีขึ้น แต่ไม่ใช่ความจริงที่มีเป้าหมายเพื่อความริสุทธ์ ไม่ใช่ความจริงที่สามารถนำพามนุษย์เหล่านั้นให้หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ได้

อย่างไรก็ตามความจริงทั้ง 3 ประการนี้เป็นความจริงที่ดีแต่ยังไม่ใช่ความจริงที่สามารถนำพาให้หลุดพ้นจากความโลภโกรธหลง เนื่องจากพระพุทธศาสนามุ่งความจริงอันบริสุทธิ์ที่สามารถหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ อย่างไรก็ตามความจริงทั้ง 3 ประการนี้ยังไม่ใช่ความจริงอันสูงสุดของพระพุทธเจ้า หากแต่พระพุทธเจ้าไม่ได้ห้ามให้ชาวพุทธศึกษา เพียงแต่ไม่ได้แนะนำให้ชาวพุทธทุ่มเทในการศึกษาความจริงเหล่านั้นเพื่อเป็นทางดับทุกข์ ในทางกลับกันมีความจริงอันประเสริฐหรือที่เรียกว่าอริยสัจ 4 เป็นความจริงที่พระพุทธเจ้าได้สอนให้ชาวพุทธเข้าใจเพื่อเป็นแนวทางในการดับทุกข์

4. อริยสัจจะ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการคือ ประกอบด้วย ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) และทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ (อริยมรรค) อริยสัจ 4 ประการนี้

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ และทรงแนะนำให้พุทธศาสนิกชนศึกษาอย่างจริงจัง เพราะการรู้อริยสัจจะสามารถจะนำไปสู่ความดับกิเลสและทุกข์ได้

2.4.4 องค์ประกอบของอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 ที่เป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อสั่งสอนเหล่าสาวกและสรรพสัตว์ทั้งหลาย อีกทั้งคำสอนนี้ได้สืบทอดกันมา โดยอริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์หรือทุกขอริยสัจ สมุทัยหรือทุกขสมุทัยอริยสัจ นิโรธหรือทุกขนิโรธอริยสัจและมรรคหรือทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดังนั้นอริยสัจจึงเป็นความจริงอันประเสริฐ โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ให้รายละเอียดดังนี้ มี

ทุกข์หรือทุกขสัจจะ (Sufferingหรือ Misery) เป็นความจริงประการแรกที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้นั่นคือคือความทุกข์ ซึ่งความทุกข์ในอริยะสัจสี่หมายถึง ความยากลำบาก ความยุ่งยาก ความเจ็บปวดความทรมาน พระพุทธเจ้าทรงแสดงความทุกข์ไว้ 10 ประการดังต่อไปนี้

1. นิพพทัธทุกข์ ได้แก่ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ สามารถเกิดขึ้นได้กับมนุษย์ทุกคน ทุกชาติ ทุกศาสนาและทุกชั้นวรรณะ อีกทั้งยังสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นความไม่สบายอันเกิดจากความความเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศ เช่น ความหนาวเกินไป ร้อนเกินไป ความทุกข์ทรมานอันเกิดจากความต้องการทางร่างกาย เช่นความหิวกระหาย การปวดอุจจาระปวดปัสสาวะ ความปวดเมื่อยต่าง ดังนั้นความทุกข์ชนิดนี้เกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกเวลา ทุกระดับชั้น อันเนื่องจากเป็นมนุษย์ย่อมต้องหิว สามารถดับทุกข์ได้ด้วยการรับประทานอาหาร หากแต่ความทุกข์ด้านความหิวย่อมมีความแตกต่างกันระหว่างคนรวยกับคนจนตรงที่การมีอาหารรับประทานเพื่อดับทุกข์นั้นหรือไม่

2. พยาธิทุกข์ ความไม่สบายกายความไม่สบายใจ ความเจ็บปวดทรมานอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บความผิดปกติในร่างกาย เนื่องจากร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งอ่อนแอและเปราะบางทำให้อ่อนไหวต่อการเกิดโรคภัยต่างๆ จึงทำให้เกิดความทุกข์ทางร่างกาย

3. สภาวะทุกข์ความทุกข์ที่เกิดจากชาติหรือการเกิด ความแก่(ชรา) ความตาย (มรณะ) ความเกิดย่อมเป็นความทุกข์เพราะเป็นความเจ็บปวดทรมานสำหรับผู้ให้กำเนิดและผู้เกิด ดังนั้นการเกิดจึงเป็นประตูหนึ่งที่นำไปสู่ความแก่ ความตาย และความทุกข์ทั้งปวงในชีวิต ความแก่เป็นความทุกข์เพราะความแก่นำมาซึ่งความชำรุดทรุดโทรม ความเจ็บ ปวดทรมานและของร่างกาย ความตายย่อมเป็นความทุกข์ด้วยเช่นกันเพราะเป็นการสูญเสียชีวิต เป็นการพลัดพรากจากกันไปอย่างไม่มีวันกลับ เป็นความแตกสลายของชีวิตและร่างกาย ดังนั้นการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์ของทุกชีวิต เป็นหนึ่งในสัจธรรมที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และไม่มีอำนาจใดชนะได้ นอกจากการไม่เกิดเท่านั้น

4. ปกิณณกทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ ความเศร้าโศกเสียใจ ความทุกข์ระทมความตรมใจ ความคับแค้นใจ การเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน การพลัดพรากจากคนรัก ความเกลียด ความไม่สมปรารถนา มนุษย์ทุกคนทุกชนชั้นย่อมได้รับความทุกข์ชนิดนี้ ไม่เคยมีมนุษย์ใดรอดพ้นจากการไม่ถูกพลัดพรากจากคนรักหรือของรัก ยกเว้นแต่ผู้ที่ไม่เคยมีรักในผู้ใดหรือสิ่งของสิ่งใด ดังนั้นหากมนุษย์เป็นผู้มีรักแล้วย่อมมีโอกาสที่จะประสบปกิณณกทุกข์เท่าเทียมกัน

5. สันตาปทุกข์ หมายถึงความเดือดร้อนกระวนกระวายใจเพราะถูกกิเลสชนิดต่าง ๆ แผดเผา เช่น กิเลสแห่งความรัก กิเลสแห่งความโลภ และกิเลสแห่งความหลง รวมไปถึงความ

อิจฉาริษยาความอาฆาตพยาบาท ที่นำพาไปสู่ความเกลียดชัง ดังนั้นมนุษย์ที่ยังคงมีกิเลสย่อมได้รับสันตาปทุกข์ อย่างเท่าเทียมกัน

6. วิปากทุกข์ หมายถึงความทุกข์ ความทรมาน ความเดือดร้อนใจ ความหวาดระแวง ความละอายใจ ซึ่งเป็นผลจากการทำความชั่วที่ตนได้กระทำไว้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งทุกข์ชนิดนี้สามารถหลีกเลี่ยงได้ด้วยการไม่กระทำความชั่ว ไม่ว่าจะเป็นความชั่วทางกาย วาจาและใจ

7. อาชีวทุกข์หรืออาหารปริเยฏฐิทุกข์ หมายถึง ความลำบาก ความเหน็ดเหนื่อย ความเดือดร้อน ความวิตกกังวลอันเกิดจากการทำมาหาเลี้ยงชีพ การแสวงหาอาหารเพื่อเลี้ยงชีวิตของตนและผู้อื่น เนื่องจากการทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพต้องใช้แรงกายและใจในการต่อสู้แข่งขันทั้งสิ้น เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการมา ดังนั้นความลำบากและความเหน็ดเหนื่อยย่อมเป็นความทุกข์ด้วยเช่นกัน

8. สหคตทุกข์ ความลำบาก ความเหน็ดเหนื่อย ความวิตกกังวลที่มาพร้อมกับลาภยศ สรรเสริญสุข ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าลาภยศสรรเสริญ เป็นความสุขที่ไม่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เนื่องจากมนุษย์ทุกคนย่อมปรารถนาในสิ่งเหล่านี้ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วก็จะเห็นว่าลาภยศสรรเสริญเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โดยแท้เพราะว่าสิ่งใดมีคุณค่าสิ่งนั้นมีโทษแฝงอยู่ สิ่งใดให้ความสะดวกสิ่งนั้นย่อมก่อให้เกิดความยุ่งยาก เปรียบดังเช่นรถยนต์เป็นยานพาหนะที่นำมาซึ่งความสะดวกสบายในการสัญจร แต่ในขณะเดียวกัน รถยนต์ก็นำพาปัญหาต่างๆมาด้วยเช่นกัน เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาที่จอดรถ ปัญหาการเสียภาษี ปัญหาใบขับขี่ และปัญหาน้ำมันเป็นต้น อนึ่งนั้นกล่าวถึงยศและตำแหน่ง ย่อมนำมาซึ่งปัญหานับสิบอย่างเพื่อให้แก้ไข ส่วนการมีชื่อเสียง มีคนสรรเสริญ ชื่อเสียงนั้นก็นำมาซึ่งปัญหาหลายประการที่มากระทบผู้ได้รับ แม้โลกนี้มี
โลกิยสุขมนุษย์ย่อมีความวิตกกังวลในการรักษาความสุขนั้นไว้ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีสิ่งใดที่จะให้ความสุขโดยไม่มีความทุกข์แอบแฝง ดังนั้นเมื่อมีโลกิยสุขมากเท่าใดก็ยิ่งมีความทุกข์ ความวิตกกังวลความเหน็ดเหนื่อยในการรักษาความสุขมากเท่านั้น

9. วิวาทมูลกทุกข์ ความทุกข์ ความเดือดร้อน และภัยพิบัติที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น เนื่องจากมนุษย์มีความจำเป็นที่ต้องอยู่ท่ามกลางบุคคลอื่น ที่มีอุปนิสัยจิตใจและรสนิยมที่แตกต่างกัน บางครั้งนำมาซึ่งความไม่พอใจ ความไม่เห็นด้วยจึงเป็นเหตุให้เกิดการขัดแย้งและทะเลาะวิวาทซึ่งกันและกัน ในการทะเลาะวิวาทไม่ว่าจะหนักหรือเบา ย่อมก่อให้เกิดความโกรธ ความอาฆาตพยาบาท ความเกลียดชัง ความหวาดกลัว นำมาซึ่งความทุกข์อย่างแท้จริง อีกทั้งคนที่อยู่ในสังคมย่อมมีโอกาสที่จะทะเลาะวิวาทกับผู้อื่นไม่มากก็น้อย

10. ทุกขักขันธ์หรือขันธทุกข์ ได้แก่ ความทุกข์ ความทรมาน ความลำบากในการบริหารรักษาขันธ์ 5 อันเป็นประกอบขึ้นเป็นตัวตนของมนุษย์ทุกคน ขันธ์ 5 เป็นภาระอันหนักที่มนุษย์ต้องแบกไวด้วยความลำบาก ความทุกข์ทั้ง 9 ประการที่กล่าวมาแล้ว นั้นเกิดขึ้นเพราะมีขันธ์ 5 ถ้าไม่มีขันธ์ 5 เสียอย่างเดียวทุกข์อื่น ๆ ก็ไม่มีเพราะฉะนั้นทุกขักขันธ์จึงเป็นต้นเหตุของความทุกข์ทั้งปวงเรียกว่า ทุกข์รวมยอด

เมื่อพิจารณาดูทุกข์ทั้ง 10 ประการนี้แล้วจะเห็นได้ว่ามนุษย์ทุกคนทุกชีวิตเป็นชีวิตที่ประกอบไปด้วยความทุกข์ เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความลำบากความเจ็บปวดและความเหน็ดเหนื่อย ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด โดยความทุกข์ทั้ง 10 ชนิดเข้าโจมตีชีวิตมนุษย์ได้

ตลอดเวลาดังนั้นชีวิตจึงต้องทำการแก้ความทุกข์และดับทุกข์นั้น เพื่อนำมาซึ่งความสุข กล่าวโดยสรุปได้ว่า *ทุกข์* คือสภาพที่ยากลำบาก ทำให้เกิดความเดือดร้อน ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ทุกข์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือทุกข์ประจำ หมายถึง ความทุกข์ตามสภาพ เป็นไปโดยธรรมชาติเช่น ทุกข์ที่เกิดจาก ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ทุกข์จร (ทุกข์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นกระจำ) หมายถึง ความทุกข์ย่อยๆที่มนุษย์ประสบเป็นครั้งคราว เช่นความทุกข์จากความผิดหวังและความเจ็บป่วย เป็นต้น

2.4.5 สมุทัยหรือสมุทยสัจ (The Cause of Suffering) สมุทัยแปลว่าเหตุเกิดแห่งทุกข์ พระพุทธเจ้าค้นพบว่า “ตัณหา” คือความยากความต้องการเป็นต้นเหตุของการเกิดความทุกข์ โดยตัณหาแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

1. กามตัณหา คือ ความอยากได้อยากมีในกาม ไม่ว่าจะเป็น รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ความอยาก ความชอบใจในลาภยศสรรเสริญ รวมถึงความอยากที่ประกอบด้วยความเห็นแก่ตัว ความอยากได้มาเพื่อความสุขของตน นับว่าเป็นกามตัณหาชนิดหนึ่ง ดังนั้นแนวทางการแก้ไขคือการป้องกันไม่ให้เกิดความอยากใน รูป รส กลิ่น เสียง ลาภยศ และสิ่งต่างๆเป็นต้น ด้วยเหตุนี้กามตัณหาส่งผลให้เกิดความทุกข์ดังต่อไปนี้

1.1. ตามปกติหากจิตใจไม่เกิดกิเลส ไม่มีตัณหา จิตใจย่อมสงบสุข เปรียบเสมือนกับน้ำที่นิ่งสงบราบเรียบ ไม่กระเพื่อมและไม่ถูกลมหรือพายุมารบกวน แต่เมื่อเกิดตัณหาขึ้นจิตใจจึงถูกกระทบ เกิดความผิดไปจากปกติมีความกระวนกระวายกระสับกระส่ายดิ้นรน เพราะความอยากได้ ยิ่งอยากได้มากยิ่งทุกข์มากและยิ่งเดือดร้อนมาก ดังนั้นลักษณะจิตใจเช่นนี้จัดเป็นความทุกข์อย่างแน่นอน

1.2. ความอยากด้วยอำนาจตัณหา เป็นหนึ่งในความหิวทางจิตใจ เมื่อเกิดความหิวแล้วต้องได้สิ่งนั้นมาตอบสนองต่อความต้องการ เพื่อทำให้จิตใจเกิดความสงบสุขและความสมปรารถนา หากแต่ในความเป็นจริงมนุษย์เราไม่สามารถที่จะได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการดังนั้นมนุษย์เราในบ้างครั้งจึงต้องพบเจอกับความผิดหวังและประสบกับความทุกข์บ้าง

1.3.เมื่อเกิดความอยากเกิดขึ้นและได้สิ่งนั้นตามที่ต้องการแล้ว หากแต่ไม่มีความพอดีและไม่พอใจในสิ่งนั้น เช่น เมื่อได้มากกลับอยากได้น้อย หรือได้สิ่งใดมาแต่ต้องการอีกสิ่งหนึ่ง อยากได้ร้อนกลับได้เย็น ไม่อยากเจ็บป่วยแต่ต้องเจ็บป่วย ความไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองได้มาจึงนับว่าเป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง รวมไปถึง “ความไม่รู้จักพอ” นี้เองเป็นสาเหตุให้คนเกิดความหิวทางใจ เนื่องจากจิตของมนุษย์คิดว่าเมื่อได้สิ่งนั้นแล้วจะมีความสุข แต่พอได้มากลับมีความสุขอยู่ชั่วคราวจึงเกิดเป็นความทุกข์และเป็นความหิวกระหายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็นการวิ่งไล่ตามความสุขไปเรื่อยๆ ดังนั้นความไม่รู้จักพอจึงเป็นตัณหาที่ทำให้เกิดความทุกข์

2. ภวตัณหาคำว่า “ภว” แปลว่า ภพ หมายถึงความมีก็ได้ ความเป็นก็ได้ ดังนั้น “ภวตัณหา” ความอยากเป็นในสิ่งต่าง เช่น อยากเป็นเศรษฐี แต่ถ้าพิจารณาดูตามความเป็นจริงแล้วความอยากเป็นกับความอยากมีคือสิ่งเดียวกัน ดังตัวอย่างอยากเป็นเศรษฐีก็คืออยากได้อยากมี ความเป็นเศรษฐีหรืออยากมีทรัพย์มากนั่นเอง อยากเป็นพระราชาก็คืออยากได้ “ตำแหน่งพระราชา” ความอยากเป็นผลที่เกิดจากความอยากมี อาจกล่าวได้ว่า ภวตัณหา แปลความหมายได้อีกอย่างหนึ่งความ “อยากให้อยู่” อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกามตัณหา ซึ่งแปลว่า“อยากให้มา”หมายความว่าเมื่อบุคคล

ต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด (กามตัณหา)และได้สิ่งนั้นตามสมปรารถนาแล้ว ก็มีความพอใจความยึดมั่นความผูกพันอยู่กับสิ่งนั้นอยากให้สิ่งนั้นอยู่กับตนตลอดไปหรืออยากให้ตนอยู่กับสิ่งนั้นตลอดไป สิ่งนี้ล้วนแต่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาของมนุษย์เพราะทุกคนมีสมบัติต่าง ๆ และอยากให้สิ่งนั้น ๆ อยู่กับตน ไม่อยากให้สูญหายไปเพราะภัยพิบัติดังนั้น “อยากให้อยู่” จึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์เพราะเหตุว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจังไม่สามารถอยู่กับเราได้ตลอดไปต้องมีการเปลี่ยนแปลง พลัดพรากไปเป็นธรรมดา

3. วิภวตัณหา หมายถึง ความถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงในจิตใจมนุษย์ก็คือ “อยากให้ไป” ซึ่งสืบเนื่องมาจากอยากให้มา (กามตัณหา) อยากให้อยู่(ภวตัณหา)และอยากให้ไป (วิภวตัณหา) เมื่อมนุษย์ยังไม่ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ต้องการ เมื่อได้มาแล้วจึงเกิดการยึดถือหวงแหนไว้อยากให้สิ่งนั้นคงอยู่(ภวตัณหา) แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปจึงเกิดความเบื่อหน่ายในสิ่งนั้นและอยากให้สิ่งนั้นหายไป ตัณหาเช่นนี้จึงเป็นลักษณะของวิภวตัณหา คือความไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่และต้องการให้สิ่งนั้นหายไป ในดังนั้นวิภวตัณหาทำให้เกิดทุกข์และเป็นเหตุแห่งทุกข์

สรุปตัณหา 3 คือ ตัณหาทั้ง 3 ประการนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อตาเห็นรูปที่สวยงาม หูได้ฟังเสียงที่ไพเราะ จมูกได้ดม กลิ่นหอม ลิ้นได้ลิ้มรสที่อร่อย กายได้ถูกต้องสัมผัสสบายใจคิดถึงมโนภาพที่ดีงามย่อมนำมาซึ่งความสุข เวทนาคือความพอใจแล้วแล้วจึงเกิดความอยากได้เป็นหนึ่งในกามตัณหา เมื่อประสบกับรูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสและมโนภาพที่ไม่ดีจะเกิดทุกขเวทนาคือความไม่พอใจและอยากให้สิ่งนั้นสูญหายนั่นคือวิภวตัณหา ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่เป็นอยู่รวมทั้งตัวและอยากให้อยู่ตลอดไปนี้เป็นภวตัณหา ฉะนั้นตัณหาทั้ง 3 ชนิดจึงเกิดขึ้นกับมนุษย์ปุถุชนธรรมดาได้ตลอดเวลา ถ้าเราพิจารณาดูว่าตัณหาก่อให้เกิดทุกข์อย่างไรและก่อให้เกิดทุกข์ประเภทไหน ในบรรดาทุกข์ 10 ประการจะสังเกตเห็นได้ว่า ตัณหาก่อให้เกิด ปกิณณกทุกข์ การพลัดพรากจากคนรักของรักก่อให้เกิดทุกข์ เพราะเป็นความทุกข์ที่ขัดแย้งกับ ภวตัณหา การประสบกับคนเกลียดก่อให้เกิดทุกข์เพราะขัดแย้งกับวิภวตัณหา ปรารถนาสิ่งใดและไม่ได้สิ่งนั้นตามความปรารถนาก่อให้เกิดทุกข์เพราะมีความขัดแย้งกับ กามตัณหา หากแต่พิจารณาลึกลงไปจะพบว่า ทุกข์ทั้ง 10 ล้วนเกิดจากตัณหาทั้งสิ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือภวตัณหา คือความอยากให้เกิด เป็นเหตุแห่งการเกิดทุกข์ จึงกล่าวสรุปว่า สมุทัยคือเหตุแห่งทุกข์สิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์หรือสาเหตุของความทุกข์ อาจมีประการเดียวหรือหลายประการก็ได้ หากแต่รู้สาเหตุของความทุกข์และสามารถกำจัดสาเหตุเหล่านั้นได้ย่อมสามารถดับทุกข์ได้ ซึ่งเหตุแห่งความทุกข์คือตัณหาอันประกอบด้วย กามตัณหา (ความอยากในสิ่งที่น่าเพลิดเพลิน หรือน่าพอใจทางประสาทสัมผัส) ภวตัณหา (ความอยากมีอยาก เป็นสิ่งใดก็ตามตลอดไป) และวิภวตัณหา (ความไม่อยากมีไม่อยากเป็นสิ่งใดก็ตาม)

2.4.6 นิโรธหรือนิโรธสัจ คือความดับทุกข์ (The Extinction of Suffering)

อริยสัจ 2 ประการแรกได้กล่าวถึงความทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ เป็นสภาวธรรมซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้เป็นเป็นประจำและสามารถเกิดขึ้นได้กับมนุษย์ทุกคนทุกชนชั้นวรรณะ หากสามารถวิเคราะห์และสังเกตตนเองได้ว่ามีความทุกข์หรือมีตัณหาแบบไหนกำลังเกิดขึ้นอยู่ย่อมสามารถหาทางดับทุกข์นั้นได้ เช่น หากรู้สึกร้อนเพราะอากาศร้อน นั่นคือกำลังเสวยนิพทัธทุกข์ ถ้าอยากให้ความร้อนหายไปนั้นจึงเกิดวิภาตัณหาก็ ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงได้แสดงหลักธรรมแห่งการดับทุกข์นั่นคือ *“นิโรธ”* เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำจัดความทุกข์และตัณหาเหล่านั้นให้หายไปได้ เปรียบเสมือกับไฟเกิดขึ้นเพราะมีเชื้อเพลิงกระทบกับอากาศและมีความร้อน ถ้าหากหาสาเหตุของความทุกข์ได้ก็

สามารถดับทุกข์ได้ เปรียบเสมือนกับการดับไฟ โดยการกำจัดไปที่เชื้อเพลิงอากาศและความร้อนให้หมดไปก็สามารถดับเปลวไฟเหล่านั้น เพราะฉะนั้นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นไปตามหลักเหตุผลในธรรมชาติ ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดกำจัดไม่ได้ ถ้าหากรู้เหตุปัจจัยรู้จักวิธีการและมีความเพียรพยายามมากสามารถดับทุกข์ได้ โดยการการดับทุกข์ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องทำการดับทุกข์ที่มูลเหตุ 3 ประการ นั้นเปรียบเหมือนความต้องการดับไฟ ต้องทำลายตัวเชื้อไฟให้หมดสิ้นเปลวไฟจึงจะดับ ฉะนั้นการจะบรรเทาทุกข์ต้องบรรเทาตัณหา ดังนั้นการที่จะดับทุกข์ได้ต้องดับตัณหาเพราะตัณหาเป็นตัวเหตุให้เกิดทุกข์โดยตรง กล่าวโดยสรุปได้ว่า นิโรธ คือความดับทุกข์ เมื่อรู้สาเหตุของความทุกข์และดับสาเหตุนั้นย่อมเป็นหนทางที่นำไปสู่นิพพาน

2.4.7 มรรคหรือมัคคสัจจ์หรืออริยมรรค มีองค์ 8 (The Noble Eightfold Path)

มรรค คือทางดับทุกข์ ได้แก่แนวทางในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์หรือการทำให้พ้นจากความทุกข์ โดยได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติที่จะให้บุคคลหลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นทางแห่งการบรรลุพรหมจรรย์อันประเสริฐที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ 8 คือ (เอื้อมวงศ์ สมบูรณ์ศิลป์,2551,หน้า 34-36) (นรชัย ณ วิเชียรและคณะ, 2561,หน้า 180-181)

1. สัมมาทิฏฐิความเห็นชอบ คือเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง เช่น การเห็นว่าการทำความดีย่อมนำไปสู่ความสุขและการทำความชั่วย่อมนำไปสู่ความทุกข์เสมอ รวมถึงเป็นมองเห็นว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมีเหตุต่างเข้าเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ ส่วนการลงมือกำจัดทุกข์ควรทำโดยการวางรากฐานแห่งความคิดและความเชื่อที่ถูกต้องรวมถึงการยึดมั่นในความดี ใช้ปัญญาในการเลือกทำเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เกิดคุณเกิดประโยชน์ ไม่ลุ่มหลวงมัวเมาและหลงผิดด้วยความไม่รู้ ดังนั้นจึงควรสำรวจต้นเหตุแห่งปัญหาก่อนการลงมือแก้ปัญหาหรือเอาชนะความทุกข์ ด้วยเหตุนี้สัมมาทิฏฐินั้นจึงเป็นมรรคข้อแรกและเป็นมรรคข้อสำคัญที่กล่าวถึงเรื่องปัญญาและนำไปพัฒนาต่อยอดได้ ซึ่งหากขาดสัมมาทิฏฐิแล้วนั้นสิ่งอื่นและกระบวนการในการดับทุกข์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้นหากเริ่มต้นด้วยความเห็นความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องดีงามเป็นจุดเริ่มต้น การคิดดี พูดดี ทำดี ก็จะดำเนินสืบไปเป็นความถูกต้องทั้งหมด แม้เมื่อบุคคลประสบกับความทุกข์หรือปัญหา สัมมาทิฏฐิจะเป็นปัญญาเพื่อนำไปสู่การคิดพิจารณาถึงประเด็นปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เพื่อนำความคิดและจิตใจเข้าสู่ความเป็นจริง จึงเกิดเป็นความสงบและรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้สัมมาทิฏฐิสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์ ในฐานะที่เป็นทั้งจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทาง

2. สัมมาสังกัปปะความดำริชอบ หมายถึง ความคิดที่ดีงาม ไม่มีความพยาบาท ไม่คิดในทางชั่วร้าย ไม่ลุ่มหลงมัวเมากับความสุขทางกายไม่พยาบาทและไม่คิดร้ายผู้อื่น รวมถึงการใช้ความคิดไปในทางที่นำไปสู่ความดีงาม นั่นคือหากจะลงมือเอาชนะความทุกข์ก็ต้องเป็นการแก้ความทุกข์เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีงาม ไม่ใช่แก้ปัญหาทุกข์อย่างหนึ่งแล้วไปเกิดทุกข์อีกอย่างหนึ่ง ดังนั้นสัมมาสังกัปปะเป็นการคิดที่ปราศจาก โลภะ โทสะ โมหะ ถึงจะช่วยให้การเอาชนะความทุกข์ได้ผลอย่างสมบูรณ์

3. สัมมาวาจา การพูดชอบหรือการเจรจาชอบหมายถึง การพูดสิ่งที่ดี การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูด หยาบคายและไม่พูดไร้สาระ เป็นการพูดความจริงหรือวจีสุจริต กล่าวคือเป็นการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันและการทำงาน ด้วยการพูดความจริงใช้คำพูดหรือวาจาที่ไพเราะดีงาม พูดเพื่อเกิดผลดี พูดแล้วทำให้คนรักกันเกื้อกูลกัน เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกันมากขึ้นเรื่อยๆ

พูดให้เกิดความสร้างสรรค์และสร้างความสามัคคีหรือพูดแล้วทำให้เกิดทางออกในการแก้ปัญหาร่วมกัน จึงเป็นหลักที่มีไว้เพื่อเตือนสติยามเอาชนะความทุกข์ว่า การพูดไม่ดีพูดด้วยอารมณ์จะเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงควรมีสติก่อนการพูดทุกครั้ง

4. สัมมากัมมันตะ การงานชอบ หมายถึง การทำสิ่งดีงาม การไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น การไม่ลักขโมยและการไม่ประพฤติผิดในกาม การกระทำชอบ ได้แก่การกระทำที่เว้นจากความประพฤติชั่วหรือกายสุจริต กล่าวคือมีการกระทำในทางที่ดีงาม พฤติกรรมปฏิบัติตนไปในทางที่ดี ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำให้ใครทุกข์ใจ ทำพฤติกรรมที่ดีต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยเปิดเผยและตรงไปตรงมา การมีพฤติกรรมที่ถูกต้องเป็นไปตามคุณธรรมและจริยธรรม สามารถลดโอกาสที่เป็นบ่อเกิดแห่งความผิดพลาดในชีวิต หรือโอกาสการเกิดความทุกข์ได้เป็นอย่างดี และหากปฏิบัติถึงขั้นประพฤติชอบได้เป็นประจำ ความทุกข์ที่จะต้องเผชิญก็อาจจะเหลือเพียงความทุกข์ที่เกิดจากปัจจัยภายนอกเท่านั้น

5. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงอาชีพหรือชีวิตชอบ หมายถึงการเลี้ยงชีพชอบการทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกงไม่หลอกลวงไม่ผิดกฎหมายไม่ทำกิจการในสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อคนทั่วไป รวมถึงเว้นการประกอบมิจฉาชีพ กล่าวคือ เว้นจากการเลี้ยงชีวิตโดยทางผิด เช่น การหลอกลวง การโกง บังคับ ขู่เข็ญ โดยประกอบแต่อาชีพที่สุจริต อาชีพที่สร้างความเจริญทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและต่อประเทศชาติ หรือเป็นอาชีพที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูนต่อกัน ซึ่งหากประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น ย่อมเป็นหนทางที่ดีในการป้องกันหรือบรรเทาความทุกข์ในชีวิตและการทำงานลงไปได้

6. สัมมาวายามะ หรือการเพียรพยายามชอบ คือความพยายามที่จะป้องกันไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น ความพยายามที่จะกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นไปให้หมด รวมถึงความพยายามที่จะสร้างความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นและความพยายามในการรักษาความดีที่เกิดขึ้นให้คงอยู่ตลอดไป กล่าวคือหมายถึงการพยายามที่จะดำรงตนให้อยู่ในเส้นทางที่ถูกต้องเหมาะสมหมั่นเตือนตนเองไม่ให้ทำอกุศลกรรม หากปัจจุบันกำลังทำสิ่งไม่ดีหรือในอดีตทำสิ่งใดที่ผิดพลาดก็ควรละเลิกและหันมากระทำแต่สิ่งที่ดี โดยอาศัยความเพียรเพื่อที่จะชีวิตและจิตใจไปสู่เส้นทางแห่งความถูกต้องและให้ชีวิตในอนาคตได้พบกับความสุขและความสำเร็จ

7. สัมมาสติ การระลึกชอบ หมายถึง คือการระลึกได้อยู่เสมอมีสติอยู่กับตนเองการไม่หลงลืมและการรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังเห็นหรือกระทำสิ่งใดตามความเป็นจริง รู้เท่าทันตามสภาวะที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความเป็นจริง กล่าวคือการตั้งตนอยู่ในความมีสติตระหนักรู้เสมอว่ากำลังทำหรือจะทำอะไรไม่เผลอไผลลืมตัว เตือนตนเองเสมอว่าให้กระทำแต่สิ่งที่ชอบและละเว้นจากการกระทำสิ่งที่ไม่ชอบ โดยเฉพาะเมื่อเกิดปัญหารบกวนจิตใจ ก็ต้องไม่ปล่อยให้ขาดสติ สติต้องอยู่กับตนเสมอ เมื่อใดก็ตามที่จิตใจสับสน วุ่นวาย หรือเกิดอารมณ์เชิงลบนั่นแสดงว่าสติกำลังเลื่อนหายไป ต้องรีบเตือนตนเองเรียกสติกลับคืนมาให้เร็วที่สุด และใช้สตินั้นพิจารณาตัวตนในปัจจุบันว่า กำลังโกรธ กำลังเศร้าหรือกำลังมีความทุกข์ใจ จึงควรต้องใช้สติในการพิจารณาเพื่อที่จะได้ลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหาและดำเนินการในสิ่งที่ถูกต้องต่อไป ดังนั้นการมีสตินี้ถือเป็นส่วนที่สำคัญมากของการแก้ปัญหาโดยใช้แนวทางของอริยสัจ 4

8. สัมมาสมาธิ การตั้งใจชอบ หมายถึง คือความตั้งใจชอบการที่สามารถตั้งมั่นจิตใจให้จดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน การทำจิตให้สงบประณีตและเจริญมีความปิติสบายใจและมีความสุขโดย

มีจิตเป็นหนึ่งเดียวที่มีพลังสามารถประกอบการสิ่งใดได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือการมีสภาวะของจิตที่สงบนิ่ง ตั้งมั่น แน่วแน่เป็นหนึ่งเดียว (เอกัคคตา) เป็นจิตที่ใส สะอาดและมีพลังเหมือนกระแสน้ำ

จึงกล่าวสรุปได้ว่ามรรคคือวิถีซึ่งมีองค์ประกอบ 8 ประการที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์หรือทางแห่งนิพพานด้วยทางสายกลางไม่ตึงหรือไม่หย่อนเกินไป ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ด้วยเหตุนี้จึงสรุปอริยสัจ 4 หมายถึง การเข้าไปรู้ปัญหาแห่งความทุกข์ หาสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ แล้วหาหนทางเพื่อการดับเหตุปัจจัยแห่งความทุกข์

2.4.8 กิจในอริยสัจ 4

กิจในอริยสัจ 4 (Functions Concerning The Four Noble Truths) ประกอบ ด้วยตามพระธรรมปิฎก ประกอบด้วย (นรชัย ณ วิเชียรและคณะ,2562,หน้า 178-179)

1.ปริญญา (Comprehension) หมายถึง การกำหนดรู้ คือควรศึกษาให้รู้จัก ให้เข้าใจชัดตามสภาพที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งเป็นขั้นแถลงปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต (Locationof The Problem)

2. ปหานะ (Abandonment) หมายถึงการละคือการกำจัดทำให้หมดสิ้นไป ได้แก่ การแก้ไขกำจัดต้นตอของปัญหา ซึ่งเป็นขั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหาที่จะต้องแก้ไขให้หมดสิ้นไป (Diagnosis of The Origin)

3. สัจฉิกิริยา (Realization) หมายถึง การทำให้แจ้งคือการเข้าถึงหรือบรรลุได้แก่ การเข้าถึงภาวะที่ปราศจากปัญหาบรรลุจุดหมายที่ต้องการ รวมถึงเป็นการบ่งบอกว่าทุกปัญหาย่อมมีทางแก้ไขที่เป็นไปได้เสมอและจุดหมายของการแก้ปัญหานั้นควรเข้าและจะต้องทำให้สำเร็จ (Envisioning the Solution)

4. ภาวนา (Development) หมายถึงการเจริญคือควรฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ กระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย ได้แก่การลงมือแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นขั้นกำหนดวิธีการขั้นตอนและรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ไขปัญหา (Program of Treatment)

ซึ่งในการปฏิบัติตามหลักอริยสัจ 4 มีความจำเป็นต้องให้อริยสัจแต่ละข้อสัมพันธ์ตรงกันกับกิจแต่ละอย่าง จึงจะเป็นการปฏิบัติโดยชอบถูกต้องตามหลักธรรมและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง กล่าวคือทุกข์ก็ควรกำหนดรู้ (ปริญญา) สมุทัยก็ควรละ (ปหานะ) นิโรธก็ควรทำให้แจ้ง (สัจฉิกริยา) และมรรคก็ควรเจริญหรือลงมือปฏิบัติ (ภาวนา) อย่างไรก็ตามหากสามารถนำกิจในอริยสัจ 4 มาปฏิบัติได้สำเร็จย่อมเกิดความสุข หลุดพ้นและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ รวมถึงเป็นการบรรลุในหลักธรรมอันประเสริฐ

หลักอริยสัจ 4 กับพลเมือง (สังคมประชาธิปไตย) ในประเทศไทย

ได้ทำการสรุปหลักอริยสัจ4 กับพลเมือง (สังคมประชาธิปไตย) ในประเทศไทยได้ดังนี้ตามการวิเคราะห์ของ ปฤณ เทพนรินทร์ (2561)

1. ทุกข์ ในแง่สถานภาพของสังคมปัจจุบัน (สถานะ/ทุกข์) ที่แสดงให้เห็นความไม่เพียงพอของสังคม สังคมและสภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยปัญหา วิกฤตการณ์ทางการเมือง ความทะเยอทะยานของคนในสังคม ความต้องการในการครอบครองอำนาจ ที่ทำให้ไม่สามารถก้าวเดินต่อไปข้างหน้าได้ อันเนื่องมาจากประชาชนยังไม่เข้าใจในหน้าที่ของพลเมือง รวมถึงประชาชนยังไม่เข้าใจความเป็น

ประชาธิปไตย เมื่อมีความไม่เข้าใจย่อมนำมาซึ่งความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง

2. สมุทัย ความอ่อนแอของสังคมการเมืองที่ขาด “พลเมือง” ที่มีความรู้และเข้าใจในหน้าที่ของพลเมือง ขาดนักการเมืองที่มีรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของสาธารณะ เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดการุจริต เกิดปัญหาความยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษา ปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์

3.นิโรธ คือการก้าวไปสู่สังคมธรรมาธิปไตย ไม่ว่าจะปกครองนั้นจะปกครองในระบอบใดก็ย่อมตัดสินใจโดยธรรมได้ทั้งสิ้น เพื่อมุ่งไปสู่สังคมในอุดมคติที่ทำให้เกิดความสุข และเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยพลเมืองที่ดี

4.มรรค แนวทางการแก้ปัญหาและทางออกได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างพลเมืองที่จะมีอุปนิสัยและคุณค่าสอดคล้องกับการปกครองในวิถีชีวิตของประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ตามฉบับของสังคมไทย โดยมุ่งเน้นไปที่การเรียนการสอนในเรื่องหน้าที่ของพลเมือง รวมถึงการเสริมสร้างพลเมืองที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขสาธารณะ

แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมไทย

แนวทางในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี

1. มุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมที่ถูกต้องและแนวคิดที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและให้ประชาชนมีพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่เป็นประชาธิปไตย โดยการรู้จักสิทธิหน้าที่ เสรีภาพความเสมอภาค เคารพกฎหมาย และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (สุทธญาณ์ โอบอ้อม และคณะ, 2563)

2. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย โดยบุคคลจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่สังคมได้ระบุหรือกำหนดไว้ โดยกฎหมายดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงกฎหมายทุกประเภทที่ใช้ในสังคมไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเอกชน มหาชน หรือกฎหมายระหว่างประเทศ รวมทั้งกฎหมายระดับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวงเป็นต้น ด้วยเหตุนี้การต้องอยู่ร่วมกันในสังคมและเกี่ยวข้องกับหรือสัมพันธ์กับกฎหมายใดกฎหมายหนึ่งหรือหลายๆกฎหมาย พลเมืองก็ย่อมต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด เพราะกฎหมายแต่ละฉบับนั้นเป็นข้อปฏิบัติและลงโทษของคนในสังคม จึงเป็นหนึ่งในหน้าที่ของพลเมืองไทยที่ต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎหมาย เพื่อไม่ให้กระทำความผิดหรือได้รับโทษโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

3. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีตามวัฒนธรรมไทย โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนเพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน โดยวัฒนธรรมถือเป็น “มรดกแห่งสังคม” เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลัง รวมถึงเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของสังคม โดยวัฒนธรรมอันได้แก่ การเรียนรู้ กริยา ท่าทาง การพูดการเขียน การแต่งกาย มารยาทต่าง ๆ เป็นต้น

4. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามประเพณีไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีคือสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาและถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ดีงามในแต่ละสังคมอาจเหมือนกัน คล้ายกัน หรือแตกต่างกัน

ก็ได้ โดยประเพณีไทยเป็นกิจกรรมที่สืบทอดมายาวนาน และสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดี เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ เช่น ประเพณี การบวช การแต่งงาน การเผาศพ การทอดกฐิน การเข้าพรรษา รวมถึงประเพณีท้องถิ่นที่นิยมปฏิบัติกันในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาคกลางมีประเพณีวิ่งควาย อุ้มพระดำน้ำ ภาคใต้มีประเพณีชักพระ เห่ผ้าขึ้นพระธาตุ ภาคเหนือมีประเพณีรดน้ำดำหัว ปอยส่างลอง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประเพณีไหล เรือไฟ บุญบั้งไฟ แห่เทียนเข้าพรรษา แห่ผีตาโขน เป็นต้น

5. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ได้แก่ การปฏิบัติตนระหว่างบิดามารดากับบุตรและการปฏิบัติตนระหว่างสามีกับภรรยา สามารถกระทำได้โดยการยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือญาติของแต่ละฝ่ายตามสมควร เคารพให้เกียรติกัน ซื่อสัตย์ต่อกันโดยการไม่นอกใจกัน รู้จักสงเคราะห์กันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน รู้จักใช้จ่าย ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย รักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง ตั้งใจทำงานเพื่อสร้างหลักฐานให้แก่ครอบครัว ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกัน ไม่ละทิ้งกันในยามทุกข์ยาก มีเหตุมีผล มีความเข้าใจกัน ถนอมน้ำใจกัน ไม่ดูหมิ่นซึ่งกันและกัน ไม่นำเรื่องราวปัญหาในครอบครัวไปเปิดเผยแก่คนภายนอก

6 แนวการปฏิบัติเป็นพลเมืองดีในโรงเรียน เป็นการปฏิบัติตนระหว่างครูกับลูกศิษย์ หรือปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อน สามารถกระทำได้โดยการมีน้ำใจเผื่อแผ่แบ่งปันให้แก่กันและกัน โดยปราศจากความเห็นแก่ตัว มีความรักใคร่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สามารถแนะนำและตักเตือนเพื่อนให้คบคนดี ไม่คบคนพาลและคนที่ทำผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม มีความยินดีกับเพื่อนในยามที่เพื่อมีความสุขและคอยอยู่เป็นกำลังใจเมื่อเพื่อนประสบความทุกข์ ช่วยเหลือพึงพากันยามตกทุกข์ได้ยาก

7. การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง นับเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน วิธีการแสดงเจตนารมณ์ของประชาชนสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะ การคัดค้านและการต่อต้านการทำงานของหน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับการให้บริการต่าง ๆ ที่ไม่โปร่งใส ไม่เป็นธรรมและส่อไปในทางทุจริต รวมถึงการร่วมมือกันลงชื่อในการเสนอร่างกฎหมายหรือเพื่อถอดถอนนักการเมืองเมื่อเห็นว่าบุคคลนั้นประพฤติมิชอบและไม่สมควรดำรงตำแหน่งอีกต่อไป

8. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการรณรงค์อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม สามารถกระทำได้หลายกิจกรรม เช่น การกำจัดวัชพืชในแหล่งน้ำ การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำในป่าชายเลนและทะเล รณรงค์และต่อต้านการทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำ รณรงค์การแยกขยะ กำจัดขยะและใช้ประโยชน์จากขยะมาแปรรูปเป็นสินค้าชนิดอื่น อีกทั้งยังต้องลดการใช้รถยนต์นั่งส่วนบุคคลและหันมาใช้ระบบขนส่งสาธารณะในประเทศ รวมถึงสนับสนุนให้ทุกครัวเรือนให้มาประหยัดน้ำและไฟเพื่อความยั้งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9. การต่อต้านยาสารเสพติด ยาเสพติดเป็นอันตรายทั้งต่อบุคคลและความมั่นคงของประเทศ เนื่องจากยาเสพติดได้สร้างความเสียหายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเป็นต้นเหตุที่นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมในสังคม นับเป็นภัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่เพียงแต่ประเทศไทยที่กำลังเผชิญปัญหายาเสพ

ติด ประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกต่างก็ประสบปัญหานี้เช่นกัน ดังนั้นยาเสพติดจึงเป็นปัญหาระดับโลกที่ทุกคนต้องช่วยกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น

1. ติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง การก่อสร้างในโครงการต่าง ๆ และการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่ามีถูกต้องโปร่งใส และจัดทำโครงการต่างที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือไม่

2. เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ภาษีป้าย ภาษีโรงเรือนและที่ดิน เป็นต้น เพื่อจะนำรายได้และภาษีเหล่านี้ไปจัดการบริการสาธารณะเพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์ต่อไป เช่นการก่อสร้างถนน และการสนับสนุนทางการศึกษา เป็นต้น

3. ร่วมมือกันรักษาความสะอาดและพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ โดยไม่ขีดเขียนตามกำแพงและรณรงค์ร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั้งยืน

4. ช่วยกันดูแลรักษาสาธารณูปโภคที่เป็นของส่วนรวมของท้องถิ่น เพื่อให้สามารถใช้การได้เป็นระยะเวลานาน เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการรักษาสิ่งของที่เป็นสาธารณะ (ของในสวนสาธารณะ ถนน เสาไฟ และอื่น ๆ)

5. ช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมที่ดีงามในท้องถิ่นของตนให้คงอยู่ต่อไป

6. เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั้งยืน เช่น การไม่ทำลายป่าไม้ ไม่ทำลายธรรมชาติ รวมไปถึงการไม่ทำลายท้องทะเล เป็นต้น

แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศ

1. ไม่กล่าวหาหรือให้ส่งข้อมูลข่าวสาร ข้อความหรือรูปภาพที่เป็นเท็จแก่สาธารณะชน อันถือว่าเป็นการการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียงหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น

2. ในการชุมนุมต่าง ๆทางการเมือง พลเมืองดีสามารถเข้าร่วมชุมนุมได้ตามการสมัครใจ แต่การชุมนุมนั้นควรเป็นการชุมนุมอย่างสงบโดยปราศจากอาวุธ

3. ไม่รวมตัวกันในทางที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือรวมตัวกันเพื่อการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของประชาชน

4. รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมถึงการรู้หน้าที่ของตนในการเป็นพลเมืองที่ดี

5. ไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อคัดเลือกบุคคลที่ดีมีความสามารถเข้าไปบริหารประเทศ และยังรวมถึงการบริหารในระดับท้องถิ่นด้วย

แนวทางในการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองมีหลายแนวทางจากงานวิจัยของ (พัสชนัน นิรมิตรไชยนนท์,2560,หน้า 50-51) (วินิจ ผาเจริญ,2563,หน้า 339)

ให้สถาบันหลักที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางสังคมได้แก่ สถาบันครอบครัวสถานศึกษา กฎหมาย เครือข่ายการทำงานขององค์การภาครัฐและเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐควรมีการจัดอบรม

ให้ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองกับประชาชนทุกอาชีพ ทุกเพศ ทุกวัยเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่พลเมือง ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐต้องเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงความรับผิด ชอบในสังคมและเกิดเป็นจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดี

1. สถาบันการศึกษาทำหน้าที่ในการจัดกระบวนการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ทางการเมืองตามแบบประชาธิปไตยให้ที่ถูกต้องครอบถ้วนตามสิทธิที่พลเมืองไทยพึงมี อีกทั้งยังต้องเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยในภาคทฤษฎีทำการเน้นย้ำถึงความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของการเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย การเคารพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิเสรีภาพและกฎกติกาของสังคม รวมถึงความรับผิดชอบต่อตนเองต่อสังคมและประเทศชาติ ตลอดถึงการศึกษาทฤษฎีแนวคิดของการเมืองการปกครองในประเทศและต่างประเทศ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในส่วนของภาคปฏิบัติควรสนับสนุนและฝึกฝนให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามวิถีประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งชมรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตย การเลือกตั้งภายในโรงเรียน การทำงานเพื่อพัฒนาสังคม โดยการเน้นที่ผู้เป็นที่สำคัญ เพื่อกระตุ้นให้มีการแสดงออกทางความคิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์และการวิพากษ์วิจารณ์ตลอดจนฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม

2. สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกเริ่มในการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองที่ดีตามประชาธิปไตย ด้วยเบื้องต้นที่ต้องเป็นแหล่งการประกอบด้วยความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ เคารพความเสมอภาค เคารพกติกาและกฎหมาย เคารพความคิดเห็นที่แตกต่างและความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัว ซึ่งหากครอบครัวใดมีการปลูกฝังความพลเมืองที่ดีตามแนวทางของประชาธิปไตย จะส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวที่เป็นพลเมืองของประเทศมีพฤติกรรมที่กล้าแสดงออกทั้งทางความคิด คำพูดและการกระทำ มากกว่าบุคคลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบไม่เน้นประชาธิปไตย ดังนั้นพ่อแม่และผู้ปกครองจึงเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาพลเมือง ซึ่งอยู่รวมกันบนพื้นฐานของความรักความเข้าใจและให้อิสรภาพทางความคิด

ใช้สื่อเป็นตัวกลางในการส่งผ่านความรู้ที่ถูกต้องให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง อีกทั้งยังสามารถปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดีผ่านสื่อของประเทศ ครอบครัว โรงเรียน และศาสนา สถาบันครอบครัวและสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง โดยควรปรับปรุง หลักสูตรการศึกษาให้ตระหนักถึงหน้าที่ความเป็นพลเมืองมากขึ้น และเน้นภาคปฏิบัติมากขึ้นเพื่อให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์การเป็นพลเมืองที่ดี รวมถึงเปิดโอกาสให้สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนาและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งนี้รวมถึงสถาบันสื่อสารมวลชนที่มีบทบาทในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและส่งผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของประชาชน ดังนั้นสื่อควรรายงานสถานการณ์ที่ถูกต้องและชัดเจนให้กับประชาชน ทั้งทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์และสื่อออนไลน์ โดยจะต้องทำหน้าที่ในการเสนอความจริง มีความเป็นกลาง มีการกลั่นกรองคัดเลือกข้อมูลข่าวสารและมีจรรยาบรรณสื่อ เพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชน

สนับสนุนงบประมาณเพื่อเสริมสร้างกินกรรมที่สามารถให้ประชาชนความกล้าแสดงออกทางการเมือง การแสดงจุดยืนของพลเมืองในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการรักษาความถูกต้องประเทศ

แนวทางการการพัฒนาการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้ตื่นตัวตามระบอบประชาธิปไตย มีปัจจัยดังนี้ การสนับสนุนจากท้องถิ่น (DLA) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านผู้นำ (Lead) ด้าน

ครอบครัว (Family) ด้านชุมชน (CMNT) ด้านสถานที่ทำงาน (Work) ด้านโรงเรียน (School) ด้านวัดและสถาน ปฏิบัติธรรม (Temp) ด้านการสื่อสารและสารสนเทศ (CMNC) ด้านทัศนคติ (ATT) ด้านความรู้ความเข้าใจ (Know) ด้านการเมืองและรัฐบาล (Politic) ด้านเครือข่าย (CNNT)

การสร้างจิตและส่งเสริมจิตพฤติกรรม การสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีตามกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และการเสริมสร้างความสมานฉันท์

(วินิจ ผาเจริญ, 2563, หน้า 339) กล่าวถึงแนวทางการเสริมสร้างการเป็นพลเมืองคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ เชื่อมั่น และเห็นคุณค่าประชาธิปไตยว่าอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ดังนั้นควรเสริมสร้างจิตสำนึกดังนี้

1. จิตสำนึกและความศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย
2. จิตสำนึกในเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย
3. จิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองและการเคารพสิทธิของผู้อื่น
4. จิตสำนึกในเสียงส่วนใหญ่และสิทธิเสียงส่วนน้อย
5. จิตสำนึกในเรื่องหลักความเสมอภาค
6. จิตสำนึกในหลักความยุติธรรมและเคารพกติกา
7. จิตสำนึกในความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นและ พฤติกรรมที่แตกต่าง
8. จิตสำนึกในหลักนิติธรรม
9. จิตใจแบบประชาธิปไตยต้องมองโลกในแง่ดี
10. จิตสำนึกที่ต้องรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและเชิงสร้างสรรค์
11. จิตสำนึกที่ต้องสนใจการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองและติดตามข่าวสารของบ้านเมือง
12. จิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเอง

แนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของ ศรัญยู หมั้นทรัพย์ (2550) ได้กล่าวว่าควรเสริมสร้างความเป็นพลเมือง โดยการกล่อมเกล่าอบรมบ่มเพาะความเป็นพลเมืองตั้งแต่เด็ก สามารถกระทำได้โดยการปลูกฝังและการเป็นตัวอย่างที่ดีจากครอบครัว เพื่อก้าวไปสู่การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาและสังคมภายนอก รวมถึงการสื่อสารในรูปแบบต่างๆเพื่อให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และแสดงออกทางการเมืองอย่างแท้จริง โดยมีจุดประสงค์ของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองคือ ให้มีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนา และหลักธรรม ให้มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่น ต่อครอบครัว และตนเอง มีสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกันและการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ มีความรักชาติ ทั้งนี้ตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของชาติและการมีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศ มีความยึดมั่นและผดุงความเสมอภาค ความสุจริตและความยุติธรรม

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (2561) ได้กล่าวถึงแนวทางการการสร้างความเป็นพลเมืองดีของให้กับคนในสังคมถือเป็นวิธีการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของ

ประเทศให้มีความมั่นคง โดยเสนอว่าแนวทางการพัฒนาพลเมืองต้องเริ่มต้นจาครอบครัวถือว่าเป็นสถาบัน ทางสังคมที่มีส่วนสำคัญในการอบรมบ่มนิสัย ปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดีงามให้กับเด็ก รวมไปถึงปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันประกอบไปด้วยความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ การเคารพผู้อื่น การเคารพความแตกต่าง การเคารพความเสมอภาค การเคารพกติกาหรือเคารพกฎหมาย และความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม อนึ่งนั้นครอบครัวควรใช้ในการถ่ายทอดความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยให้กับบุตรหลาน เพื่อให้การสั่งสอนความเป็นพลเมืองที่ดีนั้นสามารถนำมาใช้ได้ในสังคมไทย โดยการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีควรประกอบไปด้วย 1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่เป็นผลรวมของการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักสนับสนุนและเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และ 2. การเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดาในการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทั้ง 2 วิธีการนี้จะช่วยให้บุตรหลานได้รับการปลูกฝังเจตคติและพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยตั้งแต่อยู่ในช่วงวัยเด็กและจะส่งผลต่อเนื่องไปตลอดช่วงชีวิต เพื่อการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างการเป็นพลเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา

1. ใช้แนวคิดการเสริมสร้างจิตพฤติกรรมในการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย บ-ว-ร-ส ดัง นี้ 1) บ - บ้าน หรือครอบครัว 2) ว - วัด เป็นศูนย์รวมจิตใจของ ประชาชน 3) ร - โรงเรียนรวมถึงครูอาจารย์ซึ่งเป็นผู้มอบความรู้ และ 4) ส - สังคมสังคมในประเทศไทยและยังนับรวมไปถึงสังคมในโลกออนไลน์ รวมถึงจิตพฤติกรรมในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน *กายภาวนา* ในการดูแลเอาใจใส่ร่างกายและสุขภาพให้ สมบูรณ์แข็งแรง ใช้ประสาทตาและหูในการวิเคราะห์และพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ ช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น *ศีลภาวนา* ในการรู้จักใช้ศีล ภาวนา โดยไม่เบียดเบียนและไม่สร้างความเดือดร้อนต่อผู้อื่น มีน้ำใจไมตรีต่อกัน มีความสามัคคี และช่วยเหลือผู้อื่น ประกอบสัมมาอาชีพและเคารพกฎกติกาทางสังคม *จิตภาวนา* ในการทำจิตใจให้ร่าเริง เบิกบาน ปลอดโปร่ง มีความเพียรพยายาม คอยอดทนและมีสติในการควบคุมตนเอง โดยต้องจิตใจที่มุ่งมั่นมีความเมตตากรุณาและละอายเมื่อกระทำผิด *ปัญญาภาวนา* โดยการเลื่อมใสในและเข้าใจในพระพุทธศาสนา กฎแห่งกรรม การเรียนรู้ทักษะชีวิต เอาชนะกิเลสในใจ รวมถึงความสามารถคิดวิเคราะห์ประมวลผลด้วยปัญญาในการแยกแยะสิ่งต่างๆ(สุทธญาณ์ โอบอ้อม และคณะ,2563)

2. แนวคิดเรื่องการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) การถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ที่จะที่อยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อช่วยให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม กฎระเบียบหรือกฎหมายของสังคม รวมไปถึงแนวการประพฤติปฏิบัติต่างๆ ผลจากการเรียนรู้จะทำให้บุคคลมีความคิด ความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม แรงจูงใจ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองเป็นดำรงอยู่ การถ่ายทอดทางสังคมยังรวมไปถึงการได้รับข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนิน ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ โดยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมนี้จะเกิดขึ้นกับบุคคลตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่วัยเด็กวัยรุ่นจนถึงวัยชรา ตัวกลาง (Agents)ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางสังคมให้กับบุคคล

ประกอบด้วย บิดามารดา ครูอาจารย์ เพื่อนๆ ตัวแทนทางศาสนา และสื่อมวลชน (อ้อมเดือน สดมณี และ ฐาศุกร์ จันประเสริฐ,2554)

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหนึ่งในหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้กล่าวถึงแนวคิดว่า เป็นการเปิด โอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม วางแผน การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาประเทศและสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกัน อีกทั้งการมีส่วนรวมทางการเมืองไม่ควรเกิดจากการตัดสินใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ควรเป็นการตัดสินใจของประชาชนทุกคน เป็นการตัดสินใจเพื่อการแก้ปัญหา การเรียกร้องและการสนับสนุน (อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า, 2563,หน้า 4-5) ทั้งนี้อาจกล่าวสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหนึ่งในหน้าที่ของพลเมืองที่พึงมีต่อการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ในการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาในเรื่องที่สำคัญของประเทศ เพื่อประโยชน์ต่อตัวประชาชนเองและสังคม

2. แนวทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง หลักพระพุทธศาสนากับการพัฒนาการเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

1. แนวคิดในการการพัฒนาจิตเป็นหนึ่งในพฤติกรรมที่เสริมสร้างการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย ด้วยการพัฒนาด้านความประพฤติ ปฏิบัติตนตามระเบียบวินัย การเคารพในความแตกต่าง มีการพัฒนาการฟังและการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง สามารถควบคุมตนเองให้อยู่ ในกรอบของศีลธรรมโดยยึดมั่นและเชื้อมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรม มีความรู้และความเข้าใจทางการเมือง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพสิทธิของกันและกัน รวมถึงการส่งเสริมให้พลเมืองทำประโยชน์ต่อส่วนรวม อย่างไรก็ตามหากพัฒนาด้านปัญญาสามารถสร้างพลเมืองให้รู้จักการคิดวิเคราะห์ วินิจฉัยในประเด็นทางสังคมและการเมือง ด้วยเหตุนี้จึงต้องใช้ปัญญามาควบคุมความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อพัฒนาปัญหาต่างๆของสังคม

3. แนวคิดการจัดการเรียนรู้การเป็นเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเน้นการสอนไปที่ผู้เรียนในหลายช่วงอายุและหลายวัยโดยมีพื้นฐานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ การจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้เชิงประสบการณ์ การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ การจัดการเรียนรู้โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม การจัดการเรียนรู้โดยใช้การระดมสมอง การจัดการเรียนรู้ โดยใช้แผนผังความคิด การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีตัวอย่าง และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เพื่อเป็นการทอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและใช้วิธีการเรียนรู้ดังกล่าวในการสอดแทรกหลักธรรมให้กับพลเมืองไทย

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยในประเทศไทย

ปรีดา พลวงษาธนกุลและคณะ (2561) ได้ทำงานวิจัยในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมด้านพลเมืองที่ดี โดยศึกษาที่โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่จังหวัดขอนแก่น โดยงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเก็บแบบสอบถามกับผู้บริหารการศึกษาและครูสอน จำนวน 160 โดยผลการวิจัยปรากฏว่ามีการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีอยู่ในระดับดีมาก รวมถึงสภาพแวดล้อมที่สะอาดร่มรื่นและมีกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนมีความตระหนักในด้านคุณธรรม จริยธรรมและสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ส่วนด้านการเรียนการสอนควรสอนให้นักเรียนได้สัมผัสกับประสบการณ์จริง การมีส่วนร่วมในการทำงาน โครงการจิตอาสา และทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วม โดยมุ่งนี้ไปที่ความรู้ ทัศนคติที่ดี มีทักษะและพัฒนาศักยภาพต่างๆให้เต็มความสามารถ ก็สามารถส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนได้

พระทอง บุตรดี (2561) ได้ทำการศึกษาการเป็นพลเมืองที่ดีตามแนวเมืองตามแนวพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในทุกช่วงวัย ให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะทัศนคติ และลักษณะที่ดีของการเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยสันติ ผลจากการศึกษาพบว่า ควรเสริมสร้างพลเมืองดีโดยการเพิ่มทักษะความคิดสร้างสรรค์ แล้วนำความคิดสร้างสรรค์นั้นแปลผลออกมาเป็นผลลัพธ์และควรมีแนวคิดตาแบบ CCPR model หรือ Critical (คือการคิดวิเคราะห์) , Creative (คิดอย่างสร้างสรรค์), Productive (คิดแบบผลิตภาพ) และ Responsible (ความรับผิดชอบ) ที่ช่วยในการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ

รัฐกิตติ์ กิตติธำรงกุล (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบคุณลักษณะการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย” เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย สาหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เชิงคุณภาพ คือ ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา จานวน 10 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และเชิงปริมาณ คือ ผู้บริหารการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา และข้าราชการครู สังกัดสานักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ แล้วเลือกสุ่มอย่างง่าย จำนวน 820 คน ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยสาหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งได้เป็น 4 ด้าน 11 องค์ประกอบ จากตัวแปรที่คัดสรร 75 ตัวแปร ประกอบด้วย (1) ด้านความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ได้แก่ องค์ประกอบความรู้หลักการพื้นฐานระบอบประชาธิปไตย องค์ประกอบความรู้ระบบโครงสร้างและสถาบันทางสังคม และองค์ประกอบความรู้ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีตัวแปรทั้งหมด 25 ตัวแปร (2) ด้านทักษะความเป็นพลเมือง ได้แก่ องค์ประกอบทักษะการสื่อสารและการทางานร่วมกับผู้อื่น และองค์ประกอบทักษะการใช้สื่อสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูล มีตัวแปรทั้งหมด 15 ตัวแปร (3) ด้านทัศนคติความเป็นพลเมือง ได้แก่ องค์ประกอบทัศนคติที่ดีต่อตนเองและสังคม และ องค์ประกอบทัศนคติต่อความเสมอภาคเท่าเทียม ยอมรับความแตกต่าง มีตัวแปรทั้งหมด 14 ตัวแปร และ (4) ด้านพฤติกรรมความเป็นพลเมือง ได้แก่ องค์ประกอบการแสดงออกทางการเมือง

องค์ประกอบการพัฒนาชุมชนและสังคม องค์ประกอบการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และองค์ประกอบการใช้สิทธิออกเสียง มีตัวแปรทั้งหมด 21 ตัวแปร สำหรับการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างพบว่า โมเดลคุณลักษณะการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย สาหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในทุกด้านมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

นัดดา สุริยสมบัติสกุล (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการออกแบบรูปแบบการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนในชุมชน” เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาประชาธิปไตย รวมถึงศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เพื่อหาข้อเสนอเชิงนโยบายในการออกแบบรูปแบบการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนในชุมชน เนื่องจากประเทศไทยมีการจัดการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมาอย่างยาวนานตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาของการจัดการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศไทยนั้น เกิดจากระบบการศึกษาของประเทศไทยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ส่งผลให้การพัฒนาการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไม่ต่อเนื่อง และหลักสูตรการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศไทยนั้น ก็ยังไม่สามารถตอบสนองต่อการสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ให้กับเยาวชนไทย ครูและอาจารยังใช้วิธีการเดิมๆ ในการถ่ายทอดความรู้ ที่เน้นการบรรยายตามทฤษฎี เพื่อนาไปสอบที่เน้นการวัดความจา แต่ไม่เน้นความเข้าใจ และไม่เน้นการคิดวิเคราะห์ และมีข้อจากัดเรื่องหน่วยงาน/บุคลากรที่มีความรู้เรื่องหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยและจัดการฝึกอบรมเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยยังคงมีจานวนน้อยไม่เพียงพอต่อการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชน และประชาชนโดยการอบรมให้ความรู้เรื่องหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพื่อสร้างเป็นพลเมืองที่ผ่านมามีการถ่ายทอดให้ความรู้กับประชาชน และเยาวชน ที่จัดในระยะเวลาสั้นๆ ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งมีวิธีการติดตาม และประเมินผลที่ได้จากการเรียนรู้การศึกษาประชาธิปไตยที่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอเป็นเพียงการวัดความจำ ไม่ใช้การวัดความเข้าใจที่แท้จริงการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่ยังขาดการจัดระบบข้อมูลและการนามาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดแคลนเครื่องมือรวมถึงขาดการประสานงานเครือข่ายองค์กรต่างๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนโรงเรียน องค์กรที่จัดการอบรมให้ความรู้ ฯลฯ เพื่อร่วมกันทำงาน ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการสร้างความร่วมมือกันส่งเสริมการศึกษาประชาธิปไตยจากภาคส่วนอื่นๆ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนองค์กรที่มีความรู้เรื่องหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีความเชี่ยวชาญในการจัดการอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับประชาชน ซึ่งการทางานร่วมกันนี้จะทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ มีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ เกิดการประสานงานระหว่างองค์กรที่ทางานร่วมกัน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ดูแลและจัดบริการสาธารณะให้ประชาชน รวมถึงมีความใกล้ชิดประชาชน ซึ่งจะทำให้รับรู้ถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง อีกทั้งจะสามารถเข้าไปแก้ไข

ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว โดยการทำงานร่วมกันยังส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงาน เกิดเครือข่ายการประสานงาน โดยมีแนวทางในการดำเนินการ คือ 1. ติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. จัดการประชุมวางแผนร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ 3. จัดการฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักเรียน 4. นำข้อมูลที่ได้รวมถึงข้อเสนอแนะ ปัญหาและอุปสรรคที่พบมาสังเคราะห์หาวิธีการปรับปรุง และพัฒนาวิธีการถ่ายทอดความรู้เรื่องประชาธิปไตยให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป 5. การติดตามผล ประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ดาลตัล (Dalton, 2008, p. 24) ได้ศึกษาถึงความเป็นพลเมืองโดยมีหลักการว่าพลเมืองเป็นเรื่องบรรทัดฐาน (norm) ของแต่ละสังคม พลเมืองดีเป็นคนเช่นไรนั้นถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานของสังคมแต่ละสังคมที่มีบรรทัดฐานเกี่ยวกับคนดีแตกต่างกัน และบรรทัดฐานก็เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย ดังนั้นความเป็นพลเมืองแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัยจึงเปลี่ยนไปได้ ดาลตัลได้ทำการสำรวจบรรทัดฐานทางสังคมของอเมริกาและยุโรปในช่วงปี2000-2008 พบว่า ความเข้าใจในความหมายของพลเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่มีความหมายกว้างขึ้นไปจากเดิมที่มองแต่เพียงว่าพลเมืองดีคือคนที่ทำหน้าที่ต่อรัฐ เช่น เสียภาษี ไปลงคะแนน เข้ารับการเกณฑ์ทหาร ต่อมาขอบเขตแต่ละบรรทัดฐานของคนในช่วงทศวรรษ 2010 ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมองว่าพลเมืองดีหมายถึงพลเมืองที่มีความผูกพัน (engaged citizen) ในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีแนวโน้มที่จะขยายขอบเขตความรับผิดชอบทางสังคมกว้างขึ้นไปเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ส่วนฟูกูยามา (Fukuyama, 2006, p. 20) มีความเห็นที่สอดคล้องกับผลการสำรวจของดาลตัลที่เกี่ยวกับประเด็นพลเมืองดีนั้นหมายถึงพลเมืองที่มีความผูกพันในการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ (public life)

คอร์และจอห์นสตัน (Core & Johnston, 2005, p. 10) ได้เสนอแนวทางการสร้างความเป็นพลเมืองโดยยึดชุมชนเป็นตัวตั้ง (Community-based) ให้พลเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาในรูปแบบของเวทีสาธารณะ (public forum) เพื่อใช้สิทธิของพลเมืองทำการเปล่งเสียง (making voice) ของคนในชุมชนให้สถาบันทางการเมืองการปกครองได้ยินและเข้ามามีส่วนร่วมจัดการแก้ไขปัญหาตามเสียงของพลเมือง

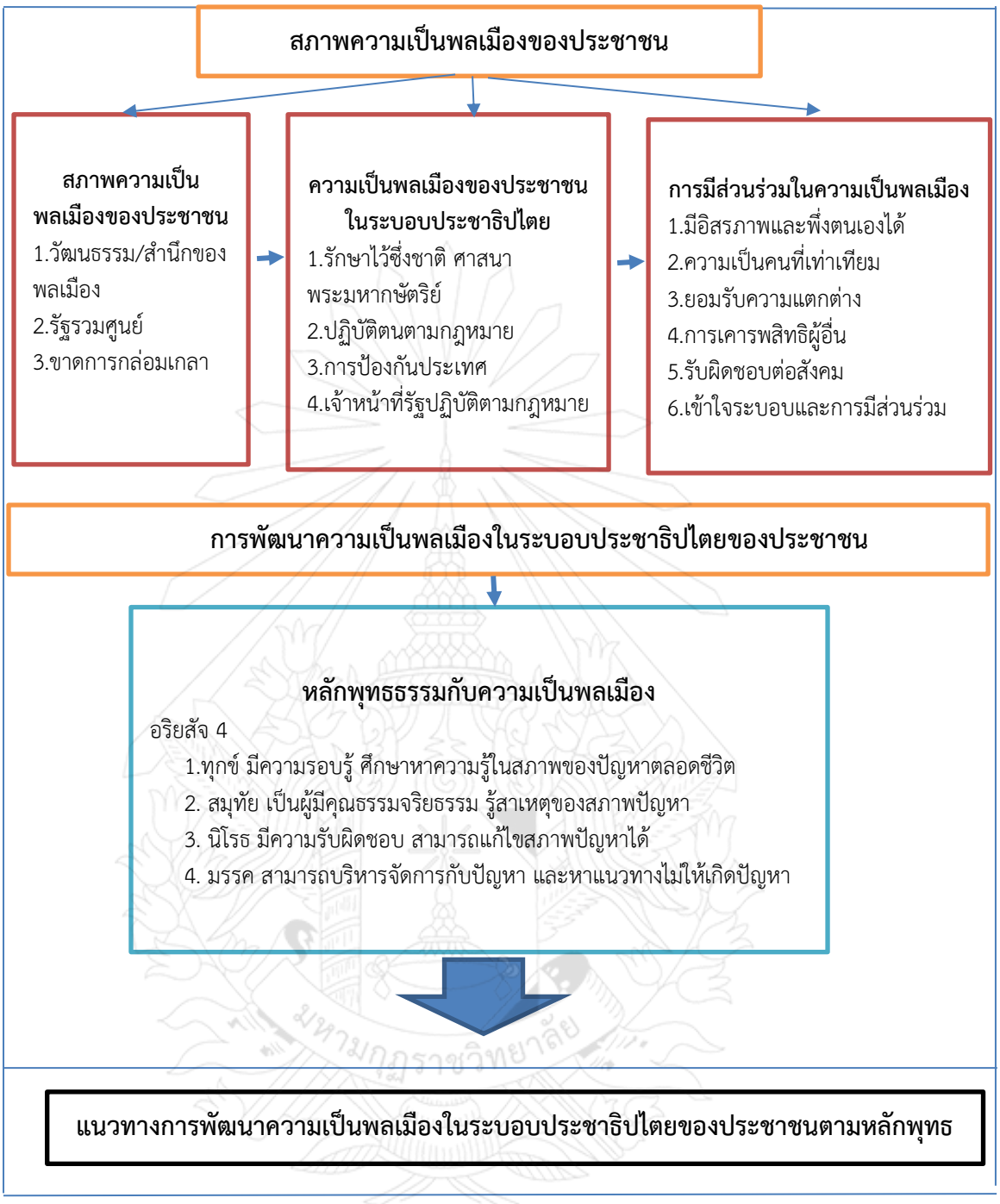
นโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม มีความสำคัญ คือการสร้างความเกี่ยวข้องกับพลเมือง (Citizen Involvement) เพราะความเกี่ยวข้องหรือการมีส่วนร่วมของพลเมืองจะนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบมีความผูกพันร่วมกัน (Commitment) ระหว่างพลเมืองกับรัฐ (Molokwane & Lukamab 2018, p. 194) ซึ่งมีลักษณะที่ภาครัฐเปิดโอกาสให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอผลประโยชน์หรือปกป้องผลประโยชน์ในช่วงแรกของกระบวนการจัดทำแผนหรือจัดทำนโยบายสาธารณะ ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจะส่งผลให้พลเมืองมีความเข้าใจ มีข้อมูลและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการตัดสินใจในนโยบายได้ดีขึ้น (Marzuki,2015, p. 22) ทั้งนี้ปัจจัยที่จะทำให้กระบวนการในการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมมีความสมบูรณ์ได้จึงต้องมีองค์ประกอบของการออกแบบและวางแผนที่ชัดเจนหรือจัดเตรียมองค์ประกอบให้เหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นให้

พลเมืองได้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีความผูกพัน (Engagement) ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการพัฒนานโยบายและการนำไปใช้

จะเห็นได้ว่านโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เกิดจากหลักการการมีส่วนร่วมแบบหุ้นส่วน (Partner of Participation) ซึ่งมีส่วนประกอบของกระบวนการนโยบายสาธารณะที่สำคัญนั่นคือพลเมืองที่เป็นหุ้นส่วนร่วมกับภาครัฐและผู้มีส่วนได้เสียอื่น ดังนั้นความสำคัญของแนวคิดการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม จึงยึดพลเมืองว่ามีความผูกพันกับนโยบายนั้นๆ ในฐานะเป็นเจ้าของนโยบาย (Policy Ownership) ซึ่งถ้าหากปราศจากความผูกพันของพลเมืองแล้วการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะที่จะเกิดขึ้นนั้นก็จะเป็นการดำเนินการนโยบายเพียงภาครัฐแต่ฝ่ายเดียวและส่งผลถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพของนโยบายรัฐนั้นด้วย

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยทำการศึกษาปัญหาและสาเหตุระหว่างพลเมืองไทยกับการเมืองในสังคมไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทางการเมืองในสังคมไทยโดยนำหลักพุทธธรรมมาเป็นหลักในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อพัฒนาสังคมไทย และแนวทางที่ใช้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมมาใช้ในการศึกษา

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดที่ใช้

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การศึกษาค้นคว้าจากแกสาร (Documentary Sources) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่ควรจะเป็น ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน

1) แหล่งข้อมูล
2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
4) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 ระยะที่ 2 ศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1) แหล่งข้อมูล
2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
5) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ระยะที่ 3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1) แหล่งข้อมูล
2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
4) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน

1. แหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ เป็นการมุ่งศึกษาศึกษาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสรทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์ที่สำคัญๆ บทความ วารสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออีเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย ตลอดถึงหน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐที่กำกับ ดูแล ติดตามงานพระพุทธศาสนา รวมถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาผ่านตัวแทนที่เป็นพระสงฆ์ ตามขอบเขตเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด โดยการวิจัยเชิงเอกสารในครั้งนี้ผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูลที่ปรากฏ นัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างการเมืองการปกครอง ความเป็นพลเมืองกับการนำหลักหลักพุทธธรรมมาปรับประยุกต์ใช้ตามกรอบวิจัย จากนั้นอ่านสอบทานนัยสำคัญของเนื้อหานั้นอีกครั้งหนึ่ง และสอบทานจากเนื้อหาของเอกสารที่มีเนื้อหารายละเอียดใกล้เคียงกัน เพื่อสอบทานนัยสำคัญที่ปรากฏในเอกสารเหล่านั้น แล้วนำนัยสำคัญในข้อความเหล่านั้นไปรวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อนำไปใช้กำหนดกรอบในการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจะทำการวิเคราะห์เอกสารไปพร้อมกันกับการศึกษาภาคสนาม คือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยใช้พื้นที่ในประเทศไทยเป็นหลัก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษา ดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case Study)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ ไมล์ และ ฮูเบอร์แมน (M.B. Miles, & A.M. Huberman 1994 : 10-11) ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัยในรายละเอียดว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) การร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

4.1 การลดข้อมูล หมายถึง กระบวนการคัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปที่เข้าใจง่าย การย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ในขั้นต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย รวมถึงก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยก็ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล นับตั้งแต่การระบุกรอบแนวคิดการวิจัย กรณีศึกษาที่ต้องทำการวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม สิ่งที่ผู้วิจัยกระทำในการลดข้อมูล คือ การเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อยที่

เกี่ยวข้อง การจัดกลุ่ม การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และการเขียนบันทึกเพื่อเตือนความจำหรือความคิดที่ร่างไว้

4.2 การจัดรูปข้อมูล หมายถึง การสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

4.3 การร่างข้อสรุปและการยืนยัน หมายถึง การตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย โดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันถึงความเที่ยงตรงแล้วด้วยวิธีการต่างๆ

3.2 ระยะที่ 2 ศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

เพื่อศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 มาสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

1. แหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ ใช้แหล่งข้อมูล ดังนี้

แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยกำหนดไว้จาก 3 แหล่ง ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เห็นแนวทาง และนำมากำหนดเป็นเครื่องมือศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1.2 แหล่งข้อมูลที่เป็นคน ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดจากบุคคลทุกภาคส่วน ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทั้งข้าราชการ นักการเมืองทั้งในระดับชาติ ระดับท้องที่ท้องถิ่น นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้มีบทบาททางการปกครอง นักวิชาการจากสถาบันทางการศึกษา ภาครัฐ ภาคประชาชน โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามคุณสมบัติ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยได้ระบุไว้ ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามคุณสมบัติ ได้จำนวน 33 รูป/คน สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำกับ ติดตาม ดูแล ออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ ในการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 7 รูป/คน ได้แก่

รูปที่ 1 พระเมธีวชิราภิรัตน์, ผศ. ดร. เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

รูปที่ 2 พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะภาค 16 (ธ) คณาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

รูปที่ 3 พระศรีวัชรนาถมุนี (ปธ.9) รองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

รูปที่ 4 พระครูวัชรสุวรรณาทร, ผศ. ดร. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

รูปที่ 5 พระครูโฆษิตวัฒนานุกูล,ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปที่ 6 พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดขุนตรา อำเภอเมืองเพชรบุรี

คนที่ 7 รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ รองประธานคณะกรรมาธิการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช พรรคพลังประชารัฐ

กลุ่มที่ 2 นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นักกฎหมาย นักเคลื่อนไหว ข้าราชการ นิสิต นักศึกษา ประชาชน จำนวน 11 คน

คนที่ 1 นายพรศักดิ์ เชาวลิต ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบุรี

คนที่ 2 นายธัญญู ชูดำ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลชั้นต้น ศาลจังหวัดทองผาภูมิ

คนที่ 3 นายนนท์ปวิช คิดถูก พนักงานสืบสวนและไต่สวนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คนที่ 4 นางสาวณัฐนันท์ ฤทธิพิชัยวัฒน์ พนักงานสืบสวนและไต่สวนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คนที่ 5 นายพราหมณ์รพี พรหมชาติ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง แกนนำ นปช.

คนที่ 6 นายไทกร พลสุวรรณ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง แกนนำ นปช.

คนที่ 7 นายจตุพร พรหมพันธุ์ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง ประธาน นปช.

คนที่ 8 นายสุนทร รักษ์รงค์ นักเคลื่อนไหว เลขาธิการสมาพันธ์เกษตรกรชาวสวนยาง

คนที่ 9 นายวีรวัฒน์ อ่วมอ้อ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

คนที่ 10 นางสาวสุพรรณนิดา กองสกุลพงศ์ นักศึกษา ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

คนที่ 11 นายธเนศ โอกรณีย์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสื่อมวลชน ผู้ประกอบอาชีพด้านการข่าว จำนวน 3 คน

คนที่ 1 นายสนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ประธานกรรมการบริหารสถานีโทรทัศน์ท๊อปนิวส์

คนที่ 2 นายเฉลียว คงตุก บรรณาธิการอาวุโสสำนักข่าวเครือเนชั่น / คม ชัด ลึก

คนที่ 3 นายภูปฏิณณ์ ประทาภัณธ์ ผู้สื่อข่าวภาคสนามสถานีโทรทัศน์ ช่องอัมรินทร์ทีวี

กลุ่มที่ 4 สมาชิกรัฐสภา ผู้นำฝ่ายปกครองท้องที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 12 คน

คนที่ 1 นายนริศ ขำนุรักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุง พรรคประชาธิปัตย์

คนที่ 2 นายนิพนธ์ บุญญามณี อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา พรรคประชาธิปัตย์

คนที่ 3 นายสุธรรม จริตงาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช พรรคพลังประชารัฐ

คนที่ 4 นายถวิล ไพรสณฑ์ ที่ปรึกษาพรรคก้าวไกล อดีต ส.ส./ อดีต สมาชิกวุฒิสภาจากการเลือกตั้ง

คนที่ 5 นายเชื้อ ฮั่นจินดา นายกสมาพันธ์ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย

คนที่ 6 นายยงยศ แก้วเขียว นายกสมาคมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย

คนที่ 7 นายธงชัย ริ้วงาม เลขาธิการสมาพันธ์สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย

คนที่ 8 นางกนกพร เดชเดโช นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

คนที่ 9 นายอยุทธ์ เชาวลิต รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

คนที่ 10 นายรวิโชติ ธำรงนาวาสวัสดิ์ อดีต ส.ส.เขต 1 กรุงเทพมหานคร พรรคประชาชาติ

คนที่ 11 นายธีรรัตน์ จึงยิ่งเรืองรุ่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองสระบุรี

คนที่ 12 นายนรินทร์ อินทจักร ผู้ช่วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล จังหวัดเพชรบุรี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดประเภทเครื่องมือการวิจัยและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary Sources) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาหลักธรรม พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสรทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์ที่สำคัญๆ บทความ วารสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออีเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ซึ่งเป็นเป้าหมาย ตลอดถึงหน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาเฉพาะบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐที่กำกับ ดูแล ติดตามงาน

พระพุทธศาสนา รวมถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาผ่านตัวแทนที่เป็นพระสงฆ์ ตามขอบเขตเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ด้วยวิธีการจัดเตรียมร่างโครงสร้างคำสัมภาษณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือวิจัย โดยการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย และให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบ แสดงความคิดเห็น หลังจากนั้นนำไปปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีวิธีการสร้าง พัฒนา และตรวจสอบเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ขั้นที่ 2 สร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหาที่ต้องการศึกษาในแต่ละองค์ประกอบ และเขียนคำถามปลายเปิดเพื่อเป็นโครงสร้างเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัย

ขั้นที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างและพัฒนาขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน พิจารณาความเหมาะสม ความชัดเจน และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ 5 รูป/คน ได้แก่

1) พระครูวัชรสุวรรณาทร, ผศ. ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

2) พระมหาจำนงค์ สิริวณโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

3) รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4) ดร.สมพงษ์ เกษานุช อาจารย์ประจำคณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

5) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมภพ ระงับทุกข์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขั้นที่ 4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับแก้ไขแล้วไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีแบบเจาะจง จำนวน 33 รูป/คน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) และนำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการออกแบบวิธีการรวบรวมข้อมูลที่มีความ

หลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์ และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง มีวิธีการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมจ้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1) การรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียด เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่วิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนประกอบด้วย

2.1 ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ตามที่กำหนดไว้ในการทำวิจัย

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ รูป/คน ละประมาณ 60 นาที

2.3 ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

2.4 ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขณะที่สัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก การบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

2.5 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

อย่างไรก็ตาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญโดยขออนุญาตในการจดบันทึก บันทึกเสียงและบันทึกภาพนิ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนาม ระหว่าง และหลังออกจากภาคสนาม แล้วทำการจัดแฟ้มข้อมูลเพื่อให้มีความพร้อมในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3) การเก็บรวบรวมจากวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่องโดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แต่จะเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นในกิจกรรมแล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอน เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตจะอยู่นอกวงของผู้ถูกสังเกต โดยทำตนเป็นบุคคลภายนอก และมีการเริ่มสังเกตตั้งแต่ครั้งแรกในการลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูล ตลอดเวลาของการวิจัยพร้อมกับการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก

5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยระที่ 3 ศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อช่วยการบันทึกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

5.1 เครื่องบันทึกเสียงแบบ MP 3

5.2 เครื่องบันทึก VDO เพื่อบันทึกการสนทนากลุ่ม

5.3 กล้องถ่ายภาพนิ่ง

5.4 คอมพิวเตอร์

5.5 อุปกรณ์ในการบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษา ดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview: ID) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล (Key Informants) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case Study) ศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) และควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques) รายละเอียด ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บข้อมูล (Data Collection) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปแบบและนำเสนอข้อมูล (Data Display) การสรุปและยืนยันผล (Conclusion and Verification) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของไมล์ และฮูเบอร์แมน ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัยในรายละเอียดว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) และการร่างข้อสรุป รวมทั้งการยืนยัน (C0nclusion Drawing and Verification) โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

(1) การลดข้อมูล หมายถึง กระบวนการคัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปที่เข้าใจง่าย การย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ในขั้นต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย รวมถึงก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยก็ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล นับตั้งแต่การระบุกรอบแนวคิดการวิจัย กรณีศึกษาที่ต้องทำการวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม สิ่งที่ผู้วิจัยกระทำในการลดข้อมูล คือ การเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อยที่เกี่ยวข้อง การจัดกลุ่ม การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และการเขียนบันทึกเพื่อเตือนความจำหรือความคิดที่ร่างไว้

(2) การจัดรูปข้อมูล หมายถึง การสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

(3) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน หมายถึง การตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย โดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันถึงความเที่ยงตรงแล้ว

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Techniques) ในการควบคุมคุณภาพของงานวิจัยโดยใช้เทคนิคต่างวิธี (Method Triangulation) ในการเปรียบเทียบข้อมูลประกอบด้วยสารัตถะหรือโครงสร้างสำคัญของคุณลักษณะศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ได้จากการศึกษาตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) สารัตถะจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสารัตถะจากการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ของการพัฒนางานวิจัยได้อย่างเที่ยงตรงมากขึ้น (Patton 1990 : 464-466 อ้างใน ผ่องพรรณ ตรัยมงคลทูล และ สุภาพ ฉัตราภรณ์ 2553 : 259)

3.3 ระยะที่ 3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 มาสร้างแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brian Storming) โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ หาลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) หาแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

1. แหล่งข้อมูล

การวิจัยระยะนี้ใช้แหล่งข้อมูล ดังนี้

แหล่งข้อมูลที่จะใช้ในวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยกำหนดไว้จาก 3 แหล่ง ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 และระยะที่ 2 นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เห็นแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการระดมสมอง (Brian Storming) โดยต้องการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะหาลักษณะร่วม (Common Character) รวมถึงหาข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) และวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ตามคุณสมบัติ จำนวน 13 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทาพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป (2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย

รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 4 คน (3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง กฎหมาย และการเลือกตั้ง จำนวน 4 คน และ (4)) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านสื่อมวลชน และภาคประชาชน จำนวน 1 คน ดังมีรายนาม ต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป

รูปที่ 1. พระครูโฆษิตวัฒนานุกูล ปานประดิษฐ์,ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปที่ 2. พระครูวินัยธร เจริญ ทนฺตจิตโต,ดร. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รูปที่ 3. พระครูปลัดเมธาวัฒน์ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รูปที่ 4. พระสุชาติ อาภสฺสโร อาจารย์พิเศษภาควิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 4 คน

คนที่ 1 ผศ.ดร.ยุทธนา ประณีต เลขานุการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คนที่ 2 ดร.กิตติพงษ์ โคตรจันทึก ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คนที่ 3 ดร.สมพงษ์ เกศานุช อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์อละมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

คนที่ 4 ดร.เกวลี ศรีโคตร นักวิชาการอิสระ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง กฎหมาย และการเลือกตั้ง จำนวน 4 คน

คนที่ 1 นายสิริน สงวนสิน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร พรรคก้าวไกล

คนที่ 2 ดร.ศักดิ์สิน อุดมวิทยไพศาล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครพนม

คนที่ 3 นายชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์ นิติกรชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คนที่ 4 นางสาวณัฐนันท์ ฤทธิพิชัยวัฒน์ พนักงานสืบสวนและไต่สวนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านสื่อมวลชนและภาคประชาชน จำนวน 1 คน

คนที่ 1. นายเฉลียว คงตุก บรรณาธิการอาวุโส สำนักข่าวในเครือเนชั่น / คม ชัด ลึก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดประเภทเครื่องมือการวิจัย และขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

3.1 ร่างและสร้างคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ประชุมผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ Expertise Meeting) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของงานวิจัย

3.2 รวบรวมข้อมูลทั้งหมด นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์

3.3 ร่างผลการวิจัยพร้อมรูปแบบงานวิจัยที่ค้นพบ

3.4 สรุปผลการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการออกแบบวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์ และมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง มีวิธีการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1) การรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียดเพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่วิจัย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีขั้นตอน ประกอบด้วย

2.1 ผู้วิจัยจะทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฎราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือไปยังผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีส่วนส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

2.2 เชิญผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง โดยวิธีสนทนากลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มนั้น จะใช้เวลาดำเนินการกลุ่มละประมาณ 3 ชั่วโมง

2.3 ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ และจัดส่งรายละเอียดที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะได้พิจารณาก่อนดำเนินการ

2.4 ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขณะที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก การบันทึกเสียงและบันทึกภาพนิ่งประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ

2.5 นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะมาวิเคราะห์เพื่อเสริมข้อมูลในประเด็นที่ยังบกพร่องจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

อย่างไรก็ตาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในครั้งนี้ โดยจะขออนุญาตผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านในการจดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพนิ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนาม ระหว่าง และหลังออกจากภาคสนาม แล้วทำการจัดแฟ้มข้อมูลเพื่อให้พร้อมในการที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แต่จะเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นในกิจกรรมแล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอน เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตจะอยู่นอกวงผู้ถูกสังเกต โดยทำตนเป็นบุคคลภายนอก และมีการเริ่มสังเกตตั้งแต่ครั้งแรกในการลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลวิจัยต่างๆ ตลอดเวลาของการวิจัยพร้อมๆ กับการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

4. อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยระยะที่ 3 เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม อันเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อช่วยการบันทึก การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

5.1 เครื่องบันทึกเสียง แบบ MP 3

5.2 เครื่องบันทึก Video เพื่อบันทึกการสนทนากลุ่ม

5.3 กล้องถ่ายภาพนิ่ง

5.4 คอมพิวเตอร์

5.5 อุปกรณ์ในการบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลในการศึกษา ดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case study) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบทางการพัฒนา

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมและควรจะเป็น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) และควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques) รายละเอียด ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บข้อมูล (Data Collection) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปและนำเสนอข้อมูล (Data Display) การสรุปและยืนยันผล (Conclusion and Verification) ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของไมล์ และฮูเบอร์แมน ที่ได้เสนอแนะถึงขั้นตอนการจัดการกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัย ในรายละเอียดว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การจัดรูปข้อมูล (Data Display) และ การร่างข้อสรุป และการยืนยัน (Conclusion Drawing and Verification โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

2) การลดข้อมูล หมายถึง กระบวนการคัดเลือก การเน้น การทำให้อยู่ในรูปที่เข้าใจการย่อความ และการแปลงข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลดิบให้พร้อมสำหรับการนำไปใช้ในขั้นต่อไป การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยการลดข้อมูลนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดการทำวิจัย รวมถึงก่อนที่จะเริ่มทำการวิจัยก็ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับแนวการลดข้อมูล นับตั้งแต่การระบุกรอบแนวคิดการวิจัย กรณีศึกษาที่ต้องการทำวิจัย ปัญหาการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม กระทำในการลดข้อมูล คือ การเขียนสรุป การให้รหัส การร่างหัวข้อย่อยที่เกี่ยวข้อง การสร้างหลักในการจำแนกกลุ่มของข้อมูล และการเขียนบันทึกเพื่อเตือนความจำหรือความคิดที่ร่าง

3) การจัดรูปข้อมูล หมายถึง การสร้างรูปแบบข้อมูลที่สามารถสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจได้โดยง่าย เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง แผนภาพ เป็นต้น

4) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน หมายถึง การตีความ การทำความเข้าใจถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นรูปเล่มในรายงานการวิจัย โดยเป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันถึงความเที่ยงตรงแล้วด้วยวิธีการต่างๆ

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Techniques) ในการควบคุมคุณภาพของงานวิจัยโดยใช้เทคนิคต่างวิธี (Method Triangulation) ในการเปรียบเทียบข้อมูลประกอบด้วยสารัตถะหรือโครงสร้างสำคัญของคุณลักษณะการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ได้จากการศึกษาตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา

(Phenomenology Research) สารัตถะจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสารัตถะจากการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ของการพัฒนางานวิจัยได้อย่างเที่ยงตรงมากขึ้น (Patton1990, หน้า 464-466 อ้างใน ผ่องพรรณ ตรัยมงคลทูล และ สุภาพ ฉัตราภรณ์ 2553, หน้า 2559)

บทที่ 4
ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ”การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ผู้วิจัยเสนอเนื้อหาสาระของการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ 1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองของประชาชน 2. เพื่อศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) และเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการระดมสมอง (Brainstorming) จากหลากหลายกลุ่มทางสังคมเพื่อลดแนวโน้มความลำเอียง (Bias) ของข้อมูล สร้างความมั่นใจของผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อยืนยันองค์ประกอบของข้อมูลที่ศึกษาได้ และสามารถที่จะสนับสนุนให้ข้อมูลเชิงคุณภาพมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Conclusion) ความเป็นไปได้และแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 33 รูป/คน แบ่งออกเป็นกลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ (1) กลุ่มพระสังฆาธิการ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา (2) กลุ่มนักเคลื่อนไหวทางการเมือง นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ (3) กลุ่มนักสื่อสารมวลชน นักศึกษา ประชาชน และ (4) กลุ่มนักการเมืองสมาชิกรัฐสภาหรือผู้นำฝ่ายปกครอง ท้องที่/ท้องถิ่น รวมทั้งมีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ 12 รูป/คน โดยมีวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม 3 ประการ คือ (1) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” (2) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมแก่การนำไปเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคมไทย (3) เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนา แก้ไขปรับปรุงงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ให้มีความสมบูรณ์ต่อไป

จากที่มาของการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เก็บข้อมูลมารวบรวมทำการวิเคราะห์และประมวลผลจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview: ID) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล (Key Informants) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) รวมทั้งกรณีศึกษาเฉพาะในพื้นที่วิจัย (Case Study) เพื่อวิเคราะห์

แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในเชิงสร้างสรรค์ที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) รวมถึงการควบคุมคุณภาพงานวิจัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation Techniques) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชนไทย

4.2 ผลการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

4.3 ผลการศึกษาหลักอริยสัจ 4 (ด้านทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

4.4 สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

4.1 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชนไทย

ในส่วนของการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนไทยตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาและอธิบายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกับสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชนไทย การเมืองการปกครอง การพัฒนาความเป็นพลเมืองตามหลักพุทธธรรม โดยอาศัยข้อมูลตามประวัติศาสตร์ ศาสนาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และตามกฎหมายในแต่ละยุคสมัย เป็นข้อมูลในการกำหนดประเด็นการศึกษา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดยศึกษาไปพร้อมกัน

ประชาธิปไตยนั้นก็คือระบอบการปกครองที่เปิดโอกาสให้สำหรับทุกคนได้เป็นตัวแสดงไม่ให้ใครมาผูกขาดคิดรับเหมาทำแทนโดยไม่ผ่านการยอมรับได้ง่ายๆ ประชาธิปไตยนั้น คือการปกครองของเราเอง เพื่อเราเอง และที่ตอกย้ำให้ถึงที่สุดก็คือโดยพวกเรากันเอง พูดง่ายๆ ก็คือการปกครองกันเอง การปกครองแบบนี้ คนในสังคมก็ต้องพูดกันรู้เรื่อง มีเหตุมีผล มีวิจารณญาณและมีความรับผิดชอบ ไม่ใช่เป็นไปตามวาทกรรมของผู้นำ หรือนักการเมืองที่มักผูกขาดการชี้นำแบบเผด็จการโดยที่ประชาธิปไตยนั้น เป็นทั้งระบอบการเมืองและวิถีชีวิต

บิดาทางรัฐศาสตร์ของตะวันตก ได้แก่ เพลโต (Plato) และอาริสโตเติ้ล (Aristotle) ได้กล่าวไว้ว่า ในระบบการเมืองการปกครองกับพฤติกรรมมนุษย์หรือบุคลิกภาพและวัฒนธรรมการเมืองของสมาชิกในสังคมนั้นจะต้องสอดคล้องกัน จากความเห็นดังกล่าว การสร้างพลเมืองให้สอดคล้องกับระบอบการปกครอง ก็จะเป็นการค้ำจุนตัวระบอบ ซึ่งการใช้ชีวิตจนเป็นวิถีชีวิตของพลเมืองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับอุดมการณ์ของระบอบก็จะทำให้การเมืองมีความมั่นคง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูล เอกสาร รายงานการวิจัยจากแหล่งข้อมูลอันหลากหลาย เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ แผนการจัดการศึกษาแห่งชาติ กฎ ระเบียบและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ (Responsibilities of Citizenship) ของประเทศต่างๆ เพื่อสรุปรวบยอดแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการไว้ ดังนี้

สหประชาชาติ กำหนดหน้าที่ของพลเมืองดีที่พึงประสงค์ตามแนวการปฏิบัติแห่งสหประชาชาติ เป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goal : SDG) ดังนี้

1) มีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนโลก 2) เห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ศิลปะ ศาสนา และปรัชญาเป็นองค์ประกอบร่วมกันกับมรดกของชาติ 3) มุ่งมั่นในการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม 4) มุ่งมั่นต่อความยุติธรรมทางสังคมและความรู้สึกของสังคม 5) ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ยอมรับความอยุติธรรม ความไม่เท่าเทียม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก

ประเทศแคนาดา กำหนดหน้าที่ของพลเมืองดีที่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) เคารพกฎหมาย 2) รับผิดชอบต่อตนเองและคนในครอบครัว 3) ปฏิบัติหน้าที่ลูกขุน 4) ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 5) ช่วยเหลือคนในสังคม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ปกป้องสิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม

ประเทศนอรเวย์ กำหนดหน้าที่ของพลเมืองที่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 2) เคารพกฎหมาย 3) มีความรับผิดชอบสาธารณะ เช่น การยอมรับความรับผิดทางอาญา 4) การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกหรือมีส่วนร่วมกับสังคม

ประเทศนิวซีแลนด์ กำหนดหน้าที่ของพลเมืองที่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) เคารพและส่งเสริมกฎหมายของรัฐ 2) ไม่กระทำการใดๆ ที่ขัดต่อผลประโยชน์ของรัฐ 3) ลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิลงคะแนน (ไม่จำเป็นต้องลงคะแนน) 4) จ่ายภาษี 5) ประพฤติตนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

ประเทศเกาหลีใต้ กำหนดหน้าที่ของพลเมืองที่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) ส่งเสริมบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาอย่างน้อยที่สุดในระดับชั้นประถมศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด 2) มีหน้าที่ในการทำงาน รัฐได้กำหนดรายละเอียดและเงื่อนไขของการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับหลักการทางประชาธิปไตยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย 3) ชำระภาษีภายใต้กฎหมายกำหนด 4) มีหน้าที่ในการป้องกันประเทศตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ประเทศมาเลเซีย กำหนดหน้าที่ของพลเมืองที่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) มีความซื่อสัตย์ ความขยันและวินัย 2) ต่อต้านการคอร์รัปชั่น การใช้อำนาจอย่างไม่เหมาะสม และการกลั่นแกล้ง 3) เห็นคุณค่าของกลุ่มที่มีความสามารถน้อยกว่า 4) มีความเคารพซึ่งกันและกันสำหรับความแตกต่างทางสังคม

จากการศึกษาแนวคิดในการกำหนดหน้าที่ของพลเมืองที่พึงประสงค์ (Responsibilities of Citizenship) ของแต่ละประเทศ พบว่า พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักการ 3 ประการ คือ 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม หลักการนี้มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ สำนึกในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตระหนักในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ เคารพในความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม และยึดหลักอดทน อดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง 2) การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม ได้แก่ การให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ กฎกติกา ของสังคมที่ทุกคนมีส่วนกำหนดขึ้น หลักการนี้มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพของตนเอง โดยรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของอธิปไตยและเป็นสมาชิกหนึ่งของสังคม เคารพและปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ของผู้อื่น และของชุมชน โดยไม่ให้ผู้ใดล่วงละเมิดอันขัดต่อกฎหมาย เคารพกฎกติกาสังคม และยึดหลักนิติรัฐ โดยมี

หลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ไม่ให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคล กลุ่มคนหรือรัฐ 3) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นการตระหนักถึงบทบาท หน้าที่และพันธกิจของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น การกำหนดทิศทางของสังคมร่วมกันเพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการประชาพิจารณ์ เป็นต้น และใช้หลักการประชาธิปไตยในการแก้ปัญหาของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผลในเวทีสาธารณะ เป็นต้น และการยอมรับเสียงข้างมากและเคารพสิทธิเสียงข้างน้อย เช่น การเคารพมติที่ประชุม เป็นต้น

ดังนั้น "พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย" จึงหมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักหลักพื้นฐานความเป็นระบอบประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (ID 19 สัมภาษณ์เมื่อ 22 สิงหาคม 2566)

สำหรับประชาธิปไตยในประเทศไทยขณะนี้ หากอนาคตของประเทศอยู่ที่ประชาธิปไตย และพลเมืองคือผู้ที่สนับสนุนค้ำจุนตัวระบอบ เรายังไม่มีฉันทานุมัติ (Consensus) ในเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐที่ควบคุมกลไกทางการเมือง กับพลเมืองอันเป็นที่มาของอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้ปัญหาที่ทับซ้อนกันก็คือเราจะสร้างพลเมือง หรือเปลี่ยนแปลงประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ใช้ชีวิตและมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบการเมืองหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตยได้อย่างไร และโดยวิธีการใด (ID 19 สัมภาษณ์เมื่อ 22 สิงหาคม 2566)

สิ่งที่สะท้อนให้เราเห็นก็คือสังคมไทยมีความอ่อนแอ ไม่อาจแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับวิกฤติใหญ่ๆ ได้ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 วิกฤติการเมือง ความแตกแยกแบ่งสี ตั้งแต่ปลายปี 2549 และวิกฤติมหาอุทกภัย 2554 สิ่งที่น่าพิจารณาคือหลังการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2475 จวบจนปัจจุบัน ทั้งกลไกการเมืองระดับบนสุด และกลไกบริหารด้านต่างๆ ของรัฐมิได้มีความแข็งแกร่งหรือมีความสามารถในการจัดการเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ที่รุนแรงดังกล่าวมาแล้วได้ แม้ว่าเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายหลังปี 2475 คือ การขยายมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง โดยการนำเอาระบอบประชาธิปไตยเข้ามาแทนที่ระบอบเดิม แต่ก็ปรากฏว่าในมิตินี้ยังไม่สามารถผนึกกำลังเป็นปึกแผ่นแน่นหนาได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านอุดมการณ์ ด้านค่านิยม และด้านสถาบันทางการเมือง ทำให้บทบาทของผู้นำ หรือผู้กุมอำนาจรัฐมีความสำคัญ และเกิดการรวมศูนย์อำนาจของรัฐราชการมากขึ้น จึงทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีขึ้นได้ก็โดยผ่านการเลือกตั้ง และการเข้าร่วมโครงการต่างๆ ตามที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนด การมีบทบาททางการเมืองของประชาชนจึงถูกจำกัดอยู่เพียงการเป็นผู้เข้าร่วมทางการเมือง ไม่ใช่ผู้มีส่วนในการกระทำร่วมทางการเมือง ตลอดระยะเวลานับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้จะครบรอบ 100 ปี แล้วของการนำเอาระบอบประชาธิปไตยมาใช้ในประเทศ และคนไทยมีรัฐธรรมนูญใช้แล้วถึง 19 ฉบับ แต่ความเข้าใจและรับรู้ทางการเมืองของคนไทยยังอยู่ในลักษณะจำกัด แม้ว่าสังคมไทยจะเป็นสังคมเปิด เป็นสังคมพหุนิยมก็ตาม

ความอ่อนแอของสังคมจึงสะท้อนได้จากการไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เป็นพลังสังคมร่วมกับรัฐในการพัฒนาความมั่นคงทางสังคม เพื่อร่วมกันฝ่าวิกฤติใหญ่ๆ ของชาติไปให้ได้ เรื่องการเมืองจึงยังไม่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกับวัฒนธรรม และการใช้ชีวิตของคนไทยโดยทั่วไป หรืออาจกล่าวได้ว่าคนไทยยังขาดวัฒนธรรมการเมือง จึงควรที่เราจะได้ทำความคุ้นเคยกับการเมืองให้มากขึ้น เพราะการเมืองเกี่ยวข้องกับทุกคน ทุกเรื่อง ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การไม่สนใจการเมือง และไม่มีความรู้และความเข้าใจการเมือง (ID 12 สัมภาษณ์เมื่อ 24 สิงหาคม 2566) จึงมีผลทำให้คนไทยถอยห่างจากการเมืองมากขึ้น และปล่อยให้ธุระทางการเมืองเป็นเรื่องของข้าราชการ นักการเมือง นักธุรกิจ และกลายเป็นธุรกิจการเมืองไปแล้ว เมื่อข้าราชการ นักธุรกิจ และนักการเมืองร่วมกันทำกิจกรรมทางการเมืองในทุกระดับ จึงเกิดการคอร์รัปชั่นขนานใหญ่ กลายเป็นมะเร็งร้ายทางการเมืองที่กัดกร่อนสังคมไทยอยู่ในทุกวันนี้

คำว่า “การเมือง” มีรากศัพท์มาจากคำว่า “Polis” เป็นคำกรีกโบราณ แปลว่าเมือง ส่วนการเมืองก็คือกิจกรรมที่ทำกันในเมืองเพื่อทำให้เกิดสิ่งที่ดีสำหรับชีวิตส่วนรวม ในความหมายนี้การเมืองจึงเป็นเรื่องกิจสาธารณะ เรื่องของประโยชน์ส่วนรวม การเมืองจึงเป็นกิจกรรมธรรมชาติเพื่อมนุษยชาติ รัฐบาลเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเมือง และการเมืองมิใช่มีไว้สำหรับนักการเมืองเท่านั้น ดังที่อาริสโตเติ้ล ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “โดยธรรมชาติแล้วพวกเราล้วนเป็นผู้สร้างการเมือง” การเมืองจึงเป็นเรื่องของทุกคนที่อยู่ในเมือง ที่มารวมกันทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมมิใช่เรื่องแก่งแย่งหรือแบ่งปันผลประโยชน์กัน การเมืองจึงเป็นเรื่องการทำความดี เป็นเรื่องของคุณธรรม

สำหรับการเมืองในประเทศไทยที่เราได้เห็นมี 2 ประเภท ประเภทแรก คือ การเมืองแบบตัวแทน โดยประชาชนมีส่วนร่วมผ่านการเลือกตั้ง มีระบบรัฐสภา มีรัฐบาล เมื่อภายหลังการเลือกตั้งอำนาจทางการเมืองถูกจำกัดวงอยู่ในหมู่นักการเมืองและข้าราชการ การเมืองในแบบแรกถูกผูกขาดโดยนักการเมืองหรือรัฐบาล ดังจะเห็นนโยบายและโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลประกาศออกมาโดยประชาชนไม่ได้รู้เห็นเป็นใจ เป็นการเมืองที่ผูกขาดการให้บริการ และประชาชนรอรับการบริการ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดีก็ตาม ส่วนประเภทที่สอง คือ การเมืองของพลเมือง หรือการเมืองภาคพลเมือง ถือเป็นอำนาจทางการเมืองที่มีพื้นฐานมาจากพลังในสังคมนอกกลไกรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นอำนาจที่มาจากประชาสังคม (civil society) ซึ่งหมายถึง สถาบันและพลังต่างๆ ในสังคมที่มิใช่สถาบันของรัฐ ซึ่งได้แก่ ส่วนเอกชน อันหมายรวมถึงองค์กร และพลังอาสาเอกชนที่อยู่นอกสถาบันอำนาจรัฐด้วย เป็นการเมืองที่พลเมืองเชื่อว่าตนเองสามารถเป็นผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีได้ แก้ปัญหาได้ เป็นการเมืองที่คนสนใจต่อปัญหาสังคมและต้องการแก้ไข โดยการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กร สมาคม หรือชุมชน เพื่อทำกิจสาธารณประโยชน์ต่างๆ เป็นอิสระจากกลไกอำนาจรัฐ ไม่เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมืองและรัฐบาลเท่านั้น พลเมืองจึงไม่ใช่เพียงผู้หย่อนบัตรเลือกตั้ง และปฏิบัติตามกฎหมาย มิใช่จะสัมพันธ์กับสิ่งที่นักการเมืองทำไปทุกเรื่อง แต่เชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องกิจสาธารณะ การเมืองของพลเมืองจึงเป็นเรื่องธรรมชาติที่ผู้เดือดร้อนมองเห็นปัญหาและอยากแก้ไขให้ชุมชนปลอดภัย น่าอยู่และมีสันติสุข การเกิดขึ้นของพลังทางสังคมในรูปของประชาสังคมหรือกลุ่มพลเมืองที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข สื่อสาธารณะ การศึกษา ฯลฯ เหล่านี้ จึงทำให้พลเมืองมีความหมายในทางการเมืองของสังคมประชาธิปไตย และเป็นความหมายที่กว้างทำให้การเมืองครอบคลุมการกระทำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะ แม้ว่าทุกเรื่องทุก

อย่างจะไม่ใช่เรื่องการเมืองโดยตรงแต่ก็มีมิติทางการเมืองอยู่ในแทบทุกเรื่องที่นำพาผู้คนแม้ไม่รู้จักกันให้มาร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ผ่านกิจกรรมสาธารณะ (Civic Engagement) ตั้งแต่ระดับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปัญหายาเสพติด เรื่องการต่อต้านคอร์รัปชั่น เรื่องโรคเอดส์ เป็นต้น พลเมืองจึงเป็นผู้มีส่วนกระทำ ไม่ใช่เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง แต่เป็นการเมืองที่พลเมืองต้องการมีพันธะทางการเมือง (Political Engagement) สถานะของพลเมืองจึงเป็นผู้ผลิตหรือผู้สร้างการเมือง ดังที่อาริสโตเติ้ล ก็ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นพลเมืองมิใช่ผู้ชมหรือผู้เคราะห์ร้ายทางการเมือง แต่บทบาทนี้ได้เปลี่ยนจากการเป็นประชาชนที่รอชม และเรียกร้องโอกาสจากรัฐบาล จากเป็นผู้เคราะห์ร้ายที่รอการช่วยเหลือมาเป็น “ผู้กระทำ” ที่สามารถทำการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงได้ และกลายเป็นอำนาจทางการเมืองใหม่ ที่พลเมืองสร้างขึ้นด้วยตัวเอง “นี่คือความแตกต่างระหว่างประชาชนกับพลเมือง” สำหรับประเทศไทยของเราจะทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยเช่นนี้ได้ แนวคิดพลเมืองก็คือการคานอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม รัฐกับกิจกรรมการรวมกลุ่ม และการแสดงความคิดเห็นของสังคม ประชาสังคมของพลเมืองก็คือ สังคมที่พลเมืองกระตือรือร้น เอาการเอางาน ถกเถียงร่วมกันในประเด็นร่วมกันของสังคม ในสิ่งที่เป็นผลประโยชน์โดยรวมของภาคสาธารณะหรือของส่วนร่วม (ID 13 สัมภาษณ์เมื่อ 25 สิงหาคม 2566)

สังคมไทย นอกจากคำว่า “พลเมือง” ที่ใช้ในความหมายของความเป็นพลเมืองแล้ว คนทั่วไปส่วนใหญ่ก็มักจะใช้คำว่าประชาชนด้วย ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า “ประชาชน” (people) นั้น มีมาทุกยุคทุกสมัย ซึ่งหมายถึงคนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (nonruler) ในสมัยโบราณนั้นประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยประชาชนจากการเป็นไพร่หรือทาส ให้กลายเป็นเสรีชนที่มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกันกลายเป็นราษฎร เป็นประชาชนที่อยู่ใต้การปกครองที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐ และต้องยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองเช่นกันหมด การจะเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยก็ต้องเปลี่ยนราษฎรหรือประชาชนให้เป็นพลเมืองด้วย สำหรับประเทศตะวันตกโดยความหมายของพลเมืองนั้น คือ ผู้ที่นอกจากเสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังต้องมีบทบาทและอำนาจทางการเมือง มีสิทธิเข้าไปร่วมทำกิจต่างๆ เพื่อส่วนรวมร่วมกับรัฐด้วย การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 จึงยังไม่ได้สร้างความตระหนักของบทบาทพลเมืองต่อระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองจึงเป็นการเข้าร่วมทางการเมืองโดยผ่านตัวแทนคือการเลือกตั้งเท่านั้น และยังต้องตกอยู่ภายใต้บรรยากาศของการแก่งแย่งผลประโยชน์และอำนาจทางการเมืองในระดับชนชั้นนำ รัฐประหาร และเผด็จการรัฐสภา ประชาชนยิ่งถูกกีดกันออกจากการเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้พลังประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นไม่มีความต่อเนื่อง ประกอบกับการบริหารราชการแผ่นดินที่เป็นรัฐราชการโดยมีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แนวคิดเรื่องการสร้างพลเมือง หรือกระบวนการกล่อมเกลา (socialization) ทางสังคมเพื่อให้มีพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองจึงยังไม่เกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน โดยที่หัวใจปรัชญาของประชาธิปไตย คือการปกครองกันเอง พึ่งตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงต้องการพลเมืองที่มีวัฒนธรรมของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Responsibility) ต่อบ้านเมืองหรือส่วนรวม มีความเสียสละต่อส่วนรวม และรวมกลุ่มเพื่อทำงานส่วนรวม (Civic Engagement) มีความเป็นอิสระ (Freedom) มีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ เคารพในความเสมอภาค (Human Rights) ไม่ว่าจะยากดีมีหรือจน ก็ถือว่าตนเป็นพลเมืองของประเทศซึ่งมีหน้าที่พื้นฐานต่อบ้านเมืองร่วมกัน ความพยายามใดๆ

ของชุมชนท้องถิ่นที่พยายามพึ่งพาตนเองในการแก้ไขปัญหาจากการร่วมจิตร่วมใจของคนในชุมชนด้วยกันจนประสบความสำเร็จโดยไม่ต้องเสียเวลารอนโยบายจากรัฐ-ราชการ ไม่ว่าท้องถิ่น หรือระดับชาติ เป็นการลดการพึ่งพาจากภายนอก แต่สามารถผนึกผสานพลังจากภายในชุมชนด้วยกันเอง จึงนับว่าเป็นประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นได้ในระดับชุมชนอย่างแท้จริง ประชาธิปไตยเช่นนี้จึงเป็นประชาธิปไตยที่อุดมด้วยคุณธรรม เพราะชุมชนมีจิตใจที่เสียสละทำความดีร่วมกัน เป็นสำนึกประชาธิปไตย สำนึกสาธารณะที่เกิดขึ้นได้ตั้งแต่ระดับครอบครัว และชุมชน ซึ่งจะกลายเป็นฐานที่แข็งแกร่งในการสร้างพลเมืองในระดับฐานรากของสังคม

คุณลักษณะพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ ความสามารถของปัจเจกบุคคลในการมีส่วนร่วมอย่างเสรีและอย่างเต็มที่ในชีวิตสังคมของตน ด้วยการเน้นความเข้าใจของสัญญาประชาคมและเจตจำนงร่วมของประชาชน ประชาธิปไตยจึงอาจแสดงคุณลักษณะพิเศษเป็นคติรวมหมู่ทางการเมือง (Political Collectivism) แบบหนึ่ง เพราะคติรวมหมู่ทางการเมืองนิยามว่าเป็นระบอบการปกครองซึ่งพลเมืองผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิในการพูดเท่าเทียมกันในการตัดสินใจซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของตน มีดังต่อไปนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน

2. การเลือกผู้แทนในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ต้องเป็นการเลือกที่บริสุทธิ์ยุติธรรม โดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ

3. ให้ความสำคัญแก่แนวความคิดที่แตกต่าง รวมถึงมีการแก้ไขปัญหาด้วยการร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจ สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ตัดสินปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อาทิ คณะรัฐมนตรีรัฐสภา โดยใช้วิธีอภิปรายแสดงความเห็นเพื่อหาข้อยุติ

4. เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์เช่น การนับถือศาสนา การชุมนุมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

5. การบังคับใช้กฎหมายยึดถือความเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

6. รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัด อำนาจต้องไม่อยู่ในมือคนๆ เดียว หรือกลุ่มเดียว มีการแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจ โดยมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน

7. การตัดสินใจหรือการปฏิบัติต้องเป็นไปตามเสียงข้างมาก โดยต้องคำนึงถึงสิทธิของคนส่วนน้อย

8. ประชาชนมีความเสมอภาคกัน อาทิ ด้านกฎหมาย ด้านโอกาส และความเท่าเทียมทุกด้านที่รัฐบัญญัติไว้

9. ประชาธิปไตยอยู่บนพื้นฐานหลักการของเสรีนิยม ประชาชนต้องมีอิสระและเสรีภาพในการกระทำ อาทิ การแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา การเดินทางไปได้ทุกที่ในสังคมที่อาศัยอยู่

10. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง โดยที่รัฐบาลเป็นผู้ให้หลักประกัน และคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพ อย่างน้อยสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญ

11. รัฐบาลใช้หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักเนติธรรม ไม่ใช้อำนาจตามอารมณ์และความรู้สึกของตน อาทิ บุคคลจะโดนจับหรือโดนลงโทษ ก็ต่อเมื่อทำผิดกฎหมายที่ได้ระบุไว้รวมถึงต้องได้รับการตัดสินคดีอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม เป็นต้น

12. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศผ่านกลไก หรือใช้สิทธิ์ที่จะแสดงบทบาทได้โดยตรง

13. รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ซึ่งมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็นต่อรัฐบาลตลอดเวลา รวมถึงมีสิทธิ์เปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้

ดังนั้น ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยที่ได้กล่าวไปในข้างต้น การแสดงความคิดเห็นการบังคับใช้กฎหมายต้องมีความเท่าเทียมกัน การออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ ส่งผลให้บุคคลทราบถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการกระทำที่ตนเองสามารถกระทำและพึงจะได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยพัฒนาสังคม ให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับรัฐบาลภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศนั้น สามารถนำหลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตยมาดำเนินการปฏิบัติอย่างสมบูรณ์และด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องได้มากน้อยเพียงใด

ประเทศไทย กำหนดหน้าที่ของพลเมืองที่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) ป้องกันประเทศ พิทักษ์รักษาเกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ และสาธารณสมบัติของแผ่นดิน รวมทั้งให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 3) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด 4) เข้ารับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับ 5) รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ 6)เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม 7) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ เป็นสำคัญ 8) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลาย ทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม 9) เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ 10) ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ

“จุดอ่อน” ของคนไทย 10 ข้อ คือ

1) คนไทยรู้จักหน้าที่ของตัวเองต่ำมากโดยเฉพาะ หน้าที่ต่อสังคม คือ เป็นประเภท มือใครยาวสาวได้สาวเอา เกิดเป็นธุรกิจการเมืองธุรกิจราชการ ธุรกิจการศึกษา ทำให้ประเทศชาติ ล้าหลังไปเรื่อยๆ

2) การศึกษายังไม่ทันสมัย คนไทยจะเก่งแต่ภาษาของตัวเอง ทำให้ขาดโอกาสในการแข่งขันกับต่างชาติในเวทีต่าง ๆ ไม่กล้าแสดงออก ขี้อายไม่มั่นใจในตัวเอง จึงตามหลังชาติอื่น คนมีฐานะจะส่งลูกไปเรียนเมืองนอก เพื่อโอกาสที่ดีกว่า

3) มองอนาคตไม่เป็น คนไทยมากกว่า 70% ทำงานแบบไร้อนาคตทำแบบวันต่อวัน แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปวันๆ น้อยคนนักที่จะทำงาน แบบเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน มีเป้าหมายในอนาคตที่ชัดเจน

4) ไม่จริงจังในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำแบบผักชีโรยหน้า หรือทำด้วยความเกรงใจ ต่างกับคนญี่ปุ่นหรือยุโรปที่จะให้ความสำคัญกับ สัญญาหรือข้อตกลงอย่างเคร่งครัดเพราะหมายถึงความเชื่อถือในระยะยาว ปัจจุบันคนไทยถูกลดเครดิตความน่าเชื่อถือด้านนี้ลงเรื่อย ๆ

5) การกระจายความเจริญยังไม่เต็มที่ ประชากรประมาณ 60-70% ที่อยู่ห่างไกลจะขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเอง และชุมชนซึ่งเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่ต้องส่งเสริม

6) การบังคับกฎหมายไม่เข้มแข็ง และดำเนินการ ไม่ต่อเนื่อง ทำงานแบบลูบหน้าปะจมูก ปราบปรามไม่จริงจัง การดำเนินการตามกฎหมายกับผู้มีอำนาจ หรือบริวารจะทำแบบเอาตัวรอดไปก่อน ไม่มีมาตรฐาน

7) อิจฉาตาร้อน สังคมไทยไม่ค่อยเป็นสุภาพบุรุษ เลี้ยงเป็นศรีธนญชัย ยกย่องคนมีอำนาจ มีเงินโดยไม่สนใจภูมิหลัง โดยเฉพาะคนที่ล้มบนฟูก แล้วไปเกาะผู้มีอำนาจ เอาตัวรอด คนพวกนี้ร้ายยิ่งกว่าผู้ก่อการร้าย ดีแต่พูด มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ ทำให้คนดีไม่กล้าเข้ามาเพราะกลัวเปลืองตัว

8) เอ็นจีโอค้านลูกเดียว เอ็น จีโอ บางกลุ่มอิงอยู่กับ ผลประโยชน์ บ่อยครั้งที่ต้องเสียโอกาสอย่างมหาศาล เพราะการค้านหัวชนฝา เหตุผลจริง ๆ ไม่ได้พูดกัน

9) ยังไม่พร้อมในเวทีโลก การสร้างความน่าเชื่อถือ ในเวทีการค้าระดับโลกยังขาดทักษะและทีมเวิร์คที่ดีทำให้สู้ประเทศเล็ก ๆ อย่างสิงคโปร์ไม่ได้

10) เลี้ยงลูกไม่เป็น ปัจจุบัน เด็กไทยขาดความอดทน ไม่มีภูมิคุ้มกันเป็นขี้โรคทางจิตใจ ไม่เข้มแข็ง เพราะการเลี้ยงลูกแบบไข่ในหิน ไม่สอนให้ลูก ช่วยตัวเอง ไม่กระตือรือร้น ในการช่วยตนเอง ขวนขวาย แสวงหา ค้นหาตัวเองและไม่สอนให้สำนึกผิดชอบต่อสังคม (ID 11 สัมภาษณ์เมื่อ 28 สิงหาคม 2566)

การเมืองและสังคมไทย เป็นการผสมผสานระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชนเข้าด้วยกัน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันทั้ง 3 ส่วนล้วนมีผลต่อการส่งเสริมและการสร้างความขัดแย้งกันเองในสังคม สำหรับการเมืองภาคประชาชนในประเทศไทยถือว่ามีที่มายาวนานจากการต่อสู้ของประชาชนกลุ่มชนต่างๆ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ด้วยซ้ำไป แต่ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุดอาจต้องถือเอาเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นหลักกิโลเมตรแรกที่สำคัญ โดยจะเห็นได้ว่าแกนนำนักศึกษาและประชาชนจำนวนมหาศาลที่เข้าร่วมการต่อสู้กับระบอบอำนาจนิยมมิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะขึ้นกุมอำนาจรัฐ แต่มีความมุ่งหมายผลักดันให้มีการเปลี่ยนระบอบการเมืองจากแบบปิดมาเป็นแบบเปิด และขยายเวทีทางการเมืองให้เป็นแบบประชาธิปไตย รวมทั้งการเปิดพื้นที่สาธารณะสำหรับการแสดงความคิดเห็นของฝ่ายประชาชนไว้ด้วย (ID 7 สัมภาษณ์เมื่อ 30 กันยายน 2566) ซึ่งหากมีส่งเสริมกันสามารถจะก่อให้เกิดความสมดุลและความก้าวหน้าในสังคม ในทางกลับกันหากเกิดความขัดแย้งสิ่งที่จะตามมาคือการขาดเสถียรภาพทางการเมือง จึงเป็นเหตุแห่งปัญหาที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคม ความเหลื่อมล้ำของประชาชน ความเสมอภาค และการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานของภาครัฐได้แก่ การกระจายรายได้ การศึกษา การสาธารณสุข การเข้าถึงทรัพยากร กระบวนการยุติธรรม ที่จะเกิดขึ้นมีตามมา โดยความเหลื่อมล้ำดังกล่าวล้วนส่งผลต่อหน้าที่และสิทธิความเป็นพลเมือง การที่ประชาชนไม่มีพลังและส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเทศ โครงสร้างกฎหมายและนโยบายยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากพอ (รจเรข อุ่นตาล, 2559, หน้า 1-2) โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นเกิดจากประชาชนไม่ได้ยึดมั่นในหลักการของระบอบประชาธิปไตยในการเคารพสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคซึ่งกันและกัน สภาพทางสังคมส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง ประชาชนไม่สามารถใช้สิทธิของตนเองได้อย่างเต็มที่และไม่มีเสรีภาพทางการแสดงออก นำไปสู่ความขัดแย้งและความแตกแยก (การปฏิรูปประเทศด้านการเมืองและความมั่นคง, 2561) อนึ่งนั้น ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งทางความคิด มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ความไม่เข้าใจถึงเนื้อหาแห่งประชาธิปไตย รวมถึงการรู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองในการเป็นพลเมืองที่

ดี ปัญหาของการพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย พบว่าปัญหานั้นเกิดจาก 1. ปัญหาการพัฒนาวัฒนธรรมพลเมืองหรือสำนึกของพลเมือง (Civic Virtue) นั้นส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระยะยาว การมีส่วนร่วมของประชาชนคือวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตยและเป็นปัจจัยในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพ 2. ปัญหารัฐรวมศูนย์อำนาจ (Centralization State) นั่นคือการรวมศูนย์อำนาจในทางการเมืองและการปกครองในประเทศ โดยรัฐมีอำนาจอย่างเด็ดขาดในการตัดสินใจและจัดการปัญหาต่างๆ 3. ระบบอุปถัมภ์ เป็นหนึ่งในระบบที่เกิดขึ้นมานานในการเมืองไทยที่เน้นการอุปถัมภ์ค้ำชูกันในสายงาน ดังนั้นควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการเมืองเพื่อความก้าวหน้าในสังคมไทย 4. ปัญหาการขาดการกล่อมเกลาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง เป็นหนึ่งในสาเหตุของการพัฒนาพลเมืองในประเทศไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวย่อมส่งผลให้สังคมไม่มีความสงบสุขและไม่ได้มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพื่อให้สังคมนั้นสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข มีความสามัคคีและสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศได้ “การเมืองภาคประชาชน” ไม่ใช่สิ่งที่จะมาหักล้างการเมืองของนักการเมือง และในทางกลับกัน “การเมืองแบบเลือกตั้ง” ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะมาทดแทน “การเมืองภาคพลเมือง” ได้เช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเมืองภาคพลเมืองเป็นกระบวนการของประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งจะช่วยจัดการปัญหาที่ระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy) ก่อขึ้นหรือรับผิดชอบได้ไม่ทั่วถึง ในการนี้เท่ากับเป็นการโอนอำนาจอธิปไตยที่ตกค้างอยู่กับรัฐมาสู่ประชาชนมากขึ้น และเป็นการถ่วงดุลกลไกตลาดที่รับมอบอธิปไตยจากรัฐไปแล้วบางส่วน ตลอดจนช่วยขยายระบอบประชาธิปไตยออกไปจากระบบชนชั้น ทำให้เป็นระบอบที่ประชาชนมีอำนาจที่แท้จริงมากขึ้น (ID 9 สัมภาษณ์เมื่อ 30 กันยายน 2566)

สรุป คนไทยรู้จักหน้าที่ของตัวเองต่ำมากโดยเฉพาะหน้าที่ต่อตนเองและสังคม การศึกษายังไม่ทันสมัย มองอนาคตไม่เป็น การกระจายความเจริญยังไม่เต็มที่ การบังคับกฎหมายไม่เข้มแข็ง ยังไม่พร้อมในเวทีโลก

4.2 ผลการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนไทยตามหลักพุทธธรรม

หลักพุทธธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการปกครอง เป็นหลักให้ผู้ที่ปกครองและประชาชนยึดถือเพื่อเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย โดยประเทศไทยสิ่งที่ได้รับคำสอนจากพุทธธรรมยังเป็นคำสอนที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดมีความสุขแก่กายและใจที่จะต้องไม่ไปกระทบสิทธิหรือไปเบียดเบียนผู้อื่นด้วย ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่กล่าวในปี 2540 ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับ “พระพุทธศาสนากับภาวะวิกฤตของสังคมไทย” ว่า “ธรรมะในพระพุทธศาสนานั้นบริบูรณ์ด้วยสัจธรรมที่เป็นสาระ และเป็นประโยชน์ในทุกระดับซึ่งบุคคลสามารถจะศึกษาและปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ คือ ความเจริญผาสุกแก่ตนได้อย่างแท้จริง” โดยผู้ที่ปฏิบัติและยึดถือในหลักธรรมจะนำมาซึ่งความเจริญและความผาสุกแก่ตนเองได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมจะมีชีวิตและกิจการงานที่ประกอบด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีปัญญา รู้เหตุและทราบถึงผล มีความรับผิดชอบและรู้จักผิดชอบชั่วดี ละเว้นจากการกระทำทุจริตและปฏิบัติตนอยู่ในทางที่ดีงาม ไม่นำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น กล่าวโดยสรุปได้ว่าหากประชาชนหรือพลเมืองไทยได้ยึดมั่น

ในหลักธรรมมะใดธรรมมะหนึ่งจะนำมาซึ่งประโยชน์แก่ชีวิต มีความสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นในขึ้นในจิตใจ จึงเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย

อย่างไรก็ตามหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมไทยนั้นเกิดจากการที่มนุษย์หรือคนหมู่มากอยู่ร่วมกัน มักเกิดปัญหาทางสังคม โดยมีสาเหตุมาจากคุณภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่มาอาศัยอยู่ร่วมกัน ล้วนมีความแตกต่างกัน โดยมีหลักพุทธธรรมหลายประการที่ได้กล่าวถึง การเป็นคนดี การเป็นพลเมืองที่ดีเพื่อใช้อยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม ที่มุ่งเน้นให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรมและเป็นคนเก่ง โดยเน้นไปที่ การรู้จักเหตุ รู้จักความจริง รู้ความหมายและรู้การรู้จักการประมาณที่ดี เวลาที่เหมาะสม และการรู้หลักปฏิบัติต่อชุมชนนั้น รวมทั้งเข้าใจในความแตกต่างแต่ละบุคคล ซึ่งหลักธรรมนี้สามารถพัฒนาให้คนเป็นคนที่ดีได้ รวมถึงหลักราชสังคหวัตถุเป็นหลักพุทธธรรมอีกประการ เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสงบสุข ความสุข และสันติเพื่อให้ประชาชนและพลเมืองอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยหลักนี้มีหลักการที่มุ่งเน้นไปที่ความฉลาดในการเลือกคนเข้ามาบริหารบ้านเมือง ส่งเสริมอาชีพของบุคคลตามความถนัด ตามความรู้ความสามารถ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เสริมสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างกันและกัน การใช้ปัญญาและความฉลาดในการแก้ไขปัญหา หลักพรหมวิหารธรรม เป็นหนึ่งในหลักพุทธธรรมที่เน้นไปที่ผู้ที่ทำการปกครอง ผู้ที่ถูกปกครองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยมีมุ่งเน้นไปที่ความเมตตา การมีความรักและความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน ความกรุณา คือ ความสงสารที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ มุทิตา คือ ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข และอุเบกขา คือ การวางใจวางตัวเป็นกลางด้วยปัญญา หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ประพฤติปฏิบัติกันด้วยไมตรี มีการเอื้อเฟื้อ รักใคร่และสามัคคีต่อกัน ประกอบด้วยความเมตตา ที่แสดงความสุภาพและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพูดและคิดต่อกันด้วยความเมตตา โดยมีความปรารถนาดีเป็นพื้นฐาน และการเอื้อเฟื้อแบ่งปันต่อกันด้วยความโอบอ้อมอารี การเป็นผู้มีศีลเสมอกัน คือการประพฤติปฏิบัติตนเองให้ดำรงอยู่ในความถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม เคารพกฎระเบียบของสังคม ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อหมู่คณะ รวมถึงการปรับความคิดเห็นเข้าหากันและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น (พระครูปลัดสุวัฑฒน พรหมจริยคุณ, 2564, หน้า 6) หลักไตรสิกขา เป็นหลักที่เสริมสร้างการเป็นพลเมืองที่ดี โดยการใช้ศีล สมาธิ และปัญญาตามหลักการภาวนา 4 ประการ ประกอบด้วย การพัฒนากาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อยึดเป็นหลักในการประพฤติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม โดยสามารถนำหลักธรรมเหล่านี้พัฒนาทางกายได้แก่ สิ่งแวดล้อม การสื่อสารและการรับรู้ข่าวสาร ความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ ที่เน้นการสร้างจิตสำนึกแห่งความดี มีความยุติธรรม การเข้าใจเหตุและปัญหาต่างๆ การมีจิตสาธารณะ รวมถึงการพัฒนาทางด้านปัญญาหรือความรู้ เพื่อเสริมสร้างความคิดเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมกันทางการเมืองการปกครอง การอยู่ด้วยกันแบบสันติวิธีและเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน (พระกัญจน์ กนฺตธมฺโม, 2559, หน้า 45) จึงมีความจำเป็นจะต้องให้มีการรื้อหรือสร้างกฎเกณฑ์รูปแบบใหม่เพื่อให้กติกาหรือกฎเกณฑ์ในการสนับสนุนผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมือง และพลเมืองมีความรับผิดชอบและรู้จักผิดชอบชั่วดี ละเว้นจากการกระทำทุจริตและปฏิบัติตนอยู่ในทางที่ดีงาม ไม่นำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น กล่าวโดยสรุปได้ว่าหากประชาชนหรือพลเมืองไทยได้ยึดมั่นในหลักธรรมมะใดธรรมมะหนึ่งจะนำมาซึ่งประโยชน์แก่ชีวิต มีความสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นในขึ้นในจิตใจ

สรุป หลักพุทธธรรมจึงเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนไทยในระบอบประชาธิปไตยที่ดีอย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาหลักพระพุทธธรรมที่มุ่งเน้นในการนำหลักอริยสัจ 4 อันพระพุทธองค์ได้วางแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาชีวิตไว้ให้กับพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างดียิ่ง ซึ่งแนวทางดังกล่าวนอกจากจะเป็นการแก้ปัญหาแล้วยังเป็นการพัฒนาคุณภาพของชีวิตได้อย่างดีอีกด้วย เมื่อนำมาใช้กับประชาชนให้เกิดการบูรณาการทางด้านการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนก็จะเกิดประสิทธิภาพยิ่ง เพราะเมื่อปัญหาเกิดขึ้น หากพลเมืองสามารถเข้าใจหลักอริยสัจ 4 ดี และนำไปเทียบเคียงแก้ปัญหาได้อย่างถูกจุด ก็จะทำให้ปัญหาคลี่คลายลงได้ ดังนั้น การแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักอริยสัจ 4 จึงเป็นการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร และเป็นการการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนได้อย่างดีเยี่ยมอีกด้วย ในการนำเอาหลักอริยสัจ 4 มาพัฒนาเริ่มตั้งแต่การมองเห็นปัญหาของบุคคลไปจนถึงการแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งสามารถอธิบายได้

4.2.1 หลักอริยสัจ 4 (ด้านทุกข์) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

ทุกข์ หมายถึง สภาพปัญหาที่ประสบโดยอาจจะไม่พอใจหรือเกิดอะไรขึ้นมาแล้วทำให้ไม่สบายใจ อยู่ในสภาพที่ลำบาก สภาพที่เป็นอยู่ในสภาวะหรือสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดปัญหาได้ตลอดเวลาแสดงว่าเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมาตามหลักศาสนา เมื่อมีทุกข์ก็จะต้องพยายามหาทางดับทุกข์ การเมืองการปกครองมีปัญหาก็ต้องรู้สาเหคุของปัญหา และการหาทางดับทุกข์ดับปัญหา จะต้องรู้สาเหตุของทุกข์เสียก่อนว่าเกิดจากอะไร จากการศึกษาสภาพของปัญหาในสังคมไทย พบว่าสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ ด้านภูมิลำเนาของประชาชน พบว่าพื้นที่ที่ประชาขนเกิดและอาศัยมีความสัมพันธ์กับระบบการการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในท้องถิ่น ด้านระบบการศึกษาที่เหลื่อมล้ำ รวมทั้งด้านอิทธิพลทางการเมืองที่มีส่วนในการสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน ด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม ครอบครัว เป็นสิ่งที่สร้างประชาชนให้มีความตระหนักถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคม รับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม (ID 1 สัมภาษณ์เมื่อ 25 กันยายน 2566) มีการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนด้านอิทธิพลทางการเมืองที่มีส่วนในการสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในท้องถิ่น ที่จะทำให้ประชาชนนั้นมีส่วนร่วมทั้งในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เจตคติที่มีต่อการเมือง รวมถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเรื่องต่าง ๆ ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ก็คือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้ “คนระดับล่าง” ทั้งหลายในเมืองและชนบทกลายเป็น “ชนชั้นกลางใหม่” และ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ในสังคมไทย เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่การผลิตและวิถีชีวิตแบบใหม่ของพวกเขา ทำให้เกิดความต้องการที่จะเข้าถึงทรัพยากรของรัฐอย่างสะดวกและเสมอภาคกับคนอื่นๆ ในสังคม และต้องการความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น ท่ามกลางสิ่งที่ต้องเผชิญ ในบริบทที่เครือญาติและชุมชน รวมทั้งวัดและพระสงฆ์ ไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งที่ดีได้อีกต่อไป และสถาบันทางการเมืองใหม่ๆ เช่น องค์กรอิสระ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนระบบประกันสังคมก็ยังไม่ได้รับการเสริมสร้างให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากพอที่จะเข้าไปควบคุมและใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง จึงทำให้เกิดความรู้สึกรุนแรงต่อความไม่เสมอภาค และสภาวะสองมาตรฐานที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย และเชื่อถือ

คำอธิบายง่าย ๆ ที่ว่าปัญหาทั้งหลายทั้งปวงล้วนเกิดจากพวกที่พยายามผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ในมือตลอดไป ไม่สนใจความซับซ้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมทั้งในสังคมไทยและสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่ล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและขาดความมั่นคงในชีวิตของคนไทยทุกชนชั้น ทุกชาติพันธุ์ และทุกท้องถิ่นทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นการแบ่งชั้นทางสังคมนี้เองที่เป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทย มีผลต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชน ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค มีการต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรัง และความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ความขัดแย้งถูกกระพือให้เป็นความขัดแย้งร้าวลึกระหว่างประชาชนลุกลามไปทุกที่ ไม่ว่าในครอบครัว ชุมชน เพื่อนร่วมงาน แม้กระทั่งคนในภูมิภาคต่าง ๆ เมื่อมีการแข่งขันทางการเมืองในประเทศไทย ความหลากหลายของทัศนคติ วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม อิทธิพล และความคิดเห็นของประชาชนส่งผลกระทบต่อระบบการเมือง การเลือกตั้ง การได้มาซึ่งตัวแทนแทน และรัฐบาล หากไม่สามารถระงับความรู้สึกแตกแยกรุนแรงนี้ให้ยุติลงได้ในอนาคตอันใกล้ อุดมการณ์ความเป็นชาติไทยหนึ่งเดียวจะสั่นคลอน ทุกข์ ในแง่สถานภาพของสังคมปัจจุบัน (สถานะ/ทุกข์) ที่แสดงให้เห็นความไม่เพียงพอของสังคม สังคมและสภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยปัญหา วิกฤตการณ์ทางการเมือง ความทะเยอทะยานของคนในสังคม ความต้องการในการครอบครองอำนาจ ที่ทำให้ไม่สามารถก้าวเดินต่อไปข้างหน้าได้ อันเนื่องมาจากประชาชนยังไม่เข้าใจในหน้าที่ของพลเมือง รวมถึงประชาชนยังไม่เข้าใจความเป็นประชาธิปไตย เมื่อมีความไม่เข้าใจย่อมนำมาซึ่งความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคพลเมืองมีลักษณะเป็นการชุมนุมประท้วงเรียกร้องความต้องการของแต่ละกลุ่มชน หรือแสดงบทบาทในทางจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจรัฐ แต่ปราศจากแนวความคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสร้างฐานะถาวรของภาคประชาสังคมหรือการผลักดันให้มีกระบวนการทางการเมืองที่ยอมรับบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของฝ่ายประชาชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (ID 2 สัมภาษณ์เมื่อ 30 กันยายน 2566)

การศึกษาหลักอริยสัจ 4 (ด้านทุกข์) มาพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนให้มีความสำนึกในวัฒนธรรมทางการเมืองที่ถูกต้อง สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องเป็นการหล่อหลอมมาตั้งแต่ความรู้ ความเข้าใจ อุดมการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม เอื้อต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเมือง จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนและยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการปฏิรูปหลากหลายด้านพัฒนาประชาชนให้รู้สำนึกในหน้าที่พลเมือง เสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้องเหมาะสม (ID 4 สัมภาษณ์เมื่อ 5 ตุลาคม 2566)

สรุป การพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่จะต้องมีผู้ถ่ายทอดและผู้สืบทอด และการให้มีจุดเริ่มต้นของการเป็นต้นน้ำในการพัฒนาความเป็นพลเมือง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านพฤติกรรมของคนทั่วไปหรือแนวคิดของบรรดานักวิชาการ และแนวทางของกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ยังขาดแนวคิด อุดมการณ์ รวมทั้งหลักพุทธธรรมในการที่จะให้มีแนวทางหรือกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดี พัฒนาประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ดี ซึ่งทุกข์ คือการรับรู้หรือการอยู่ในสภาพปัญหา อันนำไปสู่กระบวนการที่ 2 ในหลักอริยสัจ 4 คือ สมุทัย

4.2.2 ผลการศึกษาหลักอริยสัจ 4 ด้านสมุทัย (สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

สมุทัย หมายถึง สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ความจริงที่เป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ เกิดขึ้นจากการยึดมั่นถือมันตนเองเป็นหลัก ความเท่าเทียมกัน คือทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมิอาจล่วงละเมิดซึ่งกันและกันมิได้ ทุกคนย่อมมีอิสรภาพและความเสมอภาค การยอมรับในความแตกต่างของแต่ละบุคคล การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม รวมทั้งมีการปกป้องคุ้มครองประชาชนไม่ให้ถูกละเมิด การรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (ID 12 สัมภาษณ์เมื่อ 7 ตุลาคม 2566) สมุทัยในระบอบประชาธิปไตย มีความอ่อนแอของสังคมการเมืองที่ขาด “พลเมือง” ที่มีความรู้และเข้าใจในหน้าที่ของพลเมือง ขาดนักการเมืองที่มีรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของสาธารณะ เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดการทุจริต เกิดปัญหาความยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษา ปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองซึ่งประกอบไปด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกกลุ่มการเมืองหรือการลงสมัครเล่นการเมือง สามารถไปร่วมชุมนุมทางการเมืองได้ การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในทางการเมือง การนำเสนอข้อกฎหมาย โดยหากใช้หลักพระพุทธศาสนามาแก้ข้อกล่าวว่า มีมูลเกิดจาการเหตุหรือปัจจัยที่ไม่เหมาะสมในเรื่องใด เช่น การแบ่งชนชั้น การไม่เคารพกฎหมาย การไม่ทำความดี ความประมาทหรือความเกียจคร้าน การไม่ได้รับความเสมอภาคหรือเท่าเทียม เมื่อรู้ว่าทุกข์เกิดจากอะไรจะได้แก้ปัญหาได้อย่างถูกจุด การนำหลักพุทธธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้ประชาชนคนไทยเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม สาเหตุที่เกิดสภาพปัญหาเพราะ คนไทยยึดติดอยู่ในมายาคติ การจะเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นพลเมืองอาเซียน และเป็นพลเมืองโลก ได้อย่างแท้จริง จึงต้องหลุดพ้นจากมายาคติเกี่ยวกับเมืองไทยที่กล่าวมานี้เสียก่อน เพราะทั้งหมดล้วนแต่เป็นอุปสรรคสำหรับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อหลุดพ้นจากมายาคตินี้แล้วก็เป็นการง่ายขึ้นมากที่จะพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยขึ้นมา การให้ประชาชนมีหลักธรรมอยู่ในใจนับเป็นทางเลือกที่สำคัญมากสำหรับคนไทย (ID 5 สัมภาษณ์เมื่อ 15 ตุลาคม 2566) เพื่อนำสังคมไทยออกจากความขัดแย้ง และเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญก้าวหน้า และทำให้คนไทยทั้งหลายมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นและมีความสุขมากขึ้นในอนาคต การเคารพความเป็นมนุษย์ มีสามัคคีธรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของตนเองย่อมส่งผลให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองและสังคม ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนเองได้อย่างถูกต้อง มีเสรีภาพในการแสดงออก รวมถึงมีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในทุกด้านของสังคม สามารถนำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้า สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความสามัคคีกันในหมู่ประชาชน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ย่อมส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น เป็นรากฐานให้เกิดสังคมที่เข้มแข็งนับเป็นการพัฒนาความเป็นพลเมืองของไทยอย่างยั่งยืน ซึ่งนำไปสู่กระบวนการที่ 3 ในหลักอริยสัจ 4 คือ นิโรธ

สรุป การรู้สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ความจริงที่เป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ คือรู้ถึงสาเหตุของสภาพปัญหา ทำให้สามารถเตรียมความพร้อมในการตั้งรับหรือรับกับสภาพปัญหานั้นได้

4.2.3 ผลการศึกษาหลักอริยสัจ 4 ด้านนิโรธ (เรื่องแนวทางการดับทุกข์) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

นิโรธ หมายถึง ทางแห่งการดับทุกข์หรือทางแก้ปัญหา เป็นเป้าหมายสูงสุดในหลักพระพุทธศาสนา เป็นการดับซึ่งกิเลส โทสะ โมหะ ความโลภ และการแสวงหาซึ่งอำนาจ เป็นการแก้ทุกข์ที่เกิดขึ้นหรือแก้ปัญหาหลังจากที่รู้สาเหตุแล้ว

จากอริยสัจ 4 ใน 2 ประการแรกได้กล่าวถึงความทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ เป็นสภาวธรรมซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้เป็นเป็นประจำและสามารถเกิดขึ้นได้กับมนุษย์ทุกคนทุกชนชั้นวรรณะ หากสามารถวิเคราะห์และสังเกตตนเองได้ว่ามีความทุกข์หรือมีตัณหาแบบไหนกำลังเกิดขึ้นอยู่ย่อมสามารถหาทางดับทุกข์นั้นได้ เช่น หากรู้สึกร้อนเพราะอากาศร้อน นั่นคือกำลังเสวยนิพทัททุกข์ ถ้าอยากให้ความร้อนหายไปนั้นจึงเกิดวิภาวะตัณหา ก็ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงได้แสดงหลักธรรมแห่งการดับทุกข์นั่นคือ “นิโรธ” เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำจัดความทุกข์และตัณหาเหล่านั้นให้หายไปได้ (ID 6 สัมภาษณ์เมื่อ 25 ตุลาคม 2566) เปรียบเสมือนกับไฟเกิดขึ้นเพราะมีเชื้อเพลิงกระทบกับอากาศและมีความร้อน ถ้าหากหาสาเหตุของความทุกข์ได้ก็สามารถดับทุกข์ได้ เปรียบเสมือนกับการดับไฟ โดยการกำจัดไปที่เชื้อเพลิงอากาศและความร้อนให้หมดไปก็สามารถดับเปลวไฟเหล่านั้น เพราะฉะนั้นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นไปตามหลักเหตุผลในธรรมชาติ ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดกำจัดไม่ได้ ถ้าหากรู้เหตุปัจจัยรู้จักวิธีการ และมีความเพียรพยายามมากก็จะสามารถดับทุกข์ได้ โดยการการดับทุกข์ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องทำการดับทุกข์ที่มูลเหตุนั้น เปรียบเหมือนความต้องการดับไฟ ต้องทำลายตัวเชื้อไฟให้หมดสิ้น เปลวไฟจึงจะดับ ฉะนั้นการจะบรรเทาทุกข์ต้องบรรเทาตัณหา ดังนั้นการที่จะดับทุกข์ได้ต้องดับตัณหาเพราะตัณหาเป็นตัวเหตุให้เกิดทุกข์โดยตรง กล่าวโดยสรุปได้ว่า นิโรธ คือความดับทุกข์ เมื่อรู้สาเหตุของความทุกข์และดับสาเหตุนั้นย่อมเป็นหนทางที่นำไปสู่นิพพาน

สรุป จากการศึกษาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พบว่า หลักนิโรธ เป็นการดับซึ่งกิเลส โทสะ โมหะ ความโลภ และการแสวงหาซึ่งอำนาจ เป็นการแก้ทุกข์ที่เกิดขึ้นหรือแก้ปัญหาหลังจากที่รู้สาเหตุแล้วคุณลักษณะพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ ความสามารถของปัจเจกบุคคลในการมีส่วนร่วมอย่างเสรีและอย่างเต็มที่ในชีวิตสังคมของตน ด้วยการเน้นความเข้าใจของสัญญาประชาคมและเจตจำนงร่วมของประชาชน ประชาธิปไตยจึงอาจแสดงคุณลักษณะพิเศษเป็นคติรวมหมู่ทางการเมือง (Political Collectivism) แบบหนึ่ง เพราะคติรวมหมู่ทางการเมืองนิยามว่าเป็นระบอบการปกครองซึ่งพลเมืองผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิในการพูดเท่าเทียมกันในการตัดสินใจซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของ

ดังนั้น ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยที่ได้กล่าวไปในข้างต้น การแสดงความคิดเห็นการบังคับใช้กฎหมายต้องมีความเท่าเทียมกัน การออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ ส่งผลให้บุคคลทราบถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการกระทำที่ตนเองสามารถกระทำและพึงจะได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยพัฒนาสังคม ให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับรัฐบาลภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศนั้น สามารถนำหลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตยมาดำเนินการปฏิบัติอย่างสมบูรณ์และด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องได้มากน้อยเพียงใด

แนวทางในการพัฒนาประชาชนในระบอบประชาธิปไตยตามหลัก นิโรธมาบูรณาการเพื่อให้คนไทยบรรลุถึงความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่จะนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

และการปฏิบัติการทางการเมืองที่มีอารยะยิ่งขึ้น ควรมีแนวทางในการปฏิรูปใหม่เพื่อพัฒนาพลเมืองไทย ขึ้น ดังนี้

1. การเสริมสร้างพลเมืองที่มีความรู้ และวิจารณญาณ หรือทัศนะวิพากษ์ ที่จะทำให้ “พลเมืองไทย” สามารถตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็น คำอธิบาย และนโยบายของทุกฝ่าย และสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างฉลาดและสร้างสรรค์ ซึ่งอาจเรียกว่า “การเมืองภาคพลเมือง” (ID 24 สัมภาษณ์เมื่อ 26 ตุลาคม 2566)

การเมือง ในที่นี้หมายถึงการใช้อำนาจเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรของรัฐหรือของส่วนรวม “การเมืองภาคพลเมือง” จึงหมายถึง การมีส่วนร่วม การต่อรอง การร่วมมือ การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของพลเมืองเพื่อให้พลเมืองมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร ทั้งนี้ ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการย่อมเป็นของพลเมือง การใช้อำนาจอธิปไตยนี้จะต้องเปิดโอกาส และค้ำประกันให้พลเมืองมีสิทธิหรือมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างเสมอภาค เป็นธรรม และอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถต่อรอง ร่วมมือ เคลื่อนไหวเพื่อให้ทรัพยากรของรัฐกระจายไปสู่พลเมืองทุกคน ทุกกลุ่ม โดยมีความได้เปรียบเสียเปรียบน้อยที่สุด เพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และการกระจายความสุขอย่างทั่วถึง การเสริมสร้างความรู้ วิจารณญาณ หรือทัศนะวิพากษ์ จะทำให้สังคมการเมืองไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา แทนการใช้อำนาจเป็นหลัก เป็นการเปลี่ยนจากอำนาจนิยมเป็นความรู้นิยม หรือปัญญานิยม ความรู้หรือวิจารณญาณนี้เป็นเรื่องที่เราสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ ถ้าเราเห็นพ้องต้องกันว่าความรู้และวิจารณญาณเป็นเรื่องสำคัญ หลายปีที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการประกาศว่าจะปฏิรูปการศึกษาให้นักเรียนคิดเป็น แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีการกำหนดกรอบความคิดให้ผู้เรียนทุกระดับต้องคิดในกรอบเท่านั้น ไม่สอนให้มองต่างมุมหรือให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้จากมุมมองที่แตกต่างกลับพยายามผลิตซ้ำความรู้และความคิดเดิมอย่างเข้มข้น

แต่ในปัจจุบัน พลังในสังคมไทย บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมโหฬาร โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ทำให้เกิดการคิดต่างอย่างมาก เป็นปรากฏการณ์ที่เรียกกันว่า ตาสว่าง คือคิดต่างบนฐานความเชื่ออีกแบบหนึ่ง ในลักษณะสุดโต่งโดยไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างซับซ้อนและรอบด้าน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคิดในกรอบ หรือมองมิติเดียว เช่นเดียวกัน แต่มองจากอีกมุมมองหนึ่งโดยไม่สนใจที่จะมองความซับซ้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรม และไม่พยายามที่จะเข้าใจความเป็นมนุษย์ในบริบททางสังคมของคนที่ยังคงคิดเหมือนเดิมหรือเคยชินกับวัฒนธรรมเดิมเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายที่มองต่างมุมแบบสุดโต่งดังกล่าวข้างต้น พลเมืองไทยควรมีความรู้ความเข้าใจร่วมกันว่า ในสังคมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่นั้นทุกคนย่อมมีจิตสำนึกปัจเจกชนนิยมสูงขึ้น ความผูกพันจงรักภักดีที่มีต่อสถาบันต่างๆ แม้แต่กับสถาบันครอบครัว สถาบันชาติ และสถาบันศาสนาล้วนเปลี่ยนไปอย่างมาก

ความรู้เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ จะช่วยให้พลเมืองไทยสามารถที่จะเข้าใจ และมีทัศนะวิพากษ์ต่อความคิดต่างๆ และต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งฝ่ายของตนเองมากขึ้น แทนการตัดสินในลักษณะ รักชาติหรือชังชาติ แม้แต่ในเรื่องจริยธรรมหรือคุณธรรม ก็ควรต้องเน้นควบคู่กับการเสริมสร้างความรู้และทัศนะวิพากษ์ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม เพื่อให้

พลเมืองไทยแต่ละคนสามารถตีความ และประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอย่างสอดคล้องกับบริบทที่มีความแตกต่างหลากหลายและมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื่องจากชีวิตของแต่ละคนในปัจจุบันจะต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในระดับลื่นไหลจนกระทั่งคำตอบตายตัวในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่อาจนำมาใช้ได้ในทุกสถานการณ์ ความรู้ที่ลึกซึ้งกว้างขวางและทัศนะวิพากษ์ต่อความรู้และต่อคำอธิบายทุกๆ แบบจะช่วยให้ “พลเมืองไทย” แต่ละคนหลุดพ้นจากการครอบงำของทุกๆ ฝ่าย มีความยืดหยุ่นมากพอที่จะปรับตัวในสถานการณ์หรือในบริบทที่มีพลวัตสูงได้เป็นอย่างดี

การเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาโดยส่วนมากจะยึดตามหลักธรรมคำสอน อันได้แก่ อริยสัจ 4 มาประยุกต์และผสมผสานกับกระบวนการทางจิตวิทยา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพจิตใจของมนุษย์ อันเนื่องมาจากพุทธธรรมถือเป็นบรมสัจจะ หรือความจริงอันประเสริฐ เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของความทุกข์ที่บีบคั้นจิตใจมนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่ภายในจิตใจของเราซึ่งยากต่อการมองเห็นและการสัมผัส แต่ความทุกข์เหล่านั้นมักกระจายอยู่ในทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัว การงานอาชีพ สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นหากนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้สามารถชำระชีวิตและจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ ดังนั้นหากนำหลักนิโรธมาปฏิบัติหรือนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถบรรลุถึงการดับทุกข์หรือปัญหาในจิตใจที่เกิดขึ้น ให้หมดสิ้นไป

นิโรธ หมายถึงแนวทางการความดับทุกข์ เป็นภาวะที่เข้าถึงที่สามารถเข้าถึงได้เมื่อกำจัดอวิชชา กิเลส ตัณหา ออกไปส่งผลให้จิตใจไม่รู้สึกถูกบีบคั้น ด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย มีความเบื่อหน่ายเข้าครอบงำจิตใจ ทำให้จิตหลุดพ่นเป็นอิสระประสบแต่ความสงบสุขที่ทำให้จิตใจ บริสุทธิ์ปลอดโปร่งและเบิกบาน เป็นแนวทางที่เรียกว่านิพพาน เมื่อพลเมืองได้รู้เหตุรู้ปัจจัยแห่งทุกข์มาแล้ว การดับทุกข์ตามหลักพุทธธรรมนำไปสู่การบูรณาการกับปัญหาและหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคม (ID 2 สัมภาษณ์เมื่อ 30 กันยาคม 2566) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และรู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม มีสมรรถภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้อารมณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง มีความเต็มใจในการที่จะเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตเพื่อสังคม สิ่งแวดล้อมที่ดีงาม การมีจริยธรรมและคุณธรรมต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์ มีความรู้ทั่วไปเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต และมีความรู้เฉพาะในการประกอบอาชีพ มีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมต่าง ๆ มีทักษะทางเทคโนโลยี สื่อ และสารสนเทศ มีทักษะทางอาชีพ และทักษะชีวิต จากลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะที่พลเมืองควรมีในศตวรรษที่ 21 ไม่เพียงแต่มีทักษะที่ต้องใช้ในอนาคตเพื่อการทำงานแล้วเท่านั้น แต่ยังต้องมีคุณธรรมจริยธรรม ทัศนคติและค่านิยมในการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งนำไปสู่กระบวนการที่ 4 ในหลักอริยสัจ 4 คือ มรรค

สรุป ดังนั้นหลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจถึงสาเหตุของความทุกข์และแนวทางในการดับทุกข์ก็คือ “อริยสัจ 4” อันเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา และเป็นหลักธรรมที่เป็นแก่นสำคัญของแนวคิดจิตวิทยาแนวพุทธ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งผลในทางปฏิบัติ รวมถึงสามารถนำหลักธรรมอื่น ๆ มาผสมผสานเพื่อเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตได้

อันจะนำไปการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของบุคคลทั้งภายในจิตใจของตนเองและในสัมพันธภาพที่มีต่อผู้อื่นและต่อสรรพสิ่งรอบตัว

4.2.4 ผลการศึกษาหลักอริยสัจ 4 ด้านมรรค (ข้อปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

มรรค หมายถึง หนทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือทางแก้ทุกข์ ในระยะยาวเป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน เพื่อป้องกันไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้อีกหลังจากการได้ดับทุกข์หรือแก้ปัญหาไปได้แล้ว ซึ่งวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดทุกข์มีหลายวิธี

เรื่องหนึ่งที่สำคัญมากในประเด็นความรู้ก็คือ การเปลี่ยนหลักพุทธธรรมทางความรู้ หรือเปลี่ยนวัฒนธรรมทางความรู้ จารีตเดิมหรือวัฒนธรรมเดิมของไทย (เช่นเดียวกับสังคมตะวันตกในยุคกลาง และสังคมตะวันออกยุคโบราณ) มองความรู้เป็นสัจธรรม เพราะความรู้สูงสุดคือความรู้ทางศาสนา ส่วนความรู้เชิงปฏิบัติก็มาจากประสบการณ์จริงที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคน สามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ต้องปรับเปลี่ยนมากนัก เพราะวิถีชีวิตซ้ำรอยมาโดยตลอดปีแล้วปีเล่า ไม่ต้องเผชิญกับอะไรแปลกใหม่ชั่วนาตาปี แต่โลกสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่เป็นโลกที่มีพลวัตสูงมาก ถ้ายังท่องจำความรู้เดิม หรือมองความจริงแบบเดิมก็จะเกิดสภาวะวิกฤตเพราะแก้ปัญหาไม่สำเร็จในแทบทุกเรื่อง เมื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายได้แล้ว มนุษย์เราทุกคนจะต้องมีความคิดรวบยอดออกมาให้ได้วิธีการที่ถูกต้องที่สุด และดีที่สุดนำไปพัฒนาคุณภาพของชีวิตได้อย่างดี การแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักอริยสัจ 4 จึงเป็นการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร

สรุป ดังนั้นหลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจถึงสาเหตุของความทุกข์และแนวทางในการดับทุกข์ก็คือ “อริยสัจ 4” อันเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา และเป็นหลักธรรมที่เป็นแก่นสำคัญของแนวคิดจิตวิทยาแนวพุทธ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งผลในทางปฏิบัติ รวมถึงสามารถนำหลักธรรมอื่น ๆ มาผสมผสานเพื่อเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตได้ อันจะนำไปการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของบุคคลทั้งภายในจิตใจของตนเองและในสัมพันธภาพที่มีต่อผู้อื่นและต่อสรรพสิ่งรอบตัว

4.3 การนำหลักพุทธธรรม อริยสัจ 4 มาพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

จากหลักการของอริยสัจ 4 เราจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ได้วางแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาชีวิตไว้ให้ศาสนิกชนเป็นอย่างดียิ่ง ซึ่งแนวทางดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเผชิญกับปัญหาหรือทุกข์ ต้องพิจารณาถึงปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ อย่างรอบคอบ มีเหตุผลต้องไม่รีบตัดสินใจกระทำการใด ๆ อะไรลงไป เมื่อทราบปัญหาหรือทุกข์แล้ว ต้องค้นหาสาเหตุของปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ ว่ามีสาเหตุหรือสมมติฐานจากอะไรเมื่อทราบปัญหาหรือทุกข์แล้ว ทราบสาเหตุแล้ว เราต้องพยายามหาทางปฏิบัติที่คิดว่าถูกต้องที่สุดเพื่อเป็นการแก้ปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ ให้ได้ หลักพุทธธรรมกับหลักทางด้านการเมืองการปกครองมีหลักการเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อนำมาบูรณาการหรือประยุกต์ใช้สามารถนำเอามาปฏิบัติควบคู่กันได้ เมื่อทำได้ตามขั้นตอนก็จะสามารถแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ ทำให้เกิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมขึ้นอย่างสร้างสรรค์ สมานฉันท์

สร้างความเชื่อมั่น มีความสุจริต เที่ยงธรรม ชอบด้วยกฎหมาย ให้แก่คนในชาติสืบไป (ID 20 สัมภาษณ์เมื่อ 25 ตุลาคม 2566)

4.3.1 ผลการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมต่อการกำหนดนโยบาย

การพัฒนาความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมต่อการกำหนดนโยบาย ที่สำคัญจะต้องขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงในห้วงเวลาต่างๆ ของสังคมด้วย ดังนั้นในการศึกษาวิจัยนี้ ขอเสนอบทบาทของพลเมืองในการมีส่วนร่วมต่อการกำหนดนโยบายที่สำคัญๆ ดังนี้

1. จากการสร้างสำนึกและความตระหนักความเป็นพลเมือง เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ ที่ต้องให้เกิดการพัฒนาจากปัจเจกบุคคลและองค์กรต่างๆ ให้เกิดขึ้นพร้อมกัน จะนำไปสู่การสร้างนโยบายด้านพลังของพลเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม การแสดงออก การเป็นเจ้าของการพัฒนาร่วมกัน การสร้างกฎระเบียบ การสร้างความตระหนัก สร้างให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ในสังคมต่อไป

2. ร่วมสร้างนโยบายด้านกระบวนการปฏิรูปประเทศและวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองให้เกิดขึ้นจากพื้นที่ชุมชนต่างๆ ที่กำหนดด้วยตนเองเพื่อชุมชนของตนเอง มีการกระจายอำนาจคืนสู่ประชาชนให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการพัฒนาท้องถิ่นตนเองและมุ่งแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

3. การสร้างธรรมนูญสังคมและแผนพัฒนาพลังพลเมืองเป็นนโยบายเพื่อการขับเคลื่อนอย่างบูรณาการ การพัฒนาเจตนารมณ์ร่วมของผู้คนในสังคม ให้มีพลังการสร้างธรรมนูญสังคมและการแปลงไปเป็นแผนฯ เป็นการแสดงถึงการมีบทบาทของพลเมืองที่พึงรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน (ID 29 สัมภาษณ์เมื่อ 28 ตุลาคม 2566)

4. ร่วมสร้างนโยบายการเชื่อมประสานพลังเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

5. ร่วมสร้างนโยบายสานสร้างพลังการเรียนรู้และพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมและการปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยจัดให้มีกระบวนการสมัชชาของประชาชน ที่มีเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ ได้มีโอกาสมามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและร่วมกันค้นหาทางเลือกต่างๆ ร่วมปฏิบัติและมีส่วนร่วมขับเคลื่อนผลักดันการปฏิบัติด้วย (ID 8 สัมภาษณ์เมื่อ 31 ตุลาคม 2566)

4.3.2 ผลการศึกษาการพัฒนาบทบาทของพลเมืองในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

ถ้าประชาชนเป็น “พลเมือง” ประชาธิปไตยถึงแม้จะเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative Democracy) คือประชาชนมิได้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรง แต่ใช้โดยผ่านการเลือกผู้แทน แต่ก็ยังคงเป็นการปกครอง โดยประชาชน มิใช่การปกครอง โดยผู้แทน หรือปกครอง โดยนักการเมือง หรือพรรคการเมือง เพราะประชาชนที่เป็น “พลเมือง” จะเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำหรือการกะเกณฑ์ของนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจคนใด ประชาธิปไตยของประเทศที่มีพลเมืองจึงยังเป็นประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองโดยประชาชน มิใช่ปกครองโดยนักการเมือง (ID 10 สัมภาษณ์เมื่อ 5 พฤศจิกายน 2566)

ผลจากการศึกษาวิจัย การพัฒนาบทบาทของพลเมืองในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ พบว่าเมื่อประชาชนในสังคมใดเป็น “พลเมือง” มากถึงจำนวนหนึ่ง (Critical Mass)9 สังคมนั้นก็จะกลายเป็น Civil Society หรือสังคมที่ประกอบด้วย “พลเมือง” ที่เอาใจใส่ในความเป็นไปและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน ปัญหาของสังคม และปัญหาของบ้านเมือง Civil Society นี้เรามักจะ

แปลกันว่า “ประชาสังคม” แท้ที่จริงแล้ว Civil Society ก็คือ “สังคมพลเมือง” หรือสังคมที่ประกอบด้วย “พลเมือง” นั่นเอง เมื่อเกิด “สังคมพลเมือง” ขึ้นมาแล้ว สังคมก็จะเข้มแข็งในการถ่วงดุลกับอำนาจ ทั้งอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองภาคประชาชนจะเข้มแข็ง การปกครองท้องถิ่นจะเข้มแข็ง ชุมชนจะเข้มแข็ง ผู้บริโภคจะเข้มแข็ง ประชาชนจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาศีลธรรม ปัญหาจราจร หรือปัญหาอื่นๆ ทั้งหลาย ก็จะคลี่คลายแก้ไขไปได้แทบทั้งหมด เพราะสังคมจะไม่รอคอยหรือเรียกร้องให้รัฐบาล หรือให้ ส.ส. มาแก้ไขให้แต่อย่างเดียวอีกต่อไป แต่จะช่วยกันแก้ไขทั้งสังคม ใครอยู่ชุมชนใด ใครอยู่ภาคส่วนไหน ก็จะช่วยกันแก้ไขในส่วนของตนเอง ดังนั้น จึงควรปลูกฝังวิถีแห่งความเป็นพลเมืองให้ได้มีการเรียนรู้มาตั้งแต่ปฐมวัย (ID 14 สัมภาษณ์เมื่อ 6 ตุลาคม 2566)

ยกตัวอย่าง วิธีการ ของ “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง” ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมัน เพื่อที่เราจะได้เข้าใจถึงความหมายของ “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง” ได้มากขึ้น ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมันสิ่งแรกที่เด็กจะต้องเรียนใน โรงเรียนอนุบาล คือ เมื่อมีความขัดแย้งหรือมีการทะเลาะกัน ห้ามตีกัน เมื่อมีการทะเลาะกัน ครูจะจับแยกกันทันที และจะให้เรียนรู้กติกาพื้นฐานประการแรกของการอยู่ร่วมกันในสังคมตามระบอบประชาธิปไตยคือ ถ้าขัดแย้งกัน ห้ามใช้ความรุนแรง เมื่อขึ้นชั้น ประถม เด็กจะเรียนรู้เรื่องของ ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำกับการใช้สิทธิเสรีภาพ โดยจะถูกฝึกฝนให้ รับผิดชอบตนเอง รับผิดชอบต่อผู้อื่น และ รับผิดชอบต่อสังคมทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ แต่ต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพคนอื่น และทำสิ่งใดจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สังคมจะดีขึ้นหรือแย่ลงก็อยู่ที่การกระทำของคนในสังคม เด็กในประเทศที่มี “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง” จึงมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นตามวัยที่โตขึ้น พร้อมๆ กับมีความรับผิดชอบมากขึ้นตามไปด้วย และไม่ใช่เรียนรู้แต่ การแข่งขัน (competition) แต่จะต้องเรียนรู้เรื่อง การประนีประนอม (compromise) และ การทำงานร่วมกับคนอื่น (cooperation) เพราะประชาธิปไตยคือการอยู่ร่วมกันในสังคม จึงต้องสอนให้เด็กเรียนรู้ที่จะแก้ไขความขัดแย้ง เรียนรู้ที่จะตกลงกัน และเรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

เครื่องมือ หรือ วิธีการ ที่โรงเรียนในสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมันใช้ในการสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองให้กับเด็กนักเรียนคือ การให้นักเรียนได้ออกไปสัมผัสกับปัญหาต่างๆ ของชุมชน ที่อยู่รอบๆ โรงเรียน และให้ตั้งคำถามว่าได้พบเห็นปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจะใช้กระบวนการกลุ่ม ในการทำให้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุ และเสนอ โครงงาน ของกลุ่มในการลงมือแก้ปัญหา โดยครูจะดูแล แนะนำ และให้คำปรึกษาในการทำโครงงานให้เหมาะสมกับระดับอายุและชั้นเรียน วิธีการนี้จะทำให้เด็กนักเรียนได้เริ่มมองออกไปจากตนเองไปสู่คนอื่น ได้สัมผัสความเป็นจริงที่อยู่รอบๆ ตัว เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และเชื่อมโยงตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยกระบวนการกลุ่มจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิ และรู้จักที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น สำหรับการลงมือปฏิบัติจะทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และพัฒนาไปสู่การเป็น“พลเมือง” ที่ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคม กระบวนการนี้ในอเมริกาและประเทศเยอรมันเริ่มต้นตั้งแต่ ชั้นประถมตอนปลาย หรือ มัธยมต้น และเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการสร้างประชาชนของเขาให้เป็น “พลเมือง”

เมื่อเริ่มต้นเป็นพลเมืองแล้ว ก็จะเริ่มเรียนเรื่อง การเมืองการปกครอง อย่างจริงจังในชั้นมัธยม โดย มัธยมต้น จะเรียนเรื่อง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย และ ประวัติศาสตร์การเมือง มัธยมปลาย จะเรียนเรื่อง รัฐธรรมนูญ และ การปกครองโดยกฎหมาย นักเรียนมัธยมปลายต้องเข้าใจเรื่องหลักการของประชาธิปไตย การปกครองโดยกฎหมายคืออะไร ทำไมต้องมีการแบ่งแยกอำนาจเป็นนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ การตรวจสอบถ่วงดุลกันในระบอบประชาธิปไตยคืออะไร ประชาชนอยู่ตรงไหน รวมทั้งเข้าใจระบบการเมืองและการเลือกตั้งของประเทศของตนเองตามสมควร

เมื่อจบมัธยมปลาย อายุ 18 ปี มีสิทธิเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเหล่านี้จึงได้รับการฝึกฝนให้เป็น “พลเมือง” แล้ว โดยเป็น “พลเมือง” ที่เห็นคนเท่าเทียม ยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มตัว เมื่อไปเลือกตั้งก็จะไปใช้สิทธิอย่างที่เป็น “พลเมือง” คือไม่ถูกครอบงำด้วยอำนาจหรืออิทธิพลใดถ้าไปรับราชการก็จะรู้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐ ก็เป็น “พลเมือง” ที่เสมอกันกับประชาชนคนอื่นๆ และเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน มิใช่เจ้านายประชาชน ถ้าไปเป็น ทหาร หรือ ตำรวจก็จะเข้าใจว่าตนเองเป็น “พลเมืองในเครื่องแบบ” (citizen in uniform) ทหารก็จะไม่ยึดอำนาจไม่ฉีกรัฐธรรมนูญ ตำรวจก็จะเป็นผู้ “พิทักษ์สันติราษฎร์” ที่ทำหน้าที่รักษากฎหมายโดยเคารพสิทธิของประชาชน และปฏิบัติกับทุกคนอย่างเสมอกัน ถ้าไปเป็น นักการเมือง ก็เข้าใจว่าประชาธิปไตยและการปกครองโดยกฎหมายคืออะไร บทบาทของผู้แทนปวงชนคืออะไร และจะมีศักดิ์ศรี มีอิสรภาพ มีความเสมอภาค จึงไม่ยอมขายตัว หรือยอมให้พรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่มีตำแหน่งใหญ่กว่ามาครอบงำ นอกจากจะมีการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ในโรงเรียน แล้ว ในสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมัน ยังมีการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองที่เป็นการศึกษา นอกโรงเรียน หรือการศึกษานอกระบบ เพื่อให้มี การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ (Adult Civic Education) ด้วย โดยส่งเสริมให้องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรเอกชน รวมทั้งพรรคการเมือง มีบทบาทอย่างเต็มที่ในเรื่องนี้ ทั้งยังมี การศึกษาทางการเมือง (Political Education) ให้แก่ประชาชน โดยมีหลักสูตรวิชาเรื่องการเมืองการปกครอง รัฐธรรมนูญ สิทธิเสรีภาพ การเลือกตั้งเป็นต้น เพื่อให้ “พลเมือง” ที่สนใจสามารถเลือกเรียนได้อีกด้วย

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่นี้ จะมีความสำคัญมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง เริ่มต้น ของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง เพราะถ้ามีเฉพาะแต่การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองให้กับเด็กรุ่นใหม่ในโรงเรียน ผู้ใหญ่หรือนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ผ่านโรงเรียนมาแล้ว ก็จะไม่มีโอกาสได้ศึกษาเพื่อ เปลี่ยน ตนเองให้เป็นพลเมืองได้เลย ทุกประเทศที่เริ่มมีการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองจึงมีการดำเนินการไปพร้อมกัน ทั้งกับเด็กในโรงเรียน ซึ่งเป็นการมุ่งไปที่การสร้างคนรุ่นใหม่ให้เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมือง และกับผู้ใหญ่ที่ผ่านโรงเรียนมาแล้วด้วย นี่คือหลักการและ ตัวอย่าง ของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จในสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมัน ถึงแม้ว่าบางที ระบบ จะมีปัญหา และบ่อยครั้งที่ คน ก็มีปัญหา แต่ คนส่วนใหญ่ ที่เป็นพลเมืองก็จะช่วยแก้ไขปัญหากันไปได้ตามวิถีทางประชาธิปไตย และตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน

บริบทการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย ซึ่งเกิดมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้พยายามดำเนินการเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยการก่อตั้ง

“มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง” แต่ในครั้งนั้นยังมิได้ดำเนินการในระดับโรงเรียน และเมื่อเกิดการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 บ้านเมืองจึงเข้าสู่ยุคเผด็จการการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมืองจึงยุติลง ในปี พ.ศ. 2503 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีหลักสูตร “วิชาหน้าที่พลเมือง” สำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน และใช้จนถึง พ.ศ. 2521 จึงได้ยุบวิชาหน้าที่พลเมืองให้ไปอยู่กับ “กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต” สำหรับหลักสูตรประถมศึกษา และให้อยู่ในกลุ่ม “สังคมศึกษา” ในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเห็นได้ว่า วิชาหน้าที่พลเมืองได้ถูกลดความสำคัญจากวิชาเฉพาะกลายเป็นสาระการเรียนรู้เพียงสาระหนึ่งมาจนถึงปัจจุบัน (ID 15 สัมภาษณ์เมื่อ 8 ตุลาคม 2566)

โดยในปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยนั้นได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญในเรื่องของการสร้างพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยไว้ ซึ่งเห็นได้จาก

1) หลักสูตรแกนกลางขั้นศึกษาพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งพัฒนาความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ในขณะที่ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมก็ได้มีการระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเหตุผลและความสำคัญในการเรียนรายวิชาสังคมศึกษาที่เป็นไปเพื่อสร้างพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

2) การร่างยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยที่กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาประชาชนไทยยุคใหม่ให้มีความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น มีความตระหนักในพลังของตนเองเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสันติสุข ซึ่งยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ คือ (1) การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน (2) การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ ครอบครัว ชุมชน (3) การสร้างพลเมืองในวงกว้างและสร้างความตระหนักในสังคมโดยใช้สื่อมวลชน และ (4) การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

3) การจัดการเรียนการสอน มีการส่งเสริมนโยบายการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาความเป็นพลเมืองในทุกๆ รายวิชา นอกจากนี้ได้มีการกำหนดนโยบายด้านการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และวิชาหน้าที่พลเมืองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มุ่งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีการกำหนดค่านิยมหลัก 12 ประการเพื่อสร้างพลเมืองไทยที่เข้มแข็งนำไปสู่การสร้างสรรค์และพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การร่างยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการเรียนรู้ของประเทศไทยนั้นแสดงให้เห็นว่าการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ เพราะการศึกษาสามารถสร้างเสริมลักษณะนิสัย คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านทางการจัดการเรียนรู้และการลงสู่การปฏิบัติกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยมีการกำหนดเป็นหลักสูตรที่ชัดเจนในแต่ละระดับการศึกษาแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงเท่าที่ควร โดยเฉพาะความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การเคารพสิทธิและหน้าที่ผู้อื่น และการมีส่วนร่วมใน

กระบวนการทางการเมืองและสังคม โดยเฉพาะกรณีปัญหาการเผชิญหน้าของกลุ่มสนับสนุนทางการเมืองและกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกัน ยังขาดการติดตามและประเมินผลความเป็นพลเมืองของผู้เรียน โดยเฉพาะด้านการประพฤติปฏิบัติตนในฐานะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งมีหลักพุทธธรรมมากมายที่สามารถนำมาประยุกต์เรียนรู้และฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ รู้จักประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นหรือทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เข้าร่วมอยู่ในสังคม ประพฤติตนเป็นสมาชิกที่ดีต่อสังคม ซึ่งช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุขและราบรื่น เช่น รู้จักแสวงหาแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี คือรู้จักการคบหาและเข้าใกล้ชิดคนที่เป็นกัลยาณมิตร ได้แก่ ครอบครัว วัด โรงเรียน ชุมชน หรือสังคมในหมู่บ้าน ส่วนแบบอย่างที่ดี ได้แก่ พ่อแม่ ญาติ พระสงฆ์ ครู หรือเพื่อน ถ้าเรารู้จักเลือก รู้จักใช้ รู้จักคบคน และเข้าร่วมสังคมในส่วนที่เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามแล้ว สิ่งนั้นๆ จะมีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญงอกงามในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาจะทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา รวมทั้งมีศรัทธาที่จะดำเนินตามแบบอย่างที่ดี นำมาช่วยในการพัฒนาชีวิต พัฒนาความเป็นพลเมือง โดยยึดวินัยเป็นฐาน การมีวินัย คือการมีระบบระเบียบทั้งหมดของชีวิตและสังคมมนุษย์ และการที่จะมีวินัยได้นั้น มนุษย์จะต้องมีทั้งศีล และธรรมะเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการกระทำต่างๆ จะทำให้ชีวิตและสังคมมีระเบียบไม่วุ่นวายสับสน การอยู่ร่วมกันในสังคมก็ปลอดภัย (ID 28 สัมภาษณ์เมื่อ 15 ตุลาคม 2566) การฝึกฝนให้ประชาชนในสังคมเป็นคนที่มีศีลและมีธรรมต้องฝึกให้ชินต่อการแสดงพฤติกรรมที่เป็นสิ่งที่ดี ที่ถูกต้องตั้งแต่เริ่มดำเนินการ เช่นพ่อแม่ และครอบครัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองทั้งในระบบ นอกระบบตามอัธยาศัย ตลอดจนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาการเรียนรู้แล้วไม่เหมือนกัน การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง หรือ Civic Education เพราะวิชาหน้าที่พลเมืองสอนให้ต้องทำหน้าที่ มิใช่การทำหน้าที่ที่ทำด้วยความเต็มใจ หรือทำด้วยจิตสำนึก นอกจากนี้ยังมุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นชาติ (ชาตินิยม) มากกว่าการให้ความสำคัญกับสิ่งรอบตัวตามแนวทางของการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง เนื้อหาสาระตามหลักสูตรปัจจุบัน (พ.ศ. 2551) มุ่งเน้นไปที่ความรู้ เช่น หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรียนเรื่องหลักการ เจตนารมณ์ โครงสร้าง และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน การแบ่งอำนาจ การถ่วงดุลอำนาจของอำนาจ 3 ฝ่าย คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ อำนาจการบริหาร ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ยากและมากเกินไป ทำให้เป็นวิชาที่น่าเบื่อและไม่ได้ผลในการพัฒนาพลเมือง สำหรับการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่อยู่นอกระบบการศึกษามีทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนจำนวนมาก ดำเนินการโดยยึดโยงเนื้อหาสาระกับบริบทตามภาระหน้าที่ องค์กรที่ได้มีการดำเนินงานให้ความรู้แก่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาอย่างต่อเนื่อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโดยเน้นความเป็นพลเมืองตามหน้าที่ของรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่กลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มลูกเสืออาสา กกต. รด.จิตอาสา ดีเจประชาธิปไตย เพื่อร่วมปฏิบัติหน้าที่ในการเลือกตั้ง หรือเพื่อการช่วยเหลือในการฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องในการเลือกตั้ง ซึ่งเน้นเชิงสถาบันทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ สถาบันพระปกเกล้าซึ่งเป็นองค์กรภายใต้การกำกับของรัฐสภาได้จัดให้มีการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองอย่างหลากหลาย เช่น โครงการสร้างสำนึกพลเมือง

(Project Citizen) ซึ่งเป็นโครงการสอนที่มีผลสำเร็จในการให้ความรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองมายาวนาน

สรุป เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองในประเทศไทยยังขาดความน่าสนใจในด้านเนื้อหาที่ไม่สามารปรับเปลี่ยนไปตามกลุ่มเป้าหมาย การจัดแบ่งหัวข้อ ลักษณะกิจกรรมไม่เหมาะสมกับความถนัด ความสนใจของผู้เรียน และขาดการบูรณาการสื่อเดิมและสื่อใหม่เพื่อการชักจูงให้เกิดการสนใจใฝ่รู้จนนำผู้เรียนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ อีกทั้งกระบวนการจัดการศึกษายังมีการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้น้อยทำให้การกระตุ้นให้ประชาชนหรือเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยสมัครใจเป็นไปได้ยาก

4.4 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้วนเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมดนั้น ทำให้ทราบถึงผลการวิจัยทั้งหมดของแต่ละจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้ 3 ข้อ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราบทความทางวิชาการ งานวิจัย สืบค้นจากอินเตอร์เน็ต เป็นต้น 2. เพื่อศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ด้วยการสำภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ 4 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ (1) นักการเมือง ข้าราชการประจำ จำนวน 8 รูป/คน (2) พระสงฆ์ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 8 รูป/คน (3) นักเคลื่อนไหวทางการเมือง นักวิชาการจากจากสถาบันทางการศึกษาจำนวน 12 รูป/คน (4) สื่อมวลชนภาคประชาชน จำนวน 3 คน และการสนทนากลุ่มระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 13 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำนวน 4 รูป (2) กลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 4 คน และ(3)กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการเมือง จำนวน 4 คน กลุ่มสื่อมวลชนและภาคประชาชน จำนวน 1 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดเลือกแบบเจาะจง 3. เพื่อสามารถนำแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ไปสู่การปฏิบัติชัดเจนยิ่งขึ้น และตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ในการที่จะนำผลการวิจัยดังกล่าวไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคมได้จริง ผู้วิจัยจึงได้จัดการประชุมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion)

หลักการและเหตุผล

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง รหัสนักศึกษา 6430131112009 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เพื่อต้องการทราบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เป็นอย่างอย่างไร อีกทั้งบทบาทความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนพลเมืองไทย ในประวัติศาสตร์กับปัจจุบันเป็นอย่างไร ตลอดถึงแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ในปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่านพยายามแยก

ศาสนาออกจากการเมือง แต่เป็นเรื่องที่ยากอยู่พอสมควรถ้าเราศึกษาความเกี่ยวข้องกันมีตั้งแต่การก่อรากฐานของประเทศ แต่ผู้วิจัยมองว่าในเมื่อศาสนากับการเมืองไม่สามารถแยกออกจากการกันได้ เราจะทำอย่างไรให้ศาสนากับการเมืองมีความเกี่ยวเนื่องกันในเชิงสร้างสรรค์นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์หรือบูรณาการในทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของพลเมืองในประเทศมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ โปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม และตรวจสอบได้ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่พลเมืองและประเทศชาติชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

1) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

2) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

3) เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อแสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนา แก้ไขปรับปรุงงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ดังกล่าวนี้ให้สมบูรณ์ต่อไป

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม

ณ ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ ชั้น 2 อาคาร B7.4 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และรูปแบบออนไลน์ Zoom Meeting ID: 964 6494 3535 Passcode: 295216

วันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ

วันศุกร์ ที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2566 เวลา 08.30 น. เป็นต้นไป

ขั้นตอนการดำเนินการ

1) จัดทำโครงการ และเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเสนอขอความเห็นและขออนุมัติจากกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ และกรรมควบคุมดุษฎีนิพนธ์

2) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming)

3) เสนอขอหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) จากหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4) แจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

6) จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ตามวัน เวลา และสถานที่

7) ประเมินผลจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) มาสรุป รวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้ตกผลึกเพื่อนำไปอภิปรายผล และนำไปเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการหรือการประชุมวิชาการ

8) สรุปผลรายงานการดำเนินงานไปยังประธานกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ และกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 13 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 13 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป

2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านนักวิชาการ รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 3 คน

3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 5 คน

4) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จากสื่อมวลชน จำนวน 1 คน

ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

อ.ดร.เกษฎา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้รับผิดชอบการสนทนากลุ่ม

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นการ 1) เพื่อขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม 2) เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 รูป/คน) เพื่อเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม 4) เพื่อทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) และ 5) สามารถหาลักษณะร่วม (Common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ร่างแบบจำลองของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความ

เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ 5 ประเด็นคำถาม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรม ตามหลักอริยสัจ 4 มาพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในมุมมองของท่าน ต่อการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

มีประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์ ที่จะนำไปพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม สร้างความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1.1 สภาพความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย ตามทรรศนะมุมมองของท่าน เป็นอย่างไร

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ ในการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน นับเป็นแนวทางการบริหารประเทศที่ได้รับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา คือ การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ตามเจตนารมณ์ของประชาธิปไตย เพื่อความผาสุกของประชาชนที่มีสิทธิหน้าที่ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญที่กำกับทิศทางของประเทศให้เป็นไปตามครรลองของความดีงามของการวางระบบและกลไกการบริหารงานของการทำหน้าที่ให้เกิดความสมดุลของสังคมที่สามารถขับเคลื่อนไปในทิศทางของความเป็นอยู่แห่งรัฐและชาติที่มีความมุ่งหมายไปสู่สังคมที่ก้าวหน้าโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการได้รับผลการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองโดยมีนักการเมืองที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนเพื่อเข้าไปสู่การมีอำนาจในการออกกฎหมายและการบริหารประเทศ รวมถึงการกำหนดนโยบายที่สนองตอบต่อผลประโยชน์ของประชาชนในการเลือกตัวแทนเพื่อทำหน้าที่ แต่แล้วในทางพฤติกรรมของตัวแทนก็ได้บิดเบือนเจตนารมณ์ของระบบประชาธิปไตยที่ได้ออกแบบให้ประชาชนใช้สิทธิ์ในการพิจารณาเลือกบุคคลที่เป็นตัวแทนไปทำหน้าที่ในการออกกฎหมาย ตรวจสอบ ถ่วงดุลของ

ผู้บริหาร สุดท้ายประชาชนก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือของการเข้าไปมีอำนาจและสนองผลประโยชน์ของกลุ่มทุนโดยใช้แนวคิดประชาธิปไตยเชิงการตลาดเพื่อให้คนยอมรับในเชิงความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ของนักเลือกตั้งโดยผ่านกลไกหัวคะแนนและผู้มีอิทธิพลตลอดจนปัจจัยทุนที่จะผลักดันให้เข้าไปสู่กระบวนการทางการเมืองให้กลายเป็นความชอบธรรมในเชิงปริมาณเป็นตัวกำหนดและตัดสินของการเข้าไปสู่อำนาจในระบบประชาธิปไตยทุนนิยมซึ่งเป็นวิธีการให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐที่ถูกตีตราประทับผ่านการยอมรับโดยฉันทามติของประชาชนและนำไปสู่การใช้วาทกรรมว่ามาจากการเลือกตั้งโดยได้รับการไว้วางใจเสียงข้างมากเป็นตัวตั้งเป็นระบบโดยผ่านความน่าเชื่อถือของสากลนิยมในระบอบประชาธิปไตยได้สถาปนาประชาธิปไตยแบบไทยๆ ในวิถีวัฒนธรรมการเมืองที่ไร้ซึ่งรากเหง้าของความเป็นประชาธิปไตยซึ่งสะท้อนระบบตัวแทนถือว่านักการเมือง คือ นักเลือกตั้ง การเมืองที่มีแต่นักการเมืองก็คือการเมืองที่ปล่อยให้คนจำนวนไม่กี่พันรายผูกขาดอำนาจในการกำหนดชะตากรรมของสังคมของชนชั้นนำและนักการเมือง ประชาธิปไตยแบบชนชั้นนำเป็นเพียงหนึ่งเดียวคือ การเป็นเครื่องมือในการเลือกที่ผู้นำทางการเมืองและจัดตั้งคณะรัฐบาล ประชาธิปไตยแบบชนชั้นนำไม่เชื่อว่าประชาชนเป็นฝ่ายที่กำหนดประเด็นทางการเมือง ไม่เชื่อว่าประชาชน คือ ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจอย่างแท้จริงในเรื่องต่างๆ ในทางตรงกันข้าม ผู้นำทางการเมืองต่างหากที่เป็นคนทำหน้าที่นี้ แล้วกำหนดโครงสร้างของความคิดเห็นสาธารณะและประชามติออกมา ถ้าประชาธิปไตยแบบชนชั้นนำทำให้ประชาธิปไตยเป็นพิธีกรรมทางการเมืองของคนจำนวนน้อยความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างเศรษฐกิจการเมือง, อุดมการณ์ และชนชั้นต่างๆ ที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันในปัจจุบันนี้ (ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์, 2554) กลุ่มชนต่างๆ ในสังคมไทยต่างออกมาเรียกร้องสิทธิกันมากมายอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องสิทธิในที่ดิน ในป่า ในแม่น้ำ หรือสิทธิในการทำประมงชายฝั่ง ในขณะที่คนอีกบางกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนในภาคราชการ หรือกลุ่มคนในเมือง ที่อยู่นอกสังคมชนบท กลับคิดว่าชาวบ้านไม่มีสิทธิ อย่างเช่นในกรณีของสิทธิที่ชาวบ้านออกมาเรียกร้องค่าชดเชยจากการสูญเสียอาชีพประมงในแม่น้ำมูล ซึ่งเกิดจากการสร้างเขื่อนปากมูล เพราะเข้าใจว่าแม่น้ำเป็นทรัพยากรสาธารณะ และไม่ใช่เป็นทรัพยากรของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือ การที่ชาวบ้านลุกขึ้นปกป้องสิทธิของตน ด้วยการคัดค้านการสร้างเขื่อน การสร้างโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน หรือการสร้างท่อก๊าซก็ตาม กรณีต่างๆ เหล่านี้ ถ้าหากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะพบว่า พื้นฐานของปัญหาล้วนแล้วแต่เป็นความขัดแย้งในการตีความหมายของสิทธิ หรือการเข้าใจความหมายของสิทธิแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายของสิทธิชุมชน หรือสิทธิของกลุ่มชน เช่น สิทธิของชาวนา สิทธิชาวบ้าน และสิทธิของท้องถิ่น ทั้งๆ ที่เป็นความคิดที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี พ.ศ.2540-2550 อยู่แล้ว โดยให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากร แต่ด้วยมีความหมายที่ไม่คุ้นเคยมานานในภาคปฏิบัติจึงอาจจะยังมีความคลุมเครืออยู่บ้าง เพราะในปัจจุบัน แม้จะเริ่มมีความพยายามออกกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ เช่น กฎหมายป่าชุมชน เป็นต้น พร้อมๆ กับมีความพยายามผลักดันนโยบาย เพื่อให้สิทธิกับเกษตรกรในรูปอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีก เช่น นโยบายการปฏิรูปที่ดินแบบใหม่ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลพิทักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อพิทักษ์ ฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นชุมชน สังคม โดยทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่รายรอบมีผลต่อการดำรงชีวิตและการเกื้อกูลต่อสรรพสิ่งต่อกันและมีการ

รองรับสิทธิของประชาชนที่ระบุไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญทำให้เป็นที่มาของการยึดโยงในการรองรับสิทธิของประชาชนตามระบบประชาธิปไตยและเป็นผลให้พื้นที่อำเภอรัตภูมิซึ่งมีองค์กรและภาคีลุ่มน้ำรัตภูมิได้นำเอาหลักนิติรัฐมาใช้ล้อไปกับหลักนิติธรรมและร่วมกันออกแบบเป็นกฎ กติกา ข้อตกลงร่วมกันภายใต้การมีส่วนร่วมโดยการใช้วาทกรรมธรรมนูญเป็นตัวขับเคลื่อนเจตนารมณ์ ชุมชน สังคม เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิของชุมชน เนื่องจากสิทธิชุมชนมีความเป็นพลวัตทั้งในแง่ประเด็นปัญหาความขัดแย้ง การต่อสู้เชิงอุดมการณ์และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ รวมถึงการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ปรับกระบวนการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนด้วยรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ยืดหยุ่น พลิกแพลง หลากหลาย ดังนั้น “ธรรมนูญลุ่มน้ำ” จึงเป็นคำที่ถูกนำมาใช้ในฐานะความเป็นวาทกรรมที่ให้ความหมายและคุณค่าที่เป็น “อำนาจอันชอบธรรม” เพื่อสร้างวาทกรรมใหม่ที่ขยายเลียนแบบของรัฐสู่ท้องถิ่นโดยใช้ฐานของทรัพยากรเป็นหัวใจแกนกลางของการจัดการที่มีกระบวนการรูปแบบประชาธิปไตยโดยการร่วมแสดงความคิดเห็นและปฏิบัติการทางการเมืองภาคพลเมืองมีความตระหนักในปัญหาที่คุกคามฐานสำนึกแห่งคุณค่าสรรพสิ่งในระบบนิเวศตามแนวทางของชุมชนอันมีธรรมนูญลุ่มน้ำภูมี เครื่องมือเพื่อวางกติกาให้ชุมชนใช้ร่วมกันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของคนชุมชนลุ่มน้ำ กฎ ระเบียบ ข้อตกลง ที่จะใช้เป็นบรรทัดฐานว่าด้วยการอยู่ร่วมกันตามสิทธิเสรีภาพที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติของกลุ่ม ชุมชน หรือสังคมนั้นๆ เป็นผู้กำหนดขึ้นมา และยึดถือปฏิบัติร่วมกันต่อฐานทรัพยากรในชุมชนหนึ่งๆ ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ ปัญหาความยากจน ปัญหาคุณภาพชีวิตตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนจึงเป็นที่มาของประชาธิปไตยชุมชนการเมืองเชิงพื้นที่สาธารณะร่วมกันเพื่อการดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนสังคมในอาณาบริเวณของฐานทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืน

1.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน เป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

ในหลายกรณีศึกษาพบว่า การศึกษาว่าด้วยสิทธิหน้าที่พลเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่มีส่วนทำให้เกิดความร่วมมือกันของมวลชนในเวลาต่อมา การศึกษาในแขนงนี้ประกอบด้วยสามส่วนคือองค์ความรู้ในสิทธิหน้าที่ที่ประชาชนควรรู้ ทักษะในการใช้สิทธิ และการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมือง และบริการเสริมสร้างการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน ในหลายโรงเรียนและในหลายหลักสูตรเน้นไปที่การเพิ่มความรู้ในเรื่องสิทธิหน้าที่พลเมืองเพียงอย่างเดียว ในขณะที่โรงเรียนอื่นกลับให้บริการเสริมสร้างการเรียนรู้โดยเฉพาะ และยังมีอีกหลายหลักสูตรที่รวมเอาทั้งสามส่วนเข้าด้วยกัน นักวิชาการบางคนอ้างว่า การพูดคุยเกี่ยวกับวิชาสิทธิหน้าที่พลเมืองในห้องเรียนนั้นเพียงพอที่จะกระตุ้นการเข้ามามีส่วนร่วมของพลเมืองในภายหลังได้ในขณะที่นักวิชาการคนอื่นยังคงเห็นว่าการบริการทางการศึกษาควรเป็นส่วนหนึ่งในทุกหลักสูตรการศึกษาว่าด้วยสิทธิหน้าที่พลเมือง เพราะนั้นจะช่วยสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของพลเมือง ทำให้คนรุ่นใหม่ตระหนักถึงผลกระทบของสิ่งที่พวกเขากำลังจะทำ และสถานการณ์ความเป็นไปทางสังคมของผู้ที่คนกลุ่มนี้ให้ความช่วยเหลือ และผลกระทบที่มีต่อความร่วมมือในภายหน้า ที่จะขยายวงกว้างมากกว่าการอภิปรายในชั้นเรียน (ยูนิส & เยทส์, 1997) หลักปรัชญาที่เกี่ยวกับบทบาท ความรับผิดชอบของพลเมือง และเป้าหมายของรัฐบาลและสังคม จะส่งผลอย่างใหญ่หลวงต่อองค์ประกอบ ซึ่งจะถูกผนวกไว้ในรูปของหลักสูตรการศึกษาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่พลเมือง

นักวิชาการและนักปฏิบัติที่ใช้หลักการศึกษาว่าด้วยวิชาพลเมืองต่างเชื่อว่า องค์ประกอบทั้งสามส่วนในการศึกษาวิชานี้นั้น (องค์ความรู้ ทักษะ และการให้บริการ) น่าจะมีบทบาทในการศึกษาด้านสิทธิหน้าที่พลเมือง พวกเขาอ้างว่า วิถีทางที่มุ่งเน้นไปที่องค์ประกอบเดียวนั้น ไม่อาจรับประกันได้ว่า ส่วนอื่นๆ จะได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสม ดังที่เวสไฮเมอร์ และคาห์เน (2004) กล่าวว่า “จำเป็นหรือไม่ที่การจัดทำหลักสูตรเพื่อสนับสนุนความมีส่วนร่วมทางการเมืองช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพของนักเรียน นักศึกษา ในเรื่องการวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในทางกลับกัน การพุ่งประเด็นไปที่ความยุติธรรมในสังคมนั้น ได้ให้รากฐานสำหรับผู้ที่มีสิทธิ และปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่หรือว่าหลักสูตรเหล่านั้นอาจจะโอบอุ้มพัฒนาการของนักเคลื่อนไหวที่ได้แต่นั่งอยู่บนเก้าอี้ และเอาแต่พูดคุยแสดงความคิดเห็น โดยใช้คำพูดสละสลวย ในวงสนทนาบนโต๊ะกาแฟ แต่หาได้ลงมือปฏิบัติจริง หรือไม่” คำแถลงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความตึงเครียดในแง่ที่เกี่ยวกับความสำคัญของความรู้ที่ประชาชนควรรู้ในด้านสิทธิและหน้าที่ และการบริการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนความร่วมมือกันของพลเมือง เมื่อเอ็ด เมทซ์กล่าวไว้ “ตามคำกล่าวอ้างที่ว่า ถ้าเราให้ความสนใจกับองค์ประกอบเพียงตัวใดตัวเดียวมากเกินไป การได้รับนั้นกลับเป็นผลกระทบหรืออันตรายของด้านอื่นๆ ถ้าเรามุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างความรู้ มันจะกลับกลายเป็นผลกระทบต่อการมีส่วนร่วม (บทสัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน 2566)

สรุปการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ตามที่ควรจะเป็น มีอะไรบ้าง

ในกรณีของประเทศไทย โอกาสเติบโตทั้งของแนวคิดประชาสังคมและการเมืองภาคประชาชนเพิ่งมาถึงอย่างจริงจังหลังจากสงครามกลางเมืองสิ้นสุดลง และระบอบการเมืองของไทยเริ่มกลับสู่เส้นทางประชาธิปไตยอีกครั้ง

บทบาทของภาคประชาสังคมหรือภาคประชาชนหรือองค์กรเอ็นจีโอในประเทศไทยอาจจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่ๆ ประการแรก บทบาทของ “คนกลาง” ที่คอยไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมระหว่างกลุ่มประชาชนระดับรากหญ้ากับฝ่ายรัฐหรือภาคธุรกิจหรือระบบตลาด และมีแนวโน้มที่จะมีจุดยืนอยู่กับประชาชนที่ยากจนและเสียเปรียบในเขตชนบท ประการที่สอง บทบาทเป็น “แกนนำ” ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชน อันเนื่องมาจากการเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านที่ยากไร้ และมองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายรัฐและทุน กลุ่มเอ็นจีโอบางกลุ่มและผู้ปฏิบัติงานเอ็นจีโอบางส่วนจึงกลายเป็น “แกนนำ” การเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนไป โดยปริยาย อาทิ การเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวบ้านปากมูน สมัชชาคนจน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) และการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการวางท่อก๊าซไทย-มาเลเซียของชาวอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นต้น ประการที่สาม บทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยกลุ่มนักวิชาการ นักการเมืองหัวก้าวหน้า ผู้นำนักศึกษา สื่อมวลชนและประชาชน ดังตัวอย่างของกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา อาทิ โครงการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ซึ่งมีจุดหมายเบื้องต้นในการผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ให้ก้าวไปสู่ทิศทางที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น จนกระทั่งพัฒนาไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย หรือ ครป.ใหม่เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2534 หรือประมาณสองเดือนหลังการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 และมีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกับ

ประชาชนหมู่เหล่าต่างๆ ในการต่อต้านพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้นำคณะ รสช. ที่ทำการรัฐประหารเมื่อปี 2534 ในการขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งจบลงด้วยเหตุการณ์นองเลือดในเดือนพฤษภาคม 2535 หรือเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ หลังจากนั้น ครป.ก็ยังมีบทบาทเคลื่อนไหวทางการเมืองในนามของภาคประชาชนอย่างสม่ำเสมอมาจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.1 หลักพุทธธรรมกับการเป็นพลเมืองผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ควรจะเป็น

หลักคิดทางศาสนาทุกศาสนามีหลักคำสอนที่บัญญัติไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้ยึดถือและปฏิบัติตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ในการประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักของธรรมชาติที่จะให้สรรพสิ่งในโลกอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ มีการเผยแผ่ศาสนาโดยไม่มีการบังคับ สอนให้มนุษย์ทุกคนมีความรักต่อกันรวมถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลก สอนให้มีความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น สอนให้มนุษย์รู้จักปกป้องสิทธิของตนเองและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นๆ นอกจากนี้หลักคิดของสาสนาอิสลามว่าในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี เป็นคนที่รู้จักในหน้าที่ มีความห่วงใย มีความเมตตา มีความรัก มีความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น

2.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับคำถามการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น

1. จัดทำกฎหมายที่บัญญัติให้มีการจัดสรรทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของท้องถิ่นและชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในพื้นที่ โดยกฎหมายต้องมีสาระสำคัญที่มุ่งสร้างระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนท้องถิ่นในการจัดสรรทรัพยากรท้องถิ่น โดยมีกระบวนการเริ่มต้นตั้งแต่การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) การปรึกษาหารือ(Consult) การเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involve) และร่วมรับประโยชน์ (Benefit sharing) ในการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำงานร่วมกันกับภาคพลเมือง รวมถึงเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของภาคพลเมืองในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรได้รับความสนใจ และนำไปสู่การพิจารณาต่อไป

2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนเรื่องการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นโดยผ่านเวทีชาวบ้าน เวทีสาธารณะหรือสภาองค์กรชุมชน และให้การศึกษาแก่คนในชุมชนท้องถิ่นถึงความสำคัญของการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ

3. จัดกิจกรรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยของภาคพลเมือง เช่น การจัดทำหลักสูตรธรรมนูญลุ่มน้ำสำหรับกลุ่มเยาวชน

4. สนับสนุนให้ชุมชนวิจัยรวมถึงการถอดบทเรียนในการทำงานตามกระบวนการมี ส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยในทุกภาคส่วน

สรุปแนวโน้มการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ยังมีกลุ่มความคิดที่เกี่ยวกับสถานะภาพของการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา หนึ่งในกลุ่มที่ว่านั้น เห็นว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองยังเป็นที่ยอมรับกันอยู่ (ซูคิน และคณะ) กลุ่มแนวความคิดอื่นนั้นโต้กลับว่าได้มีความเสื่อมถอยอย่างต่อเนื่องในระดับของความร่วมมือของพลเมืองและในทางการเมือง จากยุคหนึ่งไปสู่ยุคต่อไป (มาเซโด, 2005;พัทนัม, 2000; เจมส์ ยูนิส) ขณะที่เริ่มมีความไม่เห็นด้วยในวงกว้างในเรื่องสถานะภาพการมีส่วนร่วมของพลเมือง ส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าความร่วมมือทางการเมืองนั้นเริ่มถดถอย (เจมส์ ยูนิส,บทสัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2011) พวกที่มีแนวคิดว่าไม่มีการลดลงนั้นกลับโต้ว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองยังเป็นที่ยอมรับกันอยู่ เพียงแต่ปรากฏออกมาในทิศทางใหม่ๆ และแผ่ขยายออกไปในช่องทางที่หลากหลายและในวงกว้างนอกจากนั้นคนกลุ่มนี้ยังเชื่อว่า อาจมีข้อผิดพลาดในบทสรุปกรณีศึกษาที่ว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองนั้นอยู่ในช่วงขาลง เพราะขาดการพิจารณาหรือประเมินผลที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพลเมืองทางอินเตอร์เนตอีกด้วย ซึ่งกลุ่มความคิดนี้ยืนยันว่า คนรุ่นใหม่นั้นกระตือรือร้นในโลกอินเตอร์เนตอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อพูดถึงการแสดงออกในรูปของเสียงประชาชน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษาความร่วมมือกันของพลเมืองนักวิชาการหลายคนเชื่อว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองนั้นเริ่มตกต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับคนในรุ่นก่อน มีการชี้ประเด็นไปที่ อัตราของการเข้าร่วมงานอาสาสมัครที่ถดถอย จำนวนสมาชิกขององค์กรประชาสังคมลดลง และแนวโน้มที่มีต่อการพัฒนาตนเองในหมู่เยาวชน เป็นเครื่องยืนยัน เจมส์ ยูนิส เชื่อว่าการประมวลผลของการมีส่วนร่วมของพลเมือง (การไปปิกนิค การแข่งขันโบลลิ่ง การเดินการกุศลเพื่อหาทุน หรือ “การคว่ำบาตร”) ที่ใช้ในกรณีศึกษาเพื่อสร้างการยอมรับนั้น ขาดคุณสมบัติในหลักของการมีส่วนร่วมของมวลชน เขาย้ำว่าการมีส่วนร่วมของพลเมือง ควรจะรวมอาสาสมัครที่ทำงานเพื่อองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นจากเหตุผลทางการเมือง เช่นองค์กรที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม องค์กรที่ช่วยเหลือคนจรจัด และอื่นๆ และที่ทำงานในรูปของการให้ความร่วมมือกับองค์กรอื่น เขายังเชื่ออีกว่า การผนวกเอามาตรการต่างๆ นั้น จะไม่ตรงตามบรรทัดฐานของการมีส่วนร่วมของพลเมือง ที่ได้ถูกสร้างภาพแห่งความหวังอย่างสวยสดงดงามโดยที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงบนหลักการของการร่วมมือกันของพลเมือง นักวิชาการส่วนใหญ่ต่างเห็นว่าสหรัฐอเมริกาได้ประจักษ์ถึงความถดถ้อยที่สำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (มาเซโด,2005; พัทนัม, 2000; ซูคิน และคณะ)

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรม ตามหลักอริยสัจ 4 มาพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในมุมมองของท่าน ต่อการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1 แนวโน้มของการร่วมกำหนดนโยบายพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

1) หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนในการนำหลักธรรมมาประยุกต์กับการกำหนดนโยบายให้ทันยุคสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2) หน่วยงานภาครัฐควรพิจารณาถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ที่โลกเปลี่ยนแปลงไป โดยการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3) หน่วยงานภาครัฐควรจัดกิจกรรมในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนทำความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อจะได้ทำให้พลเมืองเข้าใจถึงสถานะของตน อันจะนำมาซึ่งการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

3.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวโน้มของการร่วมกำหนดนโยบายพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

1. ชุมชนควรส่งเสริมการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ภายในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถ เพื่อที่จะได้มีคนสืบทอดเจตนารมณ์การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ โดยการเปิดโอกาสให้แกนนำชุมชน สมาชิกชุมชน หรือเยาวชนในชุมชนได้ฝึกความพร้อมในการเป็นผู้นำและผู้นำชุมชนควรเปลี่ยนบทบาทตัวเองจากการเป็นผู้นำในทุกๆ ด้านมาเป็นที่ปรึกษา แล้วผลักดันให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสฝึกหัดความเป็นผู้นำในด้านต่างๆ

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น นอกจากการเป็นผู้สนับสนุนแนวคิดและสนับสนุนในด้านงบประมาณต่างๆ แล้ว ควรที่จะลงมาทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด รู้และเข้าใจปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง และบทบาทที่สำคัญที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะเพิ่มมากที่สุดก็คือการสนับสนุนในเรื่องการตลาดให้แก่ชุมชน เพราะว่าชุมชนส่วนใหญ่มีความสามารถในด้านการผลิตอยู่แล้ว แต่ที่ขาดก็คือเรื่องการตลาดทำให้ประสบปัญหาว่าผลิตแล้วไม่มีตลาดรองรับ

สรุปแนวโน้มการร่วมกำหนดนโยบายพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ด้วยข้อจำกัดของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนของประเทศไทยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ อาทิ เงื่อนไขทางด้านประวัติศาสตร์และระบบวัฒนธรรมเชิงอุปถัมภ์ก็ดี โครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจอันมีมาแต่เดิมก็ดี ตลอดทั้งความยากจนและความเหลื่อมล้ำสุดขั้วในทางเศรษฐกิจและสังคมก็ดี ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ทำให้ระบอบประชาธิปไตยเชิงคุณภาพของเราไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ตรงข้ามกลับกลายเป็นระบอบอำมาตยาธิปไตย และก้าวเข้าสู่ระบอบธนาธิปไตย ซึ่งคนส่วนหนึ่งเข้าใจว่าเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อพิจารณาเฉพาะการมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นสำคัญ โดยละเลยวิธีการที่ชอบธรรมและเนื้อหาสาระของ

ระบอบการเมืองดังกล่าว ดังนั้นระบอบธนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยเลือกตั้งของไทยจึงเป็นระบอบการเมืองที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีอำนาจที่แท้จริง อำนาจอธิปไตยได้ตกอยู่บรรดานักธุรกิจการเมือง โดยนักธุรกิจการเมืองและเพื่อนักธุรกิจการเมือง การได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจจึงเต็มไปด้วยความฉ้อฉลทุจริตและมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของคนเพียงบางกลุ่มหรือกลุ่มของตนเองเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกัน การเมืองภาคประชาชนซึ่งโดยหลักการได้รับการยอมรับหรือยกฐานะบทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นมาอย่างเป็นทางการโดยรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 เพื่อช่วยถ่วงดุลอำนาจของนักการเมืองและพรรคการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นนำจากภาคธุรกิจเอกชน แต่ในทางปฏิบัติแล้วมีผลกระทบที่จะนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองมากขึ้น

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4.1 แนวโน้มบทบาทของพลเมือง/หลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

การสร้างพลเมืองที่มี “วัฒนธรรมทางจิตใจ” แบบใหม่ “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จะต้องมีจิตสาธารณะ รักความเป็นธรรม สำนึกในพันธะหน้าที่ต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์ และมีความรู้มากพอที่จะประเมินว่าการกระทำหนึ่งๆ ของตนจะมีผลกระทบต่อส่วนรวมอย่างไร เพื่อจะเลือกได้อย่างดีที่สุดว่าตนควรจะทำอะไร และทำอย่างไร เพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคมหรือส่วนรวม ขณะเดียวกันก็มีความกล้าหาญทางจริยธรรม คือกล้าพูด กล้าเขียน หรือกล้ากระทำในสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้องดีงาม แม้ว่าตนเองจะต้องได้รับผลร้ายจากการพูด การเขียน หรือการกระทำนั้นๆ ก็ตาม นอกจากนี้ยังต้องมีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างโดยพร้อมที่จะพิจารณาความเห็นที่แตกต่างด้วยใจที่เป็นธรรม ใจกว้างมากพอที่จะเปลี่ยนความคิดเมื่อได้รับรู้เหตุผลและข้อเท็จจริงที่ดีกว่า และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในความสำเร็จต่างๆ ฯลฯ

4.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวบทบาทของพลเมือง/หลักพุทธธรรมในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

สร้างความสมดุลระหว่างการเมืองภาคตัวแทนกับการเมืองภาคประชาชน ที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับบทบาทของพลเมือง/หลักพุทธธรรมในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น ในประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1) พลเมืองควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนในการนำหลักธรรมมาประยุกต์กับการกำหนดนโยบายให้ทันยุคสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2) พลเมืองควรได้รับโอกาสในการนำเสนอพิจารณาถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ที่โลกเปลี่ยนแปลงไป โดยการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3) ภาคพลเมืองควรจัดกิจกรรมในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนทำความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อจะได้ทำให้พลเมืองเข้าใจถึงสถานะของตน อันจะนำมาซึ่งการส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน

สรุปแนวโน้มบทบาทของของพลเมือง/หลักพุทธธรรมในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

จากการศึกษา การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีข้อค้นพบในการนำไปกำหนดนโยบายในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น ดังนี้

1) หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนในการนำหลักธรรมมาประยุกต์กับการกำหนดนโยบายให้ทันยุคสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2) หน่วยงานภาครัฐควรพิจารณาถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ที่โลกเปลี่ยนแปลงไป โดยการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3) หน่วยงานภาครัฐควรจัดกิจกรรมในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนทำความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อจะได้ทำให้พลเมืองเข้าใจถึงสถานะของตน อันจะนำมาซึ่งการส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน

ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนให้แก่ประเทศชาติสืบไป

เพื่อให้คนไทยบรรลุถึง “ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ที่จะนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการปฏิบัติการทางการเมืองที่อารยะยิ่งขึ้น ควรมีแนวทาง ดังนี้

1. การพัฒนาเสริมสร้างพลเมืองที่มีความรู้ และวิจารณญาณ หรือทัศนะวิพากษ์ ที่จะทำให้ “พลเมืองไทย” สามารถตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นคำอธิบาย และนโยบายของทุกฝ่าย และสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างฉลาดและสร้างสรรค์ ซึ่งอาจเรียกว่า “การเมืองภาคพลเมือง” จำเป็นต้องเน้นด้วยว่า วัฒนธรรมทางความรู้ที่สำคัญมากสำหรับ “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” คือการมีทัศนะวิพากษ์และสามารถมองต่างมุมได้เก่ง ต้องใช้หลัก “อริยสัจ 4” ไม่หลงเชื่อความคิด ความรู้ หรือทัศนะแบบใดแบบหนึ่งอย่างง่ายๆ ต้องมีความรู้ที่ลึกซึ้งกว้างขวางในเรื่องต่างๆ เป็นฐานสำหรับการตั้งคำถามและการหาคำตอบในเรื่องต่างๆ ที่ตนเองและสังคมไทยต้องเผชิญ และไม่คิดเอาเองลอยๆ หรือใช้สามัญสำนึกแบบตื้นๆ ต้องมีเหตุผลที่มาจากความเข้าใจเงื่อนไขแวดล้อมอันซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งหลายที่ตนเองเกี่ยวข้อง ต้องมีข้อเท็จจริงที่ผ่านการตรวจสอบแล้วว่าน่าเชื่อถือมารองรับการอธิบายหรือการให้เหตุผลในแต่ละเรื่องอย่างหนักแน่น เช่น ข้อความหนึ่งๆ ที่ได้ยินหรือได้อ่าน ต้องตรวจสอบว่าใครพูดหรือเขียน เขาพูดหรือเขียนเพื่ออะไร เขาอยู่ในฐานะหรือบริบทที่เอื้อให้พูดหรือเขียนความจริงได้มากน้อยเพียงใด ใครเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์จากเรื่องที่เขาพูดหรือเขียนบ้าง เป็นต้น

2. การทำให้ “พลเมืองไทย” มีความสำนึกใน “สิทธิ” และ “หน้าที่” ในความหมายใหม่

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องสำนึกในสิทธิและหน้าที่พร้อมกันไป และต้องเป็นสิทธิและหน้าที่ในความหมายใหม่ด้วย “สิทธิพลเมือง” ควรหมายถึง สิทธิที่ทุกคนจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเท่าเทียมกัน สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและสิทธิที่จะควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ มิใช่สิทธิที่จะเรียกร้องจากรัฐตามอำเภอใจของปัจเจกชน หรือสิทธิในการเลือกตั้งผู้ปกครองเท่านั้น ส่วน “หน้าที่พลเมือง” ก็ต้องไม่ใช่หน้าที่ตามสถานภาพในโครงสร้างทางชนชั้น และไม่ใช่หน้าที่ทางการเมืองเฉพาะในเรื่องของการหย่อนบัตรเลือกตั้ง แต่ควรเป็นการทำหน้าที่อย่างกระตือรือร้นในการกำกับดูแลและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยที่การดูแลควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐนี้ ไม่ควรจะจำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการคอรัปชั่น แต่ “พลเมืองไทย” ต้องทำหน้าที่หาข้อมูลและความรู้ทุกด้าน เพื่อตรวจสอบว่าดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และการใช้อำนาจ ในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการในแต่ละกรณี จะมีผลกระทบอย่างไรบ้างต่อสังคมไทยโดยรวม และมีผลกระทบอย่างไรบ้างต่อคนในท้องถิ่นต่างชนชั้นต่างชาติพันธุ์ต่างเพศและต่างวัย น่าจะมีทางเลือกอื่นในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศหรือไม่ อย่างไร ฯลฯ

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

5.1 แนวทางการพัฒนาแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

ด้านการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาล และความเป็นประชาธิปไตย ประการสุดท้ายนี้สำหรับบทบาทของการเมืองภาคประชาชนในส่วนของกลุ่มพลังทางการเมืองที่ทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา อาทิ กลุ่มเสื้อสีทั้งหลายเป็นบทบาทที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเมืองไทยในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อท่ามกลางความขัดแย้งแตกแยกทางสังคมการเมืองที่ลงรากลึกในสังคมไทยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กลุ่มพลังเหล่านี้มีพฤติกรรมทางการเมืองที่ดูเสมือนเป็นเนื้อเดียวกันหรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อมกับการเมืองภาคตัวแทนอย่างยากที่จะปฏิเสธ และต่างก็อ้างความชอบธรรมในการเรียกร้องต่อสู้เพื่อความเป็นประชาธิปไตย ความเป็นธรรม ความถูกต้องดีงาม รวมทั้งอาจเลยเถิดไปถึงคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาลด้วยซ้ำไป กรณีดังกล่าวนี้อาจจะเป็นข้อยกเว้นในการพิจารณาเชิงหลักการของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภาคตัวแทนกับการเมืองภาคประชาชน แต่สามารถอธิบายในเชิงความสัมพันธ์ทางอำนาจ ที่ต่างฝ่ายต่างใช้ประโยชน์ซึ่งกันและกันหรือความพยายามที่จะใช้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมือง

5.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวทางทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

การเมืองภาคตัวแทนกับการเมืองภาคประชาชนเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นคู่ของความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่ทางออกที่ถูกต้องเหมาะสมต่อสังคมการเมืองไทย ขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่งก็เป็นคู่ของความร่วมมือเพื่อเป้าหมายในทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง ความสมดุลระหว่างสองฝ่ายจึงเป็นไปตามหลักกลไกโดยธรรมชาติ เมื่อฝ่ายใดแสดงบทบาทสูงเด่น อีกฟากฝ่ายก็จะถูกลดบทบาทลงไปโดยปริยาย หาทางให้คนไทยหันกลับมายึดมั่นใน “ความเป็นไทย” รวมทั้งการสอนศีลธรรมไทย รวมทั้งนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนให้พลเมืองได้รู้ ความจริง ความดี ความงาม มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

สร้างความสมดุลระหว่างการเมืองภาคตัวแทนกับการเมืองภาคประชาชน จึงควรพิจารณาในประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. ด้านอธิปไตยของประชาชน การเมืองภาคประชาชนเป็นกระบวนการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งอาจจะมีบทบาททั้งในด้านการส่งเสริมหรือต่อต้านการเมืองภาคตัวแทน หรืออย่างน้อยที่สุดก็จะมีส่วนช่วยจัดการกับปัญหาที่ระบอบประชาธิปไตยตัวแทนก่อขึ้นหรือรับผิดชอบได้ไม่ทั่วถึง การที่การเมืองภาคตัวแทนยอมรับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของรัฐ จะเท่ากับการยืนยันในหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนตลอดเวลา การเมืองภาคตัวแทนเป็นเพียงการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยเพียงบางส่วนให้ตัวแทนดำเนินการแทนประชาชนเป็นการชั่วคราวเท่านั้นและตราบใดที่ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยตัวจริงจะเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยด้วยตนเอง ก็เป็นสิ่งที่การเมืองภาคตัวแทนควรจะยอมรับ นอกจากนั้นยังเป็นการถ่วงดุลกลไกตลาดหรือภาคธุรกิจเอกชนที่รับมอบอธิปไตยจากรัฐไปแล้วบางส่วน ตลอดจนช่วยขยายระบอบประชาธิปไตยออกไปจากระบอบของชนชั้นนำ ให้เป็นระบอบการเมืองที่ประชาชนมีอำนาจที่แท้จริงมากขึ้น

2. ด้านผลประโยชน์แห่งชาติ การเมืองภาคประชาชน โดยธรรมชาติแล้วเป็นขบวนการพหุนิยม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประชาชนที่มีวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และผลประโยชน์ที่แตกต่างหลากหลาย จึงไม่อาจยอมรับข้ออ้างความชอบธรรมที่เลื่อนลอยของ “ผู้แทนราษฎร” หรือภาคตัวแทนของประชาชนที่จะกระทำการในนามของชาติที่เป็นนามธรรมได้เสมอไป ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคประชาชนจึงเป็นการเสริมความหมายของคำว่า “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ในลักษณะที่จะต้องหาแนวทางของความเห็นพ้องต้องกัน หรือฉันทามติ (consensus) แบบใหม่ ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความชอบธรรมในกระบวนการใช้อำนาจรัฐของรัฐบาลหรือสภาผู้แทนราษฎรหรือสถาบันทางการเมืองอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. ด้านการพัฒนาประเทศ การเมืองภาคประชาชนเป็นกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก ซึ่งไม่จำเป็นต้องขึ้นกับกลไกตลาดเสรีนิยมโดยปราศจากเงื่อนไข และไม่สามารถเดินตามแนวทางบริโภคนิยมของระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์อย่างไร้ขอบเขต ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคประชาชนจึงมีบทบาททั้งการถ่วงดุลอิทธิพลของทุนข้ามชาติ หรือทุนชาติ ตลอดทั้งการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแก้ไขปัญหาความยากจนในเชิงโครงสร้างไปในเวลาเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องจากการพัฒนาแบบยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการกระจายอำนาจกำหนดนโยบายสู่ชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะแตกต่างหลากหลาย ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคประชาชนย่อมจะช่วยกระตุ้นให้มีการกระจายอำนาจออกจากรัฐสู่สังคม ซึ่งจะช่วยลดทอนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นแบบแนวดิ่งระหว่างรัฐกับชาติ ตลอดจนเพิ่มความสัมพันธ์แนวราบที่เสมอภาคสร้างสรรค์ขึ้นในหมู่ประชาชนไปในขณะเดียวกันด้วย

4. ด้านการพัฒนาการเมืองเพื่อนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเชิงคุณภาพ การเมืองภาคประชาชนจะมีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาการทางการเมือง ทั้งในด้านการสร้างเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบประชาธิปไตยการให้การศึกษาทางการเมือง การเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง การส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯพ.ศ. 2550 ที่กำหนดให้มีสภาพัฒนาการเมือง ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญมาจากองค์กรภาคประชาสังคม และการมีแผนพัฒนาการเมืองอันเป็นเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมของการพัฒนาการเมือง ดังนั้น หากการเมืองภาคตัวแทนขาดบทบาทในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย อย่างน้อยที่สุดการเมืองภาคประชาชนก็จะเป็นตัวหลักในการพัฒนาการเมืองต่อไปได้มิเช่นนั้นแล้วการเมืองไทยจะอยู่ในสภาพย่ำเท้าอยู่กับที่หรือไม่ก็เป็นการถอยหลังกลับไปสู่ระบอบอำนาจนิยมนั่นเอง

5. ด้านการเสริมสร้างชุมชนาธิปไตย (Localization) และลดทอนกระแสโลกาภิวัตน์(Globalization) การเมืองภาคประชาชนเป็นขบวนการช่วยเหลือตนเองของผู้ที่เสียเปรียบในสังคมและในโครงสร้างของทุนนิยมโลก นอกจากนั้นยังเป็นตัวเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในด้านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และอัตลักษณ์ของชุมชน และยังเป็นตัวช่วยป้องกันหรือชะลอการรุกคืบหน้าของกระแสโลกาภิวัตน์อีกด้วย ซึ่งโดยปกติการเมืองภาคตัวแทนในระบอบประชาธิปไตยที่ยังไม่พัฒนาหรือระบอบธนาธิปไตย ผู้แทนราษฎรมักเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนชาติมากกว่าที่จะเป็นตัวแทนของประชาชนหรือตัวแทนของชุมชน ดังนั้นบทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนาธิปไตยจึงเป็นบทบาทที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ตรงกันข้ามการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางทุนนิยม ซึ่งอาศัยอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรจากส่วนกลางอย่างเต็มที่ ประกอบกับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนข้ามชาติ ทำให้กลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคมบางส่วนซึ่งได้รับการสนับสนุนดังกล่าว ก็อาจแสดงบทบาทที่เป็นตัวเสริมสร้างกระแสโลกาภิวัตน์ได้เช่นเดียวกัน

6. ด้านการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นแนวทางที่จะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการเมืองภาคตัวแทนกับการเมืองภาคประชาชนได้ในระดับหนึ่ง หากสามารถประสานเชื่อมร้อยการเมืองภาคประชาชนเข้ากับทิศทางของการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นตามที่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฯ โดยมิใช่เป็นเพียงประเด็นของการขยายระบอบประชาธิปไตยตามทฤษฎีดั้งเดิมเท่านั้น

แต่ควรจะต้องพิจารณาในประเด็นของการรักษาอำนาจการเมืองไว้ในท้องถิ่น โดยมิให้มีการสูญเสียอำนาจเหล่านี้ไปกับอิทธิพลภายนอกมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กล่าวในอีกนัยหนึ่งการเมืองภาคประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเป็นการเมืองแบบป้องกันตัวของผู้เสียเปรียบ ซึ่งมุ่งแก้ไขปัญหาของตัวเองในพื้นที่และในหมู่ชนที่มีจำนวนจำกัด มากกว่าการช่วงชิงพื้นที่ในศูนย์อำนาจของประเทศหรือการส่งผลสะเทือนไปยังพื้นที่อื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับตน เช่นนี้แล้วจึงเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สอดคล้องกับทิศทางการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างน้อยที่สุดก็โดยหลักการ โดยเน้นการกระจายอำนาจไปพร้อมๆ กับการให้อำนาจแก่ประชาชนในชุมชน

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองของประชาชน 2. เพื่อศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) และเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการระดมสมอง (Brainstorming) จากหลายกลุ่มทางสังคม เพื่อลดแนวโน้มความความลำเอียง (Bias) ของข้อมูล สร้างความมั่นใจในการใช้ได้ของผลที่ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะที่ศึกษาได้ และสามารถที่จะสนับสนุนให้ข้อมูลเชิงคุณภาพมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเป็นไปได้ในแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 33 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) กลุ่มพระสังฆาธิการ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 7 รูป/คน (2) กลุ่มนักเคลื่อนไหวทางการเมือง นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 8 รูป/คน (3) กลุ่มนักสื่อสารมวลชน นักศึกษา ประชาชน จำนวน 5 คน และ (4) กลุ่มนักการเมืองสมาชิกรัฐสภาหรือผู้นำฝ่ายปกครอง ท้องที่/ท้องถิ่น จำนวน 11 คน รวมทั้งมีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ 12 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป (2) กลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 6 คน และ (3)กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 2 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive Analysis) เพื่อควบคุมคุณภาพและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเทคนิคสามเส้า (Triangulation Techniques) แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ ผลการวิจัยนำมาแสดงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งหมายถึง การนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาคุณค่า วิถีชีวิต การปฏิบัติ และความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมไทย นับเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยของประชาชนในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะการส่งเสริมแนวคิดความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งๆ นั้น นอกจากกฎหมายแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของคนในชาติอยู่ไม่น้อย ว่าจะสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จในประเทศนั้นได้มากน้อยเพียงใด ดังที่มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสังคมไทยว่าสอดรับกับแนวคิดเรื่องพลเมืองหรือไม่ การศึกษาวิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรมในบริบทสังคมประชาธิปไตยไทย จึงอาจเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ช่วยให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน และคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในสังคมไทย มีแนวทางที่เหมาะสมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานค่านิยมของสังคมไทยเอง แน่นอนว่าการพัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย หรือ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ย่อมต้องสอดคล้องกับ หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมของสังคมไทย หากไม่สอดคล้องกันแล้ว “ความเป็นพลเมือง” ดังกล่าวก็ไม่มีความหมาย หรือไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ดังนั้น การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยจึงต้องกระทำควบคู่กันไปกับการนำหลักพุทธธรรม วัฒนธรรมไทย ที่สอดคล้องกันมาพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนไทยด้วย ดังนั้นหลักธรรมที่รัฐควรนำมาปฏิบัติ คือหลักธรรมาธิปไตยซึ่งเป็นหลักสำคัญแนวพุทธที่ไม่ใช่รูปแบบการปกครอง ตาเป็นหลักการที่เคารพยึดถือหลักธรรมเป็นใหญ่เป็นหลักธรรมของผู้ปกครองที่ดี ประชาชนมีสัมมาทิฐิ คือผู้ที่มีศีลตามหลักพุทธธรรมเป็นข้อประพฤติพื้นฐานนั่นเอง

พัฒนาการของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ปรากฏให้เห็น 3 ด้าน คือ ในด้านกฎหมาย ด้านการเมืองการปกครอง และด้านพระพุทธศาสนา กล่าวคือ สังคมไทย นอกจากคำว่า “พลเมือง” ที่ใช้ในความหมายของความเป็นพลเมืองแล้ว คนทั่วไปส่วนใหญ่ก็มักจะใช้คำว่า ”ประชาชน” ด้วย โดยมีมาทุกยุคทุกสมัย ซึ่งหมายถึงคนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (nonruler) ในสมัยโบราณนั้นประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด การเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยประชาชนจากการเป็นไพร่หรือทาส ให้กลายเป็นเสรีชนที่มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกันกลายเป็นราษฎร เป็นประชาชนที่อยู่ใต้การปกครองที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐ และต้องยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองเช่นกันหมด การจะเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยก็ต้องเปลี่ยนราษฎรหรือประชาชนให้เป็นพลเมืองด้วย นอกจากเสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังต้องมีบทบาทและอำนาจทางการเมือง มีสิทธิเข้าไปร่วมทำกิจต่างๆ เพื่อส่วนรวมร่วมกับรัฐด้วย การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 จึงยังไม่ได้สร้างความตระหนักของบทบาทพลเมืองต่อระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองจึงเป็นการเข้าร่วมทางการเมืองโดยผ่านตัวแทนคือการเลือกตั้งเท่านั้น และยังต้องตกอยู่ภายใต้บรรยากาศของการแก่งแย่งผลประโยชน์และอำนาจทางการเมืองในระดับชนชั้นนำ รัฐประหาร และเผด็จการรัฐสภา ประชาชนยิ่งถูกกีดกันออกจากการเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้พลังประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นไม่มีความต่อเนื่อง ประกอบกับการบริหารราชการแผ่นดินที่เป็นรัฐราชการโดยมีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แนวคิดเรื่องการสร้างพลเมือง หรือกระบวนการกล่อมเกลา (socialization) ทางสังคมเพื่อให้มีพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองจึงยังไม่เกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน โดยที่หัวใจปรัชญาของประชาธิปไตย คือการปกครองกันเอง พึ่งตนเอง ระบอบประชาธิปไตยจึงต้องการพลเมืองที่มีวัฒนธรรมของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Responsibility) ต่อบ้านเมืองหรือส่วนรวม มีความเสียสละต่อส่วนรวม และ

รวมกลุ่มเพื่อทำงานส่วนรวม (Civic Engagement) มีความเป็นอิสระ (Freedom) มีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ เคารพในความเสมอภาค (Human Rights) ไม่ว่าจะยากดีมีหรือจน ก็ถือว่าตนเป็นพลเมืองของประเทศซึ่งมีหน้าที่พื้นฐานต่อบ้านเมืองร่วมกัน ความพยายามใดๆ ของชุมชนท้องถิ่นที่พยายามพึ่งพาตนเองในการแก้ไขปัญหาจากการร่วมจิตร่วมใจของคนในชุมชนด้วยกันจนประสบความสำเร็จโดยไม่ต้องเสียเวลารอนโยบายจากรัฐ-ราชการ ไม่ว่าท้องถิ่น หรือระดับชาติ เป็นการลดการพึ่งพาจากภายนอก แต่สามารถผนึกผสานพลังจากภายในชุมชนด้วยกันเอง จึงนับว่าเป็นประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นได้ในระดับชุมชนอย่างแท้จริง ประชาธิปไตยเช่นนี้จึงเป็นประชาธิปไตยที่อุดมด้วยคุณธรรม เพราะชุมชนมีจิตใจที่เสียสละทำความดีร่วมกัน เป็นสำนึกประชาธิปไตย สำนึกสาธารณะที่เกิดขึ้นได้ตั้งแต่ระดับครอบครัว และชุมชน ซึ่งจะกลายเป็นฐานที่แข็งแกร่งในการสร้างพลเมืองในระดับฐานรากของสังคม

5.1.1 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองของประชาชน

ผลการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนทุกฝ่ายเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ ซึ่งนอกจากจะช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทยแล้ว ยังเอื้อให้ “พลเมืองไทย” เป็น “พลเมืองอาเซียน” และ “พลเมืองโลก” ที่มีศักยภาพสูงขึ้นในการปรับตัว จนสามารถเผชิญหน้ากับความผันผวนทางเศรษฐกิจและการเมืองตลอดจนพลวัตทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของสังคมไทย มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อประชาชนไทยตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจวบจนถึงปัจจุบัน แต่ส่วนใหญ่แล้วมิได้เป็นวัฒนธรรมสำหรับ “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน” เพราะได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อจัดความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบอบการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 และในระบอบการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา แม้ว่าจะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาตั้งแต่ทศวรรษ 2500 แต่ไม่เคยมีแผนการปรับเปลี่ยนความหมายของ “หลักพุทธธรรม” ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมแต่อย่างใด เนื่องจาก หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมไทยได้รับการสร้างสรรค์และผลิตซ้ำเพื่อจรรโลงรัฐแบบรวมศูนย์อำนาจ จึงเน้น “การปกครองแบบไทย” ที่ “ผู้นำแบบไทย” มีคุณธรรมและปัญญาเหนือผู้อื่น อันทำให้ “ผู้นำแบบไทย” มีความชอบธรรมที่จะมีอำนาจเด็ดขาดสูงสุดโดยไม่ต้องมีกระบวนการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจ โดยมี “ความเงียบทางการเมือง” หรือ “สังคมที่ไม่มีการเมือง” เป็นอุดมคติ ขณะเดียวกัน “วัฒนธรรมของสังคมไทย” ก็เน้น “การรู้ที่ต่ำที่สูง” และเน้น“คุณธรรมไทย” หลายประการ ที่ทำให้คนไทยยอมรับอำนาจเด็ดขาดสูงสุดของผู้นำโดยดุษณี และเต็มใจทำ “หน้าที่” ของตนโดยไม่ก้าวก่ายหน้าที่ของผู้อื่น รวมทั้งไม่ก้าวก่ายหน้าที่ของผู้ปกครอง ได้แต่รอคอยความเมตตาเอื้ออาทรจากคนที่สูงกว่า รวมทั้งจาก “พ่อขุนอุปถัมภ์” หรือ “ผู้นำแบบไทย”

หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมไทย ดังกล่าวนี้แสดงออกในวิถีไทยด้านต่าง ๆ อาทิ การมีความเชื่อเรื่อง “กรรม” ที่ทำให้คนไทยเกิดมาไม่เท่าเทียมกันตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแบบไทย โดยที่ผู้ใหญ่จะให้ความเมตตากรุณาต่อผู้น้อยตามหลักศีลธรรมไทย การใช้ภาษาไทย และการมีมารยาทแบบไทย ที่ต้องคำนึงถึงสถานภาพทางสังคมที่สูง-ต่ำแตกต่างกันของบุคคลอยู่ตลอดเวลา การอ่านวรรณคดีไทยที่หล่อหลอมให้คนไทยมีโลกทัศน์แบบรู้ที่ต่ำที่สูง การมีความทรงจำเกี่ยวกับอดีตของ

“ชาติไทย” ที่เน้นความสำคัญของผู้นำแบบมหาบุรุษ การสร้างสรรค์และการใช้ศิลปะไทยแขนงต่างๆ ที่ต้องคำนึงถึงฐานานุศักดิ์อย่างเคร่งครัด

ในระยะหลัง ปรากฏว่ามีคนจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในเขตเมืองและชนบทที่เผชิญกับความเสียเปรียบในด้านต่างๆ เห็นว่าที่จริงแล้ว “เมืองไทยนี้ไม่ดี” เพราะในยุคพัฒนาประเทศเป็นต้นมา คนระดับล่างในเมืองและชนบทถูกทำให้มีอัตลักษณ์ว่าตกอยู่ในวัฏจักร “โง่-จน-เจ็บ” การรวมศูนย์อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากร รวมทั้งการกำหนดนโยบายและโครงการต่างๆ โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและขาดกระบวนการควบคุมตรวจสอบที่ดี เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้และทรัพย์สินอย่างสูง

ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ก็คือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้ “คนระดับล่าง” ทั้งหลายในเมืองและชนบทกลายเป็น “ชนชั้นกลางใหม่” และ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ในสังคมไทย เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่การผลิตและวิถีชีวิตแบบใหม่ของพวกเขา ทำให้เกิดความต้องการที่จะเข้าถึงทรัพยากรของรัฐอย่างสะดวกและเสมอภาคกับคนอื่นๆ ในสังคม และต้องการความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น “ความเป็นพลเมือง” เป็นคำที่เริ่มใช้กันมากขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษ ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่พลังจากประชาชนในสังคมรวมตัวเข้าร่วมขับเคลื่อน กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเป็นอำนาจทางการเมืองที่เป็นอิสสระจากอำนาจรัฐ จนเกิดการเมืองของพลเมืองที่มีการขยายตัวและทำงานในรูปแบบต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจจากรัฐ เช่น องค์กร สมาคม องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข สื่อสาธารณะ การศึกษา เป็นต้น

5.1.2 ผลการศึกษาการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้สรุปสาระสำคัญ ประกอบด้วยการนำหลักพุทธธรรมอริยสัจ 4 คือ 1) ด้านทุกข์ เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ทำให้ทราบสภาพที่เป็นอยู่ในสภาวะหรือสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดปัญหาได้ตลอดเวลาแสดงว่าเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมาตามหลักศาสนา เมื่อมีทุกข์ก็จะต้องพยายามหาทางดับทุกข์ การเมืองการปกครองมีปัญหาก็ต้องรู้สาเหคุของปัญหา และการหาทางดับทุกข์ดับปัญหา จะต้องรู้สาเหตุของทุกข์เสียก่อนว่าเกิดจากอะไร จากการศึกษาสภาพของปัญหาในสังคมไทย พบว่าสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ ด้านภูมิลำเนาของประชาชน พบว่าพื้นที่ที่ประชาขนเกิดและอาศัยมีความสัมพันธ์กับระบบการการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ด้านระบบการศึกษาที่เหลื่อมล้ำ รวมทั้งด้านอิทธิพลทางการเมืองที่มีส่วนในการสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน ด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมครอบครัว เป็นสิ่งที่สร้างประชาชนให้มีความตระหนักถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคม รับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหาสังคม มีการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนด้านอิทธิพลทางการเมืองที่มีส่วนในการสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ที่จะทำให้ประชาชนนั้นมีส่วนร่วมทั้งในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เจตคติที่มีต่อการเมือง รวมถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนยังไม่ได้รับการเสริมสร้างให้เข้มแข็งและมี

ประสิทธิภาพมากพอที่จะเข้าไปควบคุมและใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง จึงทำให้เกิดความรู้สึกรุนแรงต่อความไม่เสมอภาค และสภาวะสองมาตรฐานที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย และเชื่อถือคำอธิบายง่าย ๆ ที่ว่าปัญหาทั้งหลายทั้งปวงล้วนเกิดจากพวกที่พยายามผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ในมือตลอดไป ไม่สนใจความซับซ้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมทั้งในสังคมไทยและสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่ล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและขาดความมั่นคงในชีวิตของคนไทยทุกชนชั้น ทุกชาติพันธุ์ และทุกท้องถิ่นทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นการแบ่งชั้นทางสังคมนี้เองที่เป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของสภาพปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทย มีผลต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชน เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค มีการต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรังและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ความขัดแย้งถูกกระพือให้เป็นความขัดแย้งร้าวลึกระหว่างประชาชนลุกลามไปทุกที่ ไม่ว่าในครอบครัว ชุมชน เพื่อนร่วมงาน แม้กระทั่งคนในภูมิภาคต่าง ๆ เมื่อมีการแข่งขันทางการเมืองในประเทศไทย ความหลากหลายของทัศนคติ วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมอิทธิพล และความคิดเห็นของประชาชนส่งผลกระทบต่อระบบการเมือง การเลือกตั้ง การได้มาซึ่งตัวแทนแทน และรัฐบาล หากไม่สามารถระงับความรู้สึกแตกแยกรุนแรงนี้ให้ยุติลงได้ในอนาคตอันใกล้อุดมการณ์ความเป็นชาติไทยหนึ่งเดียวจะสั่นคลอน ทุกข์ ในแง่สถานภาพของสังคมปัจจุบัน (สถานะ/ทุกข์) ที่แสดงให้เห็นความไม่เพียงพอของสังคม สังคมและสภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมือง ความทะเยอทะยานของคนในสังคม ความต้องการในการครอบครองอำนาจที่ทำให้ไม่สามารถก้าวเดินต่อไปข้างหน้าได้ อันเนื่องมาจากประชาชนยังไม่เข้าใจในหน้าที่ของพลเมือง รวมถึงประชาชนยังไม่เข้าใจความเป็นประชาธิปไตย เมื่อมีความไม่เข้าใจย่อมนำมาซึ่งความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคพลเมืองมีลักษณะเป็นการชุมนุมประท้วงเรียกร้องความต้องการของแต่ละกลุ่มชน หรือแสดงบทบาทในทางจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจรัฐ แต่ปราศจากแนวความคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสร้างฐานะถาวรของภาคพลเมืองหรือการผลักดันให้มีกระบวนการทางการเมืองที่ยอมรับบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของฝ่ายประชาชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 2) ด้านสมุทัย (สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน สมุทัยในระบอบประชาธิปไตย มีความอ่อนแอของสังคมการเมืองที่ขาด “พลเมือง” ที่มีความรู้และเข้าใจในหน้าที่ของพลเมือง ขาดนักการเมืองที่มีรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของสาธารณะ เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดการทุจริต เกิดปัญหาความยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษา ปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองซึ่งประกอบไปด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกกลุ่มการเมืองหรือการลงสมัครเล่นการเมือง สามารถไปร่วมชุมนุมทางการเมืองได้ การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในทางการเมือง การนำเสนอข้อกฎหมาย โดยหากใช้หลักพระพุทธศาสนามาแก้ข้อกล่าวว่า มีมูลเกิดจาการเหตุหรือปัจจัยที่ไม่เหมาะสมในเรื่องใด เช่น การแบ่งชนชั้น การไม่เคารพกฎหมาย การไม่ทำความดี ความประมาท หรือความเกียจคร้าน การไม่ได้รับความเสมอภาคหรือเท่าเทียม เมื่อรู้ว่าทุกข์เกิดจากอะไรจะได้แก้ปัญหาได้อย่างถูกจุด การนำหลักพุทธธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้ประชาชนคนไทยเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม สาเหตุที่เกิดสภาพปัญหาเพราะ คนไทยยึดติดอยู่ในมายาคติ การจะเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นพลเมืองอาเซียน และเป็นพลเมืองโลกได้อย่างแท้จริง จึงต้องหลุดพ้นจากมายาคติเกี่ยวกับเมืองไทยที่กล่าวมานี้เสียก่อน เพราะทั้งหมดล้วน

แต่เป็นอุปสรรคสำหรับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อหลุดพ้นจากมายาคตินี้แล้วก็เป็นการง่ายขึ้นมากที่จะพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยขึ้นมา การให้ประชาชนมีหลักธรรมอยู่ในใจนับเป็นทางเลือกที่สำคัญมากสำหรับคนไทย เพื่อนำสังคมไทยออกจากความขัดแย้ง และเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญก้าวหน้า และทำให้คนไทยทั้งหลายมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นและมีความสุขมากขึ้นในอนาคต การเคารพความเป็นมนุษย์ มีสามัคคีธรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของตนเองย่อมส่งผลให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองและสังคม ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนเองได้อย่างถูกต้อง มีเสรีภาพในการแสดงออก รวมถึงมีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในทุกด้านของสังคม สามารถนำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้า สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความสามัคคีกันในหมู่ประชาชน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขย่อมส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น เป็นรากฐานให้เกิดสังคมที่เข้มแข็งนับเป็นการพัฒนาความเป็นพลเมืองของไทยอย่างยั่งยืน 3) ด้านนิโรธ (เรื่องแนวทางการดับทุกข์) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน นิโรธ หมายถึง ทางแห่งการดับทุกข์หรือทางแก้ปัญหา เป็นเป้าหมายสูงสุดในหลักพระพุทธศาสนา เป็นการดับซึ่งกิเลส โทสะ โมหะ ความโลภ และการแสวงหาซึ่งอำนาจ เป็นการแก้ทุกข์ที่เกิดขึ้นหรือแก้ปัญหาหลังจากที่รู้สาเหตุแล้ว

จากอริยสัจ 4 ใน 2 ประการแรกได้กล่าวถึงความทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ เป็นสภาวธรรมซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้เป็นเป็นประจำและสามารถเกิดขึ้นได้กับมนุษย์ทุกคนทุกชนชั้นวรรณะ หากสามารถวิเคราะห์และสังเกตตนเองได้ว่ามีความทุกข์หรือมีตัณหาแบบไหนกำลังเกิดขึ้นอยู่ย่อมสามารถหาทางดับทุกข์นั้นได้ เช่น หากรู้สึกร้อนเพราะอากาศร้อน นั่นคือกำลังเสวยนิพัททุกข์ ถ้าอยากให้ความร้อนหายไปนั้นจึงเกิดวิภาวะตัณหา ก็ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงได้แสดงหลักธรรมแห่งการดับทุกข์นั่นคือ “นิโรธ” เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำจัดความทุกข์และตัณหาเหล่านั้นให้หายไปได้ เปรียบเสมือนกับไฟเกิดขึ้นเพราะมีเชื้อเพลิงกระทบกับอากาศและมีความร้อน ถ้าหากหาสาเหตุของความทุกข์ได้ก็สามารถดับทุกข์ได้ เปรียบเสมือนกับการดับไฟ โดยการกำจัดไปที่เชื้อเพลิงอากาศและความร้อนให้หมดไปก็สามารถดับเปลวไฟเหล่านั้น เพราะฉะนั้นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นไปตามหลักเหตุผลในธรรมชาติ ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดกำจัดไม่ได้ ถ้าหากรู้เหตุปัจจัย รู้จักวิธีการ และมีความเพียรพยายามมากก็จะสามารถดับทุกข์ได้ โดยการการดับทุกข์ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องทำการดับทุกข์ที่มูลเหตุนั้น เปรียบเหมือนความต้องการดับไฟ ต้องทำลายตัวเชื้อไฟให้หมดสิ้น เปลวไฟจึงจะดับ ฉะนั้นการจะบรรเทาทุกข์ต้องบรรเทาตัณหา ดังนั้นการที่จะดับทุกข์ได้ต้องดับตัณหาเพราะตัณหาเป็นตัวเหตุให้เกิดทุกข์โดยตรง กล่าวโดยสรุปได้ว่า นิโรธ คือความดับทุกข์ เมื่อรู้สาเหตุของความทุกข์และดับสาเหตุนั้นย่อมเป็นหนทางที่นำไปสู่นิพพาน

จากการศึกษาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พบว่ามีรากฐานมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตโดยเริ่มตั้งแต่สมัยกรีซโบราณ และได้พัฒนาต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน คุณลักษณะพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ ความสามารถของปัจเจกบุคคลในการมีส่วนร่วมอย่างเสรีและอย่างเต็มที่ในชีวิตสังคมของตน ด้วยการเน้นความเข้าใจของสัญญาประชาคมและเจตจำนงร่วมของประชาชน ประชาธิปไตยจึงอาจแสดงคุณลักษณะพิเศษเป็นคติรวมหมู่ทางการเมือง (Political Collectivism) แบบหนึ่ง เพราะคติรวมหมูทางการเมืองนิยามว่าเป็นระบอบการปกครองซึ่งพลเมืองผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิในการพูดเท่าเทียมกันในการตัดสินใจซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของตน การพัฒนาประชาชนใน

ระบอบประชาธิปไตยตามหลัก นิโรธมาบูรณาการเพื่อให้ประชาชนไทยบรรลุถึงความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่จะนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการปฏิบัติการทางการเมืองที่มีอารยะยิ่งขึ้น ควรมีแนวทางในการปฏิรูปใหม่เพื่อพัฒนาพลเมืองไทย ขึ้น ด้วยการ การพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ และวิจารณญาณ หรือทัศนะวิพากษ์ ที่จะทำให้ “พลเมืองไทย” สามารถตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็น คำอธิบาย และนโยบายของทุกฝ่าย และสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างฉลาดและสร้างสรรค์ ซึ่งเรียกว่า “การเมืองภาคพลเมือง” 4) ด้านมรรค (ข้อปฏิบัติให้พ้นจากความทุกข์) เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน มรรค หมายถึง หนทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือทางแก้ทุกข์ ในระยะยาวเป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน เพื่อป้องกันไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้อีกหลังจากการได้ดับทุกข์หรือแก้ปัญหาไปได้แล้ว ซึ่งวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดทุกข์มีหลายวิธี

เรื่องหนึ่งที่สำคัญมากในประเด็นความรู้ก็คือ การเปลี่ยนหลักพุทธธรรมทางความรู้ หรือเปลี่ยนวัฒนธรรมทางความรู้ จารีตเดิมหรือวัฒนธรรมเดิมของไทย (เช่นเดียวกับสังคมตะวันตกในยุคกลาง และสังคมตะวันออกยุคโบราณ) มองความรู้เป็นสัจธรรม เพราะความรู้สูงสุดคือความรู้ทางศาสนา ส่วนความรู้เชิงปฏิบัติก็มาจากประสบการณ์จริงที่สั่งสมมาหลายชั่วอายุคน สามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ต้องปรับเปลี่ยนมากนัก เพราะวิถีชีวิตซ้ำรอยมาโดยตลอดปีแล้วปีเล่า ไม่ต้องเผชิญกับอะไรแปลกใหม่ชั่วนาตาปี แต่โลกสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่เป็นโลกที่มีพลวัตสูงมาก ถ้ายังท่องจำความรู้เดิม หรือมองความจริงแบบเดิมก็จะเกิดสภาวะวิกฤตเพราะแก้ปัญหาไม่สำเร็จในแทบทุกเรื่อง

5.1.3 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

จากหลักการของอริยสัจ 4 เราจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ได้วางแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาชีวิตไว้ให้ศาสนิกชนเป็นอย่างดียิ่ง ซึ่งแนวทางดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเผชิญกับปัญหาหรือทุกข์ ต้องพิจารณาถึงปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ อย่างรอบคอบ มีเหตุผลต้องไม่รีบตัดสินใจกระทำการใด ๆ อะไรลงไป เมื่อทราบปัญหาหรือทุกข์แล้ว ต้องค้นหาสาเหตุของปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ ว่ามีสาเหตุหรือสมมติฐานจากอะไรเมื่อทราบปัญหาหรือทุกข์แล้ว ทราบสาเหตุแล้ว เราต้องพยายามหาทางปฏิบัติที่คิดว่าถูกต้องที่สุดเพื่อเป็นการแก้ปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ ให้ได้ เมื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายได้แล้ว มนุษย์เราทุกคนจะต้องมีความคิดรวบยอดออกมาให้ได้วิธีการที่ถูกต้องที่สุด และดีที่สุดนำไปพัฒนาคุณภาพของชีวิตได้อย่างดี การแก้ปัญหาโดยอาศัยหลักอริยสัจ 4 จึงเป็นการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร หลักพุทธธรรมกับหลักทางด้านการเมืองการปกครองมีหลักการเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อนำมาบูรณาการหรือประยุกต์ใช้สามารถนำเอามาปฏิบัติควบคู่กันได้ เมื่อทำได้ตามขั้นตอนก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้เกิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมขึ้นอย่างสร้างสรรค์ สมานฉันท์ สร้างความเชื่อมั่น มีความสุจริต เที่ยงธรรม ชอบด้วยกฎหมาย ให้แก่คนในชาติสืบไป

ด้วยข้อจำกัดของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนของประเทศไทยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ อาทิ เงื่อนไขทางด้านประวัติศาสตร์และระบบวัฒนธรรมเชิงอุปถัมภ์ก็ดี โครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจอันมีมาแต่เดิมก็ดี ตลอดทั้งความยากจนและความเหลื่อมล้ำสุดขั้วในทางเศรษฐกิจและสังคมก็ดี ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ทำให้ระบอบประชาธิปไตยเชิงคุณภาพของเราไม่สามารถ

บรรลุเป้าหมายได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ตรงข้ามกลับกลายเป็นระบอบอำมาตยาธิปไตย และก้าวเข้าสู่ระบอบธนาธิปไตย ซึ่งคนส่วนหนึ่งเข้าใจว่าเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อพิจารณาเฉพาะการมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นสำคัญ โดยละเลยวิธีการที่ชอบธรรมและเนื้อหาสาระของระบอบการเมืองดังกล่าว

ดังนั้นระบอบธนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยเลือกตั้งของไทยจึงเป็นระบอบการเมืองที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีอำนาจที่แท้จริง อำนาจอธิปไตยได้ตกอยู่บรรดานักธุรกิจการเมือง โดยนักธุรกิจการเมืองและเพื่อนักธุรกิจการเมือง การได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจจึงเต็มไปด้วยความฉ้อฉลทุจริตและมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของคนเพียงบางกลุ่มหรือกลุ่มของตนเองเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกัน การเมืองภาคพลเมืองซึ่งโดยหลักการได้รับการยอมรับหรือยกฐานะบทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นมาอย่างเป็นทางการโดยรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 เพื่อช่วยถ่วงดุลอำนาจของนักการเมืองและพรรคการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นนำจากภาคธุรกิจเอกชน แต่ในทางปฏิบัติแล้วมีผลกระทบที่จะนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสร้างความสมดุลระหว่างการเมืองภาคประชาชนกับการเมืองภาคประชาชนจึงควรพิจารณาในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านอธิปไตยของประชาชน การเมืองภาคพลเมืองเป็นกระบวนการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งอาจจะมีบทบาททั้งในด้านการส่งเสริมหรือต่อต้านการเมืองภาคตัวแทน หรืออย่างน้อยที่สุดก็จะมีส่วนช่วยจัดการกับปัญหาที่ระบอบประชาธิปไตยตัวแทนก่อขึ้นหรือรับผิดชอบได้ไม่ทั่วถึง การที่การเมืองภาคตัวแทนยอมรับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของรัฐ จะเท่ากับการยืนยันในหลักการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนตลอดเวลา การเมืองภาคตัวแทนเป็นเพียงการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยเพียงบางส่วนให้ตัวแทนดำเนินการแทนประชาชนเป็นการชั่วคราวเท่านั้นและตราบใดที่ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยตัวจริงจะเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยด้วยตนเอง ก็เป็นสิ่งที่การเมืองภาคตัวแทนควรจะยอมรับ นอกจากนั้นยังเป็นการถ่วงดุลกลไกตลาดหรือภาคธุรกิจเอกชนที่รับมอบอธิปไตยจากรัฐไปแล้วบางส่วน ตลอดจนช่วยขยายระบอบประชาธิปไตยออกไปจากระบอบของชนชั้นนำ ให้เป็นระบอบการเมืองที่ประชาชนมีอำนาจที่แท้จริงมากขึ้น

2. ด้านผลประโยชน์แห่งชาติ การเมืองภาคประชาชน โดยธรรมชาติแล้วเป็นขบวนการพหุนิยม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประชาชนที่มีวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และผลประโยชน์ที่แตกต่างหลากหลาย จึงไม่อาจยอมรับข้ออ้างความชอบธรรมที่เลื่อนลอยของ “ผู้แทนราษฎร” หรือ ภาคตัวแทนของประชาชนที่จะกระทำการในนามของชาติที่เป็นนามธรรมได้เสมอไป ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคประชาชนจึงเป็นการเสริมความหมายของคำว่า “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ในลักษณะที่จะต้องหาแนวทางของความเห็นพ้องต้องกัน หรือฉันทามติ (consensus) แบบใหม่ ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความชอบธรรมในกระบวนการใช้อำนาจรัฐของรัฐบาลหรือสภาผู้แทนราษฎรหรือสถาบันทางการเมืองอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. ด้านการพัฒนาประเทศ การเมืองภาคพลเมืองเป็นกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือกซึ่งไม่จำเป็นต้องขึ้นกับกลไกตลาดเสรีนิยมโดยปราศจากเงื่อนไข และไม่สามารถเดินตามแนวทางบริโภคนิยมของระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์อย่างไร้ขอบเขต ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคพลเมืองจึงมีบทบาททั้ง

การถ่วงดุลอิทธิพลของทุนข้ามชาติ หรือทุนชาติ ตลอดทั้งการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแก้ไขปัญหาความยากจนในเชิงโครงสร้างไปในเวลาเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องจากการพัฒนาแบบยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการกระจายอำนาจกำหนดนโยบายสู่ชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะแตกต่างหลากหลาย ด้วยเหตุนี้การเมืองภาคพลเมืองย่อมจะช่วยกระตุ้นให้มีการกระจายอำนาจออกจากรัฐสู่สังคม ซึ่งจะช่วยลดทอนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นแบบแนวดิ่งระหว่างรัฐกับชาติ ตลอดจนเพิ่มความสัมพันธ์แนวราบที่เสมอภาคสร้างสรรค์ขึ้นในหมู่ประชาชนไปในขณะเดียวกันด้วย

4. ด้านการพัฒนาการเมืองเพื่อนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเชิงคุณภาพ การเมืองภาคพลเมืองจะมีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาการทางการเมือง ทั้งในด้านการสร้างเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบประชาธิปไตย การให้การศึกษาทางการเมือง การเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง การส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯพ.ศ. 2550 ที่กำหนดให้มีสภาพัฒนาการเมือง ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญมาจากองค์กรภาคประชาสังคม และการมีแผนพัฒนาการเมืองอันเป็นเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมของการพัฒนาการเมือง ดังนั้น หากการเมืองภาคตัวแทนขาดบทบาทในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย อย่างน้อยที่สุดการเมืองภาคประชาชนก็จะเป็นตัวหลักในการพัฒนาการเมืองต่อไปได้ มิเช่นนั้นแล้วการเมืองไทยจะอยู่ในสภาพย่ำเท้าอยู่กับที่หรือไม่ก็เป็นการถอยหลังกลับไปสู่ระบอบอำนาจนิยมนั่นเอง

5. ด้านการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาล หลักพุทธธรรม และความเป็นประชาธิปไตย ประการสุดท้ายนี้สำหรับบทบาทของการเมืองภาคประชาชนในส่วนของกลุ่มพลังทางการเมืองที่ทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา อาทิ กลุ่มเสื้อสีทั้งหลายเป็นบทบาทที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเมืองไทยในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อท่ามกลางความขัดแย้งแตกแยกทางสังคมการเมืองที่ลงรากลึกในสังคมไทยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กลุ่มพลังเหล่านี้มีพฤติกรรมทางการเมืองที่ดูเสมือนเป็นเนื้อเดียวกันหรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อมกับการเมืองภาคตัวแทนอย่างยากที่จะปฏิเสธ และต่างก็อ้างความชอบธรรมในการเรียกร้องต่อสู้เพื่อความเป็นประชาธิปไตย ความเป็นธรรม ความถูกต้องดีงาม รวมทั้งอาจเลยเถิดไปถึงคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาลด้วยซ้ำไป กรณีดังกล่าวนี้อาจจะเป็นข้อยกเว้นในการพิจารณาเชิงหลักการของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภาคตัวแทนกับการเมืองภาคพลเมือง แต่สามารถอธิบายในเชิงความสัมพันธ์ทางอำนาจ ที่ต่างฝ่ายต่างใช้ประโยชน์ซึ่งกันและกันหรือความพยายามที่จะใช้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อช่วงชิงอำนาจทางการเมือง

5.1.4 ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ

จากการวิเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิเคราะห์แนวโน้มและแนวทางของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้สรุปสาระสำคัญ ดังนี้ 1) สถานภาพการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ตามบริบทเชิงประวัติศาสตร์ 2) การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในการเป็นผู้รับการสนับสนุน ที่ควรจะเป็น 3) แนวทางของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในการเป็นผู้มีส่วน

ได้ส่วนเสีย ที่ควรจะเป็น 4) แนวโน้มและแนวทางของการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น

สังคมไทยจะมีความสงบสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้นั้นคนไทยทุกคนจะต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน ด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่และสอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรมประเพณีตลอดจนหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ การเป็นพลเมืองที่เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม และกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสังคมและประเทศชาติ มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต รวมทั้งรู้ถึงบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ซึ่งสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของแต่ละคนแตกต่างกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องแล้ว จะได้ชื่อว่าเป็น “พลเมืองที่ดีของสังคมและของประเทศชาติ” ปัจจุบันนี้สังคมประชาธิปไตยของไทยมีการเรียกร้อง สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคเพื่อความเท่าเทียมกันมากเกินไปจนลืมหน้าที่ของตน ซึ่งสิทธิและหน้าที่เป็นสิ่งคู่กัน เมื่อมีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่พลเมืองของทุกประเทศมีทั้งสิทธิและหน้าที่ แต่จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศนั้นๆ หน้าที่เป็นภารกิจที่ทุกคนต้องกระทำเพื่อสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์เมื่อเกิดมาเป็นคน ค่าของคนอยู่ที่การปฏิบัติหน้าที่โดยมีความรับผิดชอบเป็นหัวใจสำคัญ และต้องสอดคล้องกับบทบาททางสังคมที่แต่ละบุคคลดำรงอยู่ เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งอาจเป็นหน้าที่ตามหลักกฎหมาย หลักศีลธรรม วัฒนธรรมประเพณี และเมื่อทุกคนปฏิบัติได้เช่นนี้แล้วสังคมไทยก็จะเป็นสังคมพลเมืองที่มีความเข้มแข็ง เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศอย่างแท้จริง

แนวคิดสำคัญของการพัฒนาพลเมืองด้านความเปนนประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนขาดความกระตือรือร้นทางการเมืองจะท าให้อัตราการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งต่างนำมาสู่ปัญหามากมายในกระบวนการเลือกตั้ง ปัญหานี้จึงควรได้รับการแก้ไขตั้งแต่การออกมาเลือกตั้ง ซึ่งถือเปนนรากฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนอกจากนี้ยังหมายถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมการเมืองเพื่อสร้างเสริมให้ระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและส่งเสริมสมาชิกในสังคมประชาธิปไตย ตลอดจนแนวคิดสำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเปนนพลเมืองของเกาหลีใต้หมายถึงการฝึกฝนความสามารถในการคิดตัดสินใจในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นในฐานะที่เปนนพลเมืองผู้ถืออานาจอธิปไตย (Sovereign citizen)

แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เป็นเรื่องที่แทบทุกประเทศในโลกพยายามผลักดันให้เกิดขึ้น และให้ความสำคัญมาโดยตลอดเพราะต่างตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่าของความเป็นพลเมืองที่จะเป็นเครื่องมือนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดีรวมทั้งเมื่อประชาชนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแล้วย่อมส่งผลต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพและนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็งนับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง จึงควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาคนตั้งแต่ระดับเยาวชน ขับเคลื่อนกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic/citizenship education) สู่ระบบการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ (compulsory education) ในช่วงประถมศึกษา

มัธยมศึกษา รวมทั้งในระดับวิชาชีพหรือระดับอุดมศึกษา สอดแทรกการศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรมเป็นองค์ประกอบด้วยในกิจกรรม

แนวทางในการพัฒนาประชาชนไทยในระบอบประชาธิปไตยว่าเพื่อให้ประชาชนคนไทยบรรลุถึง “ความเปนนพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ต้องเสริมสร้างความรู้วิจารณญาณหรือทัศนะจะทำให้สังคมการเมืองไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาแทนการใช้อำนาจเป็นหลัก เป็นการเปลี่ยนแนวคิดจากอำนาจนิยม มาเป็นความรู้นิยม หรือปัญญานิยม เรื่องจริยธรรมหรือคุณธรรม ก็ควรต้องเน้นควบคู่กับการเสริมสร้างความรู้และทัศนะที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมเพื่อให้พลเมืองไทยแต่ละคนสามารถ “ตีความ” และ“ประยุกต์ใช้” หลักพุทธธรรม จริยธรรมหรือคุณธรรมอย่างสอดคล้องกับบริบทที่มีความแตกต่างหลากหลายและมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” พบประเด็นที่สำคัญ ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

5.2.1 การที่จะทำให้เกิดความเป็นพลเมืองได้นั้นต้องได้รับการตระหนักร่วมกันว่าความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งสำคัญ จะต้องให้ “ประชาชน” ได้มีความเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องให้ “ประชาชน” มีความเคารพสิทธิเสรีภาพ กติกา และกฎหมายที่เป็นธรรม ต้องให้ “ประชาชน” มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ต้องให้ ประชาชน“ มีการปลูกฝังค่านิยมและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย ต้องให้ “ประชาชน” ยึดประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญเป็นสิ่งที่จะทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและเติบโตอย่างยั่งยืน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากหลายส่วน ไม่ว่าจะเป็นแนวนโยบายที่จะออกมาเป็นยุทธศาสตร์ แผนงาน หรือโครงการต่างๆของภาครัฐ วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) กล่าวไว้ว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความแตกต่างจากพลเมืองในระบอบอื่น เพราะในระบอบประชาธิปไตยเจ้าของอำนาจสูงสุดคือประชาชน จึงทำให้มีความแตกต่างหลากหลาย ทำให้ต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ไขปัญหาจึงจะสามารถอยู่ร่วมกันได้ อีกทั้งทางภาคเอกชนต้องให้การสนับสนุน ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่างๆทั้งสื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อดิจิตอล “ความเป็นพลเมือง” ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน เป็นคำที่เริ่มใช้กันมากขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษ ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่พลังจากประชาชนในสังคมรวมตัวเข้าร่วมขับเคลื่อน กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเป็นอำนาจทางการเมืองที่เป็นอิสสระจากอำนาจรัฐ จนเกิดการเมืองของพลเมืองที่มีการขยายตัวและทำงานในรูปแบบต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจจากรัฐ เช่น องค์กร สมาคม องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข สื่อสาธารณะ การศึกษา เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดจากอำนาจทางการเมืองของประชาสังคมหรือภาคพลเมืองที่เห็นเด่นชัดก็คือ มีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคม ทั้งด้านการเมือง การศึกษา สาธารณสุข สื่อสาธารณะ และการกระจายอำนาจ กระทั่งสามารถผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 อันเป็นฉบับที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เพราะเป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากการขับเคลื่อนของภาคพลเมือง และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้อย่างมากที่สุด รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย และให้อำนาจการตรวจสอบการใช้

อำนาจรัฐของรัฐบาล โดยมีกลไกการตรวจสอบที่เป็นองค์กรอิสระหลายองค์กร การกระจายอำนาจออกจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้มีการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมืองเพื่อพัฒนาการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สำหรับปี พ.ศ. 2554 นี้ คำว่า “พลเมือง” เป็นคำสำคัญที่ได้รับการบันทึกไว้ในยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย “ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” ในสมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อันเป็นช่วงเวลาของปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างสูงในเรื่องของปัญหาประชาธิปไตยที่ได้สร้างความแตกแยกในสังคมไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

นอกจากนี้องค์กรของภาครัฐก็ได้มีการทำงานด้านการพัฒนา “พลเมือง” อย่างแข็งขันหลายองค์กร อาทิเช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง สถาบันพระปกเกล้า และสภาพัฒนาการเมือง เป็นต้น รวมทั้งภาคประชาชนหรือภาคพลเมืองก็ได้มีการเคลื่อนไหวด้านการ “พัฒนาพลเมือง” โดยกลุ่มองค์กร สมาคม และนักวิชาการอิสระทำการศึกษาเพื่อหารูปแบบ “การพัฒนาพลเมือง” ที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยอย่างต่อเนื่องมาก่อนหน้านี้หลายปีแล้วเช่นกัน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิทางการเมืองของประเทศเยอรมัน ปี พ.ศ. 2554 จึงเป็นที่เด่นชัดว่าสังคมไทยมีความชัดเจนมากขึ้นในความต้องการที่จะพัฒนาคนในทิศทางที่จะให้เป็นพลเมืองในแบบของประชาธิปไตย ซึ่งหมายความว่าประชาธิปไตยไทยจะเดินไปข้างหน้าได้ก็ด้วยการกำหนดของพลเมืองไทยนั่นเอง

5.2.2 บทบาทการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ การวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา การนำหลักพุทธธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องมาส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นสถาบันทางศาสนาที่มีพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศให้ความเคารพนับถือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) จากเอกสารงานวิจัย รวมทั้งหลักธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการปกครองตามแนวพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา สรุปผลแล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่กลุ่มชนผู้ปกครองมีความพร้อมเพรียงร่วมแรงร่วมใจกัน และมีระเบียบวินัยเป็นเครื่องดำรงความสามัคคีไว้ รัฐแห่งธรรม คือ รัฐที่มีระบอบการปกครองที่มีความสัมพันธ์กันกับพระพุทธศาสนาอย่างลงตัว มีพัฒนาการที่เกื้อหนุน และมีคุณูปการต่อกัน รวมทั้งเป็นรัฐที่มีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้อยู่ใต้ปกครอง คือ มีผู้นำที่ใฝ่ในธรรม ตลอดจนประชาชนทั้งหลายก็นำเอหลักธรรมของพระพุทธศาสนามายึดถือปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสงบในชีวิต และสังคมประเทศชาติ

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับพลเมืองย่อมมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งปวง ซึ่งแต่ละบุคคล (Individual Difference) ต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยการเปรียบเปรยมนุษย์เป็นดั่งพันธุ์ของต้นไม้ที่ใช้ต้นไม้กับเมล็ดชนิดเดียวกันปลูกบนพื้นที่ และเวลาเดียวกันยังเจริญเติบโตขึ้นมาในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้แบ่งความแตกต่างของมนุษย์ในทางด้านปัญญาและจิตใจไว้ 4 ระดับ คือ บุคคลประเภท บัวพ้นน้ำ นั้นเปรียบได้กับบุคคลที่มีความสามารถเข้าใจในคำสอนได้ทันที ซึ่งแตกต่างกับบุคคลประเภท บัวปริ่มน้ำ ที่ต้องใช้เวลาในการ

อบรมสั่ง บัวใต้น้ำเป็นบุคคลประเภทหนึ่งที่ต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างมากจึงจะมีความรู้และเข้าใจในหลักธรรมหรือสิ่งต่างๆ และบุคคลประเภทสุดท้ายนั้นได้แก่ บุคคลประเภทบัวใต้ตม เป็นบุคคลที่ไม่มีความพร้อมที่จะมีความสามารถเข้าใจอะไรได้ เปรียบเสมือนกับพฤติกรรมของคนที่ไม่อาจทำนายหรือคาดการณ์ความต้องการได้ ดังนั้นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์มาใช้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองสามารถยกระดับและพัฒนาจิตใจมนุษย์บนหลักพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา (สุทธญาณ์ โอบอ้อม และคณะ, 2563)

การเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาโดยส่วนมากจะยึดตามหลักธรรมคำสอน อันได้แก่ อริยสัจ 4 มาประยุกต์และผสมผสานกับกระบวนการทางจิตวิทยา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพจิตใจของมนุษย์ อันเนื่องมาจากพุทธธรรมถือเป็นบรมสัจจะ หรือความจริงอันประเสริฐ เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของความทุกข์ที่บีบคั้นจิตใจมนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่ภายในจิตใจของเราซึ่งยากต่อการมองเห็นและการสัมผัส แต่ความทุกข์เหล่านั้นมักกระจายอยู่ในทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัว การงานอาชีพ สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นหากนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้สามารถชำระชีวิตและจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระทอง บุตรดี (2561) ได้กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 : ธรรมในการแก้ไขปัญหาให้สำเร็จหรือความจริงอันประเสริฐ “อริยสัจ” หมายถึง ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าใจและผู้ปฏิบัติตามสามารถบรรลุถึงความเป็นอริยบุคคลได้ ซึ่งอริยสัจ 4 นั่นคือความจริงที่เกี่ยวกับชีวิตไม่เป็นเท็จ ไม่แปรเป็นอย่างอื่น เป็นความจริงในตัวเองที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญตลอดชีวิต ถ้ามนุษย์มีความเข้าใจเกี่ยวกับอริยสัจ 4 สามารถมองเห็นสัจธรรม ปัญหาและทางออกของชีวิตได้ (พระเจษฎาพร อุ่นเรือน,2557, หน้า 10)

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษา การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีข้อค้นพบในการนำไปกำหนดนโยบายในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น ดังนี้

1) หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนในการนำหลักธรรมมาประยุกต์กับการออกกฎหมาย การกำหนดนโยบายให้ทันยุคสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2) หน่วยงานภาครัฐควรพิจารณาถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในสถานการณ์ที่โลกเปลี่ยนแปลงไป โดยการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมต่อพุทธสาสนิกชนซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

3) หน่วยงานภาครัฐควรจัดกิจกรรมในการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนทำความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อจะได้ทำให้พลเมืองเข้าใจถึงสถานะของตน อันจะนำมาซึ่งการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัย การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ การศึกษาสภาพทั่วไปในความเป็นพลเมืองของประชาชน การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม แนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ดังนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรผลักดันในเชิงนโยบาย ดังนี้

1) ภาครัฐต้องคำนึงถึงสถานภาพของตนตั้งแต่ประวัติศาสตร์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ต่างฝ่ายต่างเกื้อกูล พึ่งพาอาศัย สนับสนุนซึ่งกันและกัน

2) ภาครัฐที่ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจทางการบริหารประเทศต้องดำเนินการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการนำหลักพุทธธรรมมาปรับปรุงแก้ไข เช่นการปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายในบางประเด็นที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาพลเมือง การจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ความเหลื่อมล้ำในสังคม รัฐบาลควรให้ความเป็นกลางต่อพลเมืองในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยตลอดมาตั้งแต่เริ่มก่อร่างสร้างชาติ

3) หน่วยงานภาครัฐควรรับฟังและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประเด็นปัญหา อุปสรรค และแนวทางการอยู่ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของประชาชน การนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาความเป็นพลเมืองให้มากยิ่งขึ้น โดยไม่เอนเอียงให้ความสำคัญกับศาสนาอื่น ที่มีผู้นำภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนในการพัฒนาประเทศ

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม มีข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรทำการศึกษาในพื้นที่ที่มีความลักษณะของพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้เกิดข้อได้เปรียบในการสุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยที่มีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันเนื่องจากบริบทของภูมิประเทศ ภูมิสังคมที่ใกล้เคียงกัน เช่น พื้นที่ในจังหวัดเดียวกันแต่คนละอำเภอ ซึ่งจะทำให้งานวิจัยมีข้อเปรียบเทียบในเรื่องของกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะและประสิทธิภาพทางการเมือง รวมทั้งระดับของความเป็นพลเมืองที่อาจจะค้นพบจากการวิจัยได้ว่ามีความแตกต่างหรือเหมือนกัน กลุ่มเป้าหมายหรือตัวอย่างกลุ่มประชากรอาจขยายจำนวนได้มากขึ้นเพื่อความชัดเจนในการวิเคราะห์งานวิจัยในเชิงสถิติ การบริหารจัดการในระดับท้องถิ่นซึ่งมีความหลากหลาย และอาจสะท้อนอัตลักษณ์ของแต่ละที่พื้นที่ที่มีความแตกต่างกันและระดับความเป็นพลเมืองและประสิทธิภาพการเมืองที่ต่างกันอีกด้วย ซึ่งจะสามารถสรุปเป็นผลการศึกษาได้อีกรูปแบบหนึ่ง รวมทั้งหากมองประเด็นเรื่องความสามารถในการประหยัดงบประมาณในการวิจัย (ค่าเดินทางหรือที่พัก) ได้อีกส่วนหนึ่งด้วย

นอกจากนี้งานวิจัยที่จะสะท้อนความสำเร็จถึงการพัฒนาความเป็นพลเมืองได้อีกประการหนึ่งคือ ควรศึกษาถึงปัจจัยหรือองค์ประกอบอื่นของแต่ละพื้นที่ที่เป็นปัจจัยต่อความสำเร็จในการพัฒนานโยบายสาธารณะของพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีผลต่อประสิทธิภาพทางการเมืองหรือระดับของความพลเมืองอย่างไร มากน้อยแค่ไหน ตลอดจนตัวแสดง (Actor) หรือผู้มีอิทธิพลทางการเมืองหรือหน่วยงานราชการในพื้นที่ว่ามีอิทธิพลหรือเป็นปัจจัยสะท้อนต่อระดับพฤติกรรมความเป็นพลเมืองหรือไม่อย่างไร เป็นต้น

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. เอกสารปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2551). *การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย.* (กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. กองวิชาการและแผนงาน. งานประชาสัมพันธ์เทศบาลตำบลท่ายาง. ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์และคณะ. (2546). ภาพอนาคตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจากัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น).

ไกรยุทธ ธีรตยานันท์. (2550). *สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จรูญศรี มาดิลกโกวิท และคณะ.(2553). *รายงานการวิจัยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็น ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิราพร พรายมณี และคณะ.(2550). *รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบวัดคุณลักษณะความเป็นมนุษย์และ พลเมืองดีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2542). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

ชมพูนุท ศรีจันทร์นิล. (2552). จิตวิทยาแนวพุทธ: แนวทางเพื่อการเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์, *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 29(4), 188-208

ทรงสิริ วิชิรานนท์. (2556). *คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร*. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 70-95.

นรชัย ณ วิเชียรและคณะ.(2561).อริยสัจ 4 กับการพัฒนาองค์การ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 13(1), 165-174.

บุญส่ง นาแสวง.(2560). การเสริมสร้างจิตสานึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม. รายงานวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ปภัสสร ไพบูลย์ฐิติพรชัย.(2553). *ความเป็นพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนพาณิชยการบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี*, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประเวศ วะสี. (2555). *เอกสารประกอบการอภิปรายความสำคัญของพลเมืองต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทย*. ในการประชุมวิชาการของสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 ระหว่าง วันที่ 22-24, มีนาคม 2555 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ

ปรีดา พลวงษาธนกุลและคณะ. (2561). การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านพลเมืองที่ดี ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด,* 8 (1), 263-273.

ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์. (2550). *สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรพรรณ วีรปรียากรู.(2543).การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย. ปริญญาดุษฎีบัณฑิตสาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์. (2561*). ความเชื่อพื้นฐานของประชาชนต่อการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของคนไทย*, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร.

พระเจษฎาพร อุ่นเรือน. (2557). *การใช้อริยสัจสี่ในการจัดการชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขาลสุวรรณอนุสรณ์อำเภอเมืองเชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).(2540*). พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 1. ก ร ุ ง เ ท พ ฯ : ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ประยุตโต). (2553). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระมหารัฐพล สิริภทฺโท (ทับแสง)และคณะ. (2564). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาพระพุทธศาสนาระดับชั้นประถมศึกษาอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสาร มจร.มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 227-239.

พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์. (2560).รูปแบบการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ที่ตื่นตัวตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับประชาชนทุกช่วงวัยในกรุงเทพมหานคร. รัฏฐาภิรักษ์, 59(3),47-61.

พิริณฎา หลวงเทพ และคณะ. (2556).การให้ความหมายที่มาของความหมายและการปฏิบัติตนในกาเป็นพลเมืองดีของนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 6(3), 718-728.

ฤๅชุตา เทพยากุล. (2554). การศึกษาวิชาความเป็นพลเมือง. *วารสารเรียนรู้ประชาธิปไตย*,3(9),1-13.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2559). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วลัย พานิช. (2542). *ความเป็นพลเมืองดีในวิชาสังคมศึกษาการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาประมวลบทความการเรียนการสอนและการวิจัยระดับมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันทนา จันทพันธ์. (2552). *ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อภาคการเมือง: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราภัฏพระนคร.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

วินิจ ผาเจริญ. (2563).วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองที่ประชาชนคาดหวัง ในสังคมประชาธิปไตยของไทย. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคา*, 332-347.

วิรัตน์ คาศรีจันทร. (2544). *จิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต (ประชาการศึกษา), มหาวิทยาลัยมหิดล

ศรัญยู หมั้นทรัพย์.(2550).การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง, เข้าถึงได้จาก http://www.kpi.ac.th.kpith/pdf.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). *รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. (2548). *ศึกษาการปลูกฝังบุคลิกภาพประชาธิปไตยในครอบครัวจังหวัดขอนแก่น*. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยของแก่น, 10 (4),359.

สมสุข นิธิอุทัย.(2554).การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมหวัง พิริยานุวัฒน์. (2567). *คุณลักษณะของพลเมืองดีในศตวรรษที่ 21, เอกสารยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและพลโลกในศตวรรษที่ 21*, เข้าถึงได้จาก http://www.kpi.ac.th.

สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. (2539). *การเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุทธญาณ์ โอบอ้อม. (2563). การเสริมสร้างจิตพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยของนักเรียนในจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 9(2),65-77.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2552). *การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสื่อประสมสาหรับครูสังคม ศึกษาเรื่องการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน*.

อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า. (2563). การเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน.วารสารมหาจุฬานาคทรรศน์,7(7), 1-11.

อ้อมเดือน สดมณี และ ฐาศุกร์ จันประเสริฐ. (2554). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม: จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติ. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 17 (1), 18-30.

เอื้อมวงศ์ สมบูรณ์ศิลป์. (2551). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่มีการนำเสนอด้วยภาพ 2 รูปแบบ เรื่อง อริยสัจ 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

รัฐกิตติ์ กิตติธารงกุล. (2562). *องค์ประกอบคุณลักษณะการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารรัฐกิจ. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นัดดา สุริยสมบัติสกุล. (2562). *ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการออกแบบรูปแบบการศึกษาประชาธิปไตยเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนในชุมชน*. การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง). สาขาวิชาการเมืองการปกครองสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2. ภาษาอังกฤษ

Boyte, H.C. (2003). A Different Kind of Politics: John Dewey and the Meaning of Citizenship in the 21st Century. *The Good Society*, 12(2), 259-278.

Boyte, H. C. & Kari, N. (1996). *Building America: The Democratic Promise of Public Work*. Philadelphia: Temple.

Coare, P. & Johnston, R. (Eds). (2005). *Adult Learning, Citizenship and Community Voic*e. Leicester: NIACE.

Fukuyama, F. (2006). *The End of History and the Last Man*. New York, NY: Simon and Schuster.

Gaventa, J., (Ed.). (2007). *Forward, Claiming Citizenship (Vol.4).* London: Zed books.

John Boardman. Jasper Griffin. Oswyn Murray eds. (1991). *The Oxford History of Greeceand the Hellenistic World*. Oxford University Press

Keith, L., Blake, P. and Tiedt, S., (1968). *Contemporary Curriculum in the Elementary School*. New York: Harper and Row.

Lesley Adkins and Roy A. Adkins. (1999). Handbook to Life in Ancient Greece. N.Y.: Oxford University Press.

Molokwane, T. & Lukamba, M.T. (2018). *Citizen Involvement in the Formulation of Public Policy. In The 3rd International Conference on Public Administration and Development Alternatives 4-6 July 2018*. Saldanhna Bay, South Africa: Stellenbosch University.

Plato. (1970). *Laws. Trans.T.J. Saunders*. London: Penguin.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

1) พระมหาจำนง สิริวณฺโณ, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

2) รองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา เคณาภูมิ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3) ดร.สมพงษ์ เกษานุช

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

4) พระครูวัชรสุวรรณาทร, ผศ. ดร.

ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5) ผศ.ดร.เกษฎา ผาทอง

ตำแหน่ง เลขานุการหลักสูตร รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๘๒

๑๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

กราบเรียน พระมหาจำนงค์ สิริวณฺโณ, ดร. ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์นาคินทร์, อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ด้วย พระศิวกร ปณฺญาวุโฑ (สังข์ทอง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๑๓๑๑๑๒๐๐๙ ของหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานดุษฎีนิพนธ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ)
รองอธิการบดี
รักษาการแทนคณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระศิวกร ปณฺญาวุโฑ (สังข์ทอง)
โทร. ๐๙-๑๙๔๑-๕๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๘๒

๑๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รศ.ดร.สัญญา เคณาภูมิ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ด้วย พระศิวกร ปญฺญาวุโฑ (สังข์ทอง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๑๓๑๑๑๒๐๐๙ ของหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธรรม" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานดุษฎีนิพนธ์ต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขออำนวยพร

(พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ)
รองอธิการบดี
รักษาการแทนคณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระศิวกร ปญฺญาวุโฑ (สังข์ทอง)
โทร. ๐๙-๑๙๔๑-๕๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๘๒

๑๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ดร.สมพงษ์ เกษานุช อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ด้วย พระศิวกร ปญฺญาวุโฒ (สังข์ทอง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๑๓๑๑๑๒๐๐๙ ของหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธรรม" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานดุษฎีนิพนธ์ต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขออำนวยพร

(พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ)
รองอธิการบดี
รักษาการแทนคณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระศิวกร ปญฺญาวุโฒ (สังข์ทอง)
โทร. ๐๙-๑๙๔๑-๕๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๐๔๘๒

๑๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

กราบเรียน พระครูวัชรสุวรรณากร, ผศ.ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

ด้วย พระศิวกร ปญฺญาวุโฑ (สังข์ทอง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๑๓๑๑๑๒๐๐๙ ของหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธรรม" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมายังท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานดุษฎีนิพนธ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ)
รองอธิการบดี
รักษาการแทนคณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖
โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๘๐
ผู้ประสานงาน พระศิวกร ปญฺญาวุโฑ (สังข์ทอง)
โทร. ๐๙-๑๙๔๑-๕๕๖๕

ภาคผนวก ค
ตารางแสดงผลสรุปค่าความสอดคล้องของแบบสอบถาม
(หาค่าเฉลี่ย IOC)

ตารางแสดงผลสรุปค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (หาค่าเฉลี่ย IOC)
จากการประเมินความสอดคล้องระหว่างชื่อเรื่องการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย กับรูปแบบและเนื้อหาการวิจัยของผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ลำดับที่	ข้อคำถาม	ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ						
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	ผลรวม	IOC
1	ท่านคิดว่าสภพปัญหา“ความเป็นพลเมืองของไทย”เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
2	ท่านคิดว่าสภาพปัญหา “ความเหลื่อมล้ำ” เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
3	ท่านคิดว่าสภาพปัญหา “การขาดความสามัคคี”เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
4	ท่านคิดว่าสภาพปัญหา “ความไม่รู้หลักการของประชาธิปไตย” เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
5	ท่านคิดว่าสภาพปัญหา “การเคารพบุคคลอื่น” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
6	ท่านคิดว่า “การให้ความสนใจต่อข้อมูลข่าวสารทางการเมือง” ดีหรือไม่อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
7	ท่านคิดว่า “การเอื้อเฟื้อเห็นอกเห็นใจผู้อื่น” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
8	ท่านคิดว่า “การถือหลักเหตุผล” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
9	ท่านคิดว่า “การยึดประโยชน์ส่วนรวม” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
10	ท่านคิดว่า “การประท้วงรัฐบาล” ดีหรือไม่อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
11	ท่านคิดว่า “หลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
12	ท่านคิดว่า “หลักธรรมในการปกครองประเทศ” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
13	ท่านคิดว่า “การออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง” ดีหรือไม่อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00

ลำดับที่	ข้อคำถาม	ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ						
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	ผลรวม	IOC
14	ท่านคิดว่า “การเป็นที่มาของหลักธรรมกับวัฒนธรรมไทย” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
15	ท่านคิดว่า “การสถาบันหลักของสังคมไทย” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
16	ท่านคิดว่า “การเป็นรากฐานของวัฒนธรรม” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
17	ท่านคิดว่า “ประโยชน์ที่จะได้จากการเมืองสมัยใหม่” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
18	ท่านคิดว่า “การแสดงความคิดเห็น” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
19	ท่านคิดว่า “ฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
20	ท่านคิดว่า “ฐานะที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
21	ท่านคิดว่า “อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
22	ท่านคิดว่า “หลักเสรีภาพ” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
23	ท่านคิดว่า “หลักความเสมอภาค” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
24	ท่านคิดว่า “หลักภราดรภาพ” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
25	ท่านคิดว่า “หลักกฎหมาย” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
26	ท่านคิดว่า “หลักเสียงข้างมาก” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
27	ท่านคิดว่า “หลักการแบ่งแยกอำนาจกระจายอำนาจ” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
28	ท่านคิดว่า “หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
29	ท่านคิดว่า “หลักสันติวิธี” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
30	ท่านคิดว่า “หลักสาธารณะประโยชน์” ควรเป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00
ผลรวมค่าเฉลี่ย 5/5 = 1.00								1.00

ภาคผนวก ง
หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย

เลขที่ 1610640443

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มอบวุฒิบัตรนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

พระศิวกร ปณฺณาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

ได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (รูปแบบ) ออนไลน์
หลักสูตรการฝึกอบรม ๑ วัน
เรื่อง หลักจริยธรรมพื้นฐาน และการทบทวนพิจารณาโครงการวิจัยด้านสังคมศาสตร์
สำหรับอาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษา
ประกอบด้วย ๙ ประเด็นความรู้

ประเด็นความรู้ที่ ๑ วิวัฒนาการของจริยธรรมการวิจัย (History of Research Ethics)
ประเด็นความรู้ที่ ๒ หลักจริยธรรมการวิจัยพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (Principles of Research Ethics, Laws, and Regulations)
ประเด็นความรู้ที่ ๓ กระบวนการขอความยินยอม (Informed Consent Process)
ประเด็นความรู้ที่ ๔ การวิจัยในกลุ่มอ่อนแอ/เปราะบาง (Research among Vulnerable Population)
ประเด็นความรู้ที่ ๕ การรักษาความลับ (Confidentiality)
ประเด็นความรู้ที่ ๖ การประเมินคุณประโยชน์และความเสี่ยง (Risk and Benefit Assessment)
ประเด็นความรู้ที่ ๗ จริยธรรมการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ (Ethical Consideration in Social Studies)
ประเด็นความรู้ที่ ๘ หน้าที่ความรับผิดชอบของนักวิจัยทั้งก่อนและหลังได้รับการรับรอง (Responsibility of Investigators including Pre and Post Review Process)
ประเด็นความรู้ที่ ๙ ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

จัดโดยวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วุฒิบัตรนี้มีผลตั้งแต่วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖
ขอให้โชคลาภในธรรมและหน้าที่การงานเป็นมงคลยิ่งเทอญ
ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๔

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
ดร.พญ.จันทรา เหล่าถาวร ทาบวัง
ประธานบอร์ด GIDCER-TERCAP

พระเทพศาสนาภิบาล
เจ้าคณะภาค ๑๔
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ศ.ดร.
ผู้ช่วยเจ้าคณะฝ่ายหลักสูตรและการศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์การวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
“การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”
THE DEVELOPMENT OF CITIZENSHIP IN DEMOCRACY OF THE PEOPLE ACCORDING TO BUDDHA DRAMA.

.....

คำชี้แจง : ผู้วิจัยได้ทำการสร้างแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง (Structural Interview) ซึ่งผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามของแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด โดยคำถามมีลักษณะเป็นแบบเปิด ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม แบ่งออกเป็น 4 ตอน

สำหรับคำถามการวิจัยประกอบด้วย 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ตอนที่ 2 สภาพความเป็นพลเมืองของประชาชน
ตอนที่ 3 การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม
ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)
นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ :

.....

อายุ/การศึกษา :

.....

ตำแหน่ง :

.....

ประสบการณ์การทำงาน

.....

วันเดือนปีที่สัมภาษณ์

:.....

สถานที่ และเวลา

:.....

ตอนที่ 2 : สภาพความเป็นพลเมืองของประชาชน

2.1 สภาพความเป็นพลเมือง ตามทรรศนะมุมมองของท่านตามข้อย่อยนี้

2.1.1 ท่านคิดว่า วัฒนธรรม/สำนึกของพลเมือง เป็นอย่างไร

.....

.....

2.1.2 ท่านคิดว่า รัฐรวมศูนย์ เป็นอย่างไร

.....

.....

2.1.3 ท่านคิดว่า การขาดการกล่อมเกลา เป็นอย่างไร

.....

.....

2.2 ความเป็นพลเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

2.2.1 ท่านคิดว่า การรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.2.2 ท่านคิดว่า การปฏิบัติตนตามกฎหมาย ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.2.3 ท่านคิดว่า การป้องกันประเทศ ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.2.4 ท่านคิดว่า เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติตามกฎหมาย ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.3 การมีส่วนร่วมในความเป็นพลเมือง

2.3.1 ท่านคิดว่า การมีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.3.2 ท่านคิดว่า ความเป็นคนที่เท่าเทียม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.3.3 ท่านคิดว่า การยอมรับความแตกต่าง ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.3.4 ท่านคิดว่า การเคารพสิทธิผู้อื่น ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.3.5 ท่านคิดว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2.3.6 ท่านมีความ เข้าใจระบอบและการมีส่วนร่วม ว่าควรเป็นอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 3 การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

3.1 หลักพุทธธรรมกับการเป็นพลเมือง ตามหลักอริยสัจ 4 ในมุมมองของท่านตามข้อย่อยดังต่อไปนี้

3.1.1 ท่านคิดว่า ความรอบรู้ ศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต เป็นอย่างไร

.....

.....

3.1.2 ท่านคิดว่า การเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

3.1.3 ท่านคิดว่า การมีความรับผิดชอบ เป็นอย่างไร

.....

.....

3.1.4 ท่านคิดว่า ความสามารถบริหารจัดการกับปัญหา ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฉ
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์

รูปที่ 1 พระเมธีวชิราภิรัตน์,ผศ. ดร. เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

รูปที่ 2 พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะภาค 16 (ธ) คณาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

รูปที่ 3 พระศรีวัชรนาถมุนี (ปธ.9) รองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธนนมราช

รูปที่ 4 พระครูวัชรสุวรรณาทร,ผศ. ดร. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

รูปที่ 5 พระครูโฆษิตวัฒนานุกูล,ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปที่ 6 พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดขุนตรา อำเภอเมืองเพชรบุรี

คนที่ 7 รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ รองประธานคณะกรรมาธิการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช พรรคพลังประชารัฐ

คนที่ 8 นายพรศักดิ์ เชาวลิต ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบุรี

คนที่ 9 นายธัญญู ชูดำ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลชั้นต้น ศาลจังหวัดทองผาภูมิ

คนที่ 10 นายนนท์ปวิช คิดถูก พนักงานสืบสวนและไต่สวนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คนที่ 11 นางสาวณัฐนันท์ ฤทธิพิชัยวัฒน์ พนักงานสืบสวนและไต่สวนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

คนที่ 12 นายพราหมณ์รพี พรหมชาติ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง แกนนำ นปช..

คนที่ 13 นายไทกร พลสุวรรณ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง แกนนำ นปช..

คนที่ 14 นายจตุพร พรหมพันธุ์ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง ประธาน นปช..

คนที่ 15 นายสุนทร รักษ์รงค์ นักเคลื่อนไหว เลขาธิการสมาพันธ์เกษตรกรชาวสวนยาง

คนที่ 16 นายวีรวัฒน์ อ่วมอ้อ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

คนที่ 17 นางสาวสุพรรณนิดา กองสกุลพงค์ นักศึกษา ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

คนที่ 18 นายธเนศ โอกรณีย์ ผู้อำนวยการสำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร

คนที่ 19 นายสนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม ประธานกรรมการบริหารสถานีโทรทัศน์ท๊อปนิวส์

คนที่ 20 นายเฉลียว คงตุก บรรณาธิการอาวุโสสำนักข่าวเครือเนชั่น / คม ชัด ลึก

คนที่ 21 นายภูปฏิณณ์ ประทาภัณธ์ ผู้สื่อข่าวภาคสนามสถานีโทรทัศน์ ช่องอัมรินทร์ทีวี

คนที่ 22 นายนริศ ขำนุรักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุง พรรคประชาธิปัตย์

คนที่ 23 นายนิพนธ์ บุญญามณี อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา พรรคประชาธิปัตย์

คนที่ 24 นายสุธรรม จริตงาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช พรรคพลังประชารัฐ

คนที่ 25 นายถวิล ไพรสณฑ์ ที่ปรึกษาพรรคก้าวไกล อดีต ส.ส./ อดีต สมาชิกวุฒิสภาจากการเลือกตั้ง

คนที่ 26 นายเชื้อ ฮั่นจินดา นายกสมาพันธ์ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย

คนที่ 27 นายยงยศ แก้วเขียว นายกสมาคมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย

คนที่ 28 นายธงชัย ริ้วงาม เลขาธิการสมาพันธ์สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย

คนที่ 29 นางกนกพร เดชเดโช นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

คนที่ 30 นายอยุทธ์ เชาวลิต รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

คนที่ 31 นายรวิโชติ ธำรงนาวาสวัสดิ์ อดีต ส.ส.เขต 1 กรุงเทพมหานคร พรรคประชาชาติ

คนที่ 32 นายธีรรัตน์ จึงยิ่งเรืองรุ่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองสระบุรี

คนที่ 33 นายนรินทร์ อินทจักร ผู้ช่วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล จังหวัดเพชรบุรี

ภาคผนวก ช
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ / เจริญพร ศูนย์หลักเมือง กองยาก มหาวุโสานุสรณ์สงฆ์อีสาน / เครือข่ายฯ

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยินดีให้สัมภาษณ์

(ประธาน ตาดกา)

081-554B387

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ เจ้าคณะภาค ๑๖ ชรชมยุต ผช.ร.กิจการพิเศษ

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

ลงนามในหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ลงนามในหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

พระมหาวิสุทธิชัยวี

๑๘ ส.ค. ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ ผศ.ดร.วงศ์ บุญศิริยาภิ

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ พระวิบูลภาค คุณาธิปุญโญ ภาราชพลีนนฺโท ดร. (ประสาน นปฺโก)

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยินดีให้สัมภาษณ์

(จรูพร พรหมเพ็ชรธุ)

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ พระครูปลัดวิสิทธิ์ วัฒนาคุณ, ดร. ดร. วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / ~~นมัสการ~~ / เจริญพร พระวิโชติ ธีรงฺคมาลวัลฺลี .....

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

ยินดีให้สัมภาษณ์เพื่อประกอบงานวิจัย

พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ธีรงฺคมาลวัลฺลี

(พระวิโชติ ธีรงฺคมาลวัลฺลี)

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ / เจริญพร ดร.นัสนันท์ ฤทธิพิทยอัยยนต์

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

นัสนันท์

(นัสนันท์ ฤทธิพิทยอัยยนต์)

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ / เจริญพร .....

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

23 สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ / เจริญพร ดุษฎีบัณฑิต สังฆ์เมืองวุฒิมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย.

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ นายอยุทธ์ เชาวลิต รองนายก อบต.นครศรีธรรมราช

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)
(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)
นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- ยินดีให้การสัมภาษณ์เพื่อประกอบงานวิจัย

(นายอยุทธ์ เชาวลิต)
รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
๑๕ ธ.ค. ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ [illegible]

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปณฺฑาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปณฺฑาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[illegible]

[illegible]

(ผศ.ดร.)

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย

เรียน / นมัสการ ผู้อำนวยการ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (เพชรบุรี)

ด้วยข้าพเจ้า พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง หัวหน้าโครงการ / นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บ้านเลขที่ ๓๕ ถนน เพชรพลี ตำบล ท่าราบ อำเภอ เมืองเพชรบุรี จังหวัด เพชรบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๑ – ๙๔๑ – ๕๕๖๕ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้และประสบการณ์จึงได้คัดเลือกท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

จึงเรียน / นมัสการ มาเพื่อโปรดพิจารณา

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์นี้เป็นอย่างสูง

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ (สังข์ทอง)

(หัวหน้าโครงการวิจัย / นักศึกษา)

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ยินยอมให้สัมภาษณ์ได้ตามประสงค์

ภาคผนวก ซ
ภาพขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายนิพนธ์ บุญญามณี
อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

สัมภาษณ์ นายธีรรัตน์ จึงยิ่งเรืองรุ่ง
นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองสระบุรี

สัมภาษณ์ นายถวิล ไพรสณฑ์
อดีตรองประธานสภาผู้แทนราษฎรอดีตที่ปรึกษาหัวหน้าพรรคก้าวไกล

สัมภาษณ์ นายนริศ ขำนุรักษ์
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

สัมภาษณ์ นายพราหมณ์รพี พรหมชาติ
นักเคลื่อนไหวทางการเมือง
อดีต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย

สัมภาษณ์ นายจตุพร พรหมพันธุ์
นักเคลื่อนไหวทางการเมือง อดีต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย

สัมภาษณ์ นายไทกร พลสุวรรณ
นักเคลื่อนไหวทางการเมือง

สัมภาษณ์ นายสนธิญาณ ชื่นฤทัยในธรรม
นักเคลื่อนไหวทางการเมือง /สื่อมวลชน

สัมภาษณ์ นายเฉลียว คงตุก
บรรณาธิการอาวุโส สำนักข่าวในเครือเนชั่น /คม ชัด ลึก

สัมภาษณ์ นายวีรวัฒน์ อ่อมอ้อ นิสิตรัฐศาสตรบัณฑิต วส.พบ

สัมภาษณ์ นายรวิโชติ ธำรงค์นาวาสวัสดิ์

สัมภาษณ์ พระศรีวัชรนาถมุนี ปธ.9 รองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล,ผศ.ดร.

สัมภาษณ์ คุณสุธรรม จริตงาม ส.ส.พรรคพลังประชารัฐ จ.นครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์ นายเชื้อ ฮั่นจินดา เลขาธิการสมาพันธ์ปลัด อบต.แห่งประเทศไทย

สัมภาษณ์ ภูบฎิณณ์ ประทาภันธ์ ผู้สื่อข่าวภาคสนามสถานีโทรทัศน์ ช่องอัมรินทร์ทีวี

สัมภาษณ์ พระครูวัชรสุวรรณาทร,ผศ. ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มจร วส.พบ.

สัมภาษณ์ พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ มจร วส.พบ.

สัมภาษณ์ ยงยศ แก้วเขียว นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย

สัมภาษณ์ รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ ส.ส.นครศรีธรรมราช พรรคพลังประชารัฐ

สัมภาษณ์ คุณธัญญู ชูดำ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลชั้นต้น ศาลจังหวัดทองผาภูมิ กาญจนบุรี

สัมภาษณ์ คุณธเนศ โอกรณีย์ ผอ.กองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร

สัมภาษณ์ นางสาวนัฐนันท์ ฤทธิพิชัยวัฒน์
พนักงานสืบสวนและไต่สวน สนง.กกต.

สัมภาษณ์ คุณธงชัย ริ้วงาม เลขาธิการสมาพันธ์สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย

สัมภาษณ์ คุณสุพรรนิดา กองสกุลพงค์ นักศึกษา ม.ราชภัฏเพชรบุรี

สัมภาษณ์ นายนนทวิทย์ คิดถูก
พนักงานสืบสวนและไต่สวน สนง.กกต.

สัมภาษณ์ นายอยุทธ์ เชาวลิต รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์
พระเมธีวชิราภิรัตน์,ผศ. ดร. เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

สัมภาษณ์
พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะภาค 16 (ธ) คณาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

สัมภาษณ์
นางกนกพร เดชเดโช นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์
นายพรศักดิ์ เชาวลิต ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบุรี

สัมภาษณ์ นายสุนทร รักษ์รงค์ นักเคลื่อนไหว เลขาธิการสมาพันธ์เกษตรกรชาวสวนยาง

ภาคผนวก ฌ
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

1. พระครูวินัยธร เจริญ ทนฺตจิตฺโต, ดร.	คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. พระครูโฆษิตวัฒนานุกูล,ผศ. ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. พระครูปลัดเมธาวัฒน์	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. พระสุชาติ อาภสฺสโร ผึ่งผาย	อาจารย์พิเศษภาควิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. ผศ.ดร.ยุทธนา ประณีต	เลขานุการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. ดร.กิตติพงษ์ โคตรจันทึก	ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
7. ดร.สมพงษ์ เกษานุช	อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
8. นายชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์	นิติกรชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
9. นางสาวนัฐนันท์ ฤทธิพิชัยวัฒน์	พนักงานสืบสวนและไต่สวนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
10. นายเฉลียว คงตุก	บรรณาธิการอาวุโส สำนักข่าวในเครือเนชั่น/คม ชัด ลึก
11. นายสิริน สงวนสิน	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร พรรคก้าวไกล
12. ดร.ศักดิ์สิน อุดมวิทยไพศาล	สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครพนม
13. ดร.เกวลี ศรีโคตร	นักวิชาการอิสระ
14. ดร.เกษฎา ผาทอง	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ทำหน้าที่ Moderator)

ภาคผนวก ญ
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๑๔๑๐

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เจริญพร . ดร.กิตติพงษ์ โคตรจันทึก ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๔๓๐๑๓๑๑๓๒๐๑๖ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "การบูรณาการหลักสัมมัปปธานเพื่อพัฒนาการป้องกันการทุจริตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Integrating the principies of sammappadhana to develop the prevention of corruption in the election of members of the house of representatives)"

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ เวลา ๐๒.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์โปรแกรม Zoom meeting : Meeting ID : 941 8439 0774 Passcode : 586934 โดยมีรายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖
ผู้ประสานงาน นายชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์
โทร. ๐๙-๖๓๕๖-๖๑๙๔

ภาคผนวก ฎ
แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม
THE DEVELOPMENT OF CITIZENCHIP IN DEMOCRACY OF THEPEOPLE ACCORDING TO BUDDHA DRAMA.

_**********_

หลักการและเหตุผล

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง รหัสนักศึกษา 6430131112009 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย[1] ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เพื่อต้องการทราบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมเป็นอย่างอย่างไร อีกทั้งบทบาทความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนพลเมืองไทย ในประวัติศาสตร์กับปัจจุบัน เป็นอย่างไร ตลอดถึงแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ในปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่านพยายามแยกศาสนาออกจากการเมือง แต่เป็นเรื่องที่ยากอยู่พอสมควรถ้าเราศึกษาความเกี่ยวข้องกันมีตั้งแต่การก่อรากฐานของประเทศ แต่ผู้วิจัยมองว่าในเมื่อศาสนากับการเมืองไม่สามารถแยกออกจากการกันได้ เราจะทำอย่างไรให้ศาสนากับการเมืองมีความเกี่ยวเนื่องกันในเชิงสร้างสรรค์นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์หรือบูรณาการในทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของพลเมืองในประเทศมีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ โปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม และตรวจสอบได้ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่พลเมืองและประเทศชาติชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

1) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

2) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันวิเคราะห์ พิจารณาหาแนวทางและวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม

---

[1] คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์
1. รศ.ดร.สุกิจ ชัยมุสิก กรรมการปรึกษาหลัก
2. อ.ดร.เกษฎา ผาทอง กรรมการปรึกษาร่วม

3) เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อแสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ดังกล่าวนี้ให้สมบูรณ์ต่อไป

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม

ณ ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ ชั้น 2 อาคาร B7.4 คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และรูปแบบออนไลน์ Zoom Meeting ID: 964 6494 3535
Passcode: 295216

วันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ

วันศุกร์ ที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2566 เวลา 08.30 น.เป็นต้นไป

ขั้นตอนการดำเนินการ

1) จัดทำโครงการ และเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเสนอขอความเห็นและขออนุมัติจากกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ และกรรมควบคุมดุษฎีนิพนธ์

2) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming)

3) เสนอขอหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) จากหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4) แจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

6) จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ตามวัน เวลา และสถานที่

7) ประเมินผลจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) มาสรุป รวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้ตกผลึกเพื่อนำไปอภิปรายผล และนำไปเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการหรือการประชุมวิชาการ

8) สรุปผลรายงานการดำเนินงานไปยังประธานกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ และกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 13 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 13 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป
2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านนักวิชาการ รัฐศาสตร์/รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 3 คน
3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเมือง จำนวน 5 คน
4) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จากสื่อมวลชน จำนวน 1 คน

ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

อ.ดร.เกษฎา ผาทอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้รับผิดชอบการสนทนากลุ่ม

พระศิวกร ปญฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง
นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นการ 1) เพื่อขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม 2) เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 รูป/คน) เพื่อเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม 4) เพื่อทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) และ 5) สามารถหาลักษณะร่วม (common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ร่างแบบจำลองของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ 5 ประเด็นคำถาม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรม ตามหลักอริยสัจ 4 มาพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในมุมมองของท่าน ต่อการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไปมีประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์ ที่จะนำไปพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม สร้างความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่คนในชาติ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1.1 สภาพความเป็นพลเมืองของประชาชนไทย ตามทรรศนะมุมมองของท่าน เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

1.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

สรุปการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ตามที่ควรจะเป็น มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.1 หลักพุทธธรรมกับการเป็นพลเมืองผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับคำถามการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

สรุปแนวโน้มการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรม ตามหลักอริยสัจ 4 มาพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในมุมมองของท่าน ต่อการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1 แนวโน้มของการร่วมกำหนดนโยบายพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวโน้มของการร่วมกำหนดนโยบายพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

สรุปแนวโน้มการร่วมกำหนดนโยบายพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรมสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4.1 แนวโน้มบทบาทของพลเมือง/หลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวบทบาทของพลเมือง/หลักพุทธธรรมในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

สรุปแนวโน้มบทบาทของของพลเมือง/หลักพุทธธรรมในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

5.1 แนวทางการพัฒนาแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

.....

.....

.....

.....

5.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวทางทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

.....

.....

.....

.....

สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ควรจะเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับพลเมือง ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม การสร้างสมานฉันท์ สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฏ
ภาพผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

Lenovo
คณะสังคมศาสตร์ มมร

นักศึกษารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ผศ.ดร.สมภพ ระงับทุกข์

ดร.เกษฎา ผาทอง

ดร.กิตติพงษ์ โคตรจันทึก

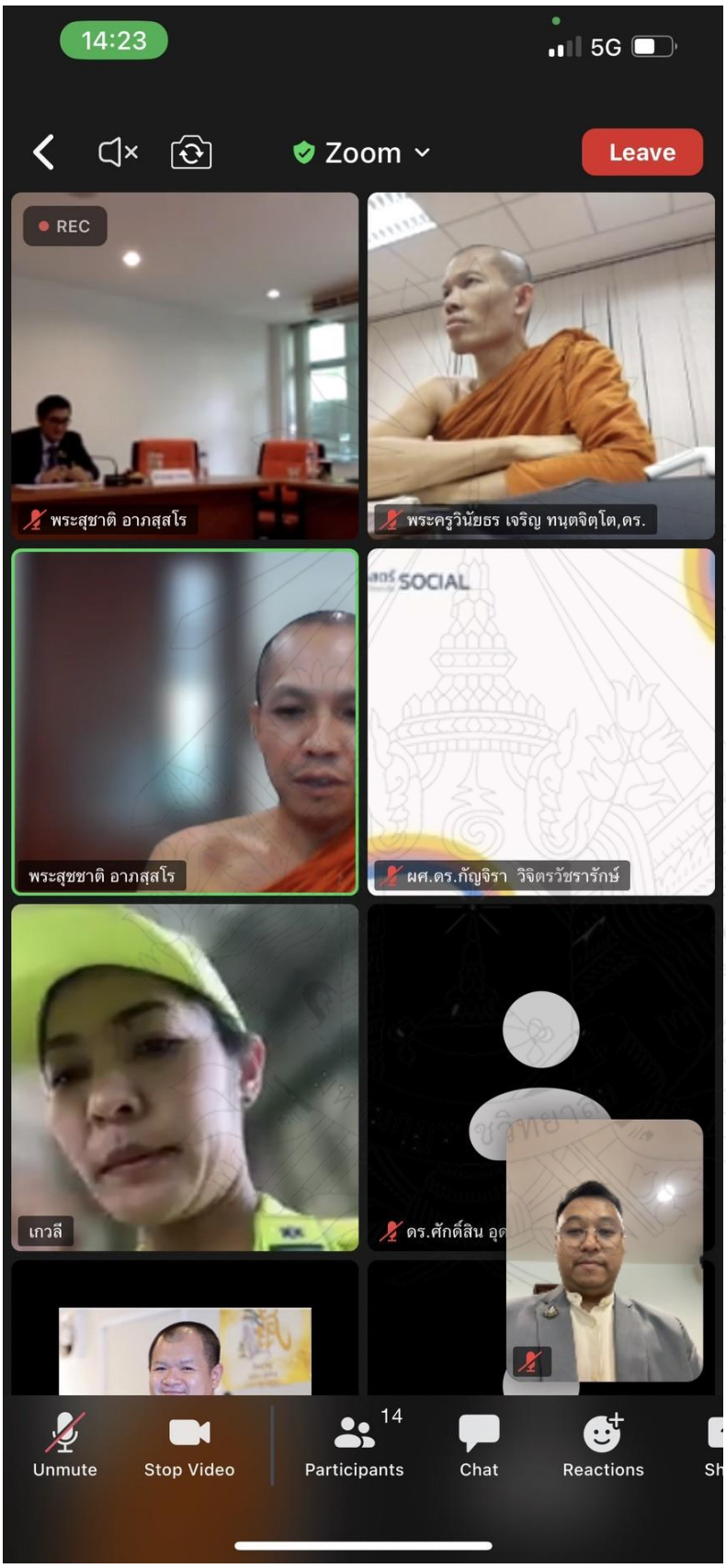

REC
พระศิวกร ปญญาวุโฒ
พระสุชาติ อาภสฺสโร
นัฐนันท์ ฤทธิพิชัยวัฒน์
เตวิช โสภณปฏิมา
ดร.ศักดิ์สิน อุดมวิทยไพศาล
อธิชา เอี่ยมวิลั

14:23
5G
Zoom
Leave
REC
พระสุชาติ อาภสฺสโร
พระครูวินัยธร เจริญ ทนฺตจิตฺโต,ดร.
พระสุชาติ อาภสฺสโร
SOCIAL
ผศ.ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์
เกวลี
ดร.ศักดิ์สิน อุด
Unmute
Stop Video
Participants
14
Chat
Reactions

REC
พระศิวกร ปญญาวุโฒ
เตวิช โสภณปฏิมา
ดร.ศักดิ์สิน อุดมวิทยไพศาล
นัฐนันท์ ฤทธิพิชัยวัฒน์
พระสุชาติ อาภสฺสโร
อธิชา เอี่ยมวิลั

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – นามสกุล : พระศิวกร ปณฺญาวุฑฺโฒ สังข์ทอง
วัน-เดือน-ปี เกิด : 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2509
ภูมิลำเนา : อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา
พ.ศ.2551 : ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
พ.ศ.2555 : ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ.2556 : ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ประวัติการทำงาน : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
สถานที่ทำงานปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยมหามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี